

**19. YÜZYIL BATILILAŞMA DÖNEMİNDE HAYDARPAŞA
MEKTEBİ TIBBİYE-İ ŞAHANE BİNASININ MİMARLIK VE
SANAT TARİHİ AÇISINDAN ÖNEMİ**

Rukiye ÖZDEMİR ŞİMŞEK

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**19. YÜZYIL BATILILAŞMA DÖNEMİNDE HAYDARPAŞA MEKTEBİ
TIBBİYE-İ ŞAHANE BİNASININ MİMARLIK VE SANAT TARİHİ
AÇISINDAN ÖNEMİ**

Rukiye ÖZDEMİR ŞİMŞEK
0000-0002-7670-1538

Doç. Dr. Selen DURAK
(Danışman)

Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU
(İkinci Danışman-Sakarya Üniversitesi)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK TARİHİ ANABİLİM DALI

BURSA – 2020
Her Hakkı Saklıdır

TEZ ONAYI

Rukiye ÖZDEMİR ŞİMŞEK tarafından hazırlanan "19. YÜZYIL Batılılaşma DÖNEMİNDE HAYDARPAŞA MEKTEBİ TIBBİYE-İ ŞAHANE BİNASININ MİMARLIK VE SANAT TARİHİ AÇISINDAN ÖNEMİ" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Selen Durak

İkinci Danışman: Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU (Emekli), Sakarya Üniversitesi

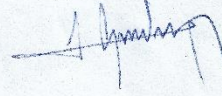
Başkan: Doç. Dr. Selen DURAK
Orcid No:0000-0001-7499-8246
Bursa Uludağ Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi
Mimarlık Anabilim Dalı

İmza

Üye: Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU
Sakarya Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi
Sanat Tarihi Anabilim Dalı

İmza

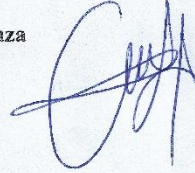
Üye: Prof. Dr. Kayihan Pala
Orcid No: 0000-0002-0983-4904
Bursa Uludağ Üniversitesi
Tıp Fakültesi
Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı

İmza

Üye: Doç. Dr. Methiye Gül Çöteli
Orcid No: 0000-0003-3852-8735
Bursa Teknik Üniversitesi
Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
Şehir ve Bölge Planlama

İmza

Üye: Doç. Dr. Miray Gür
Orcid No: 0000-0001-7619-7733
Bursa Uludağ Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi
Mimarlık Anabilim Dalı

İmza

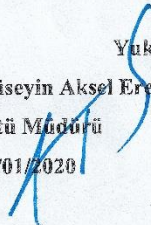

Yukarıdaki sonucu onaylarım

Prof. Dr. Hüseyin Aksel Eren

Enstitü Müdürü

20/01/2020

B. U. Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi.
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

20/01/2020

Rukiye ÖZDEMİR ŞİMŞEK

0000-0002-7670-1538

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

19. YÜZYIL BATILILAŞMA DÖNEMİNDE HAYDARPAŞA MEKTEBİ TIBBİYE-İ ŞAHANE BİNASI'NIN MİMARLIK VE SANAT TARİHİ AÇISINDAN ÖNEMİ

Rukiye ÖZDEMİR ŞİMŞEK

Bursa Uludağ Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Selen Durak

İkinci Danışman: Prof. Dr. Hamza Gündoğdu (Sakarya Üniversitesi)

19. yy. Osmanlı Devleti'nde Batılılaşmanın her alanda yoğun bir biçimde hissedildiği bir dönemdir. Bu dönemde gerek toplumsal düzeyde gerekse kentin fiziksel yapısında meydana gelen değişim Osmanlı mimari anlayışına da yeni bir soluk getirmiştir. Mimarideki bu değişim birçok kaynaktan beslenen yeni sanat üsluplarının ortaya çıkmasında da etkili olmuştur. Batılılaşma döneminde II. Abdülhamid tarafından (1894-1903) inşa ettirilen Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane, yakın çevresindeki diğer tarihi binalarla beraber İstanbul'un değişen mimari anlayışını da gözle görülür biçimde etkilemiştir. Geleneksel yapı ölçeğinin dışına çıkılarak inşa edilen bu ihtişamlı yapı, kışlaları hatırlatan bir mimariye sahip olsa da özellikle doğu ve batı cephesinde yoğunlaşan zengin mimarisi ile kışlalardan ayrıldığı gibi, kendi döneminde inşa edilen diğer yapılardan da oldukça farklıdır.

19. yy. da Batılı mimarlar tarafından bu dönemde ortaya çıkan karma üslup dediğimiz sanat anlayışının, Hint- Mağrip ve İslam etkileri ile batı etkili sanat üsluplarının, yerli sanat anlayışıyla uyumlu bir biçimde birleştirilerek oluşturulduğu Eklektik (karma) tarzın en zengin örneklerinden biri sayılmaktadır.

Mimarlık ve Sanat Tarihi açısından büyük bir öneme sahip olan bu denli büyük ölçekte bir yapının bugüne kadar tarihi arka planı da ele alınarak bütüncül bir yaklaşımla yeterince araştırılmamış olması, bu çalışmanın çıkış noktası olmuştur. Literatüre kısmen de olsa katkıda bulunmak amacıyla, Mektebi Tıbbiye-i Şahane Binası'nın Mimarlık ve Sanat Tarihi açısından önemi başta olmak üzere, Tıp Tarihi açısından önemi de göz ardı edilmeden, binanın inşası, mimarisi, tıp eğitiminin Haydarpaşa'ya nakil sebepleri ve sanat üslupları analiz edilerek, geçen sürede tarihi binanın yapısında meydana gelen değişimler de araştırılmış olup, konu detaylı bir biçimde ele alınmıştır.

Eklektik sanat tarzıyla inşa edilen yapıda, klasik üslubun dışına çıkılarak Oryantalist, Neo Klasik, Neo Rönesans, Neo Barok, Neo Ampir ve Art Nouveau gibi birçok sanat üslubunun bir arada kullanıldığı zengin mimarisiyle de diğer yapılardan farkı ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Batılılaşma, Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye -i Şahane, Mimarlık ve Sanat Tarihi, sanat üslupları

2020, ix+ 175 sayfa.

ABSTRACT
Master Thesis

**THE IMPORTANCE OF HAYDARPAŞA SCHOOL OF MEDICINE IN 19TH
CENTURY WESTERNIZATION PERIOD IN TERMS OF ARCHITECTURE AND
ART HISTORY**

Rukiye ÖZDEMİR ŞİMŞEK

Bursa Uludağ University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of History Of Architecture

Supervisor: Assoc. Dr. Selen Durak,
Second Supervisor: Professor Dr. Hamza Gündoğdu

19th century is a period in which the Westernization in the Ottoman State was felt intensely in every area. In this period, the change that occurred both at the social level and in the physical structure of the city brought a new breath to the Ottoman architectural approach. This change in architecture has also been instrumental in the emergence of new art styles that are nourished from many sources. During the westernization period, II. Haydarpaşa School Tıbbiye-i Şahane, built by Abdülhamid (1894-1903), has visibly affected the changing architectural approach of Istanbul along with other historical buildings in its vicinity. Although this magnificent building, built out of the traditional scale, has an architecture that reminds us of barracks, it differs from the barracks with its rich architecture concentrated especially on the east and west façade, as well as other buildings built during its period.

It is considered as one of the richest examples of the Eclectic (mixed) style, in which the art understanding, which we call the mixed style that emerged in this period by Western architects in the 19th century, was combined with the Indo-Maghreb and Islamic influences and western influential art styles in harmony with the local art understanding.

The starting point of this study is that such a largescale building, which has a great importance in terms of Architecture and Art History, has not been explored sufficiently with a holistic approach considering the historical background. In order to contribute to the literature in part, the building, architecture, the reasons for the transfer of medical education to Haydarpaşa and the art styles, regardless of the importance of the School of Medicine, Shahane Building, especially in terms of Architecture and Art History. By analyzing, the changes in the structure of the historical building in the past period were also investigated and the subject was handled in detail.

The building, which was built with an eclectic art style, has been distinguished from other buildings with its rich architecture where many art styles such as Orientalist, Neo Classic, Neo Renaissance, Neo Baroque, Neo Ampir and Art Nouveau are used together.

Keywords: Westernization, Haydarpaşa School Medicine-i Şahane, Architecture and Art History, art styles

2020, ix+ 175 pages.

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Tez konusunun seçilmesinden tez çalışmasının son aşamasına kadar bana yön vererek destekleyen, değerli danışman hocam Doç. Dr. Selen Durak ile olumlu ve yapıcı eleştirileriyle beni yönlendiren, tecrübe ve bilgi birikimiyle her zaman kendisinden çok şey öğrendiğim ve tezimin sınırlarını belirleyip derinleştirmemde büyük desteği olan çok değerli danışman hocam Prof. Dr. Hamza Gündoğdu'ya teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çok değerli bilgileri ve katkılarıyla tezimin başından sonuna kadar desteklerini esirgemeyen değerli hocalarım, Prof. Dr. Kayıhan Pala, Doç. Dr. Methiye Gül Çöteli ve Doç. Dr. Miray Gür'e de yürekten teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma konum olan Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye binasının İstanbul'da olması nedeniyle sahada çalışmam açısından katkılarını esirgemeyen Mektebi Tıbbiye Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sağlık Kültür ve Spor Daire Başkanlığı Şube Müdürü Osman Gördebil'e ve Yapı işleri Teknik Daire Başkanlığı çalışanlarından, Selin Yıldız'a ayrıca teşekkür ederim.

Son dönem restorasyon çalışmaları ile ilgili bilgilere ulaşmamda, İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdür'ü Olcay Aydemir ve Restorasyon Uzmanı Yüksek Mimar Sevinç Çelik'in göstermiş oldukları ilgi ve kolaylıktan dolayı da teşekkür ederim. Ayrıca, Restorasyon ve Taahhüt Firması Gürsoy Grup'a ve çalışanlarından Yüksek Mimar Leyla Toprak Gürsu'ya destek ve katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Sevgili Edanur Yalçın ile Kübra Toprakoğlu'na ve bana güç veren sevgili kızım Sırderya Şimşek'e, akademik kariyerime devam etmemde sağladığı destekle hep yanımda olan değerli eşime de teşekkürlerimi sunarım

Rukiye ÖZDEMİR ŞİMŞEK
20.01.2020

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	iii
KISALTMALAR DİZİNİ	iv
ŞEKİLLER DİZİNİ	v
ÇİZELGELER DİZİNİ	vi
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Konusu ve Önemi	3
1.2. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı	4
1.3. Çalışmanın Yöntemi	5
2. KURAMSAL TEMELLER	7
2.1. 19. Yüzyıl Osmanlı Batılılaşma Döneminde Mimarlık Ortamı	7
2.2. 19. Yüzyıl'da Batılılaşma Etkisi ile Tıp Eğitim Kurumlarının Gelişimi	18
2.2.1. Anadolu Selçuklu dönemi darüşşifaları	23
2.2.2. Osmanlı dönemi darüşşifaları	30
2.3. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahenenin İnşasında Çalışan Mimarlar	43
2.3.1. Mimar Alexandre Vallauray (1850-1921)	45
2.3.2. Mimar Raimondo D'Aronco (1857- 1932)	51
3. MATERYAL ve YÖNTEM	55
3.1. 19. Yüzyıl Batılılaşma Döneminde Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahenenin Tarihçesi ve Ortaya Çıkış Gerekçeleri	56
3.2. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahenenin Tarihsel Süreçte Kullanımı	60
3.3. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahenenin Cephelerinde Üslup Analiz Yöntemi. ..	63
4. BULGULAR	65
4.1. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahenenin Mimari Tanımı ve Bağlı Birimler	73
4.2. Üslup Analizleri	102
4.2.1. Doğu ve batı cephe analizi	105
4.2.2. Kuzey ve güney cephe analizi	111
4.2.3. İç avlu cephe analizleri	112
4.2.4. İç mekân süslemeleri	116
5. TARTIŞMA ve SONUÇ	124
5.1. Mektebi Tıbbiye Binasının Dönemin Diğer Yapılarla Genel Bir Karşılaştırması. ..	124
5.2. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane Binası Bünyesinde Yapılan Değişiklikler ve Koruma Kararları	127
5.3. Son Dönemde Yapılan Restorasyon Çalışmaları	132
5.4. Değerlendirme ve Sonuç	136
KAYNAKLAR	140
EKLER	144
ÖZGEÇMİŞ	169

KISALTMALAR DİZİNİ

A.AMD	Sadaret Amedi Kalemî Defterleri
A.MKT. MVL	Sadaret Mektubi Kalemî Belgeleri Meclisi Vala Risaleti Belgeleri
BEO	Bab-1 Ali Evrak Odası
bkz	Bakınız
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
DH-MKT	Dahiliye Mektubi Kalemî Evrakı
G.E.E.A..K	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
İ.H.K	İbrahim Hakkı Konyalı
İ.HUS	İrade Hususi
İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
K.T.K.K.K	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
K.T.V.K.Y.K	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu
SEM-EDS	Taramalı Elektron Mikroskobu-Enerji Dağılım Spektrometresi
TDVİA	Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TTK	Türk Tarihi Kurumu
Y.PRK.ZB	Yıldız Perakende Evrakı Zabtiye
YTÜ	Yıldız Teknik Üniversitesi
yy	Yüzyıl

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1. Topkapı III.Ahmet Çeşmesi (1728)	13
Şekil 2.2. Nur-u Osmaniye Cami ve planı (1755).....	13
Şekil 2.3. Topçu Kışlası (1780).....	15
Şekil 2.4. Gümüşsuyu Kışlası (1862).....	15
Şekil 2.5. Fransız elçilik binası... ..	15
Şekil 2.6. İtalyan elçilik binası (1900)... ..	15
Şekil 2.7. Galatasaray Sultanisi (1868)... ..	16
Şekil 2.8. Sanay-i Nefise Mektebi (1882).....	16
Şekil 2.9. Hamidiye Şişli Etfal Hastanesi giriş cephe (1889)	18
Şekil 2.10. Şişli Etfal Hastanesi saat kulesi... ..	18
Şekil 2.11. Kayseri Gevher Nesibe Hatun darüşşifası ve planı.....	24
Şekil 2.12. Sivas I. İzzeddin Keykavus Darüşşifası plan.....	26
Şekil 2.13. Sivas Divriği Turan Melek Cami ve darüşşifası plan	27
Şekil 2.14. Tokat Muineddin Pervane Darüşşifa plan ve açık avlusu.....	28
Şekil 2.15. Amasya Darüşşifasının kesit-plan ve minyatür	30
Şekil 2.16. Yıldırım Darüşşifası vaziyet planı ve plan	31
Şekil 2.17. Fatih Külliyesi ve darüşşifası plan	34
Şekil 2.18. Edirne II. Bayezid Külliyesi ve darüşşifa plan	35
Şekil 2.19. Manisa Hafsa Sultan külliyesi ve darüşşifa plan	36
Şekil 2.20. Haseki Hürrem Sultan külliyesi ve darüşşifa plan	37
Şekil 2.21. Süleymaniye külliyesi ve darüşşifa plan	38
Şekil 2.22. Bezm-i Alem Valide Sultan Gureba-i Müslimin Hastanesi ve plan	40
Şekil 2.23. Almanya Hamburg Eppendorf hastane pavyonları plan (1893)	43
Şekil 2.24. First-floor plan for Longmore Hospital, Edinburgh, Kinnear and Peddie, ...	44
Şekil 2.25. Alexandre Vallauray	47
Şekil 2.26. Düyun-u Umumiye genel görünüş ve ana girişi	49
Şekil 2.27. A. Vallauray örnek yapıları A. Abdülmecid Köşkü B. Osmanlı Bankası C. Pera Palas D. Cercle d'Orient E. Atıf Paşa Yalısı F.Rum Yetimhanesi.....	50
Şekil 2.28. R.D'Aronco	51
Şekil 2.29. II. Osmanlı Ulusal Sergisi köşe pavyonu projesi,1893	52
Şekil 2.30. Mektebi Tıbbiye doğu cephe	53
Şekil 2.31. Botter ApArtmanı	53
Şekil 2.32. Torino Sergisi ana pavyonu	54
Şekil 2.33. Ayasofya şadırvan saçağı	54
Şekil 2.34. Yıldız çini fabrikası-arma	55
Şekil 2.35. Mektebi Tıbbiye batı cephe-arma	55
Şekil 2.36. Şeyh Zafir Türbesi ve Çeşmesi	56
Şekil 3.1.Mektebi Tıbbiye tarihi harita ve resim	60
Şekil 3.2. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane ve yakın çevresi (2019-2020)	60
Şekil 3.3. Mektebi Tıbbiye albümü (1929-1938)	61
Şekil 3.4. Mostar- Mimarlık Restorasyon 2019	63
Şekil 3.5. Mostar- Mimarlık Restorasyon 2019	63
Şekil 4.1. Mektebi Tıbbiye-i Şahane vaziyet planı, yerleşim alanı, hava fotoğrafı	70
Şekil 4.2. Mektebi Tıbbiye 1900'ler	72
Şekil 4.3. Bodrum Kat Plan	73

Şekil 4. 4. 1.Bodrum Kat Planı	73
Şekil 4.5. Zemin Kat Planı	74
Şekil 4.6. 1. Kat Planı	74
Şekil 4.7. 1.Çatı Katı Planı	75
Şekil 4.8. 2. Çatı Katı Planı	75
Şekil 4.9. Doğuya bakan yöndeki havuzlu bahçe	76
Şekil 4.10. İç Avlu doğu ve batı cephe görünüşü	76
Şekil 4.11. Mektebi Tıbbiye doğu cephe üstten görünüşü	77
Şekil 4.12. Mektebi Tıbbiye plan	77
Şekil.4.13. Haydarpaşa Mektebi tıbbiye mescid kat planı ve klinikler	78
Şekil 4.14. Doğu cephe giriş holünde yer alan merdiven	81
Şekil 4.15. Doğu cephe rektörlük katı	82
Şekil 4.16. Rektörlük katı içerden	82
Şekil 4.17. Doğu cephe ana girişi rektörlük katı ve içerden görünüşü	83
Şekil 4.18. Doğu cephe mimari öğeler	84
Şekil 4.19. Doğu cephe detay	85
Şekil 4.20. Batı cephe arma ve tuğra	86
Şekil 4.21. Doğu cephe arma ve tuğra	86
Şekil 4.22. Batı cephe tuğra	87
Şekil 4.23. Volta tekniğinde tavan	87
Şekil 4.24. Batı ana giriş merdivenler ve merdiven başlangıç Barok etkili zemin	88
Şekil 4.25. Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane hamamı plan	90
Şekil 4.26. Mektebi Tıbbiye hamam ve plan	90
Şekil 4.27. Hamamın güneydoğu yönünden görünüşü	91
Şekil 4.28. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane hamam	91
Şekil 4.29. Sıcaklık bölümü üst örtüsü	92
Şekil 4.30. Üst örtü ışıklıklar	92
Şekil 4.31. Soyunmalık bölümü zemin kat özgün mozaik döşeme kaplaması	93
Şekil 4.32. Mektebi Tıbbiye-i Şahane batı cephesi ana giriş üzerinde alan kitabe.	94
Şekil 4.33. Batı cephe saltanat arması	95
Şekil 4.34. Doğu ve batı cephe kot farkı	96
Şekil 4.35. Doğu cephe yarım bodrum kat plan	96
Şekil 4.36. Dış cephe renkli taş malzeme	97
Şekil 4.37. Yapıyı çevreleyen koridorlar ve sağa sola yerleşmiş sınıf ve odalar	98
Şekil 4.38. Doğu cephe içeriden rektörlük katı	99
Şekil 4.39. İç mekânda yan koridorlara açılan sekizgen köşe	100
Şekil 4.40. Güneybatı köşe kule	100
Şekil 4.41. Köşe kule detay	101
Şekil 4.42. Plan düzenlemesi ve batı cephe konferans salonu	103
Şekil 4.43. Kapalı teras kısmı	103
Şekil 4.44. Mektebi Tıbbiye-i Şahane doğu ana giriş cephe	104
Şekil 4.45. Doğu cephe eklektik öğeler	105
Şekil 4.46. Doğu cephe mimari öğeler	105
Şekil 4.47. Doğu cephe detay, yıldızlar ve saçak konsolları	106
Şekil 4.48. Doğu cephe eklektik öğeler	106

Şekil.4.49. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane doğu- batı cephe üstten görünüş ve çizim	107
Şekil 4.50. Batı ve doğu ana giriş cephe	108
Şekil 4.51. Batı giriş cephe	112
Şekil 4.52. Doğu ve batı cephesi ana giriş armalar	113
Şekil 4.53. Doğu cephe mimari öğeler	113
Şekil 4.54. Batı cephe kuleleri	114
Şekil 4.55. Kuzey- Güney cephe renkli taş kullanımı	115
Şekil 4.56. İç avlu ve kuzeybatı ve kuzey cephe pencere düzeni	118
Şekil 4.57. İç avlu batı ana girişi sonradan eklenen bacalar	118
Şekil 4.58. İç avlu kuzeydoğu köşesi sonradan eklenen asansör	120
Şekil.4.59. Mektebi Tıbbiye-i Şahane hava fotoğrafı	120
Şekil 4.60. İç avlu 1900'lü yıllar	122
Şekil 4.61. Hünkâr odası ve kalem işi süslemeler	124
Şekil 4.62. Rektörlük katı genel görünüş ve merdivenler	126
Şekil 4.63. Reşat Kaynar Salonu galeri katı ve üst tavan	127
Şekil.4.64. Ali Ertuğrul salonu genel görünüş ve kalem işi süslemeler	128
Şekil 4.65. Nevzat Pısak Salonu tavan ve duvar süslemeleri	129
Şekil 5.1. Kuzeydoğu iç cephe asansör ve batı ana giriş iç cephe bacalar.....	130
Şekil 5.2. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye Reşat Kaynar Salonu- mescid	131
Şekil 5.3. İç ve dış cepheden müdahale gerektiren bozulmalar	133

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa

Çizelge 2.1. Osmanlı Hassa Mimarlar Teşkilatı	8
Çizelge 2.2. Osmanlı dönemi mimarlık pratiğinde idari yapılanma	10
Çizelge 2.3. Anadolu Selçuklu dönemi darüşşifaları	21
Çizelge 2.4. Osmanlı dönemi darüşşifaları	22
Çizelge 2.5. Mektebi Tıbbiyede Çalışan Mimarlar	45
Çizelge 3.1. Modern tıbbın tarihçesi	57
Çizelge 3.2. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye -i Şahanenin Tarihsel Süreçte Kullanımı ..	64
Çizelge.4.1. Mektebi Tıbbiye-i Şahanenin mimari tanımı	67
Çizelge 4.2. Rieder'in Tıbbiye dairelerinin yüzölçümleri gösteren çizelgesi 1901	68
Çizelge 4.3. Klinik binalarının kapladığı alanı gösteren çizimi	68
Çizelge 4.4. Mektebi Tıbbiye-i Şahanenin mimari özellikleri	69
Çizelge 4.5. Batı Cephe Üslup Analizi	115
Çizelge 4.6. Doğu Cephe Üslup Analizi	116
Çizelge 4.7. Mektebi Tıbbiye-İ Şahane Binası İç mekânda görülen süslemeler	122
Çizelge 5.1. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye binası ile karşılaştırılan yapılar	135
Çizelge 5.2. Mektebi Tıbbiye-i Şahanenin geçirdiği onarım ve restorasyonlar	144
Çizelge 5.3. Restorasyon Projesinde Katlar ve Cepheler İçin Önerilen Müdahaleler	146

1. GİRİŞ

18. yüzyıl, Avrupa'nın Osmanlı üzerinde her açıdan etkili olduğu bir dönemin başlangıcı sayılmaktadır. Askeri ve siyasi anlamda ciddi güç kaybının yaşandığı bu dönemin, 19. yüzyılda da devam ettiği bilinmektedir. Ancak toplumsal, siyasi ve askeri alanda yaşanan bu güç kaybına karşı, askeri ve eğitim alanlarında imar faaliyetlerinin yoğun biçimde devam etmesine engel teşkil etmemesi, dikkat çekicidir. Bu alanlardaki imar faaliyetleri II. Abdülhamid (1876–1909) döneminde de hız kesmeden devam etmektedir. II. Abdülhamid'in özellikle askeri ve eğitim ile ilgili alanlarda, batı seviyesine ulaşma çabası kendi döneminde gerçekleştirdiği yoğun mimari faaliyetlerinden anlaşılmaktadır. Eğitim alanında mesleki mekteplerin de sayısını hızla Arttırarak gelişime yönelik yenilikleri, toplumsal alanda da halka ulaştırma politikaları açıkça görülmektedir (Duymaz 2003). Ticari yapılara da önem verilerek bu dönemde çok sayıda bankanın inşa edildiğini ve demiryolu hatlarının döşendiği bilinmektedir. Bütün bu yönleriyle ele alındığında, Osmanlının Batılılaşma yönündeki adımları arasında, imar faaliyetlerinin oldukça önemli olduğunu görmekteyiz. 19. yy. imar faaliyetlerine bakıldığında da büyük ölçekte inşa edilen kışla ve askeri okulların sayıca oldukça fazla olduğu bilinmektedir. Bu anlamda kapladığı inşaat alanına bakıldığında Osmanlı'nın geleneksel yapı ölçeğiyle uyumlu olmayan adeta kışla görünümündeki Haydarpaşa Mektebi Tıbbiyesi, askeri ve sivil tıp eğitiminin sağlandığı ilk uygulama mektebi de sayılmaktadır. Çok sayıda hekimin yetiştirildiği ve hala sağlık bilimleri eğitiminin verildiği bu tarihi bina Üsküdar'ın dolayısıyla İstanbul'un en önemli eserlerinden biri sayılmaktadır.

Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye, Üsküdar semti için tarihi çevrenin oluşumunda yakın çevresinde bulunan Haydarpaşa Garı ve Selimiye kışlası ile beraber oldukça büyük bir alanı kaplayarak İstanbul'un kent silueti açısından da büyük bir öneme sahip olmaktadır.

Tarihi miras anlamında orijinal yapısını yitirmeden günümüze kadar gelebilen şaheser niteliğindeki nadir yapılardan biri olmasına rağmen, tarihteki yeri ve önemi yeterince araştırılmamış olup mimarlık ve sanat tarihi açısından taşıdığı değeri de yeterince bilinmemektedir. Yapılan çalışmalara bakıldığında, Süheyl Ünver'in '*Tıp Fakültesi'nin Meşrutiyet Yıllarına Dair*' başlıklı makalesinde Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye'sinin inşa ve açılışının gerekli olduğu konusunun Meşrutiyet yıllarında hangi şekilde gündeme

geldiği, II. Abdülhamid'in bu teklife cevabı inşaatın yer tayini, hocaları ile derslerin verilmesi hakkında önemli bilgiler bulunmaktadır (Ünver 1959). Emin Halit Eroğlu '*Mektebi Tıbbiye -i Şahane' nin Kuruluşu ve Gelişmesi*' başlıklı çalışmasında da Süheyl Ünver'in adı geçen makalesinde bahsedilen konulara değinerek daha çok Tanzimat dönemi tıp mektepleri ve tıp eğitimi hakkında bilgi vermektedir (Eroğlu 1977). Neşe Yıldırım'ın '*İstanbul'da II. Abdülhamid Dönemi (1876-1908) Mimarisi*' doktora tezi çalışmasında Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye binasına alt başlık olarak yer verilmiş olup ağırlıklı olarak mimari anlatım ön planda tutulmuş ve doğru bir terminoloji kullanımıyla çalışmamıza bu anlamda da katkı sağlamıştır (Yıldırım 1989). Mustafa Servet Akpolat'ın '*Fransız Kökenli Mimar Alexandre Vallaury*' başlıklı çalışmasında, yapıya tek başlıkta yer verilmiş ve genel anlamda yine mimarisinden bahsedilmektedir. Akpolat'ın bu çalışmasında mimari anlayışın Batılılaşma sürecini de izlemek mümkün olmaktadır (Akpolat 1991). Yine oldukça önemli sayılabilecek bir diğer çalışma ise Afife Batur'un '*Mektebi Tıbbiye-i Şâhâne Binası*' başlıklı makalesidir. Bu önemli ansiklopedik kaynakta yer alan başlıkta tıbbiye mekteplerinin oluşum ve gelişim süreçleri, daha çok eğitim anlamında ele alınmaktadır (Batur 1994). Aynur Çiftçi'nin (2004) '*19. Yüzyılda Osmanlı'nın'nde Askerî Mimarî ve İstanbul'da İnşa Edilen Askerî Yapılar*' başlıklı doktora çalışmasında, Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye de yer vermiş, yine aynı dönemdeki yapılar arasında mimarisinden bahsederek BOA verileri ile desteklemiştir (Çiftçi 2004). Aynur Çiftçi ve Nadide Seçkin'in '*19. Yüzyılda İstanbul'da İnşa Edilen Askerî Yapıların Koruma Sorunları*' başlığıyla yazılan makalelerinde ise Mektebi Tıbbiye 'nin korunma sorunlarına dikkat çeken önemli bir çalışmadır (Çiftçi, Seçkin 2005). Nil Sarı ve Burhan Akgün'ün '*Haydarpaşa'da Âbidevî Eser. Mektebi Tıbbiye -i Şahane*' başlıklı çalışmalarında da Tıbbiye Binası'nın Demirkapı'dan Haydarpaşa'ya taşınmasının nedenlerinden bahsederek yapının klinik olarak kullanılacak olan birimlerinin de Haydarpaşa'da inşa edilmesi ile ilgili konular ele alınıp ana kaynaklara dayanılarak anlatılmaktadır (Sarı, Akgün 2012).

1.1. Çalışmanın Konusu ve Önemi

Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane Binası, 19. yy. Osmanlı Batılılaşma döneminin değişen Klasik mimari anlayışının şaheserlerinden biri sayılmaktadır. 19. yy. imar faaliyetlerine bakıldığında ise büyük ölçekte inşa edilen kışla ve askeri okulların sayıca oldukça fazla olduğu bu dönemde, kapladığı inşaat alanı açısından Osmanlının geleneksel yapı ölçeğiyle uyumlu olmayan, adeta kışla görünümündeki Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye Binası, askeri ve sivil tıp eğitiminin sağlandığı ilk modern uygulama mektebi olarak büyük önem taşımaktadır.

Binanın gerek yapı ölçeği gerek Osmanlı Klasik sanat anlayışının gittikçe Batı etkili sanat anlayışlarıyla sentezlendiği karma bir üslup olan ve aynı zamanda bu dönemde de ortaya çıkan "Eklektik" sanat anlayışının simgesel örneklerinden biri olması açısından da oldukça önemlidir. Mektebi Tıbbiye'nin, aynı dönemde inşa edilen Düyun-ı Umumiyye Binası, Osmanlı Bankası, Şişli Etfal Hastanesi, Haydarpaşa Garı gibi önemli sayılabilecek yapılar arasında yer alması, yapının Düyun-ı Umumiyye binasında ulaşılmaya çalışılan çağdaş Osmanlı mimari seviyesinin adeta yakalandığı en önemli örneklerinden biri sayılmaktadır (Yıldıran 1989).

19. yüzyıl Batılılaşma dönemi mimarlık ortamında inşa edilen bu yapının Klasik plan tipinin, Batı kaynaklı bir plan şemasına dönüştüğü ve ana cephelerdeki sağlam strüktürü ile simetrik birimler arasındaki dengeli kullanımı, konumuz açısından önemini arttırmaktadır. Cephelerindeki hareketliliği ve taşıdığı mimari üsluplar açısından kışlalardan farkını net bir biçimde görmekteyiz.

Ayrıca bir dönemin tarihi olaylarına şahitlik etmesi ve bazı önemli tarihi olayların bizzat bu binada geçmiş olması da konunun önemini bir kat daha artırmaktadır. Bursa Tabipler Odası'nın 2011 yılında hazırlanmış olduğu Tıbbiye belgeselinde önemli bilgilere ulaşmaktayız. Balkan savaşları ve I. Dünya savaşı sırasında, 118 Tıbbiyeli cepheye gitmiş ve farklı cephelerde savaşmıştır. Böylece 1916 yılına kadar Tıbbiye eğitime ara vermek zorunda kalmıştır ve bu dönemde uzun süre mezun verememiştir. İstanbul İngilizler tarafından 1919 yılında işgale uğradığında Mektebi Tıbbiye binası işgale uğramış ve İngiliz üssü olarak kullanılmıştır. Genç Tıbbiyeliler öncelikle İngiliz askerlerine bakmakla sorumlu tutulmuş ve İngiliz hekimlerden ayırt edilmek için farklı bir kıyafet

giymeye mecbur edilmişlerdir. Fakat genç tıbbiyeliler bu ve benzeri baskılar karşısında, tıbbiyenin kuruluş yıldönümünü bahane ederek İngiliz idaresine bir kutlama merasimi yapmak istediklerini bildirmişlerdir. Kabul edilen bu teklif üzerine Tıbbiyeliler arasında aslında, İngiliz işgaline karşı bir direniş hareketinin başlangıcı sayılmıştır. Daha sonra, ilk Tıp Bayramı olarak (14 Mart 1827) da literatüre geçmiştir. Yine Sivas Kongresi sırasında M. Kemal Paşa'nın İtilaf devletleri mandacılığını tartışmaya açmış olduğu masada genç tıbbiyelileri temsilen kongreye gönderilen Tıbbiyeli Hikmet "İstiklal davamızı başarma yolundaki mesai için Tıbbiyelileri temsilen burdayım. Hiçbir manda ve himayeyi kabul edemeyiz. Bunu kabul edecek olan varsa şiddetle red ederiz. Manda fikrini siz dahi kabul ederseniz, sizi de vatan kurtarıcısı değil vatan batırıcısı olarak red ederiz..." diyerek tarihe geçen konuşmasını yapmıştır. 7 Eylül 1919 da kongrenin ikinci celsesinde verilen önergede Tıbbiyeli Hikmet'in de imzası vardır.

1.2. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Konunun belirtilen nedenlerden dolayı önemi, yapılan çalışmalar incelendiğinde daha iyi anlaşılmaktadır. Yapılan literatür araştırmasında, yapının mimarlık ve sanat tarihi açısından değerinin ortaya çıkarılması hususunda eksiklik olduğu düşünüldüğünden, literatüre katkı sağlamak amacıyla bu çalışma yapılmıştır.

Konunun daha iyi anlaşılması için çalışma, 5 ana başlıkta incelenmiştir. Giriş bölümünde yapı hakkında genel bilgiler verildikten sonra çalışmanın konusu, önemi ve yöntemi üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde 19. yüzyıl mimarlık ortamı ile tıp eğitim kurumlarının gelişimi araştırılarak çalışmanın kuramsal temelleri araştırılmıştır. Materyal ve yöntem başlığı altındaki üçüncü bölümde 19. yy. Batılılaşma döneminde Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane'nin tarihçesi, tıp tarihi açısından önemi ve yapının ortaya çıkış gerekçeleri araştırılmıştır. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane'nin inşasında çalışan mimarların yaşamları, sanat anlayışları ve dönemin sanat anlayışındaki değişime etkileri irdelenmiştir. Ayrıca çalışmanın yöntemi hakkında da detaylı bilgilere de bu bölümde yer verilmiştir. Bulgular başlığı altında yer alan dördüncü bölümde de Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane'nin mimari tanımı ve bağlı birimleri ile yapıda görülen sanat üsluplarının analizi yapılmıştır. Daha sonra Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane'nin tarihsel süreçte kullanımı ve Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane'nin bünyesinde

yapılan değişiklikler ile koruma kararları hakkında bilgi verilmiştir. Tartışma ve sonuç başlıklı son bölümde ise Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane'nin plan, cephe, malzeme ve üslup özellikleri açısından karşılaştırılmalı analizi yapılarak bütün bu araştırma ve incelemenin sonucunda yapının mimari ve sanat tarihi açısından bir değerlendirmesi yapılmış ve böylece 19. yy. batılılaşma döneminin Eklektik tarzda yapılmış en zengin örneği olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, Tıp tarihi açısından 24 Mart 1919 tarihinin "Tıp Bayramı" ilan edilmesinde rol oynayan tarihi olayın Haydarpaşa Mektebi Tıbbiyesi'nde, Tıbbiyelilerce yaşanmış olması yapının önemini siyasi tarih açısından ortaya çıkarmaktadır.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Araştırma konusu belirlenip literatür taraması yapıldıktan sonra, yapının bulunduğu sahaya gidilmiş ve yerinde bir ön çalışma yapılmıştır. Öncelikle Mektebi Tıbbiye yönetiminden de yapı hakkında bilgi alınarak, katların tamamında olmak üzere iç ve dış mekânda fotoğraf çekimi için izin alınmış, Rektörlük katı olan Hünkâr Odası da görülmüş ve süslemenin yoğun olduğu bu mekândan da fotoğraflar alınmıştır. Büyük ölçekteki bu yapının dış cephe fotoğrafları çekilmiş, daha sonra iç mekân bodrum katından başlanmak üzere çatı katı ve kulelerine ulaşılmış ve yine çok sayıda fotoğraf çekilmiştir. Daha sonra Marmara Üniversitesi Yapı Denetim Birimi'ne gidilerek yapıya dair plan, restorasyon projesi ve restorasyonu hakkında geçmiş dönemlere ait bilgilere ulaşılmıştır. Bu bilgilere, konuya ilişkin yerlerde kaynak belirtilerek yer verilmiştir. Ayrıca yapıya ilişkin tarihi haritalara ulaşılmış, harita üzerinde yapının yeri renklendirilerek işaretlenmiş ve konu, ilgili yerlerde haritalarla desteklenmiştir.

Yapının yer ve konumu harita üzerinde belirlenmiş, bunun için yer ve konum bilgisi veren Google Earth programından da yararlanılmıştır. Yapının 54.000 metrekarelik bir inşaat alanına yapılmış ve çok katlı olması, binanın detaylı incelenmesini zorlaştırmış, bu nedenle incelemenin daha iyi anlaşılması için yapı plan üzerinde doğu, batı, kuzey ve güney cepheleri şeklinde belirtilip, iç mekânda da katlar numaralandırılıp harflendirilerek incelenmiştir. İç avlu ve cepheleri, yine bağımsız bir başlıkta incelenmiştir. Yapının Cumhuriyet öncesi fotoğrafları ile günümüzde çekilen Fotoğrafları, yapının inşaat arazisi

çevresinin geçen süreçte fiziksel değişimini izlemek açısından önemli olduğu için tarihleri belirtilerek fotoğraflı karşılaştırılması da yapılmıştır.

Çalışma konusu olarak seçilen başlığın daha iyi anlaşılması amacıyla Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane'nin mimari tanımı, bağlı birimleri, plan özellikleri ve cephe düzenlemesi ile üslup analizleri yapılarak çizelgeler oluşturulmuş; plan, çizim ve fotoğraflarla da bu Çizelgeler desteklenmiştir. Bu anlamda Başbakanlık Osmanlı Arşiv belgelerinden de büyük oranda yararlanılarak Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye'nin yapım aşamasında; inşaat için tahsis edilen arazi, hazineden ayrılan miktar, inşaat malzemeleri, kitabesi, bölümleri, eksiklerinin derhal tamamlanması, açılacağı tarih, binaya su temini, ısıtma ve aydınlatması, bahçesine ecza bitki ekimi, ders verecek olan bazı tabibin tayini ve sonrasında tamir ve onarımı gibi birçok yeni ve önemli bilgiye ulaşılmıştır. Bu bilgiler, bir Çizelge oluşturularak daha kolay ve anlaşılır biçimde ekler kısmında gösterilmiştir.

Sultan III. Selim Külliyesi içerisinde yer alan İbrahim Hakkı Konyalı Kütüphanesi'nde, çalışma açısından tarihi belge niteliği taşıyan önemli çizim, harita ve Fotoğraflara ulaşılmıştır. Bu çizimler üzerinde yer alan Osmanlıca bilgiler Türkçe'ye çevrilerek, çizimlerde gösterilmiştir. Aynı kütüphanede yapı ile ilgili 1980'li yıllara ait haberlerin yer aldığı gazetelere de rastlanmış ve çalışmada bu bilgilere de yer verilmiştir.

Haydarpaşa Mekteb-i Tıbbiye bünyesinde yapılan değişiklikler ve koruma kararları, tarihsel süreçte yapının gördüğü tadilat ve onarımların hangi tarihlerde yapıldığı araştırılmış, bu bilgiler de tarih sıralaması ile verilmeye çalışılmış, araştırma sonucunda, yapının özgün mimarisindeki değişimler ve günümüzdeki kullanımı hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Bu değerlendirmede yapının, büyük oranda özgünlüğünü koruyan sayılı yapılar arasında yer aldığı vurgulanmıştır. Yapılan son restorasyon çalışmaları için ayrıca Tıbbiye'ye gidilerek yetkili kişilerden bilgi edinilmiş ve çalışmada bunlara da yer verilmiştir.

2. KURAMSAL TEMELLER

2. 1. 19. Yüzyıl Osmanlı Batılılaşma Döneminde Mimarlık Ortamı

Erken Osmanlı kentinin bir cami etrafında örgütlenerek külliye biçimini aldığı ve şehrin bu külliyelere göre şekillenip geliştiği bilinmektedir. Bir yandan Bizans'tan kalan ve surla çevrili eski kent yerleşimi sur dışına doğru gelişirken, diğer yandan bu ana yerleşim alanının dışında, eski kente bitişik olmayan yeni kentsel yerleşme alanları oluşmaya başlamıştır. Böylece kentin fiziksel gelişimi, yeni oluşan kent alanlarının eski kente eklenmesiyle devam etmiştir (Çöteli 2005).

Osmanlının XV. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar geçen dönemde demografik ve toplumsal yapısında değişimler yaşamışsa da kentlerin fiziksel yapısındaki değişim oldukça durağandır. Ancak, 19. yüzyıla gelindiğinde büyük bir gerilemenin de içine giren Osmanlı'nın her alandaki değişimi, kentin fiziksel yapısında da büyük bir değişime neden olmuştur (Aktüre 1985).

Osmanlının bu yüzyılda dış ticarete ve yabancı sermayeye açılmasıyla ticari ilişkileri değişmiştir. Osmanlı yönetimi hızla gelişen bu kentsel dönüşüme yasal ve yönetsel bir düzenleme getirmeye çalışsa da, Artan nüfus, ekonomik yetersizlik, dışa bağımlı ekonomi gibi nedenlerden dolayı sorunlar tam olarak çözülememiş hatta katlanarak devam etmiştir (Tekeli 1999).

Toplumsal yapıdaki değişimler beraberinde yeni ilişkiler sistemini de doğurmuş ve kentsel işlevlerde yeni oluşumlar meydana gelmiştir. Ancak kentteki bu yeni oluşumlar ve işlevsel farklılaşma daha kısa bir sürede kendini gösterirken, şehrin fiziksel yapısındaki değişime yansımaları, çok daha uzun bir zaman boyutu içinde gerçekleşmiştir. Bu değişimin en önemli kısmı, ordu yönetim sisteminde meydana gelen değişimdir. Yeni oluşturulan ordunun kentin uzantısı dışında fakat ulaşım ana aksları üzerinde inşa edilen kışlalara taşınmasıyla, kent planlamasına kışlalara da eklenmiştir (Aktüre 1985).

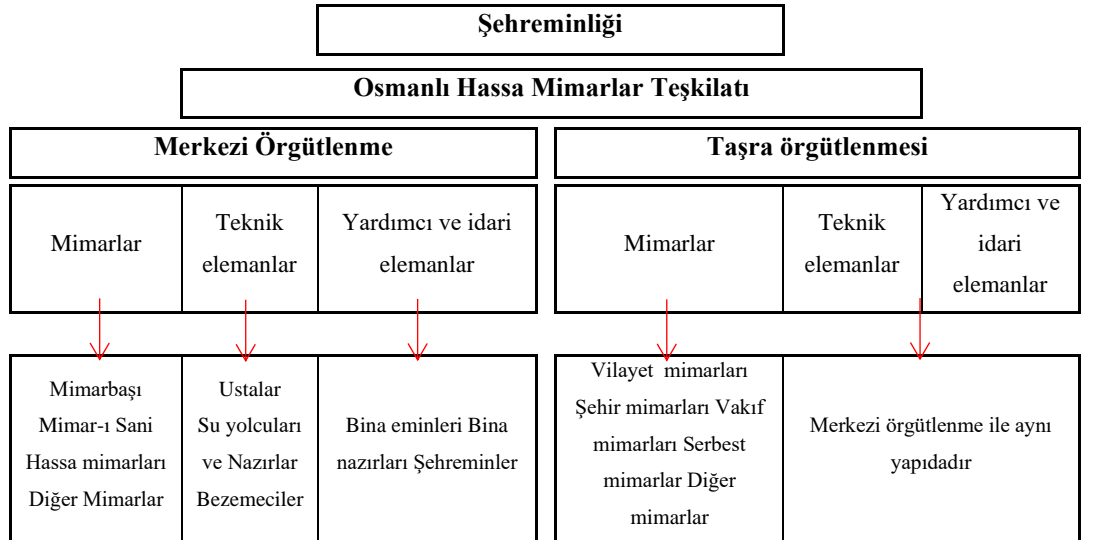
19. yüzyılda, Batı için Osmanlının bir tehdit olmaktan çıkıp, doğu sınırları için siyasi bir denge unsuru ve ekonomik pazar alanında stratejik öneme sahip bir yerdir. Bu nedenle, değişim sürecinde, hızlı nüfus artışlarının nedenleri arasında kaybedilen savaşlar sonrası,

göç önemli bir etken olsa da ekonomik pazar yönü nüfusun Artması ve sosyal değişimin yaşanmasında büyük öneme sahiptir. Ayrıca Artan nüfusun neden olduğu sağlık koşullarındaki görece iyileşmenin etkileri de göz ardı edilmemelidir (Tekeli 1985).

19. yüzyıla kadar durağan bir toplum olarak karşımıza çıkan Osmanlı kentleri, bu yüzyılla birlikte üretim yapısındaki değişimlerden de etkilenmiştir. Sanayi devrimiyle beraber, demir çelik endüstrisinin mimarlık alanında yoğun bir biçimde kullanılmaya başlanması, Osmanlı geleneksel ahşap yapılarının ihtiyaca cevap veremeyecek durumda olduğunu göstermiştir.

Kentlerin imarında ve fiziksel gelişiminde, mimarlık teşkilatı ve mimari üretimin en temel bileşen olduğu bilinmektedir. Mimarlık faaliyetleri devletin siyasi ve ekonomik gücüyle doğru orantılı olarak devam eden bir süreçtir. Osmanlı'nın her alanda zirvede olduğu XVI. yüzyıl, mimarlık teşkilatının kurumsal olarak da iş ve üretim disiplini zirvede olduğu dönemdir. Bu dönem, önemli mimari eserlerin üretilerek, sanatta da Osmanlı'nın özgün eserlerini verdiği ve Klasik sanat anlayışında mimarlık ekolünü yarattığı dönemdir.

Çizelge 2.1. Osmanlı Hassa Mimarlar Teşkilatı (Taş 2003, değiştirilerek alınmıştır).

Osmanlıda mimarlık teşkilatının temellerinin ne zaman atıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Osmanlının kuruluşundan İstanbul'un fethine kadar geçen sürede, ihtiyaç duyulduğunda görevlendirilen serbest çalışan ustaların olduğu bilinmektedir. İmparatorluğa bağlı olarak merkezi örgütlenmeye doğru giden Osmanlı'da, imar ihtiyaçlarının bu şekilde karşılayamayacağı anlaşılmış ve fetihten sonra oluşturulan merkezi yapılanma içinde Hassa Mimarlar Ocağı kurulmuştur. Mimari teşkilatlanmanın tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber Osmanlı'nın erken dönemlerinde, Bursa ve Edirne'deki imar faaliyetleri, disipline bir teşkilat yapısı izlenimi vermese bile ilk teşkilatlanma girişimlerinin bu dönemde olduğu düşüncesini güçlendirmektedir (Sönmez 1999). Ancak fetihten sonra, birçok alanda olduğu gibi mimari alanında da merkezi yapılanmaya gidilmiştir. Fatih ve II. Bayezid dönemlerindeki imar faaliyetlerinde, imar işlerinin gelişmiş bir yapı göstermesi, Hassa Mimarlar Ocağı'nın Fatih döneminde düzenli bir teşkilata dönüştüğünü göstermektedir (Eyice 2006).

Hassa Mimarlar Teşkilatı'nın bağlı olduğu baş mimar, yönetim kadrosu içinde bugünkü İskan ve bayındırlık bakanlığı ile yerel anlamda belediye hizmetleri arasında sayılan pek çok sorumluluğu yerine getiren kişiydi. Teşkilatın öncelikli görevi, padişah ve hanedan mensubu kişilerin yaptıracakları binalarla, masrafı devlet tarafından karşılanan her çeşit inşaat ve tamirat işleri idi (Turan 1964).

Osmanlının resmi mimarlık kurumu olan Hassa Mimarlar Ocağı, Saray'ın yerel hizmetlerini yürüten Şehreminliği' ne bağlı olarak çalışmaktaydı. Günümüzün belediye hizmetlerini yürüten kurumdan farklı olan Şehreminliği, malzemenin temini, harcamalar, ücretlerin ödenmesi, muhasebe gibi teknik hizmetleri yürüten bir üst kurum olarak çalışmaktaydı. Mimarlar ocağına bağlı yürütülen inşaat ve tamirat işleri dışında, çok farklı görevleri de bulunmaktaydı. Ancak şehreminlerin, işlerin resmi anlamda yürütülmesi dışında hiçbir mimarlık bilgisine sahip değillerdi. Son dönemde ocak baş mimarının bazı görevlerinin Şehreminliği'ne verilmiş olması da bu nedenle karışıklıklara neden olmuş ve imar faaliyetlerinde düzensizlikler yaşanmıştır. Şehreminlik ve mimarbaşılığın görev karışıklığından kaynaklı sorunun çözümü, bu kurumun 1831 yılında kaldırılmasında aranmıştır (Uzunçarşılı 1988).

Daha sonra Şehreminliği ile baş mimarlık birleştirilmiş ve **Ebniye-i Hassa Müdürlüğü** adını almıştır. Ebniye-i Hassa Müdürlüğü'nün kurulmasıyla, imar ve inşa işleri yeni bir düzenlemeye girmiş ve farklı birimler tarafından da yürütülmüştür. 1849 yılından sonra, bu müdürlük, imar faaliyetlerinin tek elden yürütülmesi amacıyla, Nafia Nezareti'ne bağlanmıştır. Osmanlı'nın kuruluşunda kentin yönetimi, merkeziyetçilik düşüncesiyle ele alınsa da sınırlar genişledikçe yerel yönetime geçmek zorunda kalmıştır. Merkeziyetçilikten yerel yönetim anlayışına geçiş ise 1855'te "Şehremaneti"nin kurulmasıyla gerçekleşmiştir (Tekeli 1999).

Çizelge 2.2. Osmanlı dönemi mimarlık pratiğinde idari yapılanma (Taş 2003 değiştirilerek alınmıştır)

	Dönem	Kurum	Kanun
Tanzimat'tan Önce ve Sonra Osmanlı Mimarlığı	-1839 Tanzimat'tan önceki dönem	-Hassa Mimarlar Teşkilatı	-Fermanlar
	-1839 Tanzimat'tan sonraki dönem	-Nafia Nezareti (1849) -Şehremaneti (1855)	-Ebniye Nizamnameleri (1848-849) - Turuk ve Ebniye Nizamnamesi (1864)

18.yy.'da Osmanlı'nın her alanda kurumlarında meydana gelen bozulmalar Hassa Mimarlar Ocağı'nda da kendini göstermiş ve mimarlık eğitiminde ciddi eksiklikler olduğu ortaya çıkmıştır. Fakat mimarlık eğitiminin kurumsallaşması uzun bir süre almış, ancak 19. yüzyılın sonunda gerçekleşebilmiştir. Askeri ve teknik eğitim eksikliğini gidermek için önce mühendishanelerin kurulmuş olması ve bu sorunun mühendishaneler yoluyla çözülmeye çalışılması, mimari alanda beklenen başarıyı getirmemiştir. Bütün bunların yanında, askeri alandaki ıslahat girişimlerinde yabancı uzmanlardan yararlanma yoluna gidilmesi, hassa mimarlarının görev alanlarını etkilemiş ve yerli mimarların yerini bu yabancı uzmanlar almaya başlamıştır.

19. yüzyılda, İstanbul’da yaşayan gayrimüslimlerin ekonomik durumlarının iyi olması ve Tanzimat Fermanı ile etnik veya dinsel ayırım olmaksızın Osmanlı topraklarında yaşayan herkese eşitlik ilkesiyle her türlü hakkın tanınması, devletin yeniden tanzim sürecinde gayrimüslim ve Avrupa kökenli olan Levantenleri de ön plana çıkarmıştır. Özellikle ticarete ve mimarlık alanında etkili olan yabancılar bu dönemde, proje ve kontrol mimarı olarak faaliyette bulunmuş, Tanzimat’ın sağladığı haklar sayesinde mimarlık alanında, yerli mimarların önüne geçmişlerdir (Yazıcı 2007).

18. yüzyıl başlarında her alanda güç kaybı yaşanmış ve bunun sonucu olarak sanayi devrimi sonrası Avrupa’nın teknolojik ilerleyişini yakalama çabası, ‘Batılılaşma’ olarak adlandırılmıştır. Bir başka deyişle Osmanlı için; başta askeri olmak üzere, kültür, sanat, mimari ve gündelik yaşam beğenilerindeki toplumsal değişmeyi ifade etmektedir (Eyice 1992).

III. Ahmed dönemi, 1721 yılında Yirmisekiz Mehmed Çelebi’nin Fransa’ya elçi olarak gönderilmesi, Batılılaşma yolunda ilk önemli adımdır. Yirmisekiz Mehmed Çelebi ile başlayan elçilerin gezip gördükleri yerlerin yönetimi, askeri durumu, toplum yaşamı, kültür ve eğitimi hakkında saraya bilgi vermeleri, bu dönemden itibaren gelenek haline gelmiştir. Avrupa’ya gönderilen elçilerin Sefaretnameleri, bu anlamda oldukça önemli bir yere sahiptirler (Denel 1982).

Bu dönemde Haliç ve Boğaziçi’nde saray, yalı, köşk inşası, batı tarzı bahçe düzenlemeleri, eğlence ve resmi törenlerdeki batılı anlayış, Osmanlı’da saray yaşamı üzerinde de gözle görülür bir değişime neden olmuştur. İlk olarak Kağıthane ve Haliç çevresinde oluşan bu yeni mimari düzenlemelerle beraber mimarideki Batılılaşma, Lâle Devri ile başlamış sayılmaktadır. Avrupa’dan İstanbul’a gelen lüks tüketim mallarının oluşturduğu beğeni ortamı, yabancı elçilerin sosyal ve kültürel hayatı, Avrupalı seyyahların gezileri, Avrupa’ya gönderilen elçilerin yazmış oldukları sefaretnameler, matbaanın açılması gibi birçok nedenle, Osmanlı toplumunda sosyal ve kültürel anlamda gözle görülür değişiklikler yaşanmıştır. Özellikle saray çevresi ve toplumun ileri gelenlerinin batılı yaşam biçimine olan beğeni ve ilgileri, günlük yaşamlarında ve geleneksel yaşam tercihlerinin farklılaşmasında etkili olmuş ve yaşam biçimi üzerindeki bu farklılaşmalar gittikçe halk üzerinde de etkili olmaya başlamıştır (Eyice 1992).

18. yüzyıl başlarında Osmanlının her alandaki güç kaybı ve özellikle askeri alandaki başarısızlıklar, bu alanda iyileştirmelerin yapılması ve reformun gerekli olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle ilk önemli yenilikler, askerî alanda başlamıştır. Bu anlamda III. Selim (1789-1807), askeri ve sanayi yönündeki ilerlemelere katılmayı amaçlayan Nizam-ı Cedid reformu ile birçok alanda yenilikler yapmıştır. Osmanlı ordusunun teknik yönden geliştirilmesi ve batılı bir anlayışla eğitilmesi amacıyla kurulan kışlalar, mimari alandaki değişimin önemli yapıları arasında sayılmaktadır (Denel 1982, Cezar 1991). Selimiye Kışlası (1800) ve Topçu Kışlası (1806), bu anlamda önemli örneklerdir (Batur 1994). Büyük boyutları ile dikkat çeken kışlalar, Avrupa mimari tarzında inşa edilmişlerdir. Daha çok geniş bir avluyu çevreleyen yapı kanatlarından oluşan kışlalar, sade bir görünüme sahiptir. Bunun yanında özenle kullanılan kat silmeleri, cephede görülen kırılmalar ile pencere gurupları ve sıklıkla kullanılan köşe kuleleri, bu yapılara anıtsal bir görünüm vermektedir (Batur 1985).

18. yy. yüzyıldan itibaren dönemin şartlarına göre aşamalı olarak batı sanatı ve mimarisine açılan Osmanlı sanatı ve mimarisi, Avrupa'daki gelişmeleri de takip ederek farklı aşamalar geçirmektedir. Başlangıçta; biçimsel yüzeyde kalan değişimlerin tasarım, teknik ve malzeme boyutlarındaki bütüncül mimari değişimi, 19. yy. içerisinde daha net izlenmektedir (Ödekan 2002).

III. Ahmed'in Topkapı Sarayı'nda yer alan Yemiş Odası bezemeleri, hacimsel olarak mekânı daha geniş göstererek mekâna derinlik kazandırmaktadır. Yemiş Odası'ndaki bu bezemelerde kullanılan renklerin natüralist etkileri, Barok tarzın Osmanlı geleneksel sanat anlayışının önüne geçmeye başladığının açık bir göstergesi kabul edilmektedir (Renda 1977). Dönemin en önemli mimarî yapıları ise henüz küçük ölçekteki yapılardır. Bunlar, Barok tarzda yapılan çeşme, sebil ve türbelerdir. Ayasofya ve Topkapı Üsküdar'da inşa edilen ve günümüzde de hala ayakta olan III. Ahmed çeşmeleri, en güzel örnekler arasında sayılmaktadır (Tanışık 1945). Cephede görülen mimari süsleme ve üst örtünün geniş tutulmuş saçakları, Barok üslubun yanında ampir ve rokoko tarzı da yansıtır niteliktedir. III. Ahmed döneminde İstanbul'un birçok yerinde inşa edilen bu meydan çeşmeleri batılılaşmanın mimari anlamda en önemli habercileri olarak kabul edilmektedirler (Barışta 1995), (Şekil 2.1).

Şekil 2.1. Topkapı III.Ahmet Çeşmesi,1728 (Cambaz 2016)

Bu dönemde özellikle büyük ölçekte inşa edilen yapılar arasında, Barok üslubu yansıtan en önemli örnek, Nur-u Osmaniye Camii olarak bilinmektedir (Şekil 2.2). Yapının mimari ve sanat tarzına bakıldığında, Klasik Osmanlı mimarîsinin geleneksel anlayışı terk edilerek batılı tarzın hâkim olduğu yeni bir mimari ve sanat anlayışının başlangıcı olmuştur (Batur 1985).

Şekil 2.2. Nur-u Osmaniye Cami ve planı 1755 (Kuban 1954)

Avrupa’da bir döneme ad olan ve her alanda insanın merkeze alındığı bir anlayışla doğan Barok üslup, Osmanlı’yı da etkilemiş ve mimarî alanda yeniden yorumlanarak “Osmanlı Baroğu” adıyla uygulama alanı bulmuştur. Barok tarzı, İstanbul’da inşa edilen yapılarda genellikle kendine özgü bir üslup özelliği göstererek mimari bezemede Rokoko ve Ampir adıyla yüzey süslemelerinde kullanılmaktadır (Kuban 1994). Osmanlı Barok

mimarisinin, Avrupa Barok mimarisinden farkı, strüktürle dekorasyon ilişkisinde izlenmektedir. Osmanlı Barok mimari anlayışında dekorasyon, adeta ikinci planda tutulmuş, yani strüktür çok daha fazla önemsenmiştir (Bakır 2003).

18. yüzyılda başlayan ve toplumun her alanında kendisini hissettiren Batılılaşma hareketleri, II. Abdülhamid döneminde de devam etmiştir. Bu dönemde özellikle mimari ve sanat alanında da Batılılaşma, yoğun bir biçimde hissedilmiştir.

Batılılaşma dönemi olarak adlandırılan bu yeni dönemin, Osmanlı mimarisine yansımaları öncelikle mimari bezeme olarak kendini göstermiştir. Daha sonra da mimari biçimlenme, tasarım ilkeleri, malzeme ve inşaa teknolojisindeki değişimle Batı mimarlığının etkisine girmiştir. Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı başkentinde inşa edilen mimari eserler, bu değişimin somut örnekleridir. Sanat ve mimari alandaki bu değişimde, batı kökenli askeri uzmanların, mimarların, sanatçıların rolü oldukça dikkat çekicidir.

Mimaride NeoBarok, NeoKlasik, Art Nouveau gibi sanat üslupların yanında, oryantalist özelliklerin de görüldüğü eklektik üslup, yoğun bir biçimde görülmektedir (Kuban 1994.).

II. Abdülhamid döneminde inşa edilen ve günümüzde de hala ayakta olan Yıldız Sarayı, Yıldız Camii, Sirkeci ve Haydarpaşa Garları, Darülâceze, Mektebi Tıbbiye-î Şahane binaları, İstanbul'daki önemli yapılar arasındadır. İstanbul dışında da çok sayıda okul, hastane, adliye binası, hükümet binası, saat kulesi gibi kamu binaları da batı etkilerinin görüldüğü yapılar arasında yer almaktadır.

Batılılaşma çabasıyla birlikte, Osmanlı mimarisinde görülmeye başlayan kışla, karakol, hastane, elçilik binaları ve okul gibi yapılar, Osmanlı mimari programına Batılılaşma ile beraber giren yeni yapı türlerini oluşturmaktadırlar (Cezar 1991). İstanbul'da, Topçu Kışlası (1780'de yapılan kışla, 1940'da yol genişletme nedeniyle yıkılmıştır) (Şekil 2.3). Gümüşsuyu Kışlası (1862) (Şekil 2.4.) Maçka Kışlası (1862), Taşkışla (1864) ile Rus, Fransız, İtalyan ve Alman elçilik binaları da yine batı tarzında inşa edilmiş önemli örnekler arasında yer almaktadır. (Şekil 2.5. A.B.)

Şekil 2.3. Topçu Kışlası (1780)
(Çiftçi ve Seçkin 2005)

Şekil 2.4. Gümüşsuyu Kışlası (1862)
(Çiftçi ve Seçkin 2005)

A

B

Şekil 2.5. Elçilik binaları A. Fransız elçilik binası B. İtalyan elçilik binası (1900)
(Akıncı 2020)

Batılılaşma dönemiyle birlikte, eğitim alanında gerçekleştirilen reformlar, modern anlamda okul binalarının inşa edilmesini de zorunlu kılmıştır. Geleneksel eğitim kurumu olan medreseler, eğitim programları ve mimari ölçekleri açısından, günün ihtiyaçlarına cevap veremez hale gelmiştir. Bu nedenle XVII. yy' da askeri okullarla yapım programına giren okul binaları Tanzimat döneminde sivil kadroların yetiştirilmesine yönelik farklı alanlarda eğitim veren örneklerde Artmıştır. Yeni eğitim anlayışının ihtiyaçlarına göre biçimlenen bu yapılar, genellikle dikdörtgen veya "U" biçiminde kütleli yapılar olup sadeleşmiş Neo Klasik cepheye sahiptirler. Bununla beraber farklı Avrupa ülkelerinden etkilenmiş ve bu nedenle üslup farklılıkları gösteren örnekler de mevcuttur. Söz konusu

yapılar arasında Darülfünun ve Mektebi Sultani (Galatasaray Lisesi) ve Sanay-i Nefise, dönemin sanat üslup özelliklerini taşımaktadırlar (Batur 1994) (Şekil 2.6)

A

B

Şekil 2.6. Eğitim yapıları A. Galatasaray Sultanisi (1868) B. Sanayi Nefise Mektebi (1882) (Akıncı 2020)

1850’li yıllarda ticarî faaliyetler için Avrupa’dan gelen ve “Levanten” olarak isimlendirilen, Avrupalı tüccarlar ile oryantalizmin etkisiyle İstanbul’a gelen seyyahların oluşturduğu nüfus yoğunluğunun dikkat çekici boyutlarda olduğu bilinmektedir. Bu tarihlerde sayıları elli bine ulaşan Levantenlerin başkentte yaşamaya başlamasıyla, yaklaşık 230 kadar sivil ve kamu binasının inşa edildiği bilinmektedir. Elçiliklerin, Pera ve Galata’da kendi mimarlarına yaptırdıkları elçilik binaları, mimari anlayışın değişiminde önemli bir rol oynamıştır. (Akıncı 2018 ve Cezar 1991). Levanten olarak adlandırılan bu yeni sosyal sınıf, Tanzimat’ın ilanı ile birlikte değişen hukukî düzenlemelerin uygulamaları sonucunda, başkent İstanbul’da kültür, sanat ve mimari alanında etkin bir rol oynamaktadırlar. Levantenler, ticaret ve sanayi ile uğraşanların sermayecileri olarak daha çok, Galata ve Beyoğlu çevresine yerleşerek ticari faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Büyük bir çoğunluğu bu bölgelerde, iş hanı ve konut inşası gibi ticari ve sivil mimarî faaliyetlere de yönelmişlerdir. Kent sınırlarının dışında da gittikçe yayılan Levanten yapıları, kentsel mekânın genişlemesi ve kent silüetinin değişmesinde de etkili olmuştur.

II. Abdülhamid döneminin eğitim politikasına bağlı olarak sayıları gittikçe artan eğitim kurumları, dönemin diğer yapıların da olduğu gibi, farklı üslupların bir arada

kullanılmasıyla, seçmeci bir anlayışla inşa edilmişlerdir. Bu dönemde, kent sınırları dışında da inşa edilmeye devam eden önemli ve büyük ölçekli yapılarda, Levanten mimarlar arasında, oldukça önemli bir yere sahip olan ve padişah tarafından da takdir edilen, Alexandre Vallaury ve Raimondo D'Aronco'nun daha çok tercih edildikleri bilinmektedir.

Diğer taraftan askeri alanda başlatılan reformlar kapsamında ortaya konan askeri hastanelerin ve tıbbi mekteplerin şekillenmesinde de etkili olan simetrik planlamaya dayalı, bir koridor boyunca sıralanan hacimler arasında, eksenlerle köşelerin mekân ve kütle açısından vurgulandığı plan şeması, Tanzimat dönemi sivil hastane binalarında daha çok tercih edilmiştir. II. Abdülhamid devrine kadar geleneksel mimari şemanın büyük oranda sürdürüldüğü yapılar, bu dönemden itibaren işlevselliğe bağlı olarak sağlık şartlarına da uygun şekilde inşa edilmişlerdir. Büyük bir bahçe içinde birbirinden bağımsız pavyonlar halindeki plan düzenleriyle Batılı anlamda, yeni bir mimari anlayışa kavuşmuştur. II. Abdülhamid tarafından 1898 yılında inşa ettirilen Şişli Hamidiye Etfal Hastanesi, büyük bir bahçe içinde tasarlanmış pavyon tipi hastanelerin Osmanlı mimarisindeki ilk örneği sayılmaktadır (Yavuz 1988, Yıldırım 1994). (Şekil 2. 7. 8.)

Şekil 2. 7. Hamidiye Şişli Etfal Hastanesi giriş cephe (1889) (Akıncı 2020)

Şekil 2. 8. Şişli Etfal Hastanesi saat kulesi (Akıncı 2020)

2. 2. 19. Yüzyılda Batılılaşma Etkisi ile Tıp Eğitim Kurumlarının Gelişimi

Osmanlıda vakıf geleneği yoluyla kurulan, hastaların din, dil, ırk, mezhep gözetilmeden ve hiçbir karşılık beklenmeden tedavi edilip sağlık hizmetinin verildiği kurumlara ‘Darüşşifa’ denilmektedir. “Osmanlı Tıbbı” olarak isimlendirilen tıbbi yöntemler, Anadolu Selçuklu tıbbının devamı niteliğindedir (Baytop 1985). Sağlıkla ilgili her türlü bilginin pratiğe ve gözleme dayanarak verildiği sağlık ve eğitim kurumlarına “Darüşşifa” adı verilmiştir (Cantay 1992). Darüşşifalar, medreselerde verilen teorik bilginin pratik eğitim anlayışı ile sürdürüldüğü ve pekiştirildiği kurumlardır (Uzunçarşılı 1965).

Bu kelime Arapça kökenli olup ‘şifa evi’ veya ‘şifa kapısı’ gibi anlamlara da gelmektedir. Bugün hastahane olarak isimlendirilen ve geçmişte “Mâristan”, “Bîmaristan”, “Bîmarhâne”, “Dâr-üs-sıhha”, “Dâr-ür raha” “Dâr-üt Tıp”, “Dâr-ül â*fiye”, “Darüşşifa”, “Şifahane” adlarıyla anılmıştır (Kazancıgil 1994). Tıp tarihi açısından önemli bir yere sahip olan darüşşifalar, aynı zamanda toplumların medeniyet seviyesinin de önemli bir göstergesi sayılmaktadır.

Darüşşifalar vakıf yoluyla kurulup sürdürülmüştür. Halka sağlık hizmetinin karşılıksız verildiği bu yapıların önemli işlevlerinden biri de tıp eğitiminin verilmesidir. Zaman

içinde usta-çırak ilişkisine dönüşen ve “İcazet” denilen yeterlilik belgesine sahip hekimlerin yetiştiğini bilmekteyiz (Cantay 2000).

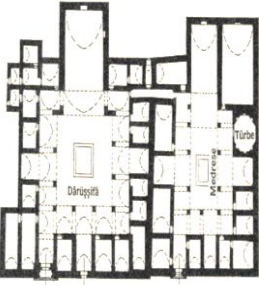
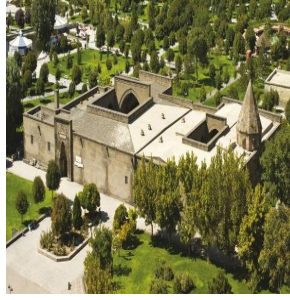
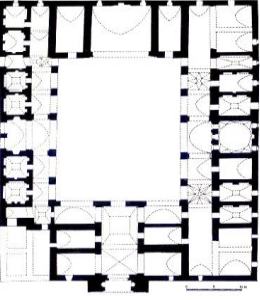

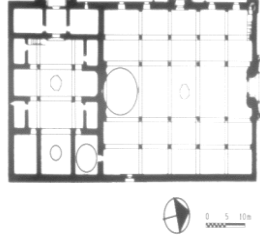

Darüşşifalar, Osmanlı mimarisinde külliye olarak bilinen yapı topluluğu içinde inşa edilen önemli yapı birimlerindedir. Osmanlı mimarisinin bir yapı şekli olarak gelişse de medrese plan tipi, bu yapıların mimarisine kaynaklık etmiştir. Dolayısıyla medrese plan tipi sağlık kurumu olarak hizmet verecek olan bu yapıların işleviyle oldukça uyumlu görünmektedir.

Medrese eğitimi, ilk defa Selçuklu veziri Nizam’ül Mülk tarafından kurulup düzenli bir şekilde uygulanmıştır. Daha sonra O’nun adına, “Nizamiye Medreseleri” denilen birçok medresenin inşa edilmesi ve eğitimin bu şekilde devlet tarafından desteklenip vakıf yoluyla sürdürülmesi oldukça önemli sayılmıştır.

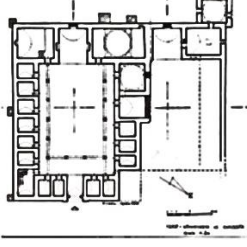
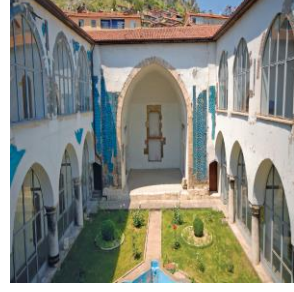
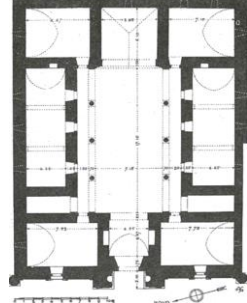
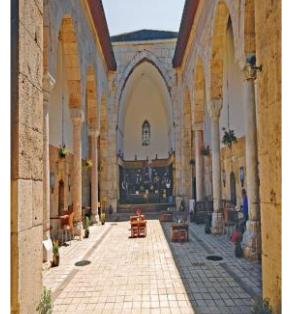
Medreselerde verilen dini ve pozitif eğitimin yanında sağlık eğitiminin de gerekliliği kısa sürede ortaya çıkmıştır. Ancak medreselerin, tıp eğitimi sırasında teorik bilgi yanında, pratik uygulama konusunda yetersiz kalması darüşşifa ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Medreselerde alınan teorik bilginin darüşşifalarda pratik olarak uygulanması sağlık eğitiminin yeterliliği ve güvenilirliği yönünden de oldukça önemlidir. Selçuklu ve Osmanlı darüşşifaları mimari ve işleyiş açısından, Nizamiye medreselerini örnek alarak oluşturulmuşlardır (Cantay 1992). Osmanlının, Anadolu Selçuklularından devraldığı darüşşifaları, yine sağlık hizmeti ayrıcalığı ile aynı şekilde devam ettirmiş ve yepyeni bir mimari anlayışla sürdürmüştür.

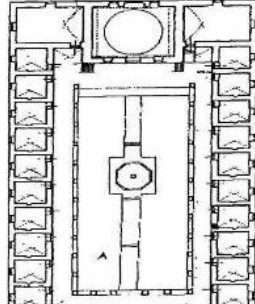
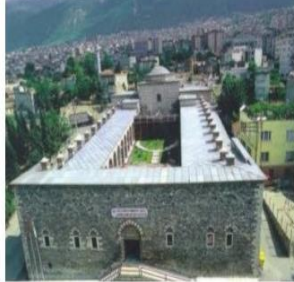
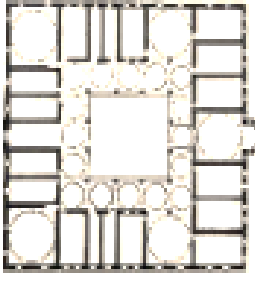

Çizelge 2.3. Anadolu Selçuklu dönemi darüşşifaları

Eserin adı	Yapım yılı	Plan	Görünüş
Kayseri Gevher Nesibe Şifahanesi ve Medresesi	1205-1206		
Sivas I. İzzeddin Keykavus Darüşşifası	1217-1218		
Divriği Turan Melik Darüşşifası	1228-1229		

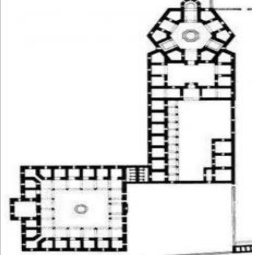

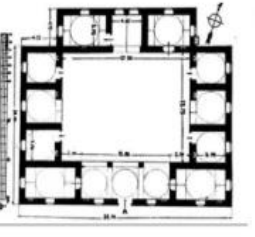

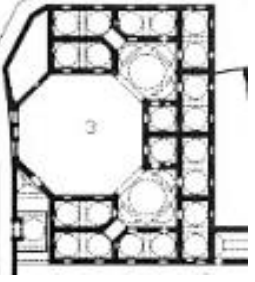

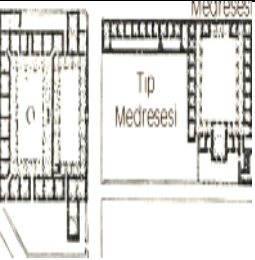

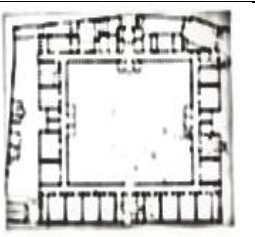

Çizelge 2.3. (Anadolu Selçuklu dönemi darüşşifaları devam)

Eserin adı	Yapım yılı	Plan	Görünüş
Tokat Muinüddin Pervane Darüşşifası	1275-1276		
Amasya Anber bin Abdullah Darüşşifası	1308-1309		

Çizelge 2.4. Osmanlı dönemi darüşşifaları

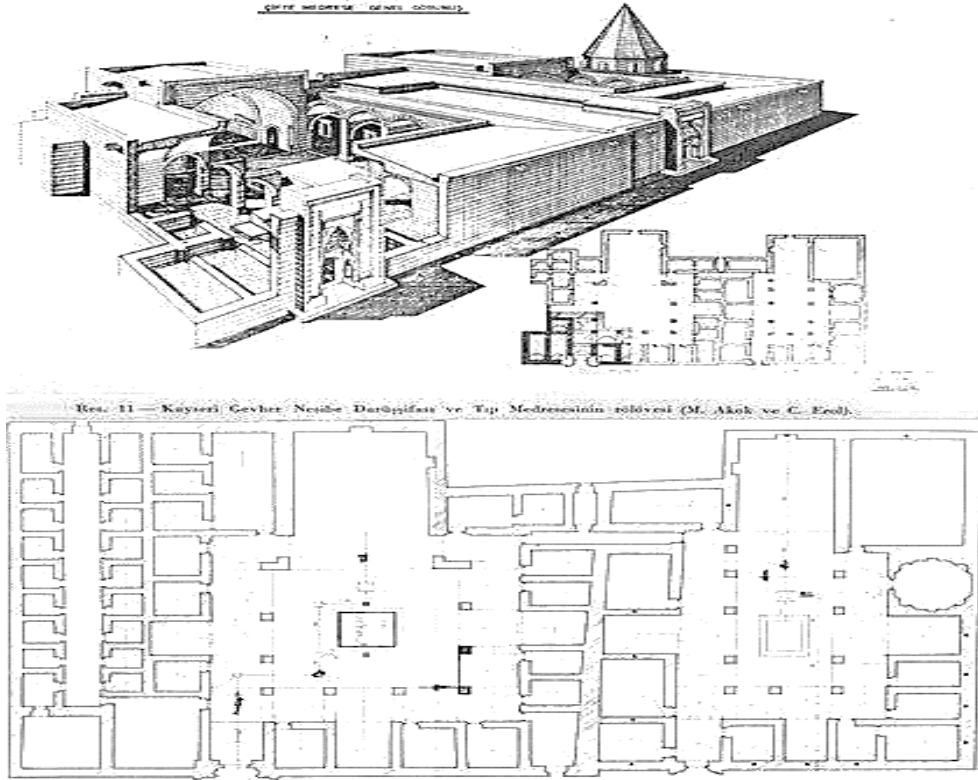
Eserin adı	Yapım yılı	Plan	Görünüş
Bursa Yıldırım Darüşşifası	1400		
İstanbul Fatih Darüşşifası	1470		

Çizelge 2.4. (Osmanlı dönemi darüşşifaları devam)

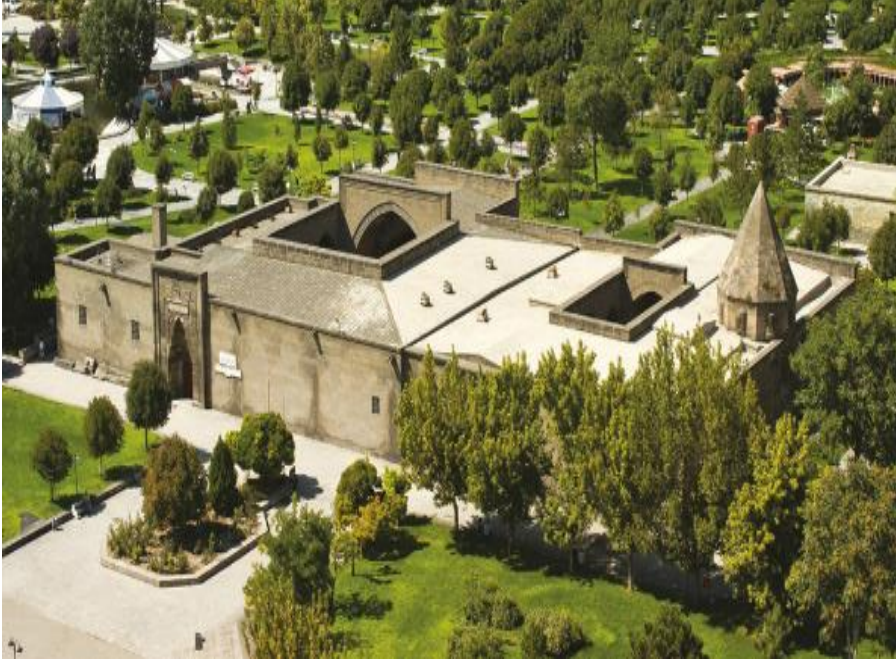
Eserin adı	Yapım yılı	Plan	Görünüş
Edirne II. Bayezid Medrese ve Darüşşifası	1484-1488		
Manisa Hafsa Sultan Darüşşifası	1539-1540		
İstanbul Haseki Hürrem Darüşşifası	1550-1551		
Süleymaniye Medrese ve Darüşşifası	1553-1559		
Bezm-i Alem Valide Sultan Vakıf ve Gureba Hastanesi	1840-1847		

2.2.1. Anadolu Selçuklu dönemi darüşşifaları

XIII. yy. Anadolu'da inşa edilen ve günümüze kadar gelebilen en erken tarihli sağlık yapısı diyebileceğimiz medrese ve darüşşifa Kayseri de inşa edilmiştir. Anadolu Selçuklu eserlerinden Kayseri Gevher Nesibe Hatun Darüşşifası (1205-1206) ve medresesi tıp eğitimi ile sağlık hizmetinin bir arada verildiği ilk ve en önemli yapılardan birisidir. Darüşşifada eyvanlı-avlulu medrese plan şemasının uygulandığını görmekteyiz. Gevher Nesibe Darüşşifası, kare şeklinde bir avlu çevresinde sıralanan birimler ve yapının simetrik planına uyumlu bir ana dershaneden oluşmuştur. Bütün hacimlerin üzeri tonozla örtülmüştür (Şekil 2.9.A.B).

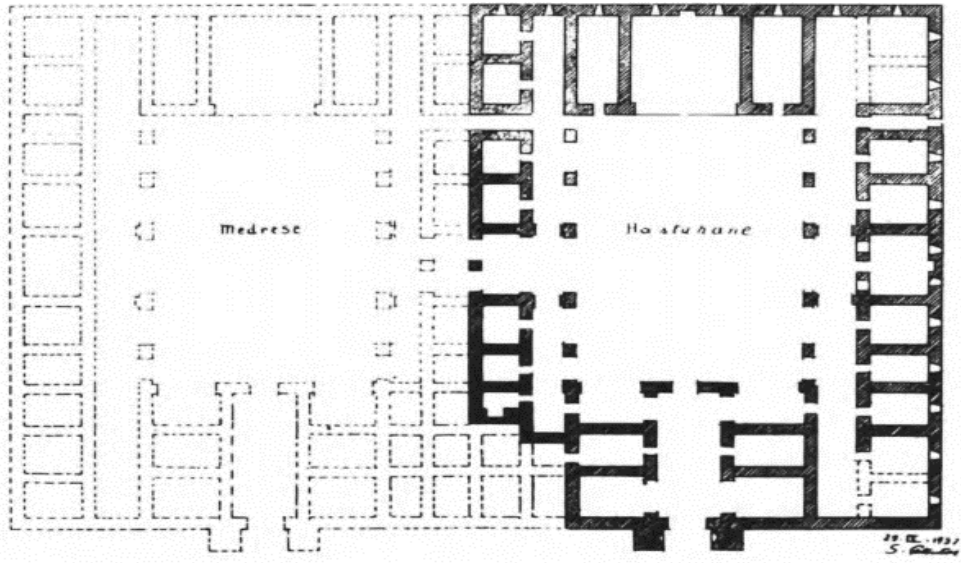
A

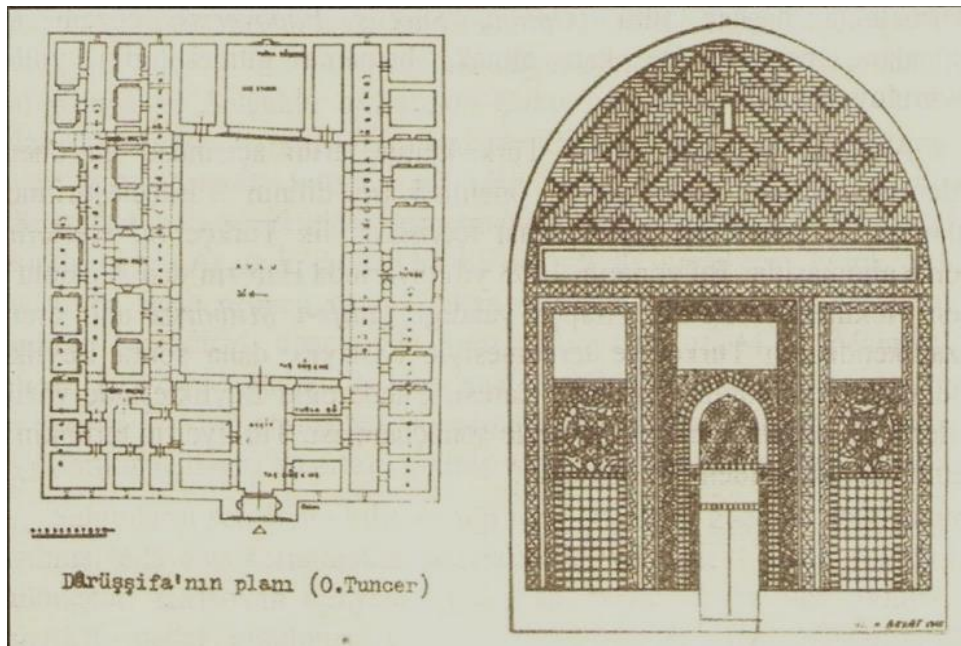
B

Şekil 2.9. Kayseri Gevher Nesibe Hatun darüşşifası ve planı. A. Kayseri Gevher Nesibe Hatun Darüşşifası (1205-1206) ve medrese plan (Cantay 1992). B. Kayseri Gevher Nesibe Hatun darüşşifası ve medresesi

Sivas I. İzzeddin Keykavus Darüşşifası (1217-1218); dikdörtgen plan şemasında, açık avlulu, revaklı, dört eyvanlı ve tek katlı olarak inşa edilmiştir (Çetintaş 1953). Avlu etrafına sıralanan yan birimlerden oluşan yapının girişinin sağına ve soluna eklenen koridorlarla geniş hacimlerin elde edilmeye çalışılması dikkat çeker (Şekil 2.10. A.B.C. D).

A

B

Sivas Keykâvus Dârüşşifâsı'nın rekonstrüksiyonu
(Süheyl Ünver'den)

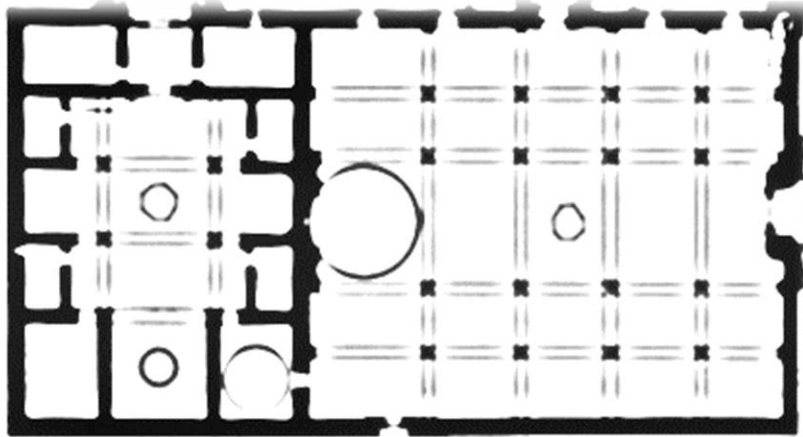

C

D

Şekil 2.10. Sivas I. İzzeddin Keykavus Darüşşifası plan (Cantay 1992). A. Sivas I. İzzeddin Keykavus Darüşşifası plan (Çetintaş 1953). B. Sivas I. İzzeddin Keykavus darüşşifası ve plan (Tuncer 1979). C. Darüşşifâ rekonstrüksiyon. D. Keykavus Darüşşifası iç avlu

Divriği Turan Melek Darüşşifası'nda (1227-1228), üç eyvanlı, ortada dört sütün üzerine oturtulmuş bir kubbe ile örtülü kapalı medrese plan tipi uygulanmıştır (Cantay 1992.). Bu darüşşifada tıp eğitimi ve sağlık hizmetini bir arada vermek amacıyla mekân, oldukça geniş tutulmuş ve yapı işlevselliğini artırma çabası göz önünde tutulmuştur (Şekil 2.11.A.B.).

A

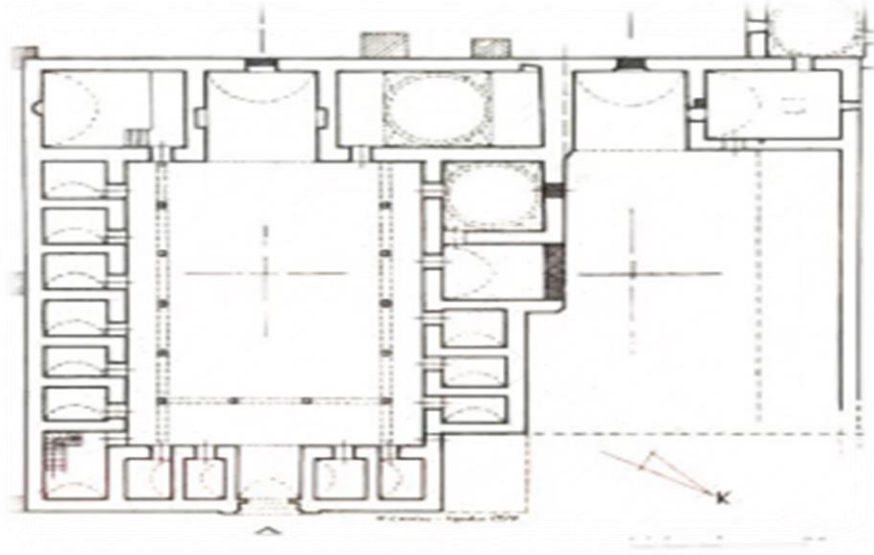

B

Şekil 2.11. Sivas Divriği Turan Melek Cami ve darüşşifası plan (Cantay 1992). A. Sivas Divriği Turan Melek Darüşşifası ve plan (Cantay 1994). B. Sivas Divriği Ulu Camii ve Turan Melek Darüşşifası (1217-1218).

Tokat Muineddin Pervane Darüşşifası'nda (1275-1276), dört eyvanlı, avlulu medrese plan tipinin, paralel eksenler üzerinden iki kez tekrarlanmış olması, kullanılabilir büyük mekânlara duyulan ihtiyacın ve mekânın işlevselliğini Arttırma çabasının, yapı tasarımında farklı arayışların denendiği düşüncesini doğurmaktadır (Şekil 2.12. A.B.).

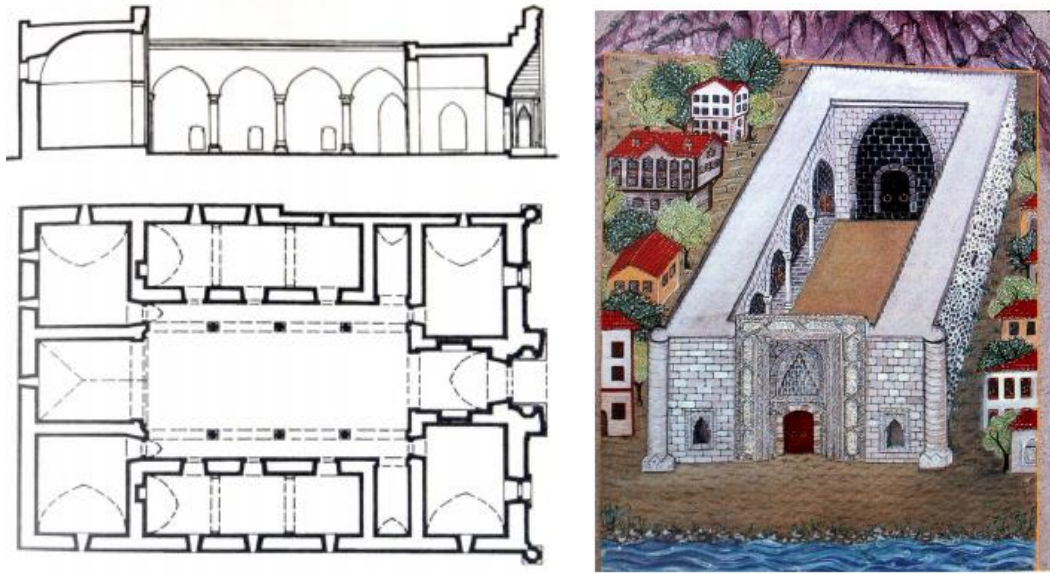
A

B

Şekil 2.12. Tokat Muineddin Pervane Darüşşifa plan ve açık avlusu. A. Tokat Muineddin Pervane Darüşşifası planı (Cantay 1994). B. Tokat Muineddin Pervane Darüşşifa açık avlusu

Amasya Anber bin Abdullah Darüşşifası'nda (1308-1309), yine Selçuklu medrese plan şemasının uygulandığını görmekteyiz. Dikdörtgen planlı avluya, iki yönden ve revakların gerisinde bağımsız küçük odalar yerine, avluya paralel uzanan tonozla örtülü mekânlar eklenmiştir. Bu hacimlerin pencerelerle havalandırma ve ışıklandırması önemsenmiş adeta yapıda koğuş ihtiyacını karşılayacak mekânlar oluşturulmak istenmiştir (Cantay 1994.). Anadolu Selçuklu darüşşifaları örneklerine baktığımızda Selçuklu medrese plan tipinin uygulandığını, ancak işlevsel mekân arayışının devam ettiğini görmekteyiz (Şekil 2.13. A.B.).

A

B

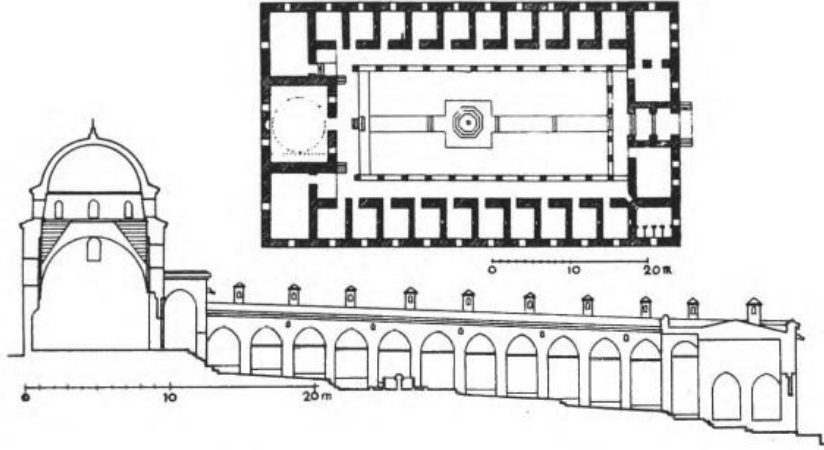
Şekil 2.13. Amasya Darüşşifasının kesit-plan ve minyatür (Cantay 1979). A.Amasya Darüşşifasının kesiti ve planı B. Şerafettin Sabuncuoğlu Cerrahatül Haniyye kitabından minyatür (Cantay 1979).

2.2.2. Osmanlı dönemi darüşşifaları

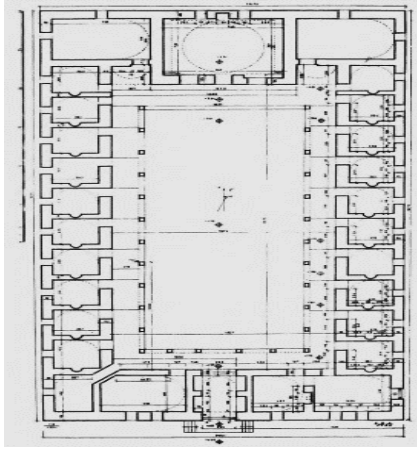
XIV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı erken döneminde, şehrin gelişmesinde etkili olan külliyelerin içinde yer alan en önemli yapı birimlerini, medrese ve darüşşifalar oluşturmaktadır. Bu dönemde, bir Selçuklu geleneği olan darüşşifa inşası devam etmektedir. Çünkü insan sağlığının önemi ve hastalıklarla mücadele, Osmanlı erken devrinde üzerinde özenle durulan bir konu sayılmaktaydı. Usta-çırak ilişkisi ile verilen tıp eğitimi, darüşşifalara medreselerin eklenmesi ile hem teorik hem de pratik bilginin tıp eğitimi açısından bir arada verilmesine yönelik önemli adımlardan biri sayılmıştır.

Osmanlı erken devrinde inşa edilen darüşşifalar, mimari olarak Selçuklu geleneğini sürdürürse de zaman geçtikçe farklı mimari uygulamalar karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı erken devriyle başlayan bu özgün mimari sanat anlayışı, işlevsellik düşüncesiyle paralel ilerlemektedir. Genellikle bu darüşşifalar, açık bir iç avlu çevresinde sıralanan hasta odaları ve ana bir eyvandan oluşmaktadırlar (Gündoğdu ve Yiğitpaşa 2010). Yaygın olarak dikdörtgen bir plan şemasına sahip olan bu dönem darüşşifalarının hemen yakınına veya bitişiğine yapılan, tıp eğitiminin teorik olarak verildiği medreseler ile beraber inşa edilmişlerdir. Klasik döneme gelindiğinde ise bugünkü tıp fakültelerinin temeli sayılan site-üniversite plan şemasının temel örneklerini görmekteyiz. Fatih ve Süleymaniye darüşşifaları ve medreseleri bu anlayışla inşa edilen önemli tıp eğitim merkezleri sayılmaktadır.

Anadolu Selçuklu döneminde inşa edilen darüşşifalar, Osmanlı Döneminde de bu amaçla kullanılmaya devam etmişlerdir. 15. yüzyılda başkent Bursa'da inşa edilen külliyelerde de darüşşifa ve tıp medresesi yapılarına yer verilmiştir. Bursa'da, Erken Osmanlı döneminin yaygın plan şemasına sahip yapı topluluğu olan Yıldırım Külliyesi (H.802/M.1400) bir darüşşifa inşa edilmiştir. Ayrıca tıp eğitimi için yakınında bir de medrese yapılmıştır. Böylece Osmanlı döneminin ilk darüşşifası ve tıp medresesi Bursa da inşa edilmiştir (Ayverdi 1989) (Şekil 2.14 A.B.).

A

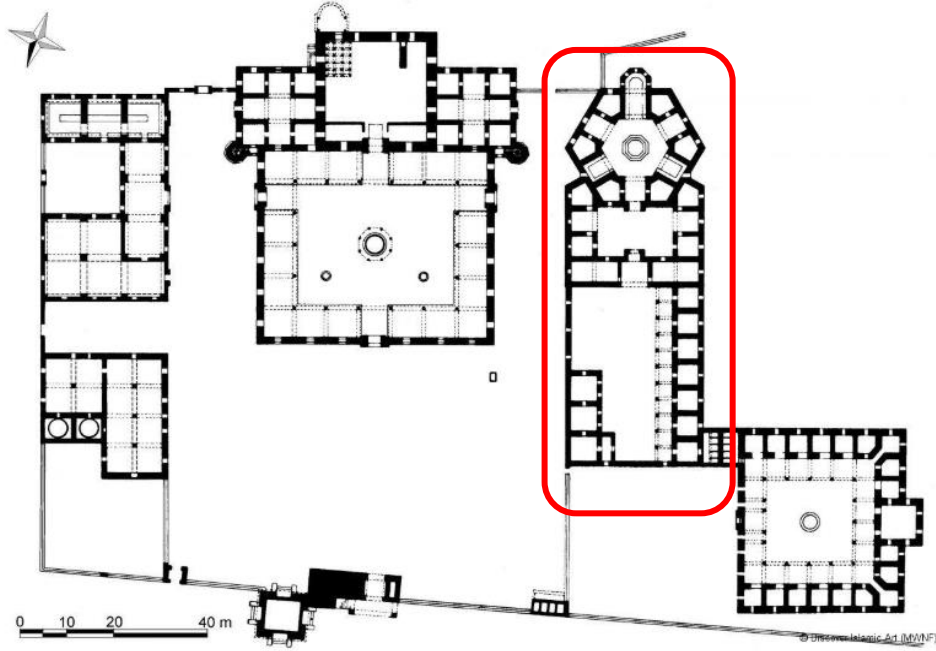

B

Şekil 2. 14.Yıldırım Darüşşifası vaziyet planı ve plan. A. Yıldırım Darüşşifası vaziyet planı (Cantay 1994). B.Yıldırım Darüşşifası plan (Ayverdi 1953)

Daha sonra Edirne’de II. Bayezid Darüşşifası yaptırılmıştır (1484-1488), Osmanlı döneminde inşa edilen darüşşifalar arasındaki Edirne II. Bayezid Darüşşifasında, hekim ve ilaç (eczacılık) odaları ile altıgen biçimde tasarlanmış müzikle tedavinin ilk uygulaması açısından son derece önemlidir (Şekil 2.15.A.B.). İstanbul’un fethiyle beraber, Fatih Darüşşifası 1470 yılında inşa edilmiş (Ayverdi 1953), (Şekil 2.16.A. B), Bunları Manisa’da Hafsa Sultan Darüşşifası (1539-1540), (Şekil 2.17. A.B.). İstanbul Haseki Hürrem Sultan Darüşşifası takip etmiştir (1550-1551), (Şekil 2.18.A.B.) Süleymaniye Darüşşifası ise tıp medreseleriyle beraber inşa edilmiş ilk sağlık üniversitesi sayılmaktadır (Gündoğdu ve Yiğitpaşa 2010). Medrese ve darüşşifanın birbirine koridor şeklinde bağlanarak, teorik ve pratik uygulamanın bir arada yapıldığı ilk sağlık kompleksi

olması açısından oldukça önemlidir. Süleymaniye Darüşşifası (Şekil 2.19.A.B.) ve tıp medresesi (1553-1559) ile sağlık kurumları devam ettirilmiştir.

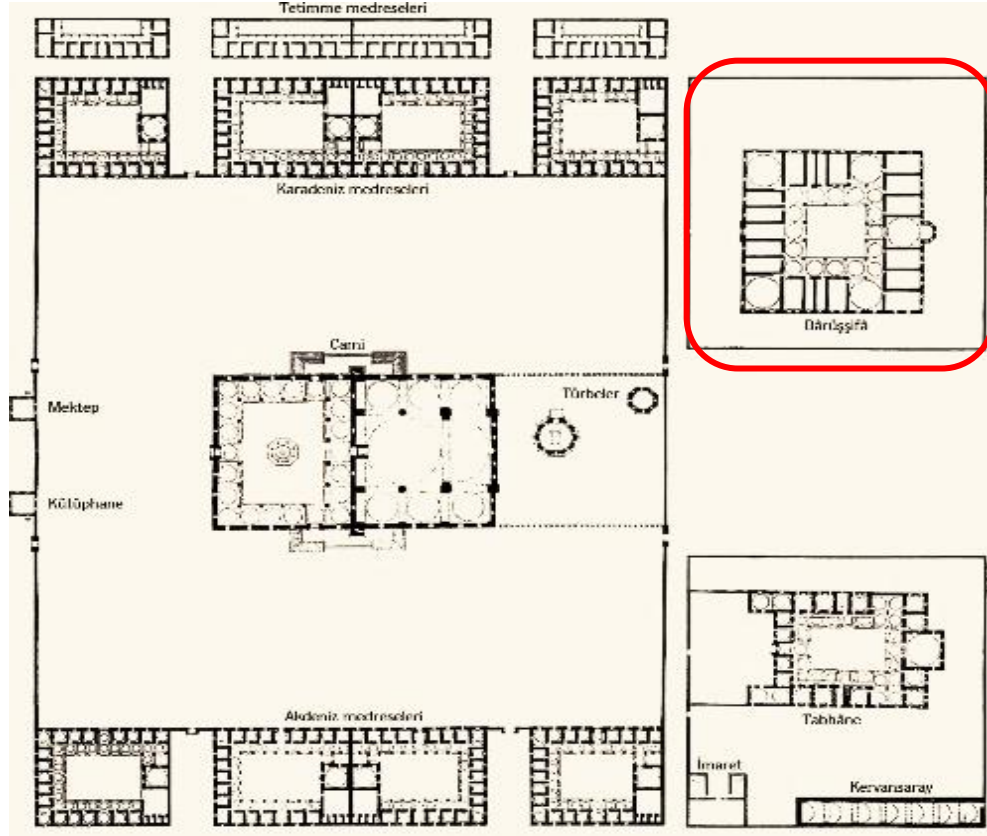

A

B

Şekil 2.15. Edirne II. Bayezid Külliyesi ve darüşşifa plan (Cantay 1992). A Edirne II. Bayezid Külliyesi ve darüşşifa plan. B. Edirne II. Bayezid külliyesi ve darüşşifası (1484-1488)

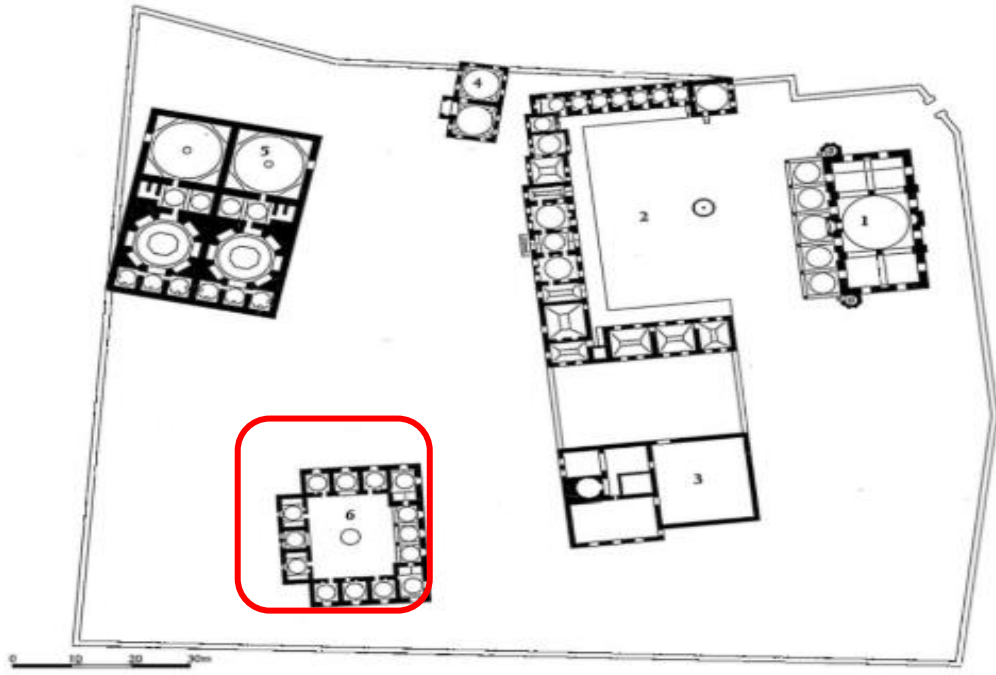

A

B

Şekil 2.16. Fatih Külliyesi ve darüşşifası plan. A. Fatih külliyesi ve darüşşifası plan (Ayverdi 1953) B. Fatih Külliyesi ve darüşşifası, 1470 (Akıncı 2019)

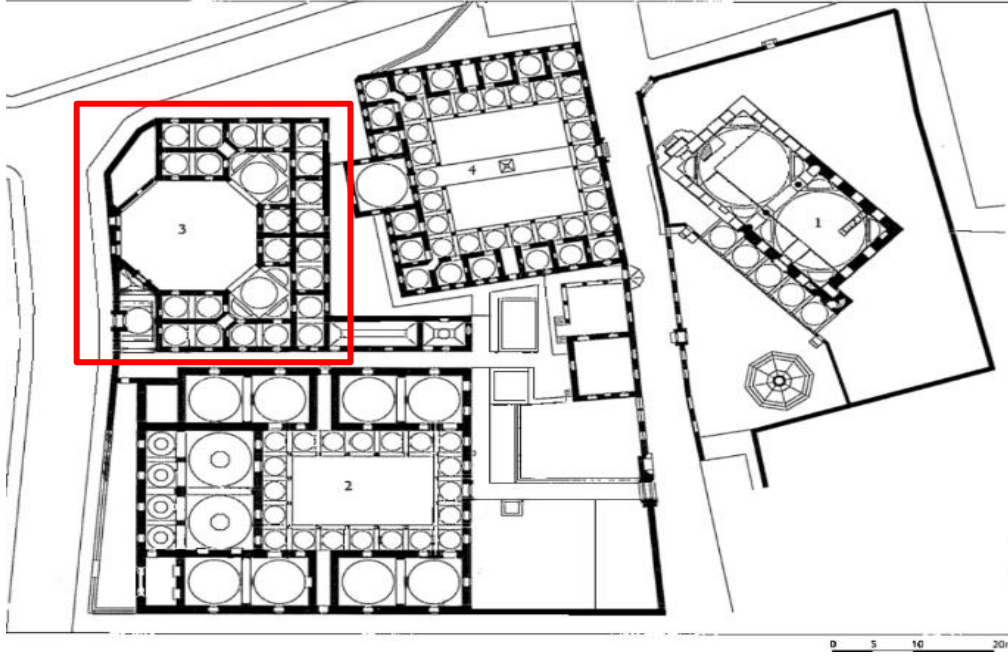

A

B

Şekil 2.17. Manisa Hafsa Sultan külliyesi ve darüşşifa plan. A. Manisa Hafsa Sultan külliyesi ve darüşşifa plan. B Manisa'da Hafsa Sultan Külliyesi (1539-1540) (Cantay 1992)

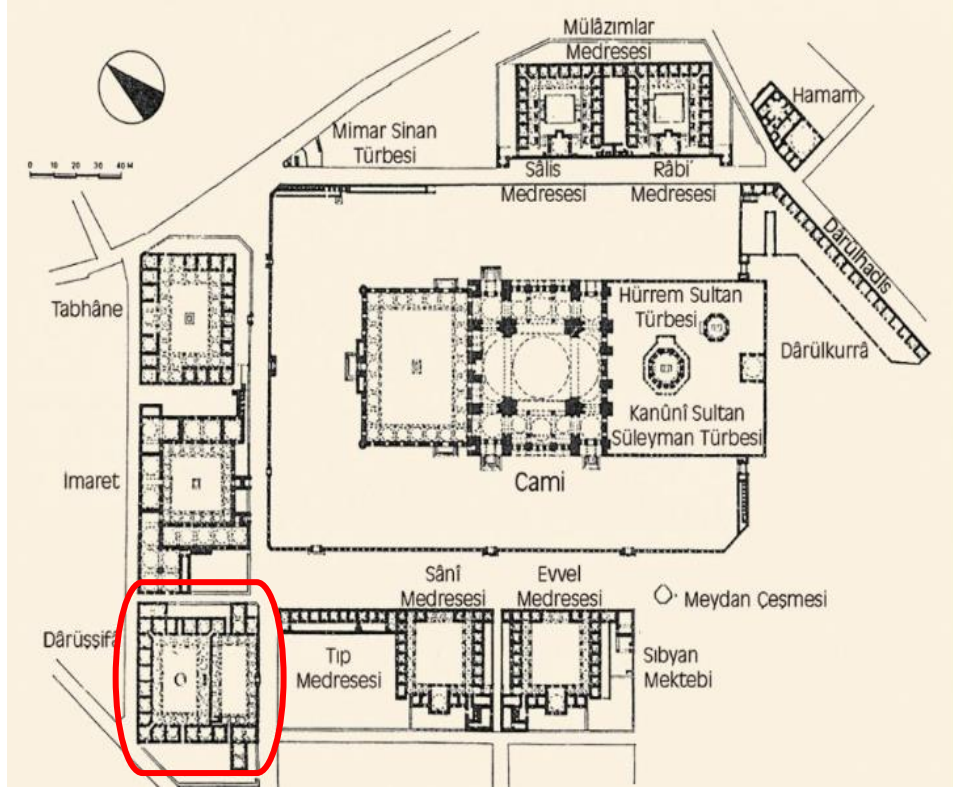
A

B.

Şekil 2.18. Haseki Hürrem Sultan külliyesi ve darüşşifa plan (Mülayim 1989). A. Haseki Hürrem Sultan külliyesi ve darüşşifası plan. B. Haseki Hürrem Sultan külliyesi ve darüşşifası (1550-1551)

A

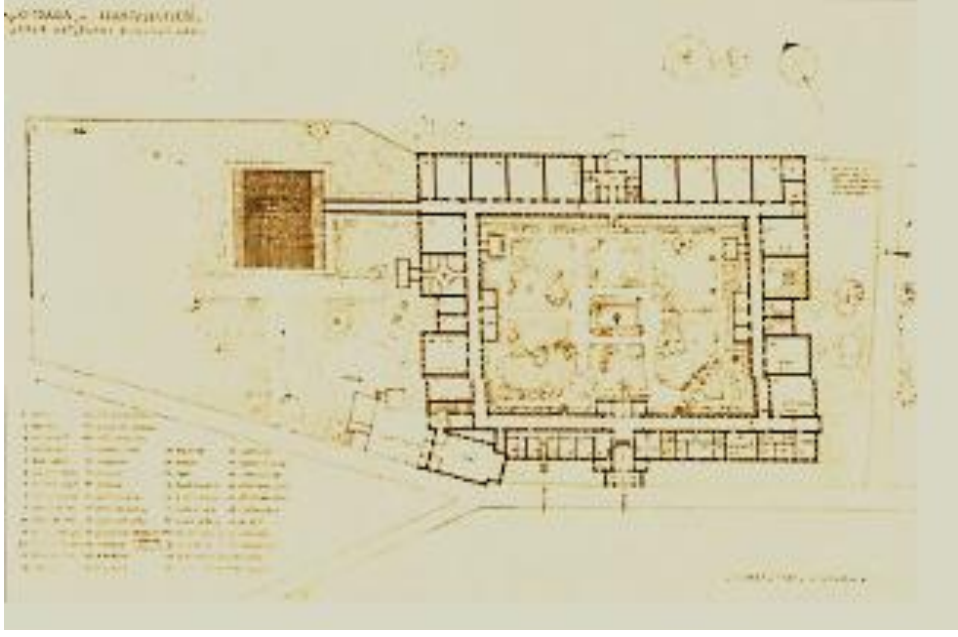

B

Şekil 2.19. Süleymaniye külliyesi ve darüşşifa plan (Mülayim 1989). A. Süleymaniye külliyesi ve darüşşifa plan (Mülayim 1989). B. Süleymaniye külliyesi ve darüşşifası (1553-1559)

Osmanlı döneminde her ne kadar Anadolu Selçuklu medrese-darüşşifa plan tipi sürdürülse de yeni mekân arayışları sonucunda farklı plan şemalarına da sıkça rastlamaktayız. Bu dönemde sağlık yapılarının sayısı, giderek artmış ve vakıf giderleri içinde sağlık ve eğitime büyük bir pay ayrılmıştır. Günümüze ulaşan çok sayıda medrese ve darüşşifa vakfiyesinden de bu bilgilere ulaşılmaktadır.

Osmanlı darüşşifalarına sonuncu örnek, Sultan Abdülmecid döneminde ve ilk modern hastane olarak kabul edilen Bezm-i Alem Gureba-i Müslimin Hastanesidir (1840-1847). Bezm-i Alem Valide Sultan Vakıf ve Gureba Hastanesi, 1840-1847 yılları arasında inşa edilmiş olup Osmanlı'daki ilk modern hastanedir. Aynı zamanda “darüşşifa” adı ile bilinen sağlık yapılarının “hastane” olarak anıldığı ilk yapıdır. Fakir ve kimsesizlerin karşılıksız tedavi edildiği, 12 koğuştan oluşan ve 201 yatak kapasiteli yeni bir sağlık yapısı modeli özelliği taşımaktadır. Bu hastane, dikdörtgen bir avluyu çevreleyen geniş açıklıklı pencerelerle aydınlatılan koridorların açıldığı koğuşlardan oluşmakta ve Klasik Osmanlı medrese plan şemasında inşa edilmiştir. Bu hastanede; bir eczane, iki hekim, bir müdür, bir eczacı, bir cerrah odası ile hamam, mutfak ve çamaşırhane bulunmaktaydı (Yıldırım 1994). Böylece modern sivil hastane diyebileceğimiz bu hastane, geleneksel yapı ölçeği dışında, tamamen dönemin şartlarına ve ihtiyaçlarına yönelik planlanarak inşa edilmiştir. Günümüzde Bezm-i Alem Tıp Fakültesi Hastanesi olarak hizmet vermektedir (Şekil 2.20.A.B).

A

B

Şekil 2. 20. Bezm-i Alem Gureba-i Müslimin Hastanesi ve plan A. plan (Vakıflar arşivi, Cantay 2013). B. Bezm-i Alem Valide Sultan Gureba-i Müslimin Hastanesi (2019)

Osmanlının, 19. yy.' da her alanda gözle görülür bir gerilemenin içine girerek ekonomik anlamda da büyük sıkıntılar yaşamıştır. Kaybedilen topraklar ve buna bağlı olarak yaşanan mali zorluklar, özellikle halkın ihtiyacını vakıflar yoluyla sağlayan sosyal yapıları da olumsuz etkilemiştir. Yaşanan ekonomik zorluklar nedeniyle, vakıf yoluyla hizmet veren medrese ve darüşşifaların gelirleri gittikçe azalmış ve halkın bu ihtiyaçları karşılanamaz hale gelmiştir. Bir yandan kaybedilen savaşlar, ordunun zayıflamaya başlaması ve savaşta yaralanan askerlerin bakımı, bir yandan İstanbul'da kolera salgını (1826), çiçek salgını (1843) gibi halk sağlığını da tehdit eden salgınlar nedeniyle hekim ve cerrah ihtiyacı giderek Artmış ve bu durum, sivil hastane ihtiyacını da beraberinde getirmiştir (Cantay 2013).

1826'da, ilk modern orduya (Asakir-i Mansure-i Muhammediyye) hizmet edecek hekim ve cerrahların yetiştirilmesi amacıyla, Hekimbaşı Behcet Mustafa Efendi'nin teklifi ile ve II. Mahmud'un emriyle 1827'de, modern tıp eğitiminin verilmesi amacıyla ilk Mektebi Tıbbiye, İstanbul'da açılmıştır (Öztürk 2009).

Tıp alanında ilk ciddi ve köklü değişim, III. Selim ve II. Mahmud dönemlerinde yaşanmıştır. Askeri alandaki reformların devam ettiği III. Selim döneminde çıkarılan 1805 tarihli "Bahriye Kanunnamesi" ile İstanbul'da Tersane-i Âmire'de hekim ve cerrah yetiştirmek üzere, modern bir tıbbiye kurulması kararlaştırılmıştır.

Bazı kaynaklarda Venedik'te tıp eğitimi gördüğü belirtilen Hekimbaşı Mustafa Behcet Efendi'nin, orduya gerekli hekim ve cerrah yetiştirilmesi amacıyla Sultan II. Mahmud'a, modern bir tıbbiyenin kurulmasını teklif ettiği söylenmektedir. Bu teklif üzerine, Sultan II. Mahmud, yeni tıp okulunu 1827 yılı 14 Mart gününde Şehzadebaşı'nda, Tulumbacıbaşı Konağı'nda, Tıbhane-i ve Cerrahane-i Âmire'nin açılışını gerçekleştirmiştir. 14 Mart 1827'de açılan tıp okulu, 1839'da Galatasaray'da Sultan II. Mahmud tarafından ve Viyanalı olduğu bilinen Dr. Bernard'ın ders verdiği, Mektebi Tıbbiye-i Adliye-i Şahane'ye kadar tıp alanında modernleşmenin ikinci aşamasını oluşturmuştur. 1838 yılında ise bugün Galatasaray Lisesi'nin olduğu yerde, "Enderun Ağaları Mektebi" binasına taşınan okul, Mektebi Tıbbiye -i Adliye-i Şahane adını almıştır. Tıbbiye'de öğretim dili Fransızca olarak kabul edilmiştir. Tıbbiyenin yönetimiyle de görevlendirilen, Dr. Bernard, Galatasaray'daki bu askeri tıbbiyeyi kısa

zamanda Viyana'daki Josephinum'u örnek alarak organize etmiş ve oradaki gibi bir botanik bahçesi oluşturmuştur (Terzioğlu 1992, Terzioğlu 2003).

1848 yılında Galatasaray'daki bina yanınca, Mektebi Tıbbiye-i Şahane, Hasköy'deki Kumbarahane Kışlası'na, oradan da 1876'da Demirkapı'ya, idadi sınıfları da Kuleli'ye taşınmıştır. 1848 yılında Mektebi Tıbbiye-i Şahane'yi bitiren öğrencilerin Viyana Tıp Fakültesinde girdikleri sınavları başarı ile kazanarak bu Fakültenin tıp doktoru ünvanını almışlardır. Böylece Mektebi Tıbbiye, padişah fermanı ile Darülfünun-u Tıbbiye-i Şahane olarak Fakülte seviyesine çıkarılmıştır.

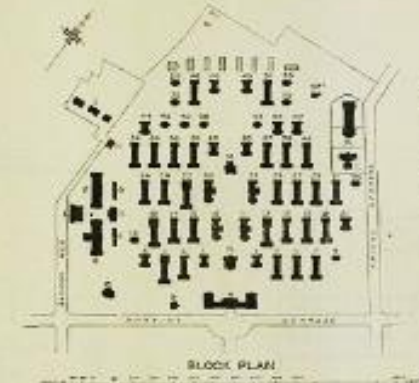
Mektebi Tıbbiye-i Askeriye-i Şahane, 1867'de açılan sivil tıbbiye Mektebi olan Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane ile Darülfünun-u Osmanî Tıp Fakültesi adı altında, 1909'da birleştirilinceye kadar derslerine devam etmiş ve Osmanlı tıbbının batılılaşmasında büyük bir rol oynamıştır (Terzioğlu 1992).

6 Kasım 1903'te, II. Abdülhamid'in doğum gününde törenle açılan Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye binasının planlanmasında, İtalyan mimarları Vallaury ve D'Aronco kadar, Rieder Paşa (1861-1903)'nın da rolü büyüktür. Pavyon sisteminde inşa edilen bu yapının, hasta pavyonlarının Hamburg'daki Eppendorf Hastanesi'ndeki pavyon şeklinde olması ve büyük dershanenin, Leipzig'teki cerrahi kliniğinin Auditorium'u tarzında planlanması, Rieder Paşa'nın önerisi ile olmuştur (Terzioğlu 2003), (Şekil 2. 21.22.).

GENERAL HOSPITALS—GERMAN EMPIRE

CLASS 1—PAVILION HOSPITALS
 SUB-CLASS 1^F—Isolated pavilions, i.e., with no connecting corridor

THE NEW GENERAL HOSPITAL at EPPENDORF, HAMBURG

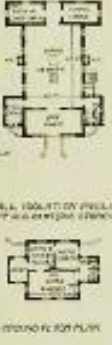

1. Administration building	10. Nurses' quarters
2. Operating theatre	11. Laundry
3. Dispensary	12. Kitchen
4. Pharmacy	13. Bathhouse
5. X-ray department	14. Mortuary
6. Pathology	15. Chapel
7. Radiology	16. Gymnasium
8. Library	17. Music room
9. Office	18. Billiard room

LAND SURFACE 100,000 SQ. METERS (1-10)
 BUILDING SURFACE 100,000 SQ. METERS (1-10)
 TOTAL SURFACE 100,000 SQ. METERS (1-10)
 NUMBER OF PATIENTS 1000 (1-10)
 NUMBER OF BEDS 1000 (1-10)
 NUMBER OF OPERATING THEATRES 10 (1-10)
 NUMBER OF DISPENSARIES 10 (1-10)
 NUMBER OF PHARMACIES 10 (1-10)
 NUMBER OF X-RAY DEPARTMENTS 10 (1-10)
 NUMBER OF PATHOLOGICAL INSTITUTES 10 (1-10)
 NUMBER OF RADIOLOGICAL INSTITUTES 10 (1-10)
 NUMBER OF LIBRARIES 10 (1-10)
 NUMBER OF OFFICES 10 (1-10)
 NUMBER OF NURSES' QUARTERS 10 (1-10)
 NUMBER OF LAUNDRIES 10 (1-10)
 NUMBER OF KITCHENS 10 (1-10)
 NUMBER OF BATHHOUSES 10 (1-10)
 NUMBER OF MORTUARIES 10 (1-10)
 NUMBER OF CHAPELS 10 (1-10)
 NUMBER OF GYMNASIUMS 10 (1-10)
 NUMBER OF MUSIC ROOMS 10 (1-10)
 NUMBER OF BILLIARD ROOMS 10 (1-10)

BLOCK PLAN

WEST ISOLATION PAVILION
 100 BAYS (200 BEDS)

WINGS PATIENTS BLOCK
 100 BAYS (200 BEDS)

WORTHEN BLOCK
 100 BAYS (200 BEDS)

OPERATING BLOCK
 100 BAYS (200 BEDS)

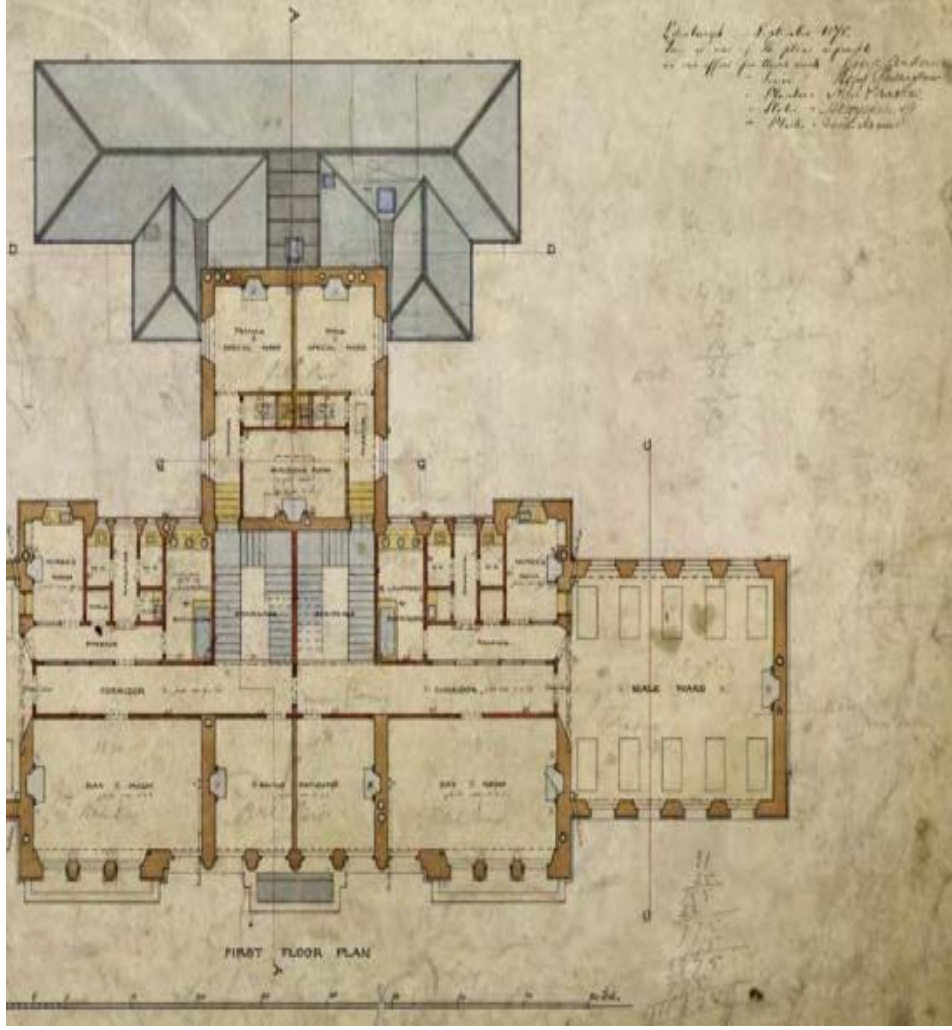
DELIVER HOUSE
 100 BAYS (200 BEDS)

BATH HOUSE
 100 BAYS (200 BEDS)

Şekil. 2. 21. Almanya Hamburg Eppendorf hastane pavyonları plan (1893) (Rieder 1904)

Şekil 2. 22. First-floor plan for Longmore Hospital, Edinburgh, Kinneir and Peddie, 1878. Shown as originally built. (Rieder 1904)

Meşrutiyet'in ilan edildiği 1908 yılında, İstanbul'daki Mektebi Tıbbiye-i Askeriye-i Şahane ve Mektebi Tıbbiye-i Mülkiye gibi iki okulun birleştirilerek bir çatı altında toplanması için karar alınmıştır (Eroğlu 1977, Ünver 1959). 1909'da kliniklerle birlikte Haydarpaşa'daki Mektep binasının, Darülfünun-u Osmanî Tıp Fakültesi'ne verilmesi karara bağlamıştır. Böylece Haydarpaşa'daki Darülfünun-u Osmanî Tıbbiyesi, Prof. Dr. Rieder Paşa'nın tavsiyesi üzerine, Avrupa yakasında Çapa, Gureba ve Cerrahpaşa'daki kliniklere taşınmıştır. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiyesi ise 1933'te Atatürk'ün gerçekleştirdiği Üniversite Reformu'na kadar, bir süre daha Türk tıbbına hizmet etmiştir (Terzioğlu 1992). Üniversite reformundan sonra, 1983 yılına kadar Haydarpaşa Lisesi olarak milli eğitime tahsis edilmiştir. 1983'ten, 2015 yılına kadar Marmara Üniversitesi'ne bağlı Sağlık Bilimleri Fakültesi olarak kullanılmıştır. Bu tarihten sonra

sağlık bölümleri, Maltepe Başbüyük kampüsüne taşınmış ve 2015 yılından itibaren Sağlık Bilimleri Üniversitesi olarak hizmet vermektedir.

Süheyl Ünver; 1938’de yayımladığı “İstanbul’un Zaptından Sonra Türklerde Tıbbî Tekâmüle Bir Bakış” başlıklı makalesinde, Türk tıp eğitiminde kitapların tercümesi ve çoğaltılması ile tıbbi kurumların ihtiyaca cevap verecek şekilde oluşturulmaları gerektiği konusu üzerinde önemle durmuştur (Ünver 1938).

2. 3. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane’nin İnşasında Çalışan Mimarlar

Çizelge 2. 5. Mekteb-İ Tıbbiye’de Çalışan Mimarlar

Mimar	Yaşam	Önemli Yapı ve Çalışmalar
Alexandre Vallaury	1850-1921 (İtalyan Asıllı)	Abdülmecid Köşkü (1880-1885) Osmanlı Bankası (1896) Pera Palas Oteli (1892-1895) Cercle D' Orient (1882) Atıf Paşa Yalısı (1740-1741) Rum Yetimhanesi (1898-1903)
Raimondo D’Aronco	1857- 1932 (Fransız Asıllı)	Osmanlı Ulusal Sergisi Köşe-19.yy Pavyonu Projesi-19.yy Mektebi Tıbbiye Doğu Cephe 19.yy Botter Apartmanı-20.yy Torino Sergisi Ana Pavyonu-19.yy Ayasofya Şadırvan Saçağı-19.yy Yıldız Çini Fabrika-Arması-19.yy Mektebi Tıbbiye Batı Cephe-Arması Mektebi Tıbbiye-İ Şahane Saat Kuleleri 19.yy Şeyh Zafir Türbesi ve Çeşmesi19.yy

Osmanlı'nın modernleşme sürecinde, mimari alanda yaşanan değişim, geleneksel bir örgüt yapısına sahip olan Hassa Mimarları Ocağı'nı da etkilemiştir. Hassa Mimarları, Mimarlar Ocağı Merkez Teşkilatı'nın beyni sayılırdı. Bu nedenle mimarbaşı, ihtiyaç duyduğunda, emrinde iş yapacak sayıda teknik personel de bulundurmaktaydı. Bu durum, Hassa Mimarlar Ocağı'nda iyi yetişmiş taşra ve merkezde görevlendirilecek yeterli personel bulunduğu da göstermektedir (Sönmez 1988).

Hassa Mimarlar Ocağı, 18. yy.'ın sonlarına kadar mimari üretimi elinde bulundurmaktaydı. Ancak 1831'den sonraki dönemde Ebniye İdaresi yapısındaki değişim ve yapı sistemindeki yeni düzenlemeler, özellikle münakasa (eksiltme-kamulaştırma) sisteminin uygulanmaya başlaması, ekonomik sıkıntıların ödemeleri geciktirmesi, nedeniyle ebniye halifelerinin (idarenin başında bulunan mimarlar) yaşadığı zorluklar, mimarlık eğitim kurumunun olmaması gibi nedenler, Osmanlı mimarlarının bu alandaki etkilerini önemli ölçüde azaltmıştır (Yazıcı 2007).

III. Selim ve II. Mahmud tarafından gerçekleştirilen askeri ıslahatlar, inşa edilen modern yapı türlerini de beraberinde getirmiştir. Batılı tarzda inşa edilen kışla ve askeri eğitim kurumları gibi yeni yapı türlerinin inşası için de yabancı mimarlardan yararlanılmak zorunda kalınmıştır. Bu döneme kadar devletin tüm yapım faaliyetlerini üstlenen Hassa Mimarları Ocağı, modernleşme sürecinde ihtiyaç duyulan yeni yapıların tasarlanabilmesi için ilk defa yabancılardan destek almak zorunda kalmıştır. Çünkü Hassa mimarları daha çok, geleneksel Osmanlı toplumunun ihtiyaçları doğrultusunda bir tasarım ve uygulama anlayışı içinde yetişmişlerdir. Ancak ıslahat yanlısı yöneticiler, askeri ve eğitim kurumlarının özellikle gelişmekte olan Avrupa kurumları seviyesinde olmalarını önemseyerek bu alanda çoğunlukla yabancı mimarları tercih etmişlerdir. Bunun sonucunda da kendi geleneksel çizgisinde gelişen bir meslek grubu ve bu mesleğin sürekliliği kesintiye uğramıştır (Yıldırım ve Özkan 1985).

Geçen süre içerisinde kendisini yenileyemeyen ve özellikle askeri, ticari kamu yapıları ile çok katlı konutlarda, Avrupa'daki teknik gelişmelere ve yeni bina uygulamalarının tasarım ilkelerine uzak kalan Osmanlı mimarları, mesleki iddialarını adeta kaybetmişlerdir. Bu nedenle mimari faaliyetlerin çoğunluğu yabancı mimarlar veya azınlık gayrimüslim mimarlar yürütmüştür. Akademik eğitimden geçmiş bu meslek

mensubu mimarlar karşısında, az sayıda kalan hassa mimarları veya geleneksel usta-çırak ilişkisinden gelen mimarlar, ikincil düzey yapı alanlarında çalışmak zorunda kalmışlardır (Yergün 2002).

Mustafa Reşit Paşa, Hassa mimarlarından Balyan ailesi mensubu Garabet Amira Balyan yerine, Batılılaşma sürecinde yoğun resmi yapı programının uygulanmasında, Batı mimarisini ve gelişmiş yapım teknolojisini yakından bilen yabancı mimarlar ile çalışmayı tercih etmiş ve uygulanması için Rus Elçiliği binasının mimarı, Gaspare Fossatti'yi davet etmiştir. Fossatti, 20 Mayıs 1837'de İstanbul'a gelerek çalışmalara başlamış ve yirmi yılı aşan bir süre içinde, İstanbul'da elli kadar projenin uygulamasını gerçekleştirmiştir. Böylece Osmanlı mimarlığında alanında akademik eğitim almış yabancı mimarların görevlendirilme dönemi de başlamış sayılacaktır (Yergün, 2002)

2. 3. 1. Mimar Alexandre Vallauray (1850-1921)

Levanten bir mimar olan Alexandre Vallauray, 1850 yılında İstanbul'da doğmuş, Paris'teki eğitim yılları dışında bütün yaşamını İstanbul'da geçirmiş, 1921 yılında İstanbul'da ölmüştür (Şekil 2. 23).

Şekil 2.23. Alexandre Vallauray

<https://www.googleCom/search?q=vallauray&safe=active&tbm> (Anonim a, 2020)

Alexandre Vallauray, mimarlık eğitimini, döneminin en iyi mimarlık okulu olan Ecole des Beaux Arts'da, M. Coquart'ın atölyesinde 1870-1878 yılları arasında yapmıştır. Mimar; İstanbul'daki ilk yıllarında, çeşitli resim sergilerinde, rölevelerini ve projelerini sergilemiştir. Resim sergileri aracılığı ile Osman Hamdi Bey ile tanıştıktan sonra, 1882 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nin ilk binasının tasarımını yaparak yapının inşasına yön vermiştir. Daha sonra aynı mektebin mimarlık bölümünün başına getirilerek ilk Fenn-i Mimari hocası olmuştur (Sönmez 1983).

Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurulmasıyla mimarlık eğitim anlayışı değişmiş ve Osmanlı için Batılı anlamda mimar yetiştirme dönemine geçildiği kabul edilmektedir (Batur 1985). Alexandre Vallauray kendisinden önceki yabancı mimarlarının aksine, batı mimarlığı ile birlikte Osmanlı mimarlığını da iyi bilmektedir. Bu nedenle Vallauray'in tasarımları, batı ve doğu mimarlığının yeniden yorumlanarak sentezlendiği, yeni bir anlayışı simgelemektedir.

Alexandre Vallauray'nin ilk yıllarında tasarladığı yapıların büyük bir bölümü, Galata ve Pera çevresinde bulunmaktadır. Bu yapılar, kullanıcılarının isteklerine ve içinde yer aldıkları kentsel çevrenin mimari özelliklerine bağlı olarak batı tarzı mimari bir çevre görüntüsü oluşturmaktadır. 1895'lerden sonra, A. Vallauray'nin mimari tasarımlarında anıtsal ve özellikle Türk sivil mimarisinin etkileri görülmektedir.

1899 yılında tamamlanan Düyun-u Umumiye binası, mimarın yapıları arasında, ortaya koyduğu anlayış nedeniyle bir dönüm noktası sayılmaktadır. Alexandre Vallauray, Düyun-u Umumiye'de Osmanlı anıtsal ve geleneksel sivil mimarlığı öğelerini birlikte kullanarak, çağdaş Osmanlı sanat anlayışını yakalamaya çalışır (Şekil 2. 24. A. B.).

A

B

Şekil 2. 24. Düyun-u Umumiye genel görünüş ve ana girişi (Akıncı 2020). A. Düyun-u Umumiye binasının üstten görünüşü. B. Bina ana giriş

Bundan sonra inşa ettiği diğer yapılarda A. Vallaury, çoğunlukla geleneksel Osmanlı Türk konut mimarlık anlayışını yeniden yorumlayarak eklektik tarzda yapılar meydana getirmiştir. Abdülmecid Efendi Köşkü, Osmanlı Bankası, Pera Palas Oteli Osmanlı Bankası Genel Müdürlüğü, Cercle d'Orient (Büyük Kulüp), Atıf Paşa Yalısı ve Büyükkada Eski Rum Yetimhanesi ve Union Française gibi yapılar da bu dönem mimarisi arasında yer almaktadır (Akpolat 1991) (Şekil 2.25 A.B.C.D.E.F), Rıdvan Pasa Köşkü, Osman Reis Camii ile Haydarpaşa Tıbbiye-i Şahane binası, Selanik ve Eminönü Gümrük binaları, diğer önemli yapıları arasında sayılmaktadır (Yıldırım 1989 ve Akpolat 1991).

Alexandre Vallaury, Galata ve Pera çevresinde olduğu gibi İstanbul'un diğer semtlerinde de inşa ettiği yapılarda genellikle, Beaux Arts mimari tasarım ilkelerini uygulamıştır. İstanbul'da Galata, Beyoğlu, Eminönü, Cağaloğlu, Sultanahmet, Boğaziçi, Haydarpaşa, Erenköy ve Büyükkada da tasarlayıp yürüttüğü imar faaliyetleriyle kentin genel görünümüne ve silüetine mimari anlamda zengin ve yeni bir sanat anlayışı ile katkıda bulunmuştur.

A

B

C

D

E

F

Şekil 2.25. A. Vallaury örnek yapıları (19.yy) A. Abdülmecid Köşkü B. Osmanlı Bankası C. Pera Palas D. Cercle d'Orient E. Atıf Paşa Yalısı F.Rum Yetimhanesi(Akıncı 2020)

2. 3. 2. Mimar Raimondo D’Aronco (1857- 1932)

Şekil 2. 26. R.D’Aronco

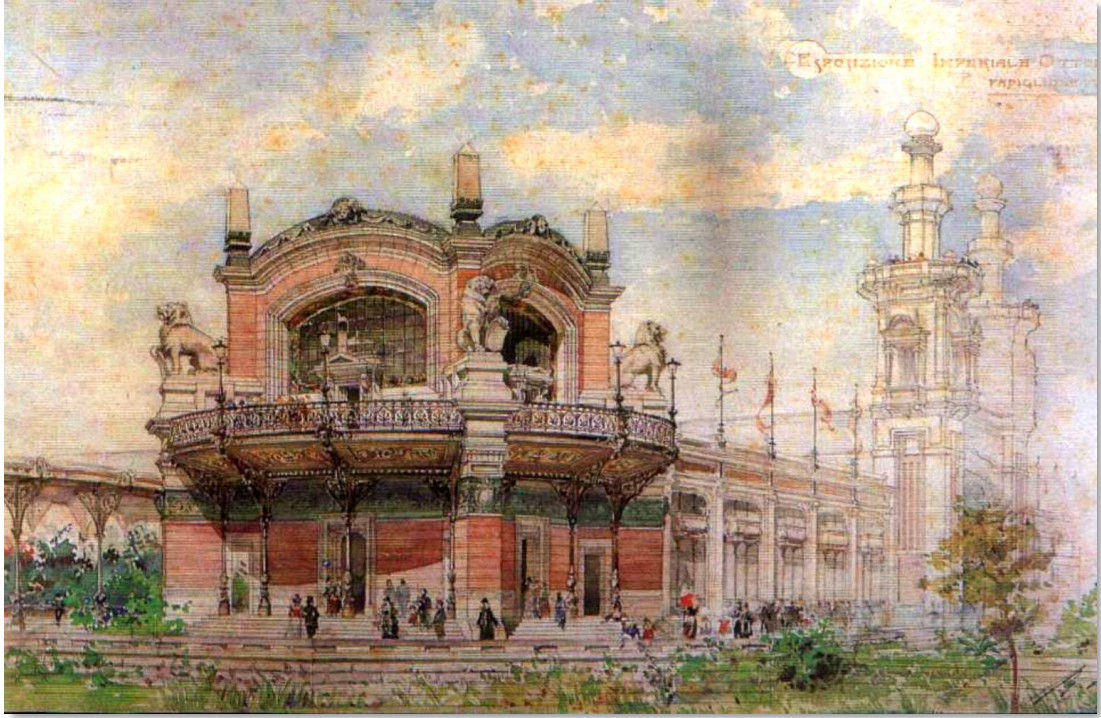
https://tr.wikipedia.org/wiki/Raimondo_D%27Aronco (Anonim b. 2020)

Raimondo (Tomasso) D’Aronco 1857 yılında, İtalya’nın Friuli’ye bağlı Gemona bölgesinde doğmuştur (Barillari 2006). 1877 yılında Venedik Akademisi’nin mimarlık, dekorasyon ve bezeme derslerine girmiş ve yeteneği farkedilen D’Aronco, Giacomo Franco’nun derslerine devam etmiştir (Barillari, 2006). Devam ettiği bu akademide neo-romanesk konstrüktivizmini ve Viollet le Duc’ü öğrenmiş ve 1880 yılında gösterdiği başarı sonucu ikinci dereceden enstitülerde, mimari çizim öğretmenliği diploması olarak mezun olmuştur (Batur 1994). Bu dönemden sonra Viollet le Duc’dan etkilenerek, cam ve demir gibi malzemelerin yoğun biçimde kullanımına da yönelmiştir.

Öğretmenlik kariyeri ile birlikte Profesyonel kariyeri de başladığında önce Massa Carrara’ya mimarlık ve dekorasyon hocası olarak atanmıştır (1881). Bir yıl sonra da Palermo Teknik Meslek Okulu’nun tasarım kürsüsünde görev almıştır. Messina Üniversitesi’nde mimarlık ve dekorasyon dersleri vermek için girdiği profesörlük sınavını, 1886 tarihinde başarı ile vermiştir (Barillari 2006).

D’Aronco İstanbul’a gelmeden önce, bazı uluslararası yarışmalara katılmış ve ödüller almıştır. Bu yarışmalar, projelerinin özgünlüğü ile de O’nun tanınmasını sağlamıştır. 1892 yılı sonlarında, Osmanlının ekonomik zorluklar yaşasa da Londra Sergisi’nde

(1851) birçok anlamda aldığı ödülleri de göz önünde tutmuş ve İstanbul'da bir sergi düzenlemek istemiştir (Batur 1992). II. Abdülhamid, Türk tarım ve endüstri ürünlerini uluslararası alanda tanıtmak ve aynı zamanda da ekonominin gelişmesini sağlayacak batı teknolojilerini davet etmek amacıyla İkinci Ulusal Sergi'nin düzenlenmesini çok önemsemiştir. Bu nedenle sergi için oluşturulacak pavyonların mimarisi de çok daha önemli olmuştur (Şekil 2.27).

Şekil 2.27. II. Osmanlı Ulusal Sergisi köşe pavyonu projesi,1893 (Barillari 2006)

İkinci Ulusal Sergi projesi, 10 Temmuz 1894 depreminden sonra ertelenmiş ve sonrasında onarım ve restorasyon çalışmaları nedeniyle R. D'Aronco, İstanbul'un mimarisini tanıma fırsatı bulmuş ve birçok yapının restorasyon projesinde yer almıştır. Böylece Osmanlı mimari sanat anlayışını daha iyi tanıma fırsatı bulmuştur. D'Aronco'nun mimari başarısı ve batılı sanat anlayışı, 19. yüzyıl sonu ve XX. yüzyıl başı mimarlığında söz sahibi isimlerden biri olmasını sağlamıştır.

İstanbul'un Batılılaşma döneminin tarihsel belgeleri olma özelliklerini taşımasının yanı sıra, fiziki çevrenin estetik değerine de önemli katkıları olan yapıların büyük bir kısmı, D'Aronco tarafından inşa edilmiştir (Batur 1994). Tasarımlarında her zaman dönemin

ihtiyaçlarını göz önünde tutan D'Aronco kentin, tarihi üslup ve geleneksel mimari değerlerinden yararlanan bir sanat anlayışına sahip olmuştur. İstanbul'da bulunduğu dönemde yaptığı çalışmalarda batı eklektizminin sanat unsurları ile geleneksel Osmanlı mimarisinin plan-cephe öğeleri ve Art Nouveau gibi farklı sanat üsluplarını bir arada kullanarak, kendine özgü bir sanat anlayışı ortaya koymuştur (Şekil 2.28.29).

Şekil 2.28. Mektebi Tıbbiye doğu cephe(2019)

Şekil 2.29. Botter Apartmanı (Akıncı 2020)

Böylece tasarımlarında bir mimari üslubun kurallarına tamamen uymak yerine, kendine özgü biçimler oluşturmuştur. Cephe biçimlenişinde; kuleler, kendine özgü çatı formları, çıkmalar, balkon düzenlemeleri, giriş kapıları, pencere ve bezemeler tasarımlarını zenginleştiren ve cepheye hareket kazandıran düzenlemelerdir (Şekil 2.30,31).

Şekil 2. 30. Torino Sergisi ana pavyonu(Barillari- Godoli, 1997)

Şekil 2. 31. Ayasofya şadırvan şaçağı (2017)

D'Aronco, tasarımlarında mümkün olduğunca imar parselinden en üst düzeyde yararlanmıştır. Yapının işlevsel yönünü vurgulamak amacıyla cephede uyguladığı farklı düzenlemeler, oldukça dikkat çekicidir. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye'si, Yıldız Porselen ve Çini Fabrikası'ndaki üç kitlesel öğenin simetri aksına, cephenin tepe noktalarına armalar ve yapıya özgü semboller yerleştirmiştir. D'Aronco, cephelerdeki simetri eksenine yerleştirdiği benzeri arma ve sembollerle yapı cephesinde bir odak noktası oluşturmaktadır (Şekil 2.32,33).

Şekil 2.32. Yıldız çini fabrikası-arma (Anonim a. 2020)

Şekil 2.33. Mektebi Tıbbiye batı cephe-arma (Anonim a.2020)

Günümüze ulaşan sivil mimari örneklerinde bunu görmek mümkün olmaktadır. D’Aronco’nun Mektebi Tıbbiye’nin inşası dışında inşa ettiği başlıca yapılar arasında; Botter Apartmanı, Şeyh Zafır Türbesi Kitaplık ve Çeşmesi (Şekil 2.34), Arnavutköy Memduh Paşa Silah Koleksiyon Salonu ve Kitaplık Pavyonu, Huber Köşkü, Şişli Etfal Saat Kulesi ve Mescidi, Ağa Hamam Yetimler Yurdu ve Şale Köşkü sayılmaktadır (Gültaş 2008).

A

B

Şekil 2.34. Şeyh Zafir Türbesi ve Çeşmesi (Cambaz 2019)

3. MATERYAL ve YÖNTEM

3.1. 19. Yüzyıl Batılılaşma Döneminde Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane'nin Tarihçesi ve Ortaya Çıkış Gerekçeleri

Çizelge 3.1. Modern tıbbın tarihçesi

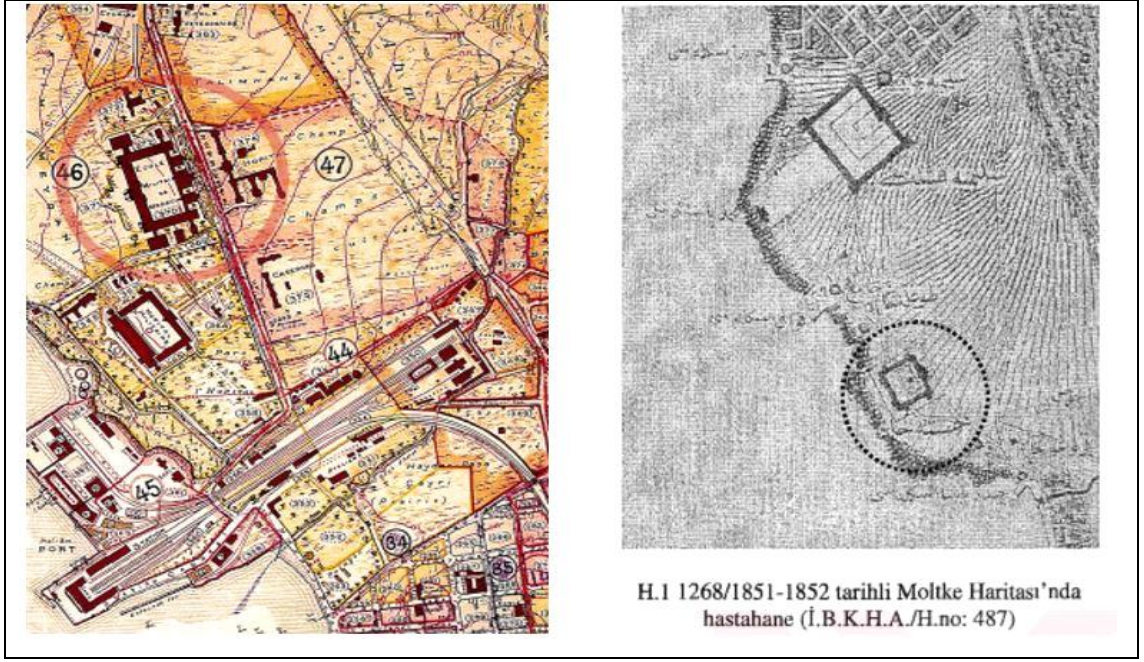
1827	<ul style="list-style-type: none"> • II. Mahmud döneminde Tulumbacıbaşı Konağı'nda orduya hekim yetiştirmek üzere kurulur
1832	<ul style="list-style-type: none"> • Topkapı Sarayı sahilindeki hastalar odasında kurulan cerrahaneye taşınır
1836	<ul style="list-style-type: none"> • Topkapı Sarayındaki Otlukçu Kışlası'na taşınır
1838	<ul style="list-style-type: none"> • Galatasaray'daki Enderun Ağaları mektep binasına taşınır
14 Mayıs 1839	<ul style="list-style-type: none"> • Padişah Abdülmecid'in ziyaretiyle "Mekteb-i Tıbbiye-i Adliyye-i Şahane" olarak anılmaya başlar. • "L'Ecole Adliyye Imperiale de Medecine" Fransızca olarak da diplomalarda yazılır.
1848	<ul style="list-style-type: none"> • Yangın nedeniyle Hasköy Humbarahane kışlasına taşınır
1865	<ul style="list-style-type: none"> • Kolera salgını nedeniyle, kışla hastaneye dönüştürülür. • İdadi bölümü Gülhane'deki Kırmızı Kışlaya taşınır • Tıp ve cerrahlık bölümü Hasköy'deki Gergeroğlu konağına ve Sirkeci'deki Demirkapı kışlasına taşınır
1874	<ul style="list-style-type: none"> • Galatasaray Mekteb-i Sultani binasına taşınır • Üç yıl sonra tekrar Demirkapı Kışlasına taşınır
1894	<ul style="list-style-type: none"> • Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane'nin resmi işlemleri ve yapımı başlar
11 Şubat 1895	<ul style="list-style-type: none"> • II. Abdülhamid dönemi Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane temel atma töreni yapılır
1 Eylül 1900	<ul style="list-style-type: none"> • Yapımı biter
3 Kasım 1903	<ul style="list-style-type: none"> • II. Abdülhamid'in doğum gününde açılış töreni gerçekleştirilir

Haydarpaşa semti ve binasının “Haydarpaşa” adıyla anılma nedeni, Hadım Haydarpaşa, Kanuni’nin ve oğlu II. Selim’in sadrazamıdır. 1553 yılında bugünkü Haydarpaşa semtinde bir yazlık yaptırdığından bu alan, Haydarpaşa arazisi olarak anılmaya başlanmıştır. 1807’de, Selimiye Kışlası inşasında önemli bir rolü olan III. Selim’in Sadrazamı Haydarpaşa’nın, bu çabalarına takdir ve teşekkür için bu çevreye, sadrazamın adı verilmiştir. Bu tarihten itibaren bu alan, Haydarpaşa olarak anılmaya başlanmıştır (Atılğan 2007).

I. Abdülhamid’in kendi döneminde, Haydarpaşa’da dinlenmek maksadıyla ikamet eden askerinin un ihtiyacı karşılamak amacıyla söz konusu alanda dört adet un değirmeni inşa edilmiştir. Bilindiği gibi Osmanlının; 1853 yılında çıkan Kırım savaşı, 1876 yılında çıkan Osmanlı-Rus savaşı ile birçok yönden yara almıştır. Kırım Savaşı esnasında İngilizler, Haydarpaşa bölgesinde askerini yerleştirmiş ve bu savaşta ölen İngiliz askerleri için, Askeri Hastane’nin güneyinde bir mezarlık da oluşmuştur. Bugün hala mevcut olan mezarlık, yapı çevresi açısından önemini korumaktadır (Şekil 3.1.A.B.C)

A

B

C

Şekil 3.1. Mektebi Tıbbiye tarihi harita ve resim A. BOA, Haydarpaşa Tıbbiye binası için ayrılan arazi, 1/5000, hazine tarafından onaylı harita 1889 (Ramazanoğlu 2008) B. Mektebi Tıbbiye -i Şahane 1927 (Ramazanoğlu 2008) C. Haydar Paşa'da Tıbbiye-i Şahane Mektebi batı cephe (İ.H.K. Kütüphanesi 2015)

1800'lü yıllarda Kavak Köşkü'nün yerine, Selimiye Kışlası yapılmış, 1802'de de Üsküdar'daki Selimiye Camii inşaatı bitmiştir. 1845'te Askeri Hastane inşa edilmiş 19. yüzyıl sonunda da Haydarpaşa Lisesi yapılmıştır. Bölgedeki İngiliz Mezarlığı olarak ayrılmış alan ise günümüzde mezarlık olarak kullanımını sürdürmektedir (Ramazanoğlu 2003).

19. yüzyıl sonunda Demirkapı'daki Tıbbiye binalarının ve arazisinin yetersiz olduğu ve bu sebeple mektebin Haydarpaşa'ya nakli konusu Serasker Rıza Paşa tarafından padişaha sunulmuştur. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye Binası'nın yapımı için seçilen bu bölge padişah için de uygun bulunmuş ve 1893 yılında Tıbbiye Binası'nın yapımına başlanmıştır.

1827'de Tıbbiye'nin kuruluşundan itibaren tıp eğitimi; konak, saray ve kışla gibi tıp eğitimi amacıyla inşa edilmiş mekânlarda değil de o günün şartlarında mümkün olabilecek yetersiz anlamdaki binalarda yürütülmekteydi. Tıbbiye, 1876 yılında yedinci kez nakledildiğinde, Sirkeci'deki Demirkapı Kışlası'na yerleştirilmiştir. Geçen süre içinde Demirkapı'daki Tıbbiye binalarının yetersizliği, laboratuvar eksikliği ve uygulama hastanesi sorunu gibi sebeplerle tıp eğitiminde istenilen seviyeye ulaşamadığı anlaşılmaktadır. 1893 yılında Serasker Rıza Paşa, Demirkapı Kışlası'nın tıp eğitimi için neden yetersiz olduğunu, gerekçeleri ile birlikte II. Abdülhamid'e arzda bulunmuştur. Buna göre, Demirkapı tıbbiyesinin konumu nedeniyle havası sağlıklı değildir. Burası; Rumeli tren güzergâhı üzerinde bulunduğu için, gürültülü ve mekânsal büyümeye cevap veremeyecek fiziksel yetersizlik kadar, yeni ilmî yöntemlere göre olması gereken klinik, laboratuvar, müze ve botanik bahçesi gibi birimleri de bulunmamaktadır. Bu nedenlerden dolayı Haydarpaşa Asker hastanesi civarında, yeni bir Tıbbiye mektebi binası inşa edilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Hasta alınarak klinik tıp eğitimi yapılabilmesi için, yeni Tıbbiye binasının Haydarpaşa Asker Hastanesi'nin yakınına inşası, birçok yönden Abdülhamid tarafından da uygun ve gerekli görülmüştür. Yeni Tıbbiye binasının günün koşullarını karşılayacak şekilde, teorik ve uygulamalı eğitimin en ileri düzeyde yürütülebileceği uygun bir mimari plan çerçevesinde inşa edilmesi gerekmektedir.

Mektebi Tıbbiye binasının Haydarpaşa'da yaptırılması ve Haydarpaşa Asker Hastanesi'nin de şartlarını iyileştirip Seririyat kısmında Tıbbiyenin klinikleri olarak kullanılması konusu da ele alınmaktadır. Mezunlar arasından seçilenlerin tıp ve cerrahî bilgilerini iletmemeleri maksadıyla Avrupa'ya gönderilen öğrencilerden çok fazla yarar sağlanamadığı, bunun yerine tıp eğitiminin Avrupa'dan getirtilecek hocalarla yürütülmesinin, hem masraf açısından, hem de bütün öğrencilerin eğitimden yararlanabileceği düşüncesiyle, Mektebi Tıbbiye'nin Haydarpaşa'ya nakledilmesine ve inşasının başlamasına karar verilmiştir. Böylece yer seçimi yapılmış ve Serasker Rıza Paşa, projenin hazırlanması için Vallaury'i görevlendirmiştir.

Yapının inşaatında, mimar D'Aronco'nun da mimar olarak çalıştığı bilinmektedir. Haydarpaşa Asker Hastanesi'nin de ıslah edilip şartlarının iyileştirilmesiyle Tıbbiye'nin, eğitim hastanesi olarak kullanılması planlanmıştır. 1895 yılında inşasına başlanan tarihi binanın açılışı, Abdülhamid'in doğum gününe denk getirilerek 3 Kasım 1903 tarihinde büyük bir resmi törenle, kesilen kurbanlarla ve edilen dualarla hizmete açılmıştır (Batur 1994).

Günümüzde ise bu çevrede, Selimiye Kışlası, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane, Haydarpaşa Numune Hastanesi, GATA Haydarpaşa Askeri Hastanesi, Haydarpaşa Limanı, Haydarpaşa Garı ve Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı gibi önemli tarihi yapılar ve mekânlar bulunmaktadır (Akbulut 1994), (Şekil 3.2).

Şekil 3.2. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane ve yakın çevresi (2019-2020)

3.2. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane'nin Tarihsel Süreçte Kullanımı

15 Eylül 1900 tarihinde tamamlanan Haydarpaşa Tıbbiyesi, Sultan Abdülhamid'in doğum gününe rastlayan 6 Kasım 1903 Cuma günü, büyük bir törenle açılmıştır.

1908 Askerî Tıbbiye Harbiye Nezareti'ne ve Mülkî Tıbbiye Maarife bağlanmıştır. 1909'da ise askerî ve sivil tıbbiye birleştirilmiştir. Bu tarihten itibaren Sivil Tıbbiye (Mülkiye) bu binaya taşınmış ve Darülfünun Tıp Fakültesi olarak çalışmalarına devam etmiştir (Şekil 3.3.)

Şekil 3.3. Mektebi Tıbbiye albümü (1929-1938)

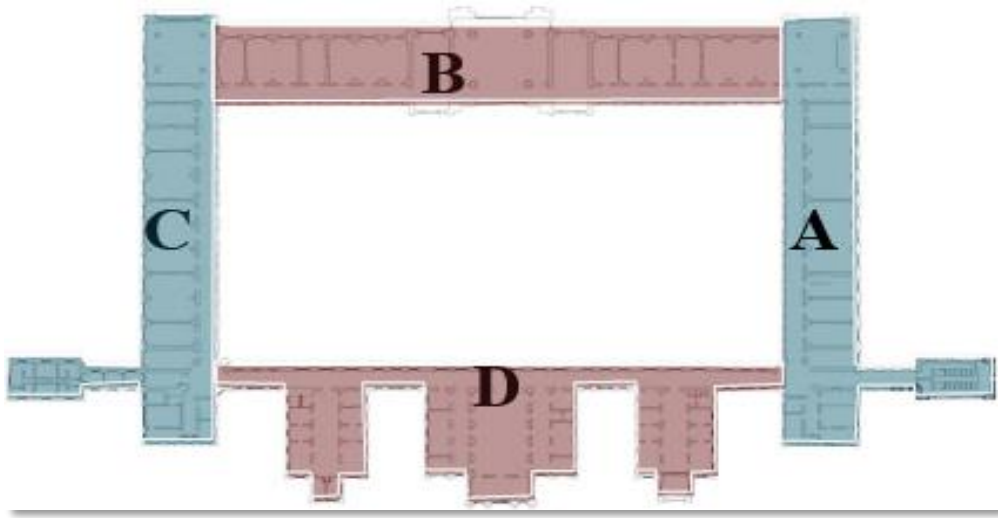
1917 yılında öğretim kadrosunda yaşanan sorunlar nedeniyle ve hasta sayısının fazla olduğu ileri sürülerek Cağaloğlu'nda yeni bir poliklinik açılmıştır. 1919'da İngiliz işgal kuvvetlerinin denetimine girmesi ile Tıbbiyede eğitim, bir süre aksamıştır. Bu bina, 1933 yılındaki üniversite reformundan sonra, Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmış ve Haydarpaşa Lisesi olarak kullanılmıştır. Klinik binaları da Haydarpaşa Numune Hastanesi adıyla bağımsız birimler haline getirilmiştir. Mektebi Tıbbiye-i Şahane, 1990 yılında Marmara Üniversitesi'nin kullanımına verilerek Üniversitenin Eczacılık, Hukuk ve Tıp Fakülteleri, Hemşirelik Meslek Yüksekokulu, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Sağlık Bilimleri Enstitüsü ve Güzel Sanatlar Fakültesi ile Sinema ve Televizyon bölümleri bulunmaktaydı. 2015 yılında, bu bölümlerin tamamı, Büyükbaş kampüsüne taşınmış ve bina Sağlık Bilimleri Enstitüsü olarak hizmet vermektedir (Altıntaş 2008 ve Batur 1994).

Çizelge 3.3. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane'nin Tarihsel Süreçte Kullanımı

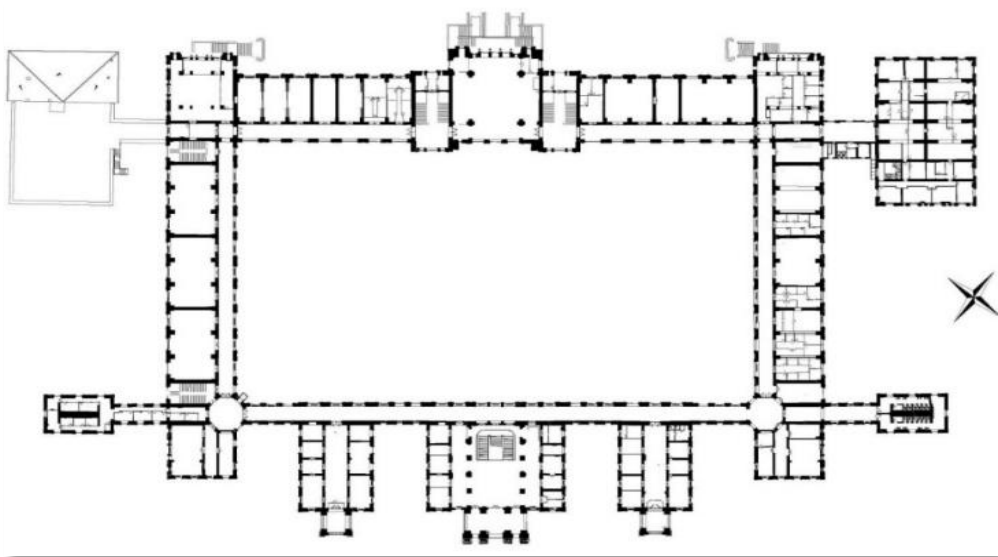
1903	Mektebi Tıbbiye-i Şahane II. Abdülhamid döneminde büyük bir törenle açılmıştır.
1908	Askerî Tıbbiye Harbiye Nezareti'ne ve Mülkî Tıbbiye Maarife bağlanmıştır.
1909	Askerî ve Sivil Tıbbiye birleştirilmiştir.
1917	Öğretim kadrosunda yaşanan sorunlar nedeniyle ve hasta sayısının fazla olduğu ileri sürülerek Cağaloğlu'nda yeni bir poliklinik açılmıştır
1919	İngiliz işgal kuvvetlerinin denetimine girmesi ile eğitimi bir süre aksamıştır.
1933	Üniversite reformundan sonra milli eğitim bakanlığına bağlanmış ve Haydarpaşa Lisesi olarak kullanılmıştır
1990	Mektebi Tıbbiye binası Marmara Üniversitesi'nin kullanımına verilmiştir.
2015	Mevcut bölümleri Göztepe Başı büyük Kampüsü'ne taşınmış 27.03.2015 tarih ve 6639 sayılı Kanun gereğince sağlık temalı olarak kurulan ilk ve tek devlet üniversitesi Sağlık Bilimleri Üniversitesi'ne Mektebi Tıbbiye-i Şahane adıyla hizmet vermek üzere tahsis edilmiştir.
2016	Tıp Fakültesi, Hemşirelik Fakültesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu ve Sağlık Bilimleri Enstitüsü ilk öğrencilerini almıştır. Diş Fakültesi, Eczacılık Fakültesi ve Yaşam Bilimleri Fakültesi
2017	Gülhane Tıp Akademisi (GATA), 669 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Sağlık bilimleri Üniversitesine devredilmiş Gülhane Tıp Fakültesi, Gülhane Hemşirelik Yüksekokulu, Gülhane Sağlık Meslek Yüksekokulu ve Gülhane Sağlık Bilimleri Enstitüsü ile Gülhane Diş Fakültesi öğrencilerine de eğitim vermeye devam etmektedir.

3.3. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahanenin Cephe Üslup Analiz Yöntemi

Yapı, büyük ölçekte inşa edilmiş ve çok sayıda farklı birimden oluşmaktadır. Bu nedenle yapı incelenirken ve tanımlanırken plan üzerinden gidilmiştir. Tek kütle halinde olan yapı, iç avlulu ve dikdörtgen bir plana sahiptir. Dikdörtgen plan şemasına sahip olan yapıda, her blok bir harf ile isimlendirilmiştir. Kuzey kanadı A blok, Batı kanadı B blok, Güney kanadı C blok ve Doğu kanadı ise D blok olarak adlandırılmıştır (Şekil 3.4.5)

Şekil 3.4. Mostar- Mimarlık Restorasyon 2019

Şekil 3.5. Mostar- Mimarlık Restorasyon 2019

Yapıda kullanılan sanat üslupları öncelikle tespit edilmiş ve üsluplar hakkında literatür araştırması yapıldıktan sonra, yapı yerinde incelenmek üzere yerleşim alanına gidilmiştir. Yapının içinden ve dışından mümkün olduğunca çok sayıda fotoğraf çekilmiş ve konunun daha iyi anlaşılması için metinde yeri geldikçe bu fotoğraflar kullanılmıştır. Yapının dört cephesinden detaylar da dahil olmak üzere birçok fotoğraf çekilmiştir. Ancak yapının büyük ölçekte olması ve duvar yüksekliklerinin dört metreyi bulması, fotoğraf çekimi ve detaylı inceleme konusunda sınırlılıklar oluşmuştur. Özellikle batı cephe ana girişi üzerine yerleştirilen kitabe ve arma ile doğu cephesinde yer alan arma, bu nedenle detaylı biçimde incelenememiştir.

Konu ile ilgili literatür araştırması yapılırken, İ.H.K. Kütüphanesi arşivinde, döneme ilişkin cephe çizimlerine de rastlanmıştır. Bu orijinal çizimler, taranmak istenmiş, ancak kullanılan kâğıt malzemenin yıpranmış olması nedeniyle taranamamıştır. Bunun yerine fotoğrafları çekilmiş ve çalışmaya bu şekilde eklenmiştir. Çizim üzerinde yer alan Osmanlıca notlar, Türkçe'ye çevrilerek resimlerin altında ve parantez içinde belirtilmiştir. Bu nedenle yapılan araştırmada, ulaşılan orijinal çizimlerin çalışmada yer alması oldukça önemli sayılmaktadır.

Mektebi Tıbbiye binasının cephelerinde yer alan zengin mimari öğelerin daha iyi anlaşılması için; plan üzerinden yapının her cephesi ayrı ayrı incelenmiştir. Özellikle doğu ve batı cephesinde yoğunlaşan mimari üsluplar, çizelge üzerinde gösterilmiş ve görsellerle desteklenmiştir. Yapının diğer yapılarla karşılaştırılması yapılırken yine aynı yöntem izlenmiştir.

Kuzey ve güney cepheleri, diğer cephelere oranla mimari süsleme açısından daha sade tutulmuştur. Bu cepheler de diğer cephelerde olduğu gibi aynı yöntemle incelenmiştir.

4. BULGULAR

Yapının öncelikle vaziyet planı üzerinden yerleşim alanı tespit edilerek üstten hava fotoğrafları üzerinden de incelemelerde bulunulup eldeki verilere eklenerek yapı hakkında önemli bulgulara ulaşılmıştır (Çizelge 4.1) (Şekil 4.1. A. B. C. D).

Çizelge. 4.1. Mektebi Tıbbiye-i Şahane'nin mimari tanımı

Yapım Yılı	1894-1903
Mimar	Alexandre Vallauray (1850-1921), Raimondo D'Aronco (1857- 1932)
Ada /Parsel No	Tıbbiye Caddesi, Selimiye Mahallesi, Üsküdar ilçesi, 5 Pafta, 1335 ada, 94 Parsel
Arsa Alanı	64. 029 m ²
İnşaat Alanı	54. 000 m ²
Bina Boyutları	140 x180 m ² (40 metre yükseklik)
İç Avlu Boyutları	80 x 140 m ²
Özgün Kullanımı	Mektebi Tıbbiye-i Şahane
Tescil Tarihi	Maliye Hazinesi Mülkiyetinde G. E. E. A. Y. K 'nun 10.06.1983 tarih ve 15138 sayılı kararı ile korunması gerekli kültür varlığı
Mülkiyet Durumu	İstanbul 3 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 28.10.1998 tarih ve 10507 sayılı kararı ile 1. grup
Günümüz Kullanımı	Sağlık Bilimleri Üniversitesi

Çizelge 4.2. Rieder'in, Tıbbiye dairelerinin yüzölçümleri ve yüksekliklerini gösteren çizelgesi, 1901 (Sarı ve Akgül 2012)

	Alanı (m ² olarak)		Uzunluğu (m)	Genişliği (m)	Adedi	Yüksekliği (m)
	Toplam	Parça				
Cadde cephesinin ortasındaki daire	-	892,72	37,41	23,86	1	33,81
	1000,52	107,80	15,40	7,00	1	
Aynı daire tarafındaki daireler	-	964,65	23,76	20,30	2	32,02
	1046,65	82,00	8,20	5,00	2	
Cadde tarafında sağ ve sol başındaki daireler	566,10	-	18,87	15,00	2	28,61
Cadde tarafındaki büyük kenarın koridoru	1022,47	-	173,30	5,90	1	23,50
Tuvalet koridorları	-	165,20	14,00	5,90	2	23,50
Tuvaletler	583,20	418,00	19,00	11,00	2	28,05
Selimiye Kışlası tarafındaki küçük kenar	1406,98	-	75,24	18,70	1	27,00
Haydarpaşa tarafındaki küçük kenar	1413,00	-	75,24	18,78	1	32,97
Deniz tarafında ve Selimiye cihetindeki daire	381,42	-	19,51	19,55	1	37,14
Aynı dairedeki kuleler	-	-	-	-	2	45,48

Çizelge 4.3. Klinik binalarının kapladığı alanı gösteren çizimi (Sarı ve Akgün 2012)

Toplam	Alanı (m ² olarak)		Uzunluğu (m)	Genişliği (m)	Adedi	Yüksekliği (m)	
	Parça						
Merkez doktorlar dairesi	-	370,14	19,90	18,60	1	17,43	
Bu dairenin etrafındaki koridorlar	570,14	200,00	20,00	5,00	2	6,44	
Koridor	B i r i n c i Hastahâne	-	75,00	15,00	5,00	1	14,02
Küçük odalar		-	120,90	13,00	9,30	1	
Hasta koğuşu		-	275,60	26,00	10,60	1	
İstirahat salonu, hamam ve tuvaletler		719,50	248,00	19,30	12,85	1	
Aynı ölçü ve dağılıma sahip	İ k i n c i Hastahâne	719,50	-	-	-	-	14,02
Eczahâne ve laboratuvarlar	Ü ç ü n c ü Hastahâne	-	132,00	12,00	11,00	1	14,02
Muallim ve muavin odaları		-	230,65	21,76	10,60	1	
Ameliyât dershânesiyle hasta odaları		619,15	256,50	19,00	13,50	1	
TOPLAM		2628,29					

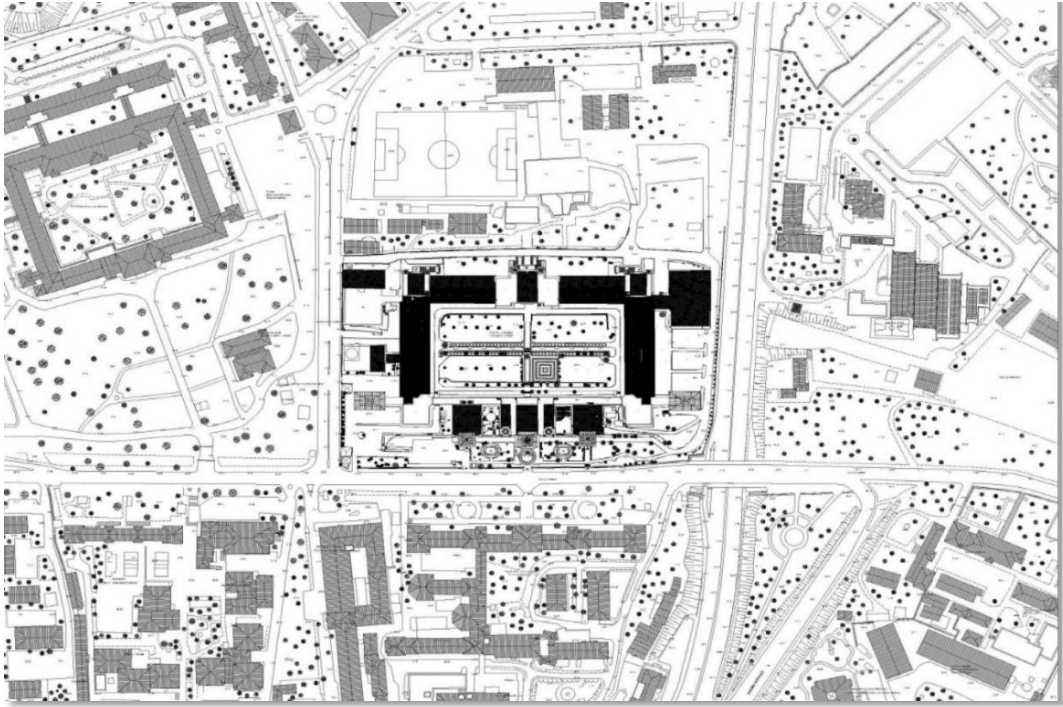
Çizelge 4. 4. Mektebi Tıbbiye-i Şahanenin mimari özellikleri

<p>Mimari Tanımı ve Bağlı Birimler</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Dikdörtgen planlı- koridorlarla bağlı birimler ve sekizgen köşe geçişler ➤ İç avlulu (40 x180) ➤ Batı cephe 4 kat ➤ Doğu cephe 3 kat ➤ Doğu-batı cephe arasında kot farkı 13 metre 	
<p>Mimari Üsluplar (Eklektik sanat anlayışı)</p>	<p>Dış cephe</p>	<p>İç cephe</p>
	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hint-Endülüs-İslam (oryantalist) etkiler ➤ Antik Roma etkileri ➤ NeoRönesans ➤ NeoKlasik ➤ NeoBarok ➤ NeoAmpir ➤ Art Nouveau 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ NeoKlasik ➤ Kuru sıva üzeri kalem işi <hr/> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Art Nouveau ➤ Kapı- pencere-merdiven korkulukları-
<p>Plan Özellikleri</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Dikdörtgen planlı ➤ İç avlulu ➤ Kışla plan tipi ➤ Klasik Osmanlı ölçeğinden uzak 	
<p>Yapım Malzemesi ve Teknik</p>	<p>Malzemesi</p>	<p>Teknik</p>
	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kesme Taş ➤ Renkli taş ➤ Tuğla ➤ Mermer ➤ Demir Çelik 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Yığma taş ➤ Almaşık duvar ➤ Kesme taş duvar ➤ İç mekân ➤ Volta tavan ➤ Kalem işi süsleme ➤ Zemin mozaik ve karo döşeme ➤ Metal şebeke

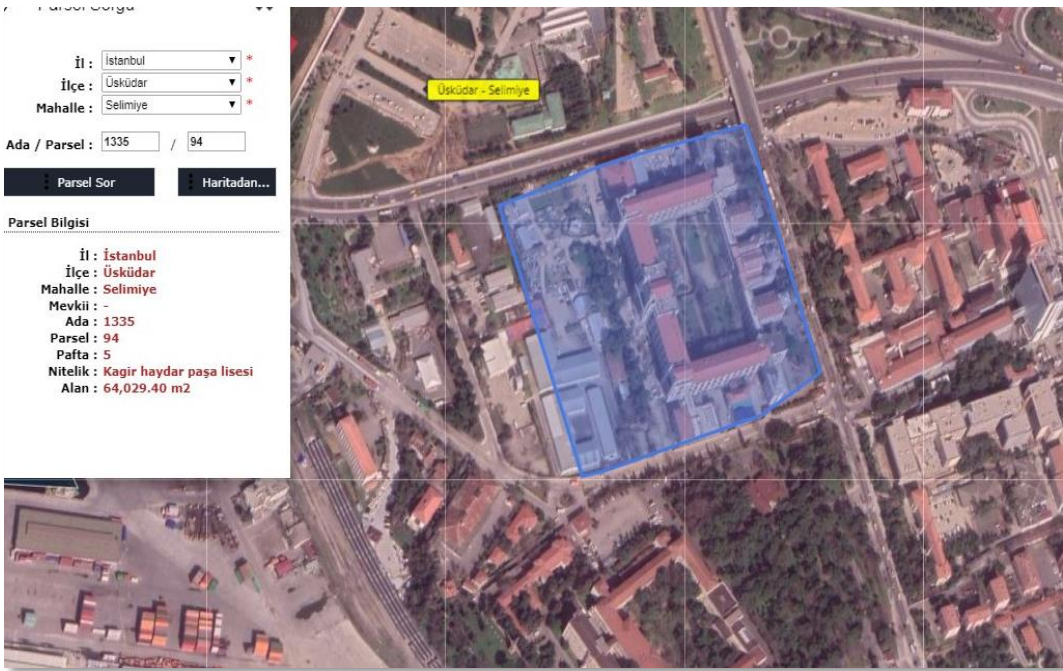

Çizelge 4. 4. (Mektebi Tıbbiye-i Şahanenin mimari özellikleri devam)

Cephe Üslup Özellikleri	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Eklektik (karma) sanat anlayışı ➤ Hint-Endülüs-İslam etkileri (oryantalist) ➤ Antik Roma etkileri ➤ Avrupa etkileri			
Kütle Hacim	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Arsa alanı. 80.000 m2 ➤ İnşaat alanı. 15.000 m2			
Kütle Hacim Özellikleri	<ul style="list-style-type: none"> ➤ İç avlu. 40x180 ➤ Duvar yüksekliği yaklaşık. 4 m			
İç Mekân Süsleme Özellikleri	<ul style="list-style-type: none"> ➤ NeoKlasik ➤ Neo Barok ➤ Art Nouveau			
Benzer Yapı Örnekleri	Duyun-u Umumiye (1897)	Şişli Etfal Hastanesi (1899)	Selimiye Kışlası (1800,1803)	Osmanlı Bankası Müdürlük Binası (1896)
	Haydarpaşa Garı (1906)	Tarım Ziraat Binası (1883)	Botter Apartmanı (1905,1910)	İtalyan Elçilik Binası (1900?)

A

B

C

Mektebi Tıbbiye-i Şahane Binası, Doğu Cephesi Hava Fotoğrafı, 2017

D

Şekil 4.1. Mektebi Tıbbiye-i Şahane vaziyet planı, yerleşim alanı, hava fotoğrafı A. Mektebi Tıbbiye-i Şahane vaziyet planı (Mostar- Mimarlık Restorasyon 2019). B. Mektebi Tıbbiye-i Şahane yerleşim alanı. C. Mektebi Tıbbiye-i Şahane hava fotoğrafı (Gürsoy Grup 2017). D. Mektebi Tıbbiye-i Şahane doğu cephe hava fotoğraf ve çizim (Gürsoy Grup 2017)

4.1. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahanenin Mimari Tanımı ve Bağlı Birimleri

Bu görkemli yapı; Üsküdar ilçesi, Haydarpaşa semtinde inşa edilmiş olup Mektebi Tıbbiye olarak bilinmektedir. Mektebi Tıbbiye binası, 1903'ten 1933 yılına kadar 30 yıl boyunca İstanbul'da tıp eğitimi için hizmet vermiştir. Sultan II. Abdülhamid tarafından Askerî Tıbbiye olarak, öncelikle savaşta yaralanan askerlerin tedavisi için düşünülse de kısa süre sonra, sivil tıp eğitimine de kapılarını açmıştır. Bu tarihlerde Askerî Tıbbiye, Demirkapı'daki Askerî Kışla'da, Sivil Tıbbiye ise Kadırga'daki binalarında sürdürülmekteydi. Demirkapı'daki binalarda yatılı kalan tıbbiyelilerin siyasi olaylara karışmaları ve siyaseti yönlendirme çabaları sebebiyle II. Abdülhamid, tıp eğitiminin kesintiye uğrayabileceği konusunda rahatsızlık duymuş ve yeni bir bina ihtiyacını bu anlamda gerekli bulmuştur.

Eğitimin sağlıklı biçimde devam etmesini önemseyen II. Abdülhamid, Tıbbiye binasının şehrin kalabalığından uzak bir yere ve büyük bir arazi üzerinde inşa edilmesine onay vermiştir. Bütün bu nedenler birleştiğinde yeni Mektebi Tıbbiye binasının, Selimiye Kışlası ile Haydarpaşa Askerî Hastanesi arasındaki Kavak deresinin sol yamacında tepe üzerinde, Marmara'ya bakan alanda inşasına başlanmıştır. (Eroğlu 1977).

İnşaata yaklaşık, 450. 000 altın tahsis edilmiştir. Okulun duvar ve temelleri, 750. 000 metre küp malzeme, harç taş ve tuğla ile örülmüştür. Damları, Belçika'dan Fokeril fabrikasında hazırlatılan demir putrellerle bağlanmıştır. Ahşap malzemenin mümkün olduğunca kullanılmamasına özen gösterilmiştir. Gerek son dönem yangınlarındaki yapı kayıpları, gerekse sanayi devriminin etkisi üzerine, demir ve çelik üretiminin Artışıyla geleneksel mimari teknikler, batılılaşmayla beraber terk edilmiştir. Bunun yerine, yeni sanayi yapı malzemeleri tercih edilmiştir.

Yapıda kullanılan taşlar, Hereke ve Bilecik taş ocaklarından özel olarak çıkartılmıştır. Dış etkenlere son derece dayanıklı, renkli granitler de kullanılarak, bunların aralarına konulacak harçlar için Marsilya'dan en iyi su kireci getirtilmiştir. Pencere demirleri Viyana'dan getirilerek her biri 40 ila 80 parçadan oluşan renkli cam parçaları ile yapılmıştır. Ana bina iç kısmında, her katta binayı çevreleyen koridorlar, ders ve yatak salonları tabanları, daha sıcak olması düşüncesi ile ahşapla kaplanmıştır.

Tarihte, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane batı cephesindeki 1900 tarihli kitabesine göre, II. Abdülhamid döneminde Mimar D'Aronco tarafından inşa edilmiştir. 1895 yılında başlayan yapım çalışmaları 1900 yılında bitmiş, ancak açılış ve eğitime başlama töreni 1903'te gerçekleştirilmiştir (Batur 1994), (Şekil 4.2.A.B.).

A

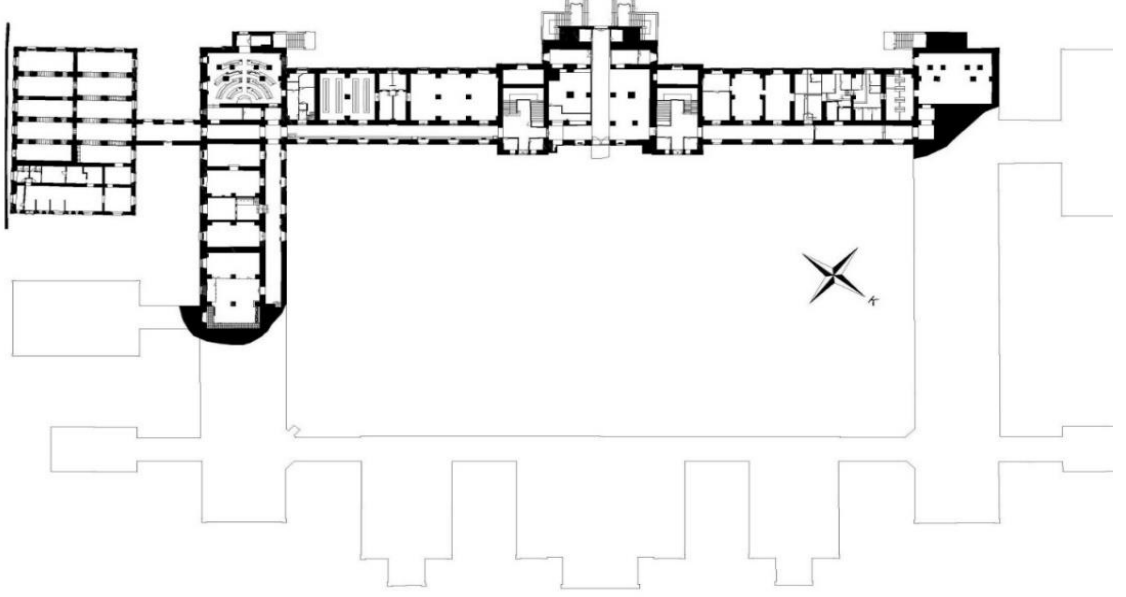

B

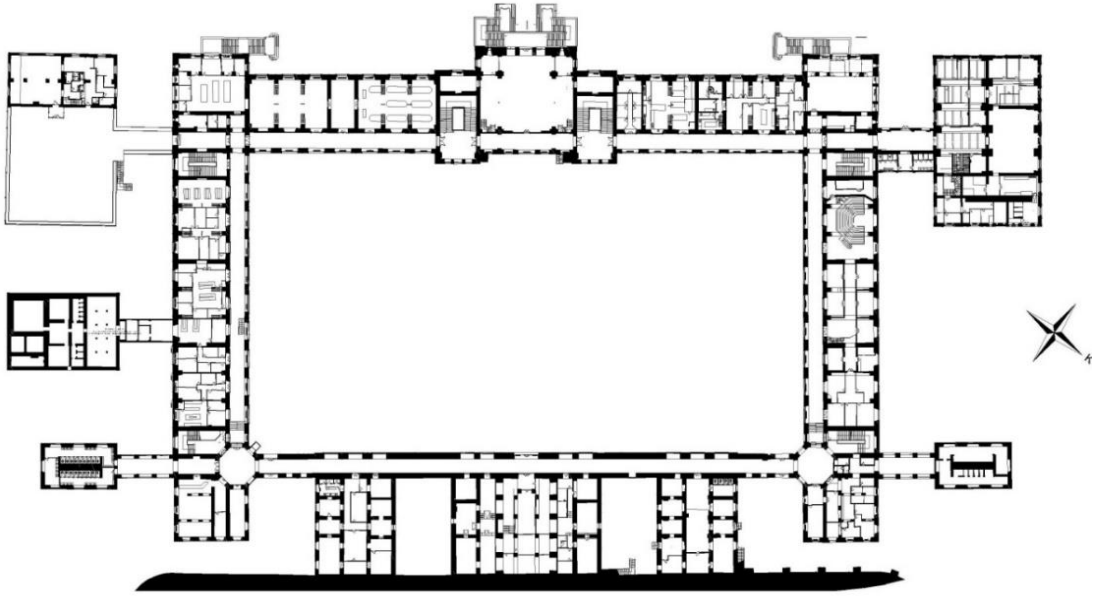
Şekil 4.2. Mektebi Tıbbiye 1900'ler (İ. H. K. Kütüphanesi Arşivi 2015). A. Mektebi Tıbbiye batı cephesi 1900'ler B. Mektebi Tıbbiye 1900'ler kartpostal

Mektebi Tıbbiye binası kat plan şemasına baktığımızda arazinin eğiminden dolayı yarım kat bir bodrum ve asıl 1.bodrum katından başlanmak üzere, zemin katı, 1. kat ve çatı katı olmak üzere toplamda, batı yönünde 4, doğu yönünde ise 3 katlı olarak planlanmıştır. Katlar plan ve tasarım olarak birbirini tekrarlar niteliktedir (Şekil 4.3.4.5.6.7.8.).

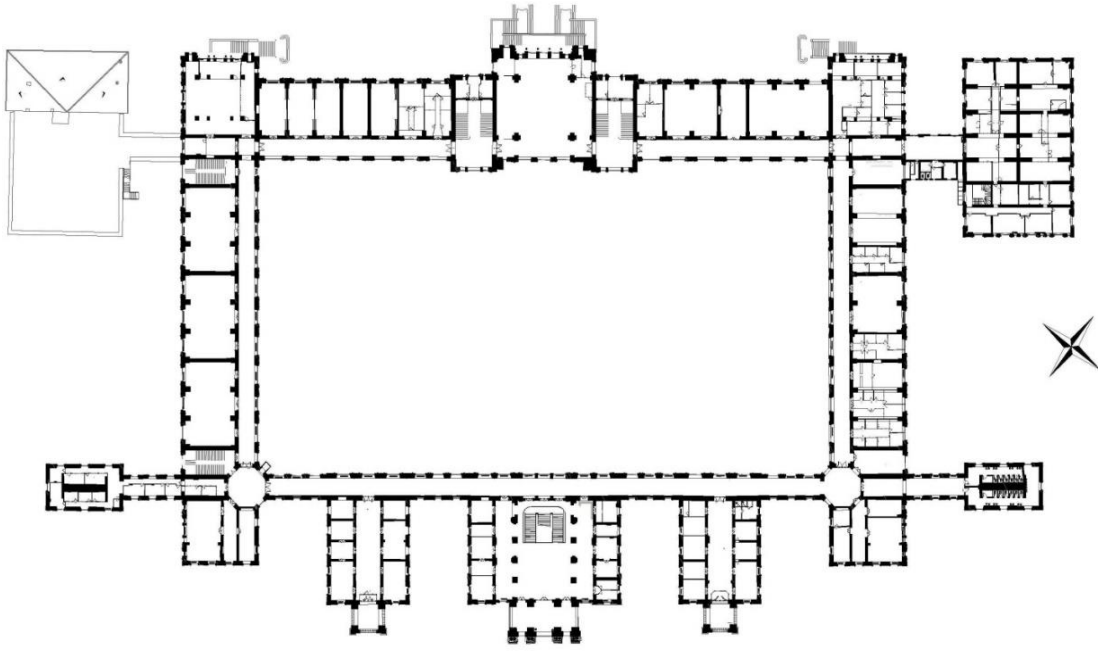
Kat Planları

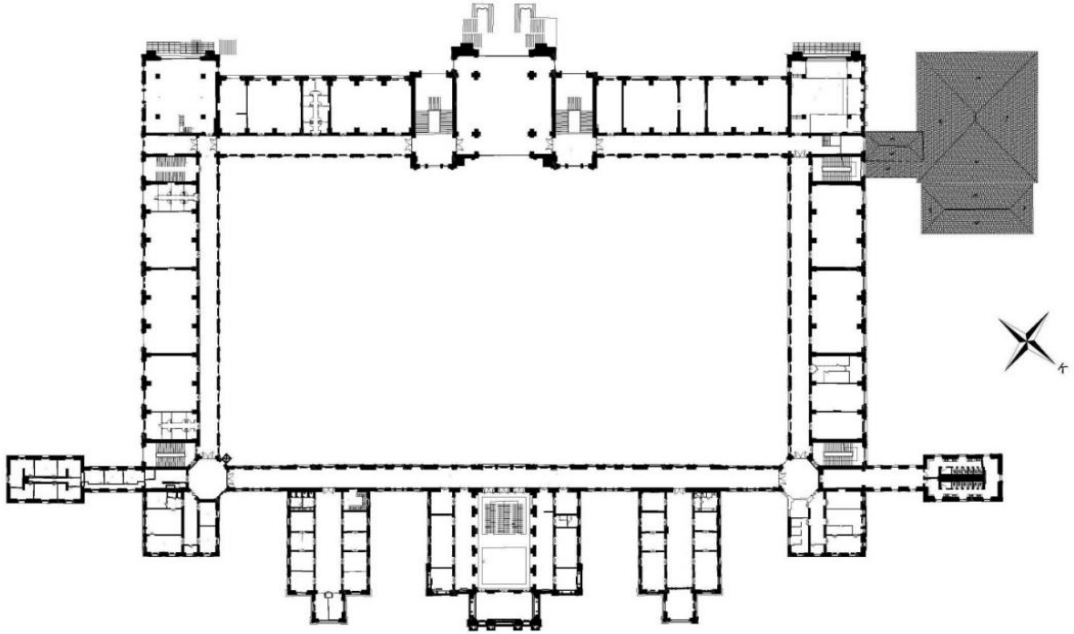
Şekil 4. 3. Yarım bodrum kat plan

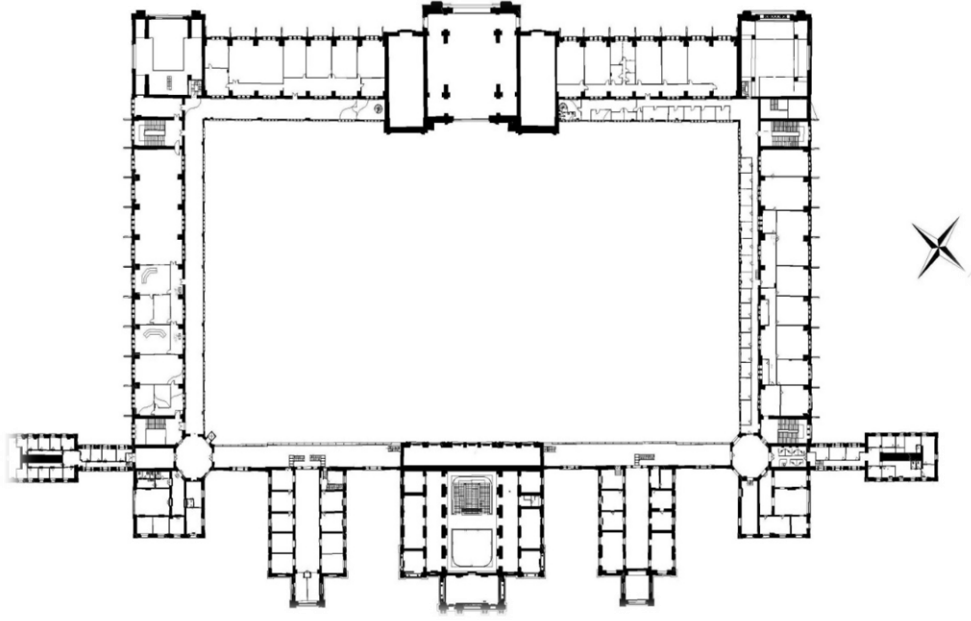
Şekil 4. 4. 1. Bodrum kat planı

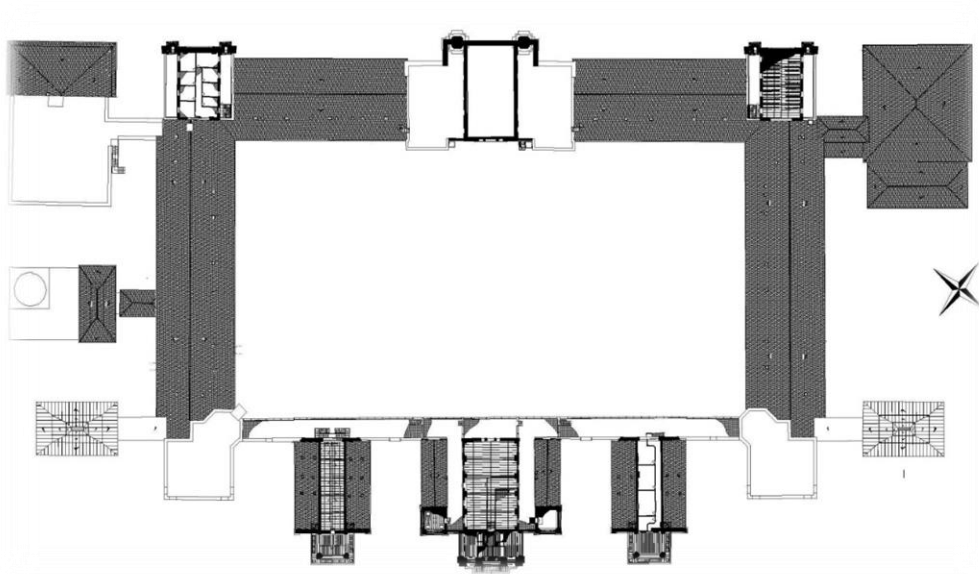
Şekil 4. 5. Zemin kat planı

Şekil 4. 6. 1. Kat planı

Şekil 4. 7. 1.Çatı katı planı

Şekil 4. 8. 2. Çatı katı planı

Tıbbiye binası, Marmara Denizi'ne bakan eğimli arazide, Selimiye Kışlası ile Haydarpaşa Hastanesi arasındaki alana inşa edilmiştir. 1913-1914 tarihli Alman Sen Millet air'e de Medicine Askeri Tıp Okulu, örnek alınarak inşa edilmiştir. Okulun doğuya bakan bahçesinde, havuzlu bahçe düzenlemesi yapılmıştır (Şekil 4.9.A.B).

A

B

Şekil 4.9. Doğuya bakan yöndeki havuzlu bahçe (2015). A. Havuzlu bahçe görünüş B. Havuz

Tıbbiye Caddesi ile ayrılan doğu yöndeki alana da klinik binaları inşa edilmiştir. Dikdörtgen şeklinde ve ortası avlulu olarak inşa edilen yapı, 80 x 140 metre boyutlarında olup arazi eğiminden dolayı batı cephesinde 4, doğu cephesinde 3 katlıdır (Şekil 4.10. A. B.).

A

B

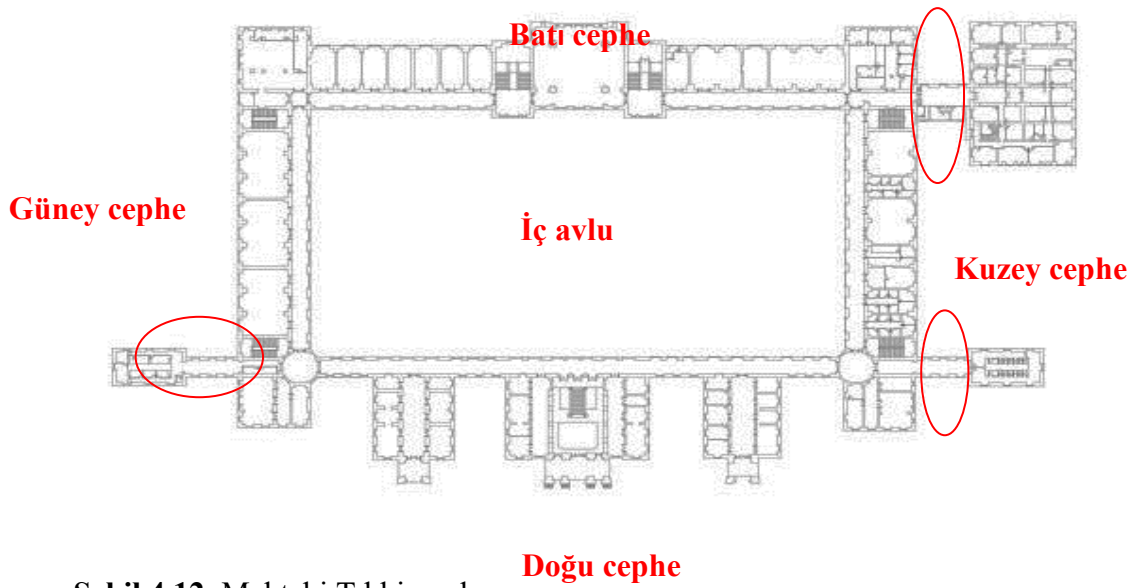
Şekil 4. 10. İç avlu doğu ve batı cephe görünüş (2015). A İç avlu doğu cephe B. İç avlu batı cephe

Yapı, düzgün planı sayesinde, orta avluya bakan koridora açılan mekânlardan oluşmaktadır (Şekil 4.11.). Doğü cephesi, koridorla bağlantılı ve dışarıya taşırılmış olarak 5 ayrı birimden oluşmaktadır. Kuzey ve güney kanatlarında kapalı koridorlarla ana binaya

bağlanan ve ıslak hacimlerle, servis birimlerinin de yer aldığı birimler inşa edilmiştir (Şekil 4.12.).

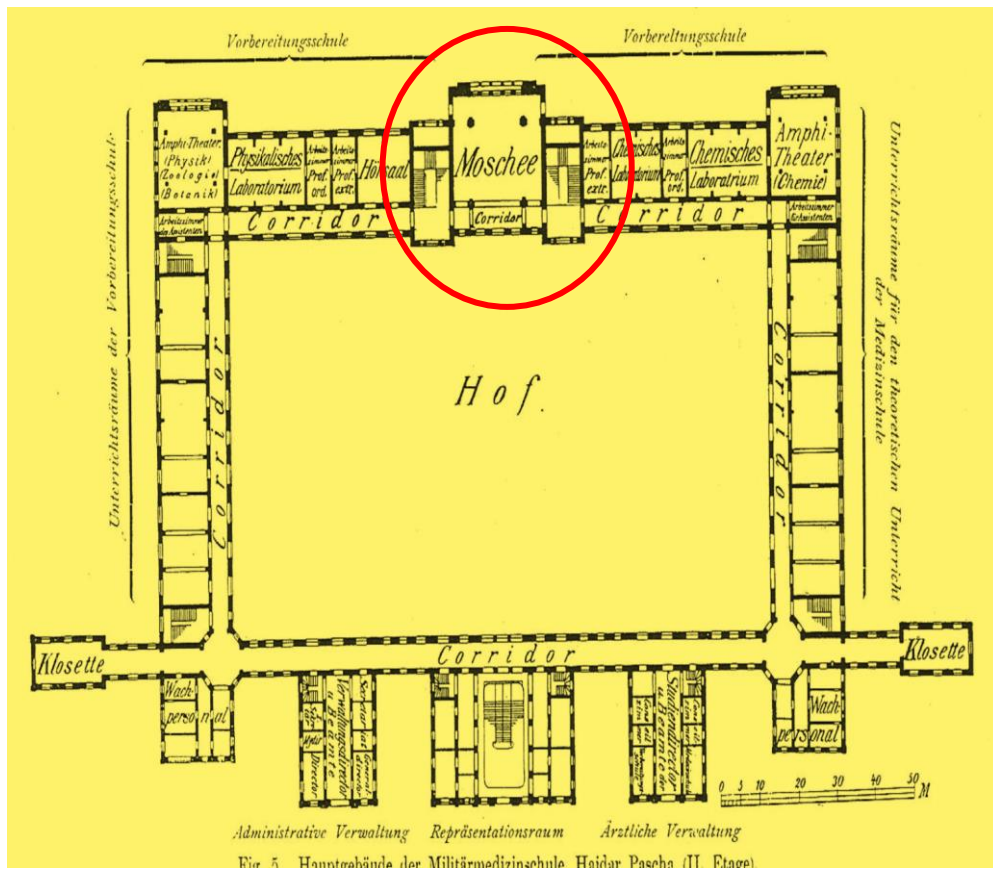

Şekil 4.11. Mektebi Tıbbiye doğu cephe üstten görünüş (2015)

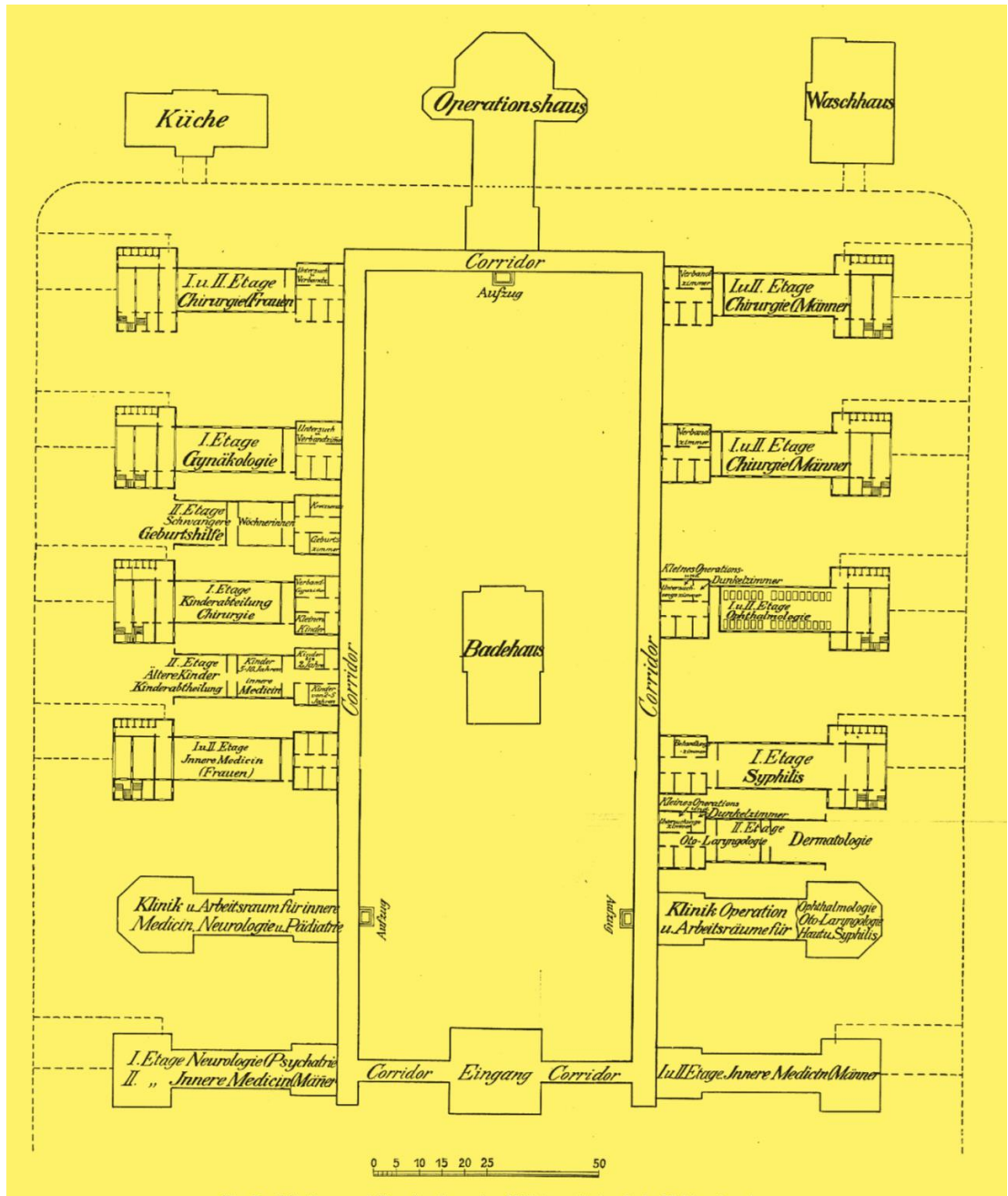

Şekil 4.12. Mektebi Tıbbiye plan

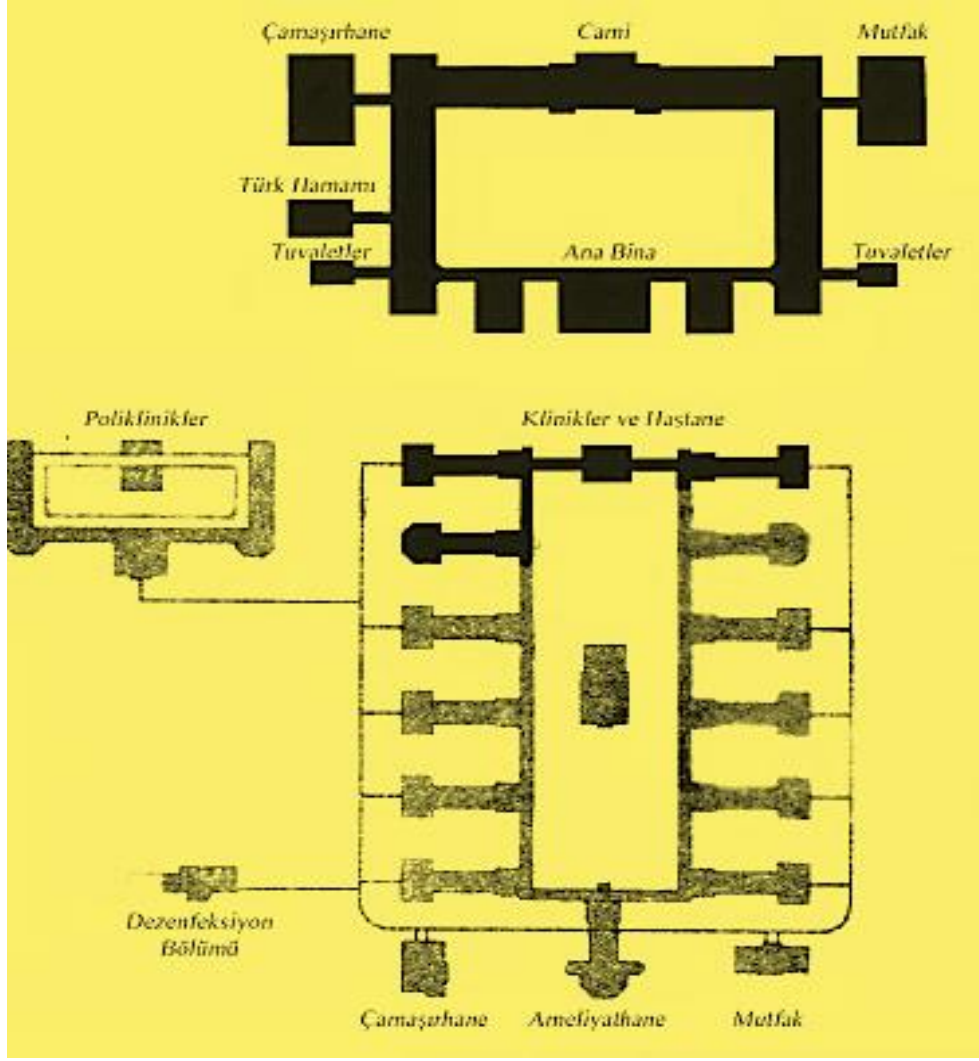
Mektebi Tıbbiye ana binaya bağlı ıslak hacimler ve anatomi birimi Batı cephesinde ise orta köşe bölümleri öne çıkarılarak vurgulanmıştır. Bu cephenin tam ortasında camiye yer verilmiştir (Rider 1904 ve Mutz-Humrich 2008), (Şekil. 4.13. A. B.C.).

A

B

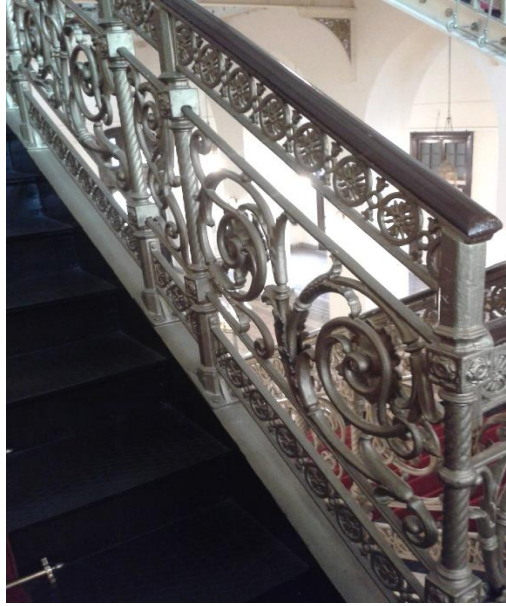
C

Şekil. 4.13. Haydarpaşa Mektebi tıbbiye mescid kat planı ve klinikler. A. Mektebi Tıbbiye mescid kat planı (Rieder 1904). B Haydar Paşa askeri tıp okulu klinikler (Mutz-Humrich 2008). C. Rieder kat planları (Mutz-Humrich 2008)

Doğu cephenin giriş holünde yer alan Art Nouveau ve Neo Barok etkili anıtsal metal merdiven ile üst kata ulaşım sağlanmaktadır. Bazı mekânların duvar ve tavanları, klasik motiflerin yer aldığı kalem işi ile süslenmiştir. Yapının cepheleri oryantalist unsurların yansıtıldığı, belirgin simetrik ve aksiyal düzendedir (Batur 1994), (Şekil 4.14. A. B.), (Şekil 4.15. 16.).

A

B

Şekil 4.14. Doğu cephe giriş holünde yer alan (2015) A. Rektörlük katı merdiven korkulukları. B. Korkuluk detay

Şekil 4.15. Doğu cephe rektörlük katı

Şekil 4.16. Rektörlük katı içerden

Doğu ve batı cepheler, birbirinden farklı özellikler göstermektedir. Doğu cephenin ana girişi üzerindeki saçak, daha geniş ve yüksek tutulmuş, ana cepheden dışarıya doğru taşırılmıştır. Doğu cephedeki giriş kapısı üzerinde yer alan Barok tarzı Osmanlı arması

ve geniş ahşap saçağı ile orta ve yanlardaki soğan biçimindeki kubbeleri ile dikkat çekmektedir (Şekil 4.17. A.B.).

A

B

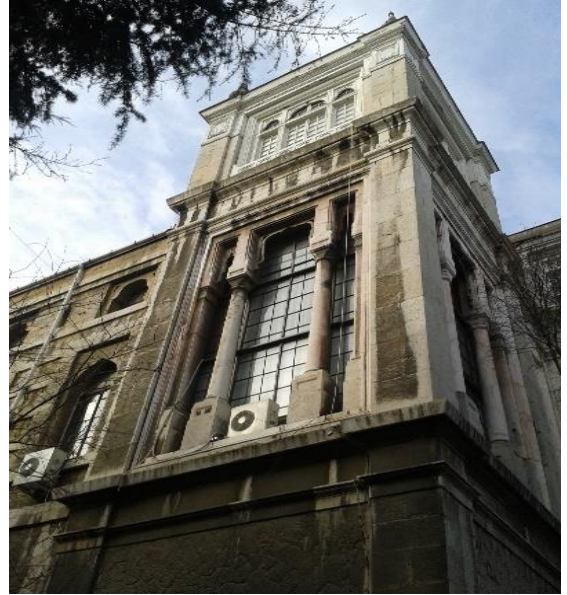
Şekil 4.17. Doğu cephe ana girişi rektörlük katı ve içerden görünüşü (2015). A. Doğu cephe ana girişi rektörlük katı görünüş (2015).B. Rektörlük katı içerden

Yapının kemerli yüksek giriş kapıları, yanlarındaki sütunlarla vurgulanmıştır. Cephelerde, söve ile çevrilmiş farklı düzenlemeler görülür. Basık, sivri, yay, Bursa ve mağrib etkisini hatırlatan kemerli pencerelerle cephe hareketlendirilmiş ve iç mekânın daha aydınlık olması sağlanmıştır (Şekil 4.18. A. B. C).

A

B

C

Şekil 4. 18. Doğu cephe mimari öğeler (2016). A. Doğu cephe kemer pencere saçak B. Doğu cephe sütun C. Doğu cephe katlı pencere sistemi

Kuzey ve güney cephelere bağlanan birimlerde, benzer mimari özellikler görülmektedir. Köşe ve orta bölümlerinin üzeri teras olarak düzenlenmiştir. Bunun dışında kalan bölümlerin üstü kiremit kaplı, ahşap konsollar ile taşınan ahşap saçaklarla örtülmüştür. Kuzey ve güney kanatlara bağlanan birimlerin, kademeli üst bölümleri de geniş saçaklı çatılar ile dikkat çekmektedir (Şekil 4.19. A. B.).

A

B

Şekil 4. 19. Doğu cephe detay (2016). A. Doğu cephe üçlü pencere B. Doğu cephe ana giriş kemerli geçiş

Batı cephe ana girişinin sağında ve solunda; iki adet saat kulesi, Osmanlı arması ve kitabe ile cephenin diğer köşe kuleleri ve çatı seviyesinde yer alan madalyon şeklinde 3 adet tuğra bulunmaktadır (Şekil 4.20.21.22).

Şekil 4.20. Batı cephe arma ve tuğra (2017)

Şekil 4.21. Doğu cephe arma ve tuğra (2017)

Şekil 4.22. Batı cephe tuğra (2017)

Yapım tekniği ve malzemesi yığma kagir olan yapının beden duvarı kalınlıkları, kısmi bodrum katın doğu cephesinde 1.28 metre, orta avluya bakan batı cephede, 1.54 metredir. Giriş katında kuzey kanadın orta avluya bakan cephesinde beden duvarı kalınlığı 1.20 metre, 1. katta batı kanatta 1.05 metre, 2. katta 0,89 metre, çatı katında ise 0.82 metre olarak ölçülmüştür (Çiftçi 2004). Yine kısmi bodrum katın duvarlarında; 10 x 22 x6 santimetre boyutlarında, dolgulu tuğla kullanılmıştır. Yapının kat döşemeleri, volta tekniğinde olup 9.30x0.22 metre kesitli profiller kullanılmıştır (Şekil 4.23.)

Şekil 4.23. Volta tekniği tavan (2017)

Yapının kiremit kaplı çatısı putrellerden oluşan, metal bir öge ile taşınmaktadır. Sadece orta alana bakan bölümlerin çatısı ahşaptır. Yapı içinde düşey sirkülasyonu sağlayan merdivenler de metal elemanlarla oluşturulmuştur.

Planda, katlar arası geçiş; batı cephede ana girişin yanındaki iki merdivenle, doğu cephede ana girişin yanındaki tek merdivenle ve yan cephelerde de ikişer merdiven olmak üzere toplam 7 merdiven ile sağlanmaktadır (Şekil 4. 24. A. B), (Yıldıray 1989).

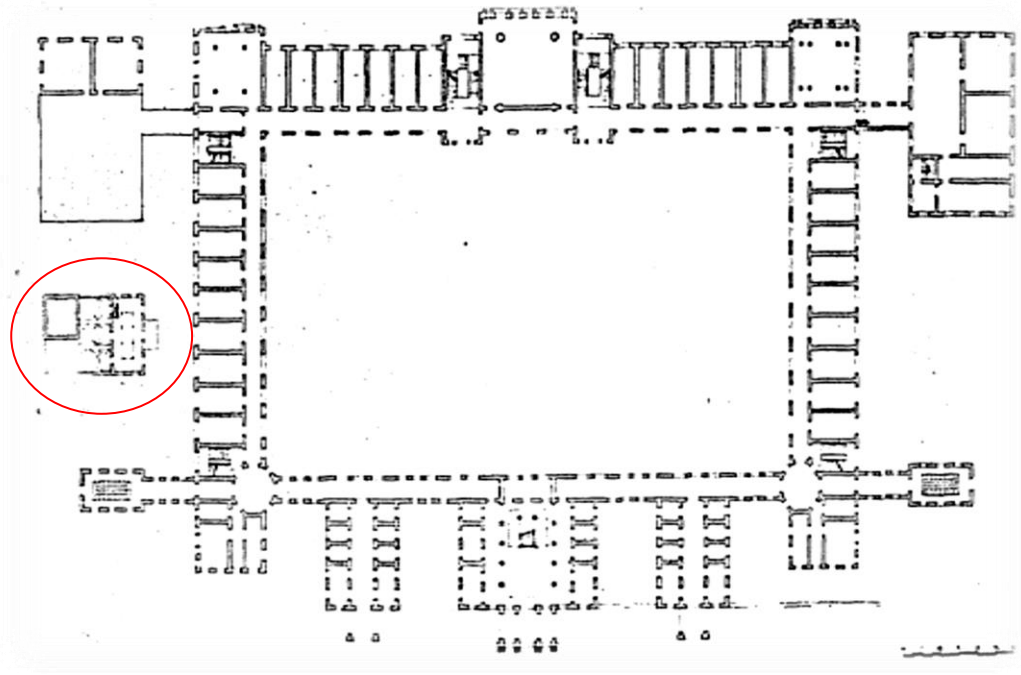
A

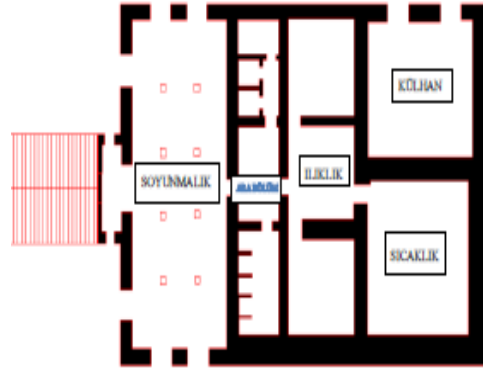
B

Şekil 4.24. Batı ana giriş merdivenler ve merdiven başlangıç barok etkili zemin
A. Batı ana girişi merdivenler (2020) B. Merdiven başlangıç barok etkili zemin (2020)

Tıbbiyenin güneyinde, ayırık nizamda ve dikdörtgen şeklinde inşa edilen hamam; dıştan 140m x 80m ölçülerinde, dikdörtgen bir plana sahiptir. Hamam; soyunmalık, ılıkılık, sıcaklık, külhan ve su deposu bölümlerinden oluşmaktadır (Şekil 4.25). Tıbbiyenin hamam ve klinik binaları, günümüzde ayaktaadır. Kötü durumdaki hamam, günümüzde restore edilmektedir (Şekil 4.26. 27.28.)

Şekil 4.25. Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane hamamı plan

Şekil 4.26. Mektebi Tıbbiye hamam ve plan (2016)

Şekil 4.27. Hamamın güneydoğu yönünden görünüş
<http://earsiv.sehir.edu.tr.8080/xmlui/handle/11498/48856> (Anonim c. 2020)

Şekil 4.28. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane hamam (Özkan 2018)

Soğukluğun üstünü örten ahşap çatı, taş kaidelere oturan ahşap direkler tarafından taşımaktadır. 52 kurnalı ve göbek taşlı hamamı ile mutfak ek blokları bu yönde, yapıdan bağımsız olarak tasarlanmıştır (Konyalı 1977).

Hamam, yapının güneyinde ayrı bir biçimde ve bir koridorla ana yapıya bağlı olarak inşa edilmiştir. Dikdörtgen planda inşa edilmiş ve kuzey-güney doğrultuda ana giriş aksında simetrik olarak tasarlanmıştır. Günümüzde ise Tıbbiye’de yatılı eğitimin sona ermesiyle işlevsiz hale gelmiştir (Yergün 2002).

Tuvaletlerin yer aldığı bölümün üst örtüsü, aynalı tonoz olup sıcaklık bölümü ise 2 farklı üst örtü ile kapatılmıştır (Şekil 4.27.bkz.).

İlk bölümün üstünü aynalı tonoz, kubbeli göbek taşının bulunduğu asıl bölümün üstünü ise büyük bir kubbe örtmektedir. Kubbede yıldız, daire ve altıgen şeklinde ışıklıklar bulunmaktadır (Şekil 4.29) (Şekil 4.30).

Şekil 4.29. Sıcaklık bölümü üst örtüsü

Şekil 4.30. Üst örtü ışıklıklar

Soyunmalık bölümünün doğu, batı ve kuzey cephelerinde üzerinde sivri kemerli açıklıklar olan düz atkılı pencereler tamamen taştan inşa edilmiştir. Soyunmalık bölümünde özgün zemin mozaiğini bugün hala görmek mümkündür (Şekil 4.31).

Şekil 4.31. Soyunmalık bölümü zemin kat özgün mozaik döşeme kaplaması (2016)

Bu bölümün üzeri, kiremit kaplı kırma çatı ile örtülü olup farklı zamanlarda yapılan müdahale ve onarımlar nedeniyle özgün plan ve cephe düzeni açısından mimari özelliklerini kısmen yitirmiştir.

Mektebi Tıbbiye-i Şahane, 10. 06. 1983 tarih ve 15138 sayılı kararla, korunması gerekli Sivil mimarlık örneği olarak tescil edilmiştir. Yapı halen hazine mülkiyetindedir (Çiftçi ve Seçkin 2005).

Nermi Haskan, Yüzyıllar Boyunca Üsküdar adlı kitabının ikinci cildinde yapının, batı cephesinde denize bakan giriş yönde ve oldukça yükseğe yerleştirilen kitabesinden şöyle bahsetmektedir.

‘...zarif sütunların üzerindeki geniş ve yüksek kemer ve kornişin üzerine, mermer çok büyük bir kitâbe ve bunun üzerine de Osmanlının’ni sembolize eden meşhur arma yerleştirilmiştir. Arma sonradan çimento ile sıvanmıştır. Kitâbe, üç satır halinde yazılmıştır. Yazı 1318 tarihli olup Reisü’l-hattatîn Sami Efendi’nin (1837-1912) eseridir. Hâlâ güzelliğinden hiçbir şey kaybetmediği halde, çok yüksek bir yerde bulunduğu için, bugüne kadar okunamamıştır. 6 Cemaziyelula 1318 (1 Eylül 1900) tarihli bu kitâbe “Ziyet efza” diye başlamakta olup 18 adım boyundadır. Takriben 14 metredir. Cephesinde de iki kule arasında, oymalı alınlığa Sultan II. Abdülhamid’in birer tuğrası da hak edilmiştir. Tuğraların yanında Hattat Sami Efendi’nin imzası vardır’’ (Şekil 4.32).

Şekil 4. 32. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane batı cephesi ana giriş üzerinde alan kitabe ve arma

Kitabenin üzerinde tarihin düşürüldüğü ve merkeze yerleştirilen altın yaldızlı ve II. Abdülhamid'e ait bir saltanat arması görülmektedir (bkz. 4.32.). Kitabenin, günümüz Türkçesine çevrilişi şöyledir. ‘*Mukaddes İslam halifeliğine ve Osmanlı Saltanatına revnak veren Sultanoğlu Sultan II. Abdülhamid Han'ın büyük kalkınma devresi eserlerinden olan Askerî Tıbbiye Okulu kendilerinin padişah oldukları 25. döneminde yeni ve mükemmel surette yapılmıştır. Allah bu yüksek vasıfları ile padişahı şerefle ve uzun ömürle makamında daim ve nice nice bu gibi büyük ve hayırlı eserler yaptırmaya eriştirsin.*’ (Altıntaş 2008).

Mektebi Tıbbiye, doğu cephesi ile denize bakan batı cephesinde, iki ana girişe sahiptir. Doğu-batı aksında simetrik şekilde düzenlenen yapının, ayrıca bir de iç avlusu mevcuttur. Avlunun doğusu ile batısı arasında, yaklaşık 13.00 m'lik bir kot farkı vardır (Yıldırım 1989). Bahsedilen kot farkından dolayı batı cephe beş, doğu cephe üç katlı olarak inşa edilmiştir (Şekil 4.33. A.B.C). Çatı katı ile beraber bina, bir tam bodrum kata ve bir yarım bodrum kata sahiptir (Şekil 4.34.).

A

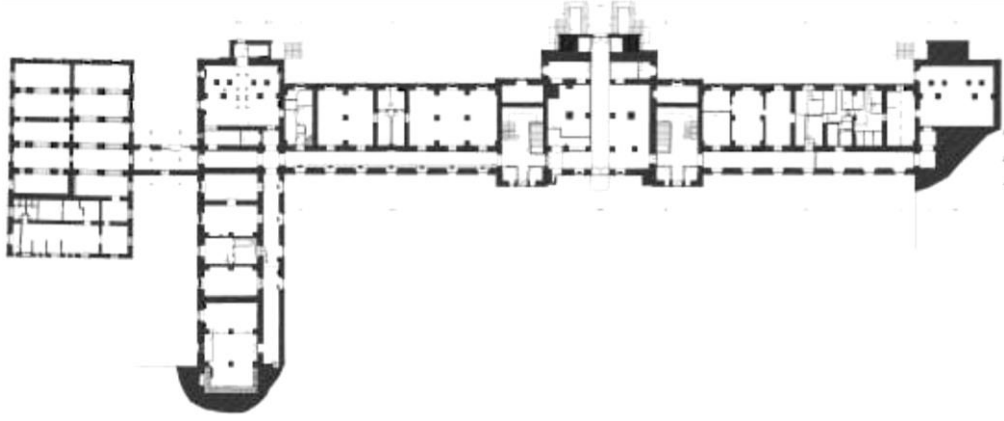

B

C

Şekil 4. 33. Doğu ve batı cephe kot farkı ve eğim (Almira Mimarlık 2014).
A. Doğu ve batı cephe kot farkı-13.00 metre-(Almira Mimarlık 2014).B. Kot farkı C. Kot farkı eğimi

Şekil 4.34. Doğu cephe yarım bodrum kat plan

Hamam, mutfak, bazı atölyeler ve tuvaletler ana kütlein dışına yapılmış ve koridorlarla yapıya bağlanmıştır. Yapının dış tarafından alınan ölçüleri ise yaklaşık olarak 27.05 m x 42.10 m'dir. Yapının genişliği ise yaklaşık olarak 5.70 m olarak ölçülmüştür. Mektebi Tıbbiye binası, düzgün bir aks sistemi oluşturularak tasarlanmıştır. Ortalama aks aralarındaki mesafe, enine 7.00 x 5.85 m, boyuna 2.00 x 13.03 m olarak ölçülmektedir. Taşıyıcı sisteminin düşeydeki yapı elemanları ile daha sonraki eklenen ara katı dışında, yığma kagir malzeme ile yapılmış olan duvarları oluşturmaktadır (Sarı ve Akgün 2012) (Şekil 4.35. A. B)

A

B

Şekil 4.35. Dış cephe renkli taş malzeme (2015) A. Doğu cephe renkli taş B. Zemin kat renkli taş- tuğla (2020).

Doğu cephenin zemin kat orta bölümündeki üç tarafı kemerli giriş, iki kat yükseklikte olup kuzey ve güneyde, günümüzde büro olarak kullanılan mekânlar yer almaktadır (Şekil 4.36. A. B).

A

B

Şekil 4. 36. Yapıyı çevreleyen koridorlar ve sağa sola yerleşmiş sınıf ve odalar. A. Tıbbiye içeriden. B. Koridor ve odalar

Doğu cephe rektörlük katı, ana girişi dış cephede olduğu gibi içeriden de oldukça görkemlidir. Giriş, çift merdivenli ve galeri katı olan gösterişli bir hole açılmaktadır (Şekil 4.37. A.B.C).

A

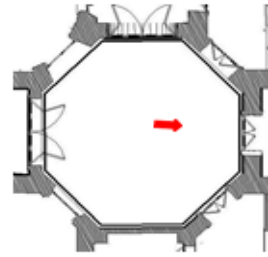
B

C

Şekil 4.37. Doğu cephe giriş holü, rektörlük katı (2020). A. Rektörlük katı içeriden.B. rektörlük katı çift merdiven C. Rektörlük katı merdiven

Bu alan, iç avluyu dört yönden çeviren koridorun doğu kanadına bağlanmış, güneyinde de doğuya doğru çıkıntı yapan ve içinde yine büroların yer aldığı bir bölümden oluşmaktadır. Koridorun güneydoğu köşesinde, yapının güney koluna, merdiven boşluğuna, tuvaletlere ve büro olarak kullanılan mekânlara geçişi sağlayan sekizgen bir bağlantı noktasına ulaşmaktadır (Şekil 4.38).

Şekil 4. 37. İç mekânda yan koridorlara açılan sekizgen köşeler A.İç mekânda yan koridorlara açılan sekizgen köşe görünüş. B.İç mekânda yan koridorlara açılan sekizgen köşe çizim

Mektebi Tıbbiyenin güneyindeki dokuz dersliği ve merdiven boşluğunu geçtikten sonra ulaşılan güneybatı köşede, ihtişamlı bir kule bulunmaktadır (Şekil 4.38.)

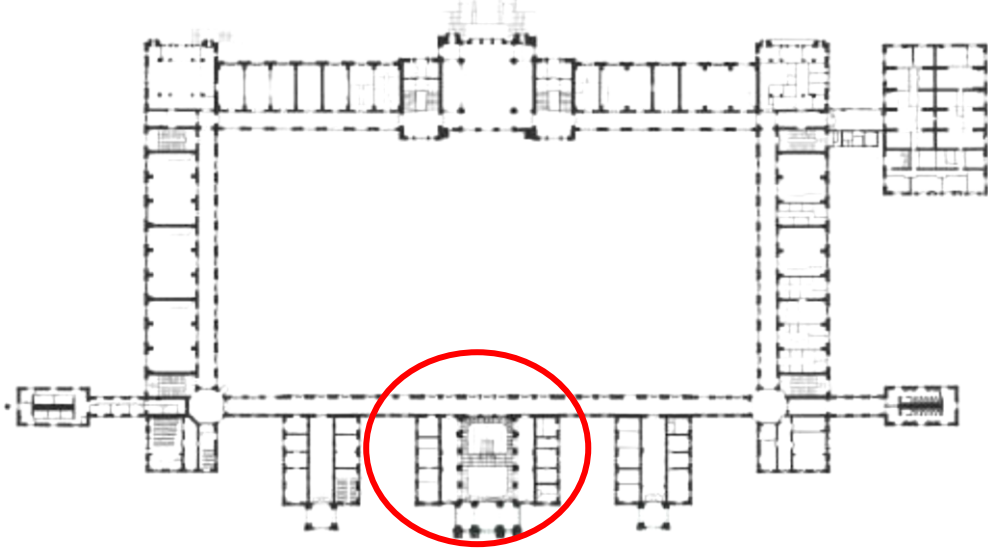

Şekil 4. 38. Güneybatı köşe kule ve detay

Güneybatıda oluşturulan derslikleri geçtikten sonra bir Konferans Salonu'na (cami) ulaşılır. Toplantı salonunun iki yanındaki merdivenlerin ön kısmında, avluya doğru kullanım kolaylığı sağlamak amacıyla genişçe bir koridor bulunmaktadır. Ana bina zemin katının kuzey ve güney yarı cephesi, plan düzenlemeleri bakımından aynı plana sahiptir. Yapının kuzeybatı köşesinde yer alan atölyelerin de bulunduğu bölüm, bir koridorla ana yapıya bağlanmıştır.

Mektebi Tıbbiyenin birinci kat plan düzeni ile alt kat planı, hemen hemen benzer şekildedir. Batı tarafın ortasındaki büyük toplantı salonu, koridorun da eklenmesiyle genişletilmiştir (Şekil 4.39.).

Şekil 4. 39. Plan düzenlemesi ve batı cephe konferans salonu (Reşat Kaynar Salonu)

Plan düzenlemesi ilk iki kattaki gibi düzenlenmiştir. Çatı katındaki koridorlar, tavan yüksekliklerinin kolay kullanıma uygun olmaması sebebiyle günümüzde pek kullanılmamaktadır (Şekil 4. 40.)

Şekil 4. 40. Kapalı teras kısmı

Kırım Savaşı ve Kurtuluş savaşı dönemlerinde çatı katı, kuzey ve güneyden eklemeli bir biçimde, batı yönünde ise toplantı salonunun yanlarında bulunan kesintisiz iki mekân halinde, yaralı asker sayısının çokluğu nedeniyle yatakhane olarak kullanılmıştır. Ana girişlerin bulunduğu doğu ve batı cepheler, diğer cephelere göre daha gösterişli ve

hareketlidir. Bu iki ana cephe oryantalist ve eklektik üslubun zenginleştirdiği bir görüntüye sahiptir.

Doğu cephenin ana girişi ile yanlarda yer alan zarif çifte sütunlar ve iki renkli mermerden yapılmış kemerleri ile oldukça dikkat çekicidir. Bu şekilde ana cephenin girişi vurgulanmaktadır. İkinci katın ortasında üçlü pencere düzeni ve ahşap konsollu geniş Barok saçaklı çatı üzerini örten kubbe yer almaktadır (Yıldırım 1989), (Şekil 4.41.).

Şekil 4. 41. Mektebi Tıbbiye-i Şahane doğu ana giriş cephe

Batı cephedeki anıtsal girişin iki yanında ve ana giriş cephesine göre biraz daha geride bırakılarak oluşturulan soğan kubbeli kuleler yer almaktadır. Cephenin iki yanında odaların bulunduğu blokların zemin katlarında, dışarıya doğru taşırılmış, üç tarafı kemerli açıklıklarla çevrelenmiş, revaklı bir giriş bulunmaktadır.

Birinci katın iki tarafında da mermer parapet duvar biçiminde yapılmış, geniş saçaklı ve kademeli bir çatı yer almaktadır. Yine aynı tarzda, fakat daha sade tutulmuş cephe düzenlemeleri ile köşe odaları bir koridorla binaya bağlanmıştır. Ana binanın dışında tutulan tuvaletlerle de cephe tamamlanmıştır.

Ana binanın batı cephesi, doğu cephede olduğu gibi, dışarı doğru taşırılmıştır. Bu sayede özellikle cephenin vurgulanmasında önem taşıyan köşe ve ortadaki bölümleri, cephe düzenlemesi açısından bir yenilik sayılmaktadır. Rönesans etkili ana girişten sonra, üçlü bir merdiven ile birinci bodrum katın girişine ulaşmaktadır.

Bu cephedeki büyük salon, birinci kat yüksekliğinde tutulan sütunlarla desteklenmektedir. Kapının üzeri beşli kemer sisteminde ve geniş saçakla örtülüdür. İki yöne de dikdörtgen çerçeveli birer pencere yerleştirilmiştir. Batı cephenin bitimine yerleştirilen kuleli mekânların cepheleri de bu yöndeki giriş bölümüyle aynı özelliğe sahiptir (Rijavec 2002)

4.2. Üslup Analizleri

18. yy. sonu ile 19. yy başları, mimaride Oryantalist eğilimlerin ortaya çıktığı ve farklı üslupların birleştirilerek oluşturulduğu en güçlü dönemdir. Avrupa’da bu dönemde yapı tasarımları Hint, Avrupa ve İslam üsluplarının etkisine girerek Oryantalist bir anlayışla sentezlenmiştir (Batur 1996). Yüzyılın sonlarına doğru Hint-İslam mimari özellikleri ile Osmanlı ve Endülüs mimarisinin sanat öğelerinin özgün bir yorumla birleştirildiği ‘‘Oryantalist’’ olarak adlandırılan bu anlayış, kent fiziğine damgasını vuran anıtsal yapı niteliğindeki Mektebi Tıbbiye-i Şahane binasını da ön plana çıkararak önemini Arttırmaktadır (Yavuz 1988).

Doğu ve batı sanat anlayışlarının yeniden yorumlanarak yerli sanat anlayışla birleştirildiği bu karma üslup içinde , Barok üslubun S ve C kıvrımlı mimari öğeleri cephelerdeki kırılmalar, ışık gölge değerlerinin yapıya kattığı perspektif, gotik anlayışın uçan kuleleri ve sivri kemerleri, Rönesansın zarif sütunları ve cephelerdeki farklı pencere sistemi, Ampir üslubun iç mekandaki duvar ve tavanlardaki kalem işi süslemeleri, yüzeylerdeki dekoratif kıvrımları ve yine Art Nouveau sanat anlayışının endüstrileşmeyle beraber kaybedilen estetik değerlerin demir ve çelik malzemede yeniden yakalanmaya çalışıldığı, yapı işlevselliğinin de önemsendiği , çok zengin ve çoklu bir sanat anlayışının izlerini görmekteyiz (Eyice 1981, Arel 1975, Batur 1996 ve Kuban 2016), (Şekil 4.42. A. B.).

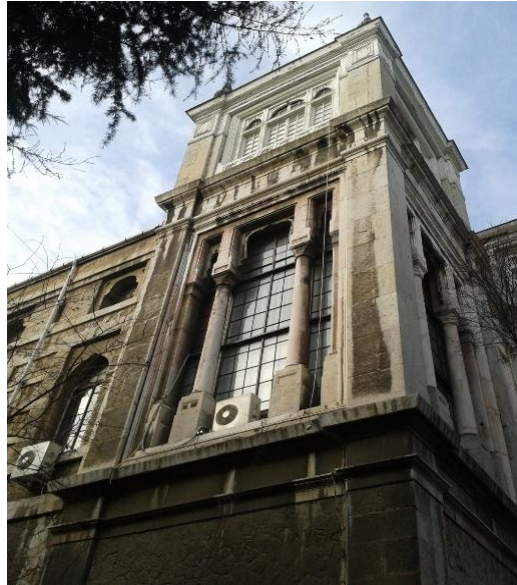

A

B

Şekil 4. 42. Doğu cephe eklektik öğeler. A. Saçak, sütun ve kemer açıklıkları. B. Pencere kemer ve saçak

Oryantalist sanat tarzıyla beraber Neo Klasik, Neo Rönesans, Neo Barok ve Art Nouveau gibi Avrupa kaynaklı sanat anlayışları yeniden yorumlanarak kendi üslup ve işlevlerinden adeta soyutlanıp yeni bir sanat anlayışıyla ortaya konmuştur. ‘‘Eklektik’’ denilen bu yeni ve karma sanat anlayışının bir üslup birliği olmadan, ancak estetik bir uyum anlayışı da ortaya konarak cephelerde uygulanması, son derece dikkat çekicidir. (Şekil 4.43. A. B.).

A. Üçlü pencere ve sütunlar

B. Doğu cephe detay, yıldızlar ve saçak konsolları

Sanat akımlarının ortaya çıkışında gotik üslup romanik üsluba, Barok üslup Rönesans'a, ampir üslup da baroğa tepki olarak ortaya çıkmıştır. Osmanlı da ise Avrupa kaynaklı Barok, rokoko ve ampir anlayışa tepki olarak ya Neo Klasik üslup ya da farklı üslup arayışlarına gidilerek birçok üslubun bir arada kullanıldığı karma ve seçmeci bir üslup olan Eklektik sanat anlayışı tercih edilmiştir (Şekil 4.44.A. B.).

A

B

Şekil 4.44. Doğu cephe eklektik öğeler. A. Sütun ve kaideler. B. Kemer ve çift katlı pencere

4.2.1. Doğu ve batı cephe üslup analizleri

Haydarpaşa Mektebi Tıbbiyenin doğu ve batı ana girişlerin dışarıya taşırılarak vurgulandığı dış cephelerinde, eklektik tarz dediğimiz karma üslubun en zengin mimari öğelerini görmekteyiz (Şekil 4.45.46.)

Şekil 4.45. Doğu cephe eklektik mimari öğeler

Şekil 4. 46. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane doğu- batı cephe üstten görünüş ve çizim (Gürsoy Grup 2017)

Yapının dış cephe tasarımında Oryantalist üslup etkilerinin daha fazla izlendiği batı cephe giriş merdivenlerinin sağında ve solunda yer alan köşe kuleleri ile soğanimsi üst örtüleri yapıya estetik bir görünüm katmaktadır. Cephe ve pencere düzenleri de benzer şekildedir (Şekil 4.47. 4.48. A. B.).

Şekil 4.47. Batı giriş cephe (2015)

t

A

B

Şekil 4.48. Batı ve doğu ana giriş cephe (2015). A. Doğu cephe ana giriş B. Batı cephe ana giriş

Batı cephesinde, Duyun-u Umumiye ile benzerlik gösteren soğanimsi kubbeler, Şişli Etfal Hastanesi'nin kuleleri ile benzerlik gösteren köşe kuleleri yer almaktadır. Doğu cephesinde ise üç açıklıklı revaklı giriş, renkli mermer kullanımı, at nalı formundaki kemerlerinde Hint, Endülüs ve Mağrib etkileriyle oryantalist bir sanat anlayışı ortaya koymuştur.

Batı ve doğu cephe ana girişine yerleştirilen oval şeklinde Osmanlı arması, pencere sistemi ve cephe genelinde görülen kırılmalar da batı etkili olup eklektik bir anlayış ile ortaya konmuştur (Şekil 4.49.A.B.)

A

B

Şekil 4.49. Doğu ve batı cephesi ana giriş armaları (2015). A. Batı cephe ana girişi- arma (2015). B. Doğu cephe ana girişi- arma

“Beaux Arts” sanat okulundan ders alan A. Vallaury’nin “Art Nouveau” sanat anlayışına ve R. D’Aronco’nun Osmanlı geleneksel sanat anlayışına da hâkim olması, cephelerdeki zevkli estetik vurgunun başlıca nedenlerindedir. Ana caddeye bakan giriş cephesindeki hareketli kırılmalar, Barok kıvrımlı saçaklar, zemin kattan çatıya aynı aks üzerinden devam eden sütunlar ile zarif ve dekoratif çifte sütunlar eklektik ve zevkli bir sanat anlayışı ile ortaya konmuştur.

Köşe kuleleri D’Aronco tarafından yapılmış olacağı tahmin edilmekle birlikte, Selçuklu döneminde kullanılan çifte minare geleneğini hatırlatır olması ilginçtir (Şekil 4.50.A.B).

A

B

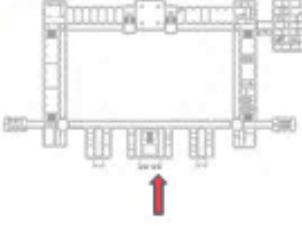

Şekil 4.50. Batı cephe kuleleri (2015) A. Batı cephe saat kuleleri. B. Batı cephe yan kule

Vallaury tarafından inşa edilen Düyun-u Umumiye binasında hedeflenen çağdaş Klasik Osmanlı üslubunun (Yıldıran 1989), bu yapıda tekrar denense de Eklektik tarzın gittikçe zenginleştirildiği oldukça farklı ve çok üsluplu bir yapı ortaya çıkmıştır.

Çizelge 4. 5. Batı cephe üslup analizi

BATI CEPHE PLAN		BATI CEPHE GÖRÜNÜŞ							
									
	Kule	Saçak	Alınlık Arma Madalyon	Konsol	Pencere	Kapı	Sütun	Kemer	Merdiven Korkuuk
Oryantalist	✓			✓	✓		✓	✓	
Neo Klasik	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Neo Rönesans					✓	✓	✓	✓	
NeoBarok		✓	✓	✓					✓
Neo Ampir			✓			✓			
Art Nouveau						✓			✓

Çizelge 4. 5. Doğu cephe üslup analizi

DOĞU CEPHE PLAN		DOĞU CEPHE GÖRÜNÜŞ						
								
	Saçak	Alınlık Arma Madalyon	Konsol	Pencere	Kapı	Sütun	Kemer	Merdiven Korkuluk
Oryantalist			✓	✓		✓	✓	
NeoKlasik	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
NeoRönesans				✓	✓	✓	✓	
NeoBarok	✓	✓	✓					✓
NeoAmpir					✓			✓
Art Nouveau					✓			✓

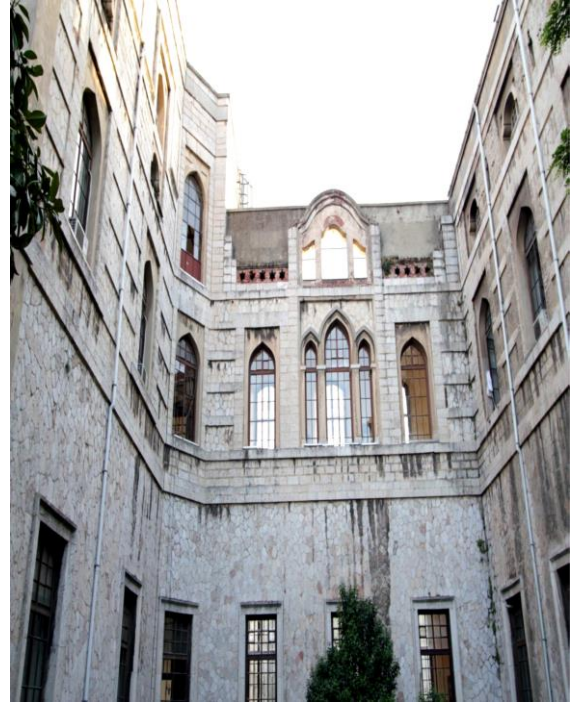
4.2.2. Kuzey ve güney cephe üslup analizleri

Yapının kuzey ve güney cephelerinde, ana binaya koridorlarla bağlanan ve ana yapının dışına atılan ıslak hacimler ve diğer mekanlar yer almaktadır. Tüm cephelere geçiş, çokgen planlı köşe bağlantı noktalarından sağlanmaktadır. Kuzey cephede yer alan çamaşırhane ve güney cephede yer alan hamam ve mutfak, yapı dışına taşınarak yine birer koridorla ana yapıya bağlanmıştır

Kuzey ve güney cephede görülen pencerelerin her katta farklı bir biçimde tasarlanmış olması Neo Rönesans etkilidir. Pencereler alt katlarda bursu kemerli, ikinci katlarda dikdörtgen, üçüncü katlarda üçlü, sivri kemerli ve yuvarlak kemer, çatı katında ise daha küçük ve üçlü yuvarlak kemerli Neo Klasik ve oryantalist etkili pencereler şeklinde yapılmıştır. Yapı malzemesi olarak kemerlerde özellikle renkli kesme taş kullanılmıştır (Şekil 4.51. A. B. C. D.).

A

B

C D
Şekil 4. 51. Kuzey- Güney cephe renkli taş kullanımı. A. Dış cephe renkli taş kullanımı
B. Dış cephe renkli taş kullanımı. C. Kuzey cephe renkli taş kullanım. D. Kuzey cephe renkli taş kullanımı

Yapının bütün cephelerinde kullanılan renkli kesme taş Selçuklu dönemi yapılarını hatırlatmaktadır. Çatı katlarında görülen Barok tarzı kalkan duvar bitişleri de yerli üslupla uyumlu bir biçimde cepheye hareketlilik kazandırmıştır.

4. 2. 3. İç avlu cephe üslup analizleri

Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane binası iç avlusu dikdörtgen biçimde planlanmıştır. Yapının mimari özellikleri ilgili başlıkta detaylı biçimde anlatılmıştır. Yapıda batılılaşmanın etkisiyle değişen mimari anlayışın yanında, iç avlusunda aynı değişimden bahsedilememektedir. Yapının iç avlusunda görülen cephe düzenine bakıldığında geleneksel üslup kısmen de olsa korunmuştur. Kat pencereleri klasik tarzın uygulandığı pencere sisteminde olup, her katta farklı bir pencere sisteminin tercih edilmesi de Rönesans etkisini hatırlatmaktadır (Şekil 4.52. A. B). Ayrıca yapıda çalışan mimarların mekân içinde ışığı daha fazla kullanma konusundaki ustalıkları dikkat çekmektedir.

A

B

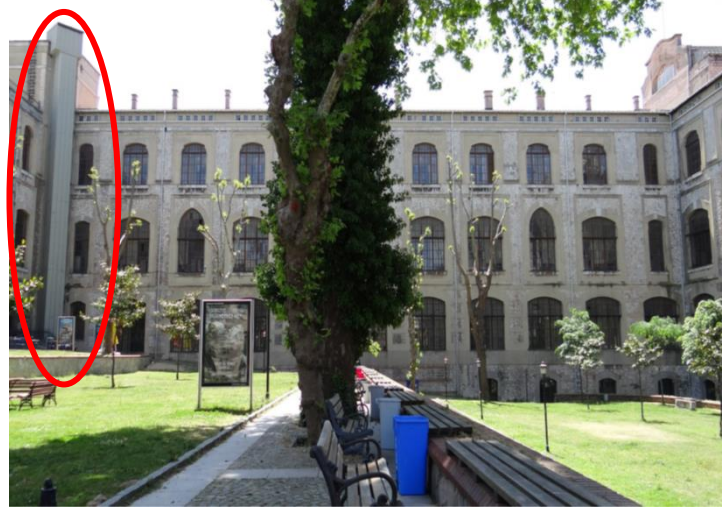
Şekil 4. 52. İç avlu ve kuzeybatı ve kuzey cephe pencere düzeni. A Avlu kuzeybatı cephe pencere düzeni. B. Avlu kuzey cephe pencere düzeni

İç avlu batı ana giriş kısmına sonradan eklenen bacalar yapının mimari bütünlüğünü bölmüştür (Şekil 4.53).

Şekil 4.52. İç avlu batı ana girişi sonradan eklenen bacalar

Kuzeydoğu sekizgen köşe geçişi avluya bakan kısmında görülen ve sonradan yapılan asansör de aynı nedenle yapının mimari bütünlüğünü bozmaktadır. (Şekil 4.53.54.).

Şekil 4.53. İç avlu kuzeydoğu köşesi sonradan eklenen asansör

Şekil.4.54. Mektebi Tıbbiye-i Şahane hava fotoğrafı (Gürsoy Mimarlık 2017)

İç avlu bahçe düzenlemesinde Neo Barok etkisinin izleri görülmektedir. Kıvrımlı ve geometrik taş düzenlemeleri oldukça yeni olsa da eski fotoğraflardan avlunun yine bu şekilde düşünüldüğü hatta temel işlevinin de kendi döneminde botanik (eczacılık bitkileri) bahçesi olduğu bilinmektedir (Şekil 4.55).

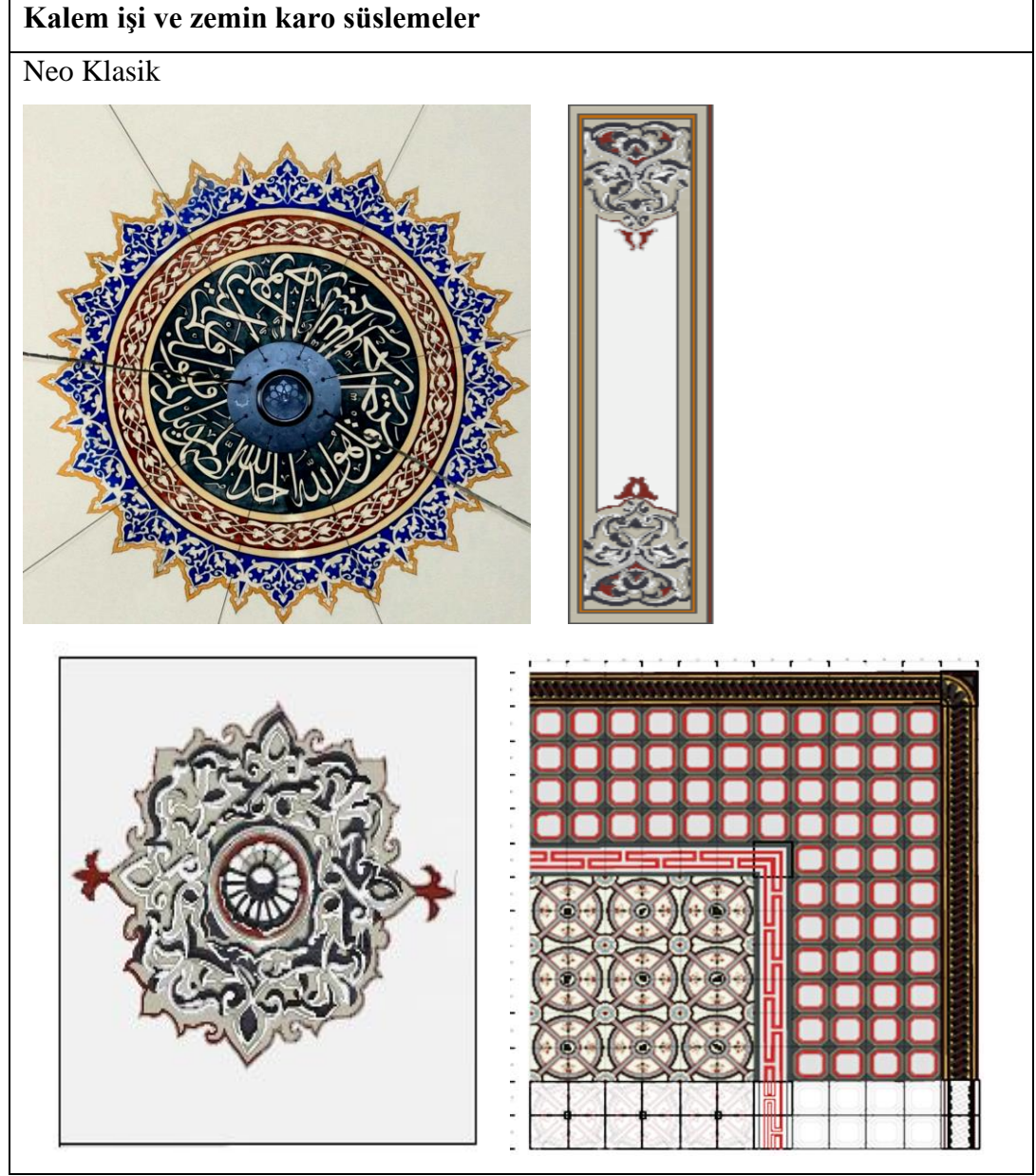

Şekil 4.55. İç avlu 1900'lü yıllar (Mektebi Tıbbiye fotoğraf albümü 2015)

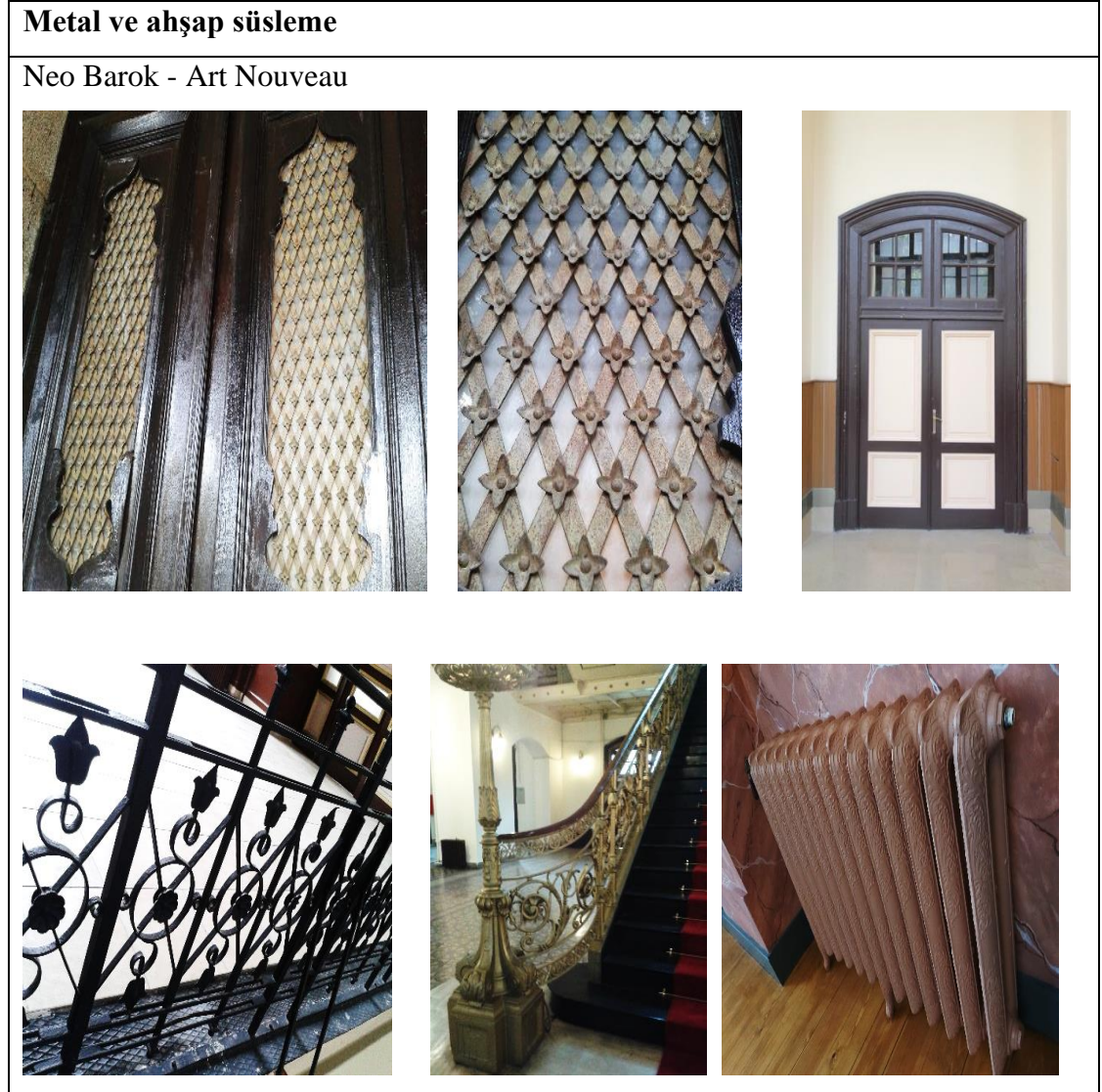

4.2.4. İç mekân süslemeleri

Çizelge 4.6. Mektebi Tıbbiye-İ Şahane binası iç mekânda görülen süslemeler

Çizelge 4.6. (İç mekânda görülen süslemeler devam)

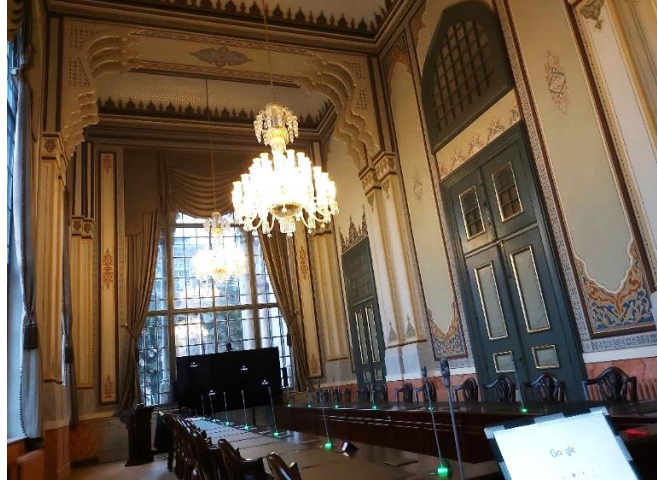
Yapının dışında mimari süslemenin, doğu ve batı cephelerinde yoğunlaştığını görmekteyiz. Osmanlı tuğralı armaları, batı cephesi giriş kısmında ve doğu cephesi kısmında olmak üzere 2 adettir. Ayrıca kulelerde yer alan yıldız motifli süslemeler de dikkat çekmektedir.

Yapının ahşap kapılarında ve özellikle doğu blokta üst kat pencerelerinde sekiz kollu yıldız motifli ahşap kafes şeklinde süslemeler mevcuttur. Batı cephedeki bazı demir kapılarda ise süslemeli ferforjeler yer almaktadır.

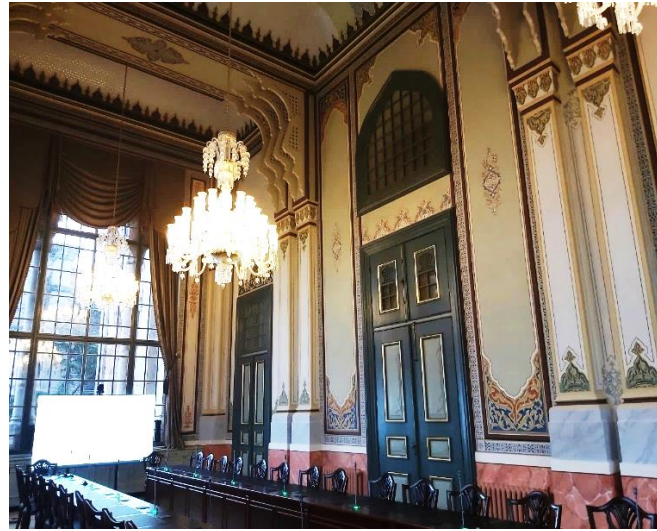
Yapı içerisinde günümüzde Konferans Salonu olarak isimlendirilen bölümlerde ve caminin duvarlarında, yaygın olarak kullanılan Klasik tarzdaki kalem işi uygulamaları

dikkat çekicidir. Reşat Kaynar, Ali Ertuğrul, Mehmed Pisak ve Hünkar Dairesi ile giriş ve galeri katında uygulanan yoğun kalem işi süslemeler dikkat çeken diğer unsurlardır. Kalem işi uygulamalarda NeoKlasik motif ve renkler ön plana çıkarılmıştır.

Yapının iç kısmındaki süslemeler genellikle kalem işi ağırlıklıdır ve belli birimler dışında hiç süsleme görülmemektedir. Özellikle D blokta yer alan rektörlük katı, yapının en yoğun süslemeli bölümüdür. Burada tavanlarda, kemerlerde ve hünkâr odasının tüm duvar yüzeyleri ile tavanında kalem işi süslemeler yer almaktadır. Ayrıca rektörlüğün metal merdiven korkuluklarında, zemin döşemelerinde, kapılarında, pencerelerinde de zengin bir işçilik mevcuttur (Şekil 4.56. A. B.).

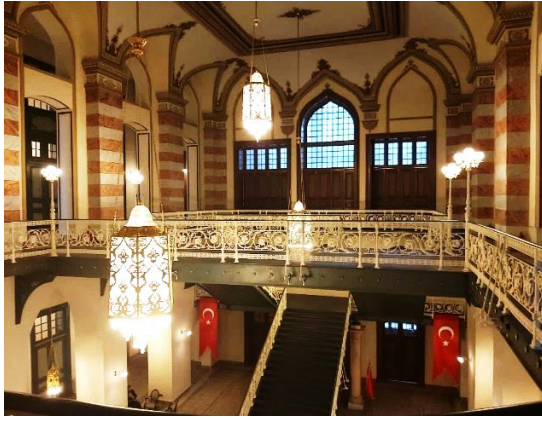
A

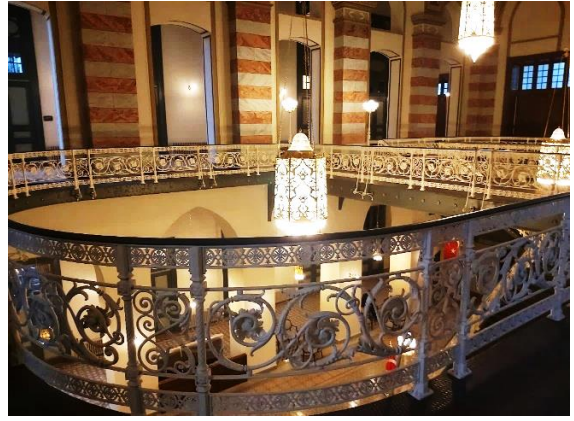
B

Şekil 4.56. Hünkâr odası ve kalem işi süslemeler (2019). A. Hünkâr odası genel görünüş. B. Hünkâr odası kalem işi süslemeler

Rektörlük bölümü, yapı inşa edilirken hünkâr katı olarak tasarlandığı için, zemin katın girişinden başlayan merdiven korkuluklarından itibaren oldukça gösterişli bir şekilde düzenlenmiştir. Bu merdiven ve galeri boşluğunda yer alan 1,00 m yüksekliğe sahip metal korkuluklar, bir dikey bir yatay dikdörtgen panolara bölünerek süslenmiştir. Dikey panoların içerisi Rumilerin içerisinden çıkan dalların birbirini saran sarmaşık görüntüsüne sahip panolar şeklindedir. Yatay panoların içerisinde ise dikey panolara nazaran daha büyük Rumiler içerisinden çıkan S ve C şeklindeki kıvrık dallar birbirini sararak dairesel şekiller oluşturmaktadır. Rektörlük bölümünün tamamında kullanılan bu gösterişli korkuluklardaki panolar burgu şeklindeki çubuklar ile bölünmüşlerdir (Şekil 4.57. A.B.C.).

A

B

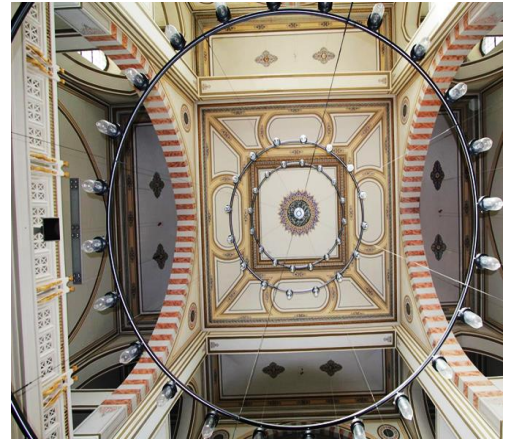
C

Şekil 4.57. Rektörlük katı genel görünüş ve merdivenler. A. Rektörlük katı merdiven korkulukları ve metal şebekeler. B. Rektörlük katı merdiven korkuluklar. C. Rektörlük katı genel görünüş

Oldukça gösterişli merdivenlerden çıkılan birinci kat, sivri kemerlerin oturduğu adeta renkli mermer görünümü verilmiş kalem işi boyamalı ayaklardan oluşturulan bir galeri katı görünümündedir. Galeri katının en gösterişli yerlerinden birisi de tekne tavanıdır. Bu tavan en dışta kırmızı ve gri renkli bir saçak ile çevrelendiği sade bir görünüme sahip olan dikdörtgen bir pano ile süslenmiştir (bkz. Şekil 4.57).

Mekânın doğu batı doğrultulu iki kolon ile üç ayrı bölüme ayrılan tekne tavanı da kuru sıva üzerine kalem işi süsleme ile bezenmiştir. Adeta kitap cildini andıran bu bölünmüş tavanların dört kenarı bitkisel bezemeli bir bordür ile çevrelenmiştir. Daha sonra kıvrık dalların ucundan çıkan rumiler ile bezenmiş olan köşebentler yerleştirilmiştir. Merkezde ise dört tarafında palmet şeklinde düzenlenmiş salbekli şemseler yer alır. Ayrıca bu mekânın üzerini örten tekne tavanların dört tarafı ise bordür kuşağına kadar birbirini takip eden beş kollu yıldızlardan oluşmaktadır.

Yapının ilk inşasında cami olarak yapılmış olan B bloktaki Reşat Kaynar Salonu'nda da yoğun kalem işi süslemeler bulunmaktadır. Zemin kat seviyesindeki salon kısmı oldukça sade tutulmuş olup üst köşelerine eli belinde ahşap kafesler yerleştirilmiştir. Birinci kat seviyesinde ise salonu dört yönden çevreleyen galeri katı bulunur. Bu galeri katı zemin kata göre oldukça gösterişli tutulmuştur. Galerilerin uç kısımlarında ise 1.00 m yüksekliğinde yatay dikdörtgen panoların birbirini takip ettiği bir korkuluk yer alır (Şekil 4.58. A. B).

A

B

Şekil 4.58. Reşat Kaynar Salonu galeri katı ve üst tavan. A. Reşat Kaynar Salonu galeri katı. B. Reşat Kaynar Salonu üst tavan

Galerileri oluşturan sivri kemerlerin yüzeyleri kalem işi boyama ile adeta renkli mermer görünümü verilerek boyanmıştır. Bu kemerlerin alınlıkları ise üçgen panolara bölünmüş ve bu panoların içerisine *Celi-sülüs* hattı ile Allah (C.C.), Muhammed (S.A.V.), dört halifenin ve Hz. Muhammed'in torunları Hasan ve Hüseyin (A.S.)'in isimleri yazılı olan birer madalyon yerleştirilmiştir.

Salonun üzerini örten tavan ise tekne tavan olarak düzenlenmiş olup dört tarafı kalem işi süslemelerle bezenmiştir. En dışta palmet ve rumilerin birbirine kıvrılarak oluşturduğu bir bordür yer alır. Ayrıca bu mekânın tavanının ortasında güneş kursu içerisine yine *Celi-sülüs* hattı ile ihlâs suresi yazılmıştır. Galerilerin tavanı ise düz tavan şeklinde sıvalı ve boyalı olarak yapılmış ve yüzeyleri kalem işi süslemelerle bezenmiştir.

Ali Ertuğrul Salonu'nun güney ve doğu duvarlarında kalem işi süslemeler kullanılarak güney duvarında 4.00 m, doğu duvarında 3.45 m ve 2.80 m genişliğinde panolara bölünmüştür. Duvarlarda görülen kalem işi süsleme panoları iki kat şeklinde yapılmış olup, altlı üstlü bu iki panonun arasında mekânı boydan boya çevreleyen bir bordür kuşağı yer almaktadır. Bu kuşağın içerisinde ortalama 2.00 m aralıklarla, ortasında büyük bir daire oluşturacak biçimde yapılmış zengi düğümü motifi görülmektedir. Bu dairenin iki tarafında palmet ve lotus bezemeleri yer alır. Üç farklı genişlikte olan bu panolar birbirine paralel şeritlerle dikdörtgen bir şekil oluşturacak biçimdedir (Şekil.4.59. A.B.).

A

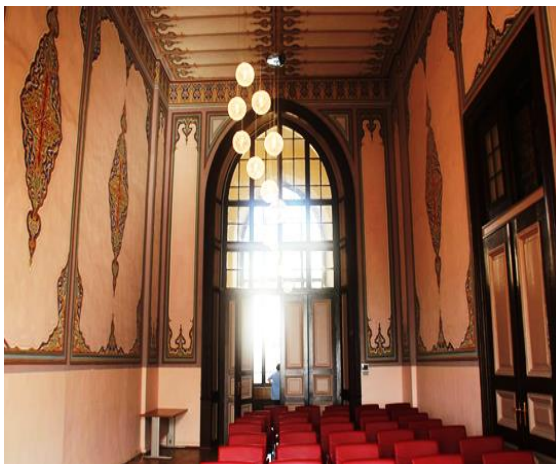
B

Şekil.4.59. Ali Ertuğrul salonu genel görünüş ve kalem işi süslemeler. A. Ali Ertuğrul Salonu genel görünüş. B. Ali Ertuğrul Salonu tavan kalem işi süsleme

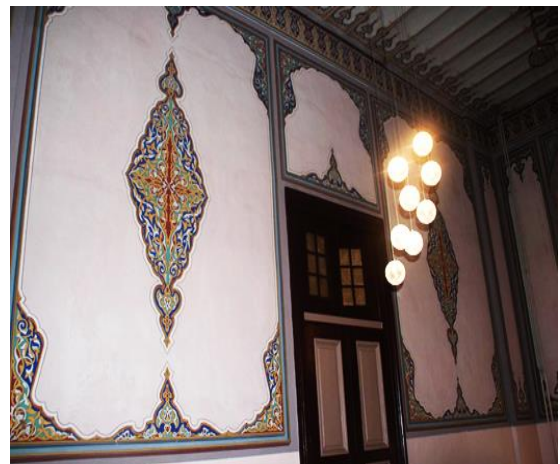
Mekânın tavanı üç kirişle dört kısma ayrılmış doğu batı doğrultusunda uzanan volta döşemelerden oluşmaktadır. Bu her bir volta döşemenin iki ucunda bir çiçeğin ortasından uzanan dallar ve bu dalların çevresinde rumi ve palmet motifleriyle oluşturulmuş bir bezeme kompozisyonu bulunmaktadır. Mekânda yer alan kolonların kemer üzengileri ile birleştiği kısımlarda, galeri tavanlarının köşelerinde palmet motifli bezeme ile kalemişi yapılmıştır.

Kolonlardan beden duvarlarına birleşen küçük kiriş yüzeylerindeki dikdörtgen panoların köşelerinde de kenger yaprağı etrafında rumi, palmet ve lotus motiflerinden oluşan bitkisel birer kompozisyon yer alır. Mekânın kolonlarla ayrılarak oluşturulan galerilerin köşelerindeki kısımların tavanlarının köşelerinde kenger yaprağı etrafında rumi, palmet ve lotus motiflerinden oluşan bitkisel birer kompozisyon, ortalarında ise ortada 16 yapraklı bir çiçek, etrafında ise rumi ve palmetler'den oluşan bir şemse kompozisyonu bulunmaktadır.

Konferans salonu olarak kullanılan Nevzat Pırsak salonunun duvar yüzeyleri sıva üzerine kalem işi süsleme tekniğiyle adeta bir kitap cildi gibi panolar halinde düzenlenmiştir. Panolardaki köşebentler ve şemselerin içerisi S ve C kıvrımlı dallar ve bu dallar üzerindeki rumiler ile doldurularak bezenmiştir. Duvarların köşelerinde ise dar ve uzun panolar yer almakta olup bu panoların uçlarında birbirini sararak ilerleyen kıvrık dallardan çıkan rumi ve palmetlerle bezenmiş birer motif yer alır (Şekil 4.60. A.B.)

A

B

Şekil 4.60. Nevzat Pırsak Salonu tavan ve duvar süslemeleri. A. Nevzat Pırsak Salonu genel görünüş ve duvar süslemeleri. B. Nevzat Pırsak Salonu duvar süslemeleri

Konferans salonunun tavanı ise volta tekniğinde yapılmış olup her bir volta döşemenin yüzeyi sıva üzerine kalem işi süslemelerle bezenmiştir. Bu bezemeler mekânın köşelerinde yer alan dar ve uzun panolarla aynı biçimde düzenlenmiş olan bu volta döşemelerin uç kısımlarında birbirini sararak ilerleyen kıvrık dallardan çıkan Rumi ve Palmetlerle bezenmiş birer motif yer alır. Bu motiflerin ortasında ise adeta bir lalenin ucundan çıkan lotus çiçeği motifleri yer almaktadır. Ancak bu kısımda mavi ve sarı renk ağırlıklı olarak kullanılmıştır.

1.katta C blokta yer alan Hukuk dekanlığında da oldukça yoğun süslemeler bulunmaktadır. Mekânın güney cephesi hariç diğer üç yönde de alttakiler yatay üstekiler dikey olarak yerleştirilmiş dikdörtgen panolar bir dar bir geniş şekilde yan yana sıralanmıştır. Bu panolar malakâri tekniğinde iki hat şeklinde yapılmış olup bu iki kabartma arası pembe renkte, bunların dışında kalan diğer tüm duvar yüzeyleri beyaz renktedir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

5.1.Mektebi Tıbbiye Binasının Dönemin Diğer Yapıları ile Genel Bir Karşılaştırması

19. yüzyılda inşa edilen bu yapıların detaylı bir karşılaştırması bu çalışmada konunun sınırlarını zorladığı için ve zaman kısıtlılığı nedeniyle farklı bir çalışmaya kaynaklık edebilmesi açısından bu çalışmada sadece genel olarak değinilmiştir.

Yapıda uygulanan sanat üslupları değerlendirildiğinde, bina geleneksel Osmanlı yapı ölçeğinden uzak olmasına rağmen izlerini taşıdığı Selçuklu, Osmanlı- Hint, İslam sanat öğeleri ile Batı tarzı sanat üsluplarının bir arada kullanılarak mimari anlayışta ulaşılmaya çalışılan İslam eklektizmi anlamında farklı ve önemli bir basamak oluşturmaktadır. Geniş kaynaklara dayanan bir İslam eklektizminin hedeflendiği farklı yapı örneklerine yine bu dönemde rastlamak mümkündür (Yıldıran 1989).

Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye binası kendi döneminde inşa edilen diğer yapılarla karşılaştırıldığında plan, cephe, üslup ve malzeme özellikleri açısından benzer (bkz. Çizelge 4.1) özellikler taşıdığı görülmektedir. Ancak bu yapı geleneksel ölçeğin değiştiği en çarpıcı yapılarından biridir. Dönemin diğer yapıları ile karşılaştırıldığında kamu binaları arasında en büyük ölçekli yapı sayılmaktadır. bu özelliği ile dönemin diğer yapılarından tamamen ayrılmış sayılmaktadır. Cephe özellikleri açısından Eklektik sanat anlayışının en zengin örneklerinden biri olması nedeniyle diğer yapılardan bu yönüyle de ayrılmaktadır. Doğu ve Batı sanat etkilerinin seçmeci bir üslupla uygulandığı bu dönem yapılarında endüstrileşmenin yarattığı yapısal monotonluğa karşı özellikle Barok çizgilerinin endüstriyel malzemede estetik bir biçimde uygulandığı yeni bir sanat anlayışı olan Art Nouveau etkilerinin ağırlıkta olduğunu görmekteyiz. A. Vallaury ve R. D'Aronco Batılılaşma döneminin bu anlayışında büyük rol oynamışlardır. Karşılaştırılan yapılarda bu yeni sanat anlayışının neredeyse tamamında uygulandığını görmekteyiz. Bu aynı zamanda bu dönem batılılaşma etkisinin geleneksel mimari anlayışından uzaklaşılmasına verilen bir tür tepki sayılabilir. Bu nedenle Eklektik tarz denilen bu seçmeci ve karma üslup geleneksel anlayışla da uyum gösterme çabası ile yine klasiğe duyulan özlemin de habercisi de sayılmaktadır (Batur 1996)

Çizelge 5.1. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye binası ile karşılaştırılan yapılar

Yapı- tarih-mimar	Genel görünüş
Selimiye Kışlası 1800-1803 Krikor Balyan	
Tarım Ziraat Binası 1883 R. D'Arconco	
Defteri Hakan-i Binası (Tapu kadaströ Müdürlüğü) 1910 Mimar Vedat Tek	
Düyun-u Umumiye Binası 1897 Alexandre Vallauray	

Çizelge 5.1. (Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye Binası ile karşılaştırılan yapılar devam)

Yapı- tarih-mimar	Genel görünüş
<p>Haydarpaşa Garı 1906 Otto Ritter Helmuth Cuno</p>	
<p>Şişli Etfal hastanesi 1899 R. D'aronco</p>	

Çizelge 5.1. (Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye binası ile karşılaştırılan yapılar devam)

Yapı- tarih-mimar	Genel görünüş
İtalyan Elçilik Binası(Maçka) 1900 ?	
Abdülmecid Köşkü 1880-1885 Alexandre Vallauray	

5. 2. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane'nin Bünyesinde Yapılan Değişiklikler ve Koruma Kararları

XX. yüzyılın başlarından itibaren tarihi yapılarda koruma ve onarımlar hakkında, çok sayıda çeşitli yasal düzenlemeler yapıldığı bilinmektedir. Bu düzenlemelere ve kararlara rağmen az sayıda tarihi yapının günümüze kadar ulaştığını görmekteyiz. Günümüze kadar gelebilen yapıların çoğu da ilgisizlik, kötü kullanım gibi nedenlerden dolayı harap olmuş, bir kısmı da yol genişletmesi, yerleşim alanlarının açılması gibi imar faaliyetleri sırasında yok olmuştur. Aynı yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise 2863 sayılı Kültür ve Tabiat

Varlıklarını Koruma Kanunu çıkarılmasına rağmen, kurul kararı ve denetimi dışında yapı özgünlüğünü bozan müdahalelerde bulunduğu da bilinmektedir. (Ahunbay 1996, Çiftçi ve Seçkin 2005).

XX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren yapılan uygulamalarda ise Kurul kararlarının daha etkin uygulandığını görmekteyiz. Tescilli yapılarda K.T.V.K.Y. K 'nun 05-11-1999 tarih ve 660 sayılı "*Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımları*" başlıklı İlke Kararı gereğince bakım, basit onarım ve esaslı onarımlar adı altında gerçekleştirilmektedir. Ancak çatı, raspa ve sıva tamamlama, boya vb. bakım amaçlı müdahalelerde genelde Kurul izni olmadan, bazı uygulamaların yapıldığı süreci gösterir belge ve fotoğrafların da Kurul kararlarında talep edilmesine karşın, Kurul'a iletilmediği belirlenmiştir. Ayrıca, yapıyı yeniden işlev kazandırmak amacıyla eklenen birimler, taşıyıcı ve bölücü duvarların kaldırılması, merdivenlerin iptal veya eklenmesi de uygulama hatalarından sayılmaktadır. Yine yapıların cephe düzenlerinde, cepheye bitişik yeni birimlerin eklenmesi, kapı ve pencerelerin iptali veya genişletilmesi ve uygun malzemenin seçimindeki dikkatsizlik, sıklıkla karşılaştığımız diğer hatalı uygulamalar arasında sayılmaktadır.

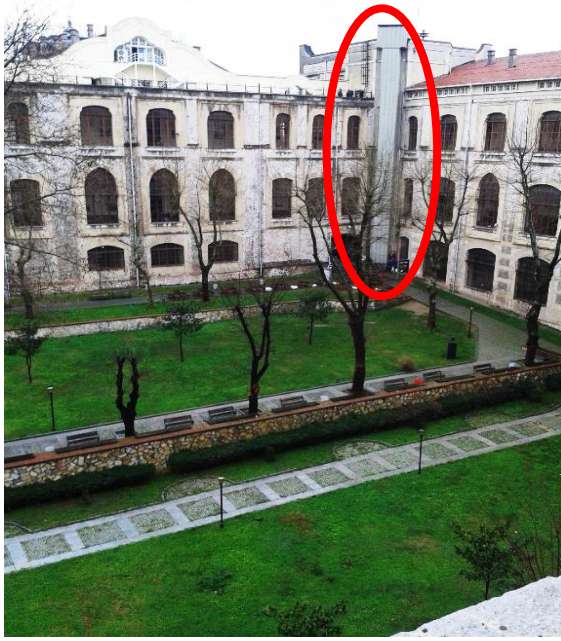
5 pafta,1335 ada, 94 parselde yer alan Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye binası, G.E.E.A.Y. K'nun,10.06.1983 gün 15183 sayılı kararı ile tescil edilmiştir. Ayrıca İstanbul III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 28.10.1998 gün 10507 sayılı kararıyla da koruma grubu I olarak belirlenmiştir (Rizavec 2008).

1894 ve 17 Ağustos 1999 depremleri, tarihi binaları büyük oranda etkilemiş ve taşıyıcı sistemde ciddi hasarlara neden olmuştur. 17 Ağustos 1999 depremi statik raporlarına göre, Afife Batur (1994),'...Buraya taşıyıcı sistemi yapıdaki diğer taşıyıcı sisteminden farklı olan betonarme bir ara kat eklenmiş, ancak iki taşıyıcı kemerin kilit taşında oluşan derin çatlak onarılmamıştır. Kuzey cephede, üst kat pencerelerine kadar çıkan diğer bir çatlak daha olduğu söylenmektedir. Aynur Çiftçi ve Nadide Seçkin'in 2005'te tarihine yazdıkları ve kaynaklarda adı geçen makalede ise bu anlamda hazırlanan raporun ilgili Kurula iletilmediği halde henüz bir uygulamanın yapıp yapılmadığı hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır bilgisini de paylaşmaktadırlar.

Mektebi Tıbbiyenin 1982 yılında deniz yönündeki cephesinin onarılması gündemde iken, onarım gerçekleştirilememiş bunun yerine, daha sonra 1998 yılında çıkan kurul izniyle bazı basit onarımlar yapılmıştır. Okulun dış cephelerine takılacak kurumsal levhalarda kurul kararı gerekirken, yapının batı cephesine “Marmara Üniversitesi” yazısı asılarak cephenin bir bölümü kapanmış ve daha sonra cephe görüntüsünü bozan bu yanlış düzeltilmiştir.

1999 yılında yaşanan depremde, yapının çatı katında ve duvarlarda bazı çatlaklar oluşmuştur. Bu nedenle hazırlanan onarım raporunda binanın doğu cephesindeki çatıların çinko kaplamalarında acil onarım gerektiği, karo mozaik kaplı teras çatı katlarında, yağmur sızıntısının yoğun olması nedeniyle, kaplamaların sökülerek izolasyonu gerekmektedir.

Aynur Çiftçi, askeri yapılarda koruma sorunlarından bahsettiği çalışmasında, yapının batı cephesindeki teraslara çıkışı sağlayan 4 adet çatı fenerinden ikisinin su alması nedeniyle onarılması gerektiğini belirtmiştir. Batı cephesinde teras çatı, kiremit kaplı çatısıyla örtülen mekânlarda da su sızıntısı olduğunu, yağmur oluklarının elden geçirilmesi gerektiğini, böylece binanın saçak altı kaplamaları ve konsollarının da zarar gören kısımlarının onarılmasını ve yenilenmesini vurgulamaktadır. Bazı pencere doğramalarının da çürüme nedeniyle içeriye su aldığından bahsetmektedir. Yapı içinde su almış mekânların boyanması gerektiği ve bu onarımların sağlanması için 2002 yılında sınırlı onarım izin verildiği ve bu çalışmanın yapıldığını söylemektedir. Ayrıca, doğu cephesinde, avluya bakan köşe birleşim noktasında yapılan asansörün ve batı cephesi iç avluya bakan orta bölümde yapılan bacaların yapının mimari kimliğini bozduğunu da söylemektedir (Şekil 5.1.). Günümüzdeki kullanım gereksinimlerine bağlı olarak zemin kat ve diğer katlarda bölme duvarlar, yükseltilmiş döşemeler, asma tavanlar gibi muhdes elemanlar yapıya eklenmiştir.

A

B

Şekil 5.1. Kuzeydoğu iç cephe asansör ve batı ana giriş iç cephe bacalar A. Asansör B. Bacalar

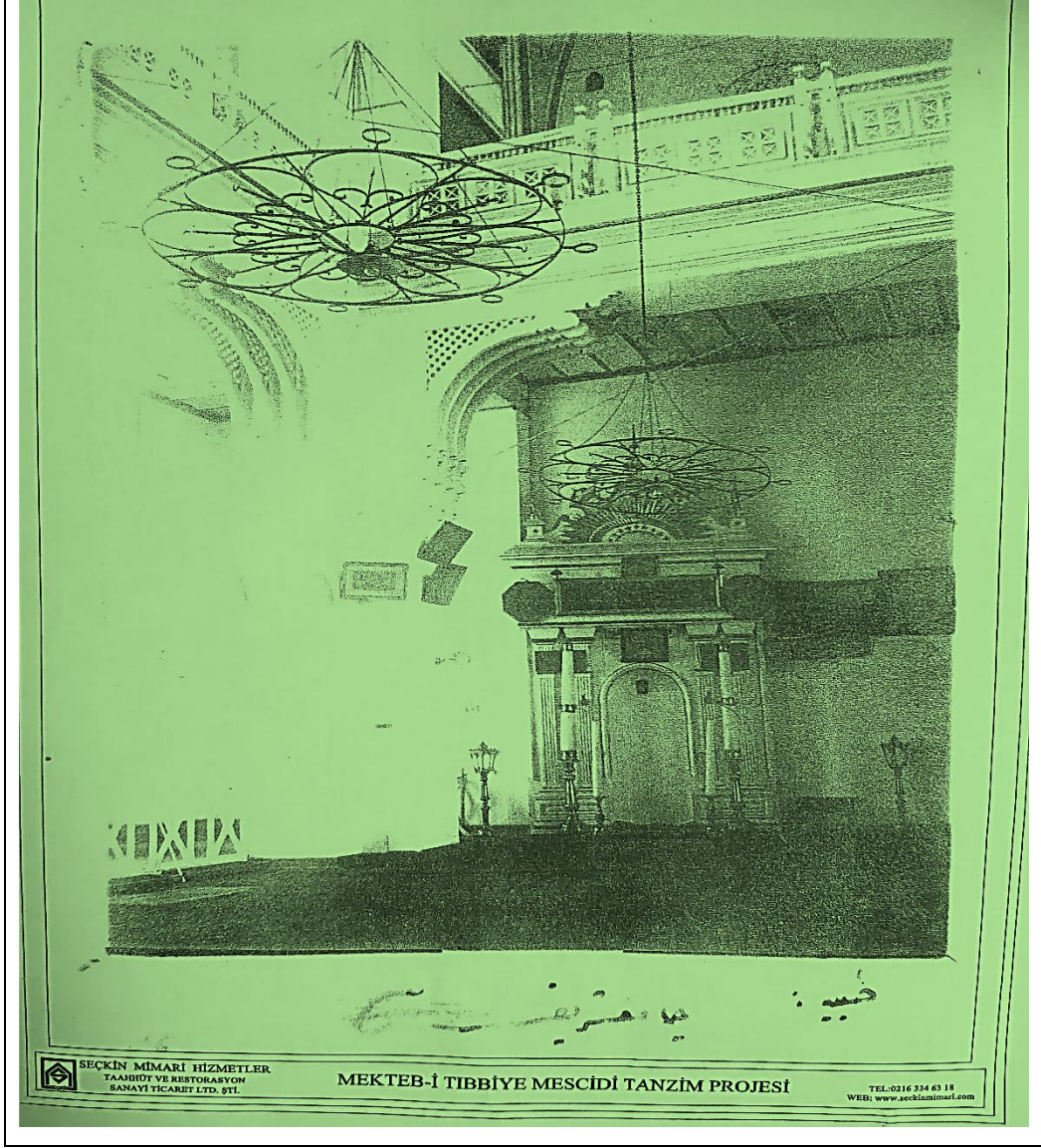
Yine uzun süredir işlevsiz olan hamamın bakımsız kalması ve soyunmalık bölümünden açılan bir koridor ile ana binaya bağlandığı, fakat hamamın giriş kapısının sonradan kapatıldığı belirtilmektedir. Hamamın camlarından içeriye giren suyun, ahşap çatı ve ahşap direklerde ciddi zararlara neden olduğundan da bahsedilerek, hamamın üst örtüsünün kurşun kaplamaları olmadığından şapla sıvanmıştır ve harap durumdaki hamamın restore edilip müze olarak düşünüldüğü de eklenmektedir.

Mektebi Tıbbiyenin batı cephesi girişi üzerinde arma ve doğu cephesine yerleştirilen Barok tarzındaki oval çerçeveli, II. Abdülhamid tuğralı iki arma bulunmaktadır.

Bu armalardan doğu cephesinde yer alan arma, 1927 yılında çıkarılan arma ve kitabeler hakkındaki kanunun yanlış anlaşılması ve yorumlanmasıyla o dönemde yerinden çıkarılarak çatı arasına kaldırılmıştır. Bu sırada armanın alt kısmında yer alan beş nişanın bulunduğu kısmın da kaybolduğu bilinmektedir (Madran 2002).

1980'li yıllarda yapılan restorasyonda çatı arasında bulunan arma, yerine tekrar yerleştirilmiştir. Bu tarihten sonraki dönemde tıbbiyenin ibadethanesinde (Afife Batur'un 1994'te yaptığı bir çalışmasında, cami olarak bahsedilen batı cephenin tam ortasında yer

alan ibadethanenin, son dönemde Konferans Salonu olarak kullanıldığı söylenilmektedir). Son dönem restorasyon çalışmalarında sıva raspaşı sonucu ortaya çıkan ilk katmanlarda bahsedilen bu mihrabın izlerine rastlanmıştır (Şekil 5.2.).

Şekil 5.2. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye Reşat Kaynar Salonu- mescid (Özbay1976)

Yapının doğu ve batı cephelerinde yer alan Osmanlı armalarında, Hattat Sami Efendi'nin imzası görülmektedir. Fakat ibadethane içinde yer alan dört hatta herhangi bir imzaya rastlanmamaktadır. Bu salonda bulunan hat levhalara, varaklama işlemi uygulanmıştır. Yapıdaki bir diğer önemli çalışma da kalem işi bezemelerde, Mikro-Raman mikroskobu ve (SEM-EDS) yöntemi ile renk analizlerinin yapılmasıdır. Bu analiz sonucunda o

dönemde istenen renk tonlarını elde etmek için kalsit, karbon siyahı, kurşun beyazı ve titanyum beyazı kullanıldığı görülmüştür. Bu analiz yöntemi, Osmanlı dönemi duvar bezemelerinde kullanılan pigmentlerin incelendiği nadir çalışmadan biri sayılmaktadır (Rijavec 2008). 19. yüzyılın son çeyreğinde bazı yapılarda görülen volta döşemelerinde betonarme olarak yenilendiği bilinmekle beraber, Mektebi Tıbbiye, özgün ahşap ve metal taşıyıcı elemanlarını ve çatı sistemlerini büyük oranda korumaktadır.

Günümüzde, Sağlık Bilimleri Enstitüsü olarak kullanılan binanın devam etmekte olan restorasyon çalışmasında, yüklenici firma olarak Vakıf İnşaat, uygulayıcı firma olarak Gürsoy Yapı İnşaat ve kontrollük Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü, yapının restorasyon sürecini de denetlemektedir. Son dönemde yapılan bu müdahale, yapının geçirdiği en kapsamlı bakım ve onarım çalışmasıdır denmektedir.

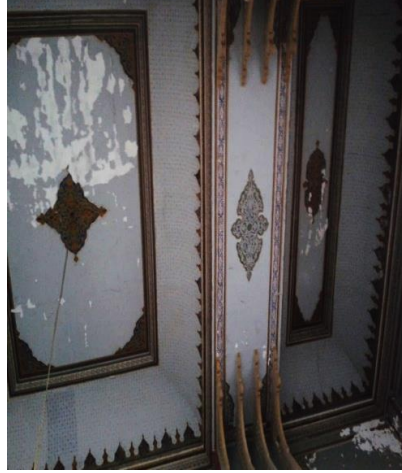
5. 3. Son Dönemde Yapılan Restorasyon Çalışmaları

1903 yılında Sultan II. Abdülhamid tarafından yaptırılmış olan yapının mimarları A. Vallauray ve R. D'aranco'dur. 1.Ulusal mimarlık dönemi yapılarından olan yapı 19. Yy. özelliklerini de taşımaktadır. Batı ve geleneksel mimarimizin bir arada kullanıldığı yapı genel olarak eklektik üslup özellikleri arz etmektedir. Yapı batı cephesinden 4 doğu cephesinden ise 3 katlı olup iç avlulu ve dikdörtgen planlıdır. Sınıflar ve okulun diğer birimleri kuzey, güney ve batı kanatlarda dış cepheleri oluşturacak şekilde sıralanmıştır ve bu kanatlar U biçiminde monoblok bir kütle yaratırken doğu yönünde Tıbbiye Caddesi'ne bakan kanat ise monoblok kütlede koparılarak kendi içinde farklı bir planlama anlayışı ile ele alınmıştır.

Bina ve ekleri halen yapısal bütünlüklerini büyük ölçüde korumakla birlikte bakım ve onarım ihtiyacı da söz konusudur (Şekil 5.3. A.B.C.D.E.F.).

A

B

C

D

E

F

Şekil 5.3. İç ve dış cepheden müdahale gerektiren bozulmalar. A. Dökülen duvar kalem işleri. B. Dökülen tavan kalem işleri. C. Eskiye ahşap çatı. D. Dış cephe kirlilik ve çatlak. E. Dış cephe korozyon ve kirlilik. F. Dış cephe korozyon ve akıntı

Çizelge 5.2. Mektebi Tıbbiye-i Şahanenin geçirdiği onarım ve restorasyonlar

10.06.1983	Sivil mimarlık örneği olarak tescillenmesi
1982-1985	Haydarpaşa Lisesi için tadilat onarım
1985-1986	Marmara Üniversitesi için tadilat onarım
29.08.1986	Tescil grubunun 1B olarak belirlenmesi
28.10.1998	Tescil Grubunun 1.grupolarak belirlenmesi
12.11.2008	Hamam restorasyon projelerinin onaylanması
28.05.2014	Mektebi Tıbbiye-i Şahanenin rölövesinin onaylanması
05.08.2014	Mektebi Tıbbiyenin restitüsyon ve restorasyonunun onaylanması

Yüklenici Vakıf İnşaat Restorasyon Ticaret ve Anonim Şirketi tarafından yürütülen, Marmara Üniversitesi Haydarpaşa kampüsü (Mektebi Tıbbiye-i Şahane) binası Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projesi kapsamında gerçekleştirilmektedir. Kontrolörlüğü İstanbul Rölöve ve Anıtlar Genel Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır (İlk etap teslim 2016-2019)

Yüzde 20'si tamamlanan restorasyon projesinin kalan kısmı da tamamlanmak üzere çalışmalara devam edilmektedir.

Yerinde ve laboratuvar ortamında gerçekleştirilen bu çalışma sonunda;

- Arkeometrik incelemelerle yapı malzemelerinin karakterizasyonu yapılmış (Yapı Malzeme Analizi Raporu);
- Malzemeler üzerinde oluşan bozulma türleri ve nedenleri saptanmış;
- Tespit edilen bu sorunların çözümüne yönelik koruma yöntemleri önerilmiştir.

Tamamlanan kısımlarda elde edilen en önemli veri ise restorasyon çalışmalarını sırasında sıva raspaı sonucu batı cephe orta bölümde, Reşat Kaynar Salonu'nda ortaya çıkan mihrap izlerine ulaşılmasıdır (bkz. Şekil. 5.2.).

Çizelge 5.3. Restorasyon projesinde katlar ve cepheler için önerilen müdahaleler

Katlar için önerilen müdahaleler	
1. Bodrum Kat	Muhdes eklerin kaldırılması ve orjinaline bağlı kalmak
2. Bodrum kat	Ahşap ve metal elemanların temizlenmesi- yenilenmesi
Zemin Kat	Sonradan yapılan muhdes kısımların kaldırılması Yıpranmış ahşap ve metal elemanlar temizlenmesi ve tamamlanması
Birinci Kat	Zemin kattaki kolonların bu katta tek kolona düşmesi, kattaki farklılığın tespiti ve eklenen muhdes bölümlerin tespiti
İkinci Kat	Rektörlük katı duvar tavan kapı ve korkuluklarda sonradan yapılan her türlü kimyasal boyanın tespiti ve sıva raspaları- özgün katmanlara ulaşma ve canlandırıp koruma
1. Çatı Kat	Bu katlarda bulunan terasların sonraki dönemde kapatılması ve durumun tespiti ile işlevsel uygunluk
2. Çatı Kat	Ahşap tavan ve ahşap doğramalara yapının diğer ahşap üsurları için önerilen restorasyonun yapılması
Cepheler için önerilen müdahaleler	
<ul style="list-style-type: none"> • İç avlu cephesisine eklenmiş olan baca ve asansörün ayıklandıktan sonra diğer cephelerinin uygun biçimde korunması • Mikro kumlama yöntemi ile tüm yüzeyde temizlenme yapılması • Yıpranmış öğelerin ve taş malzemenin tespit edilmesi	
Döşeme tavan ve üst örtü için önerilen müdahaleler	
Zeminde yer alan mozaik karo ve mermerlerin tespit edilip temizlenmesi Üst örtüde görülen bozulmaların ve eskimeye bağlı malzemenin güçlendirilmesi ve korunması	

5.4. Değerlendirme- Sonuç

XVII. yüzyıl, Osmanlının her alanda zayıflamaya başladığı ve batı karşısında güç kaybettiği bir dönemdir. Bu dönemi takip eden yüzyılda Osmanlı, tekrar eski gücüne ulaşma çabasına girmiş ve bu yüzyılda Avrupa'nın sanayi devrimiyle yakaladığı teknolojik gelişme karşısında ilgisiz kalmayarak gelişmeleri takip etmiştir. Sosyal, siyasi ve askeri alanda birçok yenilik yapıldığı bu dönem, Batılılaşmanın da hızlandığı bir dönem olarak kabul edilmiştir. Yapılan iyileştirmeler özellikle devletin otoritesi açısından ilk sırada yer alan askerî alana yöneltilmiş ve askeri eğitim ile diğer kamu yapılarının inşasına hız verilmiştir. II. Abdülhamid dönemi, bu anlayışın özenle uygulandığı ve takip edildiği en yoğun inşa dönemlerinden biridir. II. Abdülhamid eğitim ve askeri alanda başta İstanbul olmak üzere, bütün Anadolu'da çok sayıda bina inşa ettirmiş ve her anlamda eğitimi öncelikli hale getirmeye çalışmıştır. İnşa ettirdiği kurumlarda, batının yakaladığı uygarlık seviyesinde olmasını öncelikli kabul etmiş ve döneminde sosyal kültürel ve askeri alanda büyük ilerlemeler kaydedilmiştir.

19. yüzyıldan itibaren inşa edilen askerî, ticari ve eğitim gibi kamu yapıları başta olmak üzere sivil konutlarda da geleneksel mimarîden ayrılan ölçek ve tasarımları ile üslup özellikleri, yapım teknikleri yönünden Batılılaşmanın kent mimarisindeki habercisi sayılmıştır. Batılılaşma döneminde yüzyılın mimarlık anlayışına damga vuran Levanten mimarlardan A. Vallaury ve R. D'Aronco, Osmanlı geleneksel mimari üslubu ve batılı üslupların uyumlu birleşimiyle ortaya çıkan, karma bir sanat anlayışını ortaya koymuşlardır. Eklektik denen bu yeni mimari tarzın ortaya çıkmasında da önemli bir role sahip olmuşlardır.

II. Abdülhamit tarafından, 1894 yılında Askeri Tıp eğitimi (Mektebi Tıbbiye-i Şahane) amacıyla inşasına başlanan ve 1903 yılında açılışı yapılan bina, İlk modern ve tam teşekküllü tıp eğitim binası sayılmaktadır. Uygulamalı tıp eğitiminin modern anlamda başladığı ilk sağlık yapısıdır. Karşısında yer alan Askeri Numune hastanesi o dönemde tıbbiyenin uygulama- seririyat birimleri olarak da kullanılmıştır.

Yapının mimari özellikleri ve süslemeleri İstanbul'daki geç dönem Osmanlı mimarisinin görkemli örneklerinden biri sayılmaktadır. Dikdörtgen planlı, iç avlulu ve bu avlu

etrafında biçimlenmiş çok katlı bir tasarıma sahip bina, çok sayıda farklı işlevdeki hacimlerin de yer aldığı mekânlardan oluşmaktadır. Binanın doğu yönünde, aynı dönemde inşa edilen bağımsız bir kuruluşa sahip olan hamamı bulunmaktadır. 1933-1983 yılları arasında Haydarpaşa Lisesi, 1983 yılından beride Marmara Üniversitesi Haydarpaşa kampüsü olarak hizmet veren bina, farklı dönemlerde geçirdiği onarım ve değişikliklerle günümüze kadar özgünlüğünü koruyarak gelebilen nadir yapılardan biridir.

Mekteb-i Tıbbiye binası II. Abdülhamid'in büyük bir özenle ve hiçbir masraftan kaçmadan inşa ettirdiği en önemli eğitim yapılarından birisi olma özelliğini de taşımaktadır. Kesme taştan inşa edilen yapıda taşların Hereke ve Bilecik'teki ocaklardan özel olarak getirtildiği, bazı taşların da İtalya'dan getirildiği bilinmektedir. Binada kullanılan metal strüktür öğeleri Belçika'da imal edilmiş, harçlar için Marsilya'dan getirilen en iyi su kireci kullanılmış, metal çerçeveli pencereler ise Viyana'da hazırlanmıştır.

Arazinin eğiminden dolayı yapının doğu cephesi üç, batı cephesi ise dört katlı olarak biçimlenmiş ve doğu cephesinin giriş katı batı cephesinin üçüncü katı ile bütünleştirilerek topografyaya uyum sağlanmıştır. Katlar arasındaki ilişki, denize bakan ana girişin hemen iki yanında yer alan iki merdiven, yola bakan kanatta tek merdiven ve yan kanatlarda ikişer merdiven olmak üzere toplam yedi merdiven ile sağlanmıştır. Söz konusu merdivenler metal konstrüksiyonlu olup, Mektebi Tıbbiyenin en özgün uygulamalarından birisidir. Bu dönemde ahşap ağırlıklı geleneksel malzemenin yerini endüstrileşmenin de etkisiyle demir ve çelik almıştır. Batılılaşmanın etkisiyle yapı malzemesindeki bu değişim de dönem yapılarının en önemli özelliği olup Tıbbiyede de oldukça yoğun kullanılmıştır. Son dönemde İstanbul'da çıkan birçok büyük yangında, yapılarda kullanılan ahşap malzemedен dolayı, binalar ciddi zarar görmüş veya tamamen yok olmuştur. Bu nedenle Avrupa'da Art Nouveau sanat anlayışının temel çıkış noktası da sayılan endüstri malzemesinin dayanıklılığı ve seri üretim kolaylığı gibi nedenlerle bu yapıda da mimarları tarafından oldukça fazla tercih edilmiştir. Buna bağlı olarak endüstriyel malzeme dediğimiz metal malzemedē, S ve C kıvrımlı estetik bükülmeler ve dekoratif unsurlar son dönem sanat anlayışı olan Art Nouveau sanat anlayışının da en önemli özelliği olup bu yapıda özellikle rektörlük katı merdivenleri, aydınlatma öğeleri, kalorifer

kabartma süslemelerinde oldukça yoğun kullanılmıştır. Tekrara düşmemek açısından yapıda görülen bütün sanat anlayışları ilgili başlıklarda detaylı bir biçimde açıklanmaya çalışıldığı için sonuç ve değerlendirme bölümünde daha çok, yapıyı dönem yapıları içinde diğerlerinden ayırıcı özellikleri vurgulanmaya çalışılmıştır. Böylece her ne kadar yapıda görülen mimari tasarım ve mimari sanat üslupları, kendi döneminde karşılaştırıldığı diğer yapılarla benzerlik gösterse de Mektebi Tıbbiyede ortaya konan mimari tasarım ve zengin eklektik öğelerin çok çeşitli olması veya nerdeyse doğu -batı, mimari üslupların tamamının yerli öğelerle uyumlu bir biçimde kullanılması yapıyı diğerlerinden daha farklı ve özgün kılmaktadır.

Ayrıca son dönemde yapılan restorasyon çalışmalarında, batı cephe ana giriş bölümü katında bulunan ve günümüzde Reşat Kaynar Konferans Salonu olarak kullanılan mekânda yapılan sıva raspalarında ortaya çıkan mihrap izleri de oldukça önemlidir. Sıva raspası sırasında ulaşılan bu mihrap izleri tıp eğitim kurumu içinde bir camiye de yer verildiğini kanıtlamaktadır. Özellikle Osmanlı dönemi ilk modern tıp eğitim kurumunda bir ibadethaneye yer verilmesi, eğitim kurumunun tasarımında, öğrencilerin temel inanç değerlerinin de gözetildiğini ortaya koymaktadır. R. Rider'in 2004 yılında yaptığı çalışmada çizmiş olduğu planda, bu bölümde yer alan camiye, mescit olarak yer vermiştir (bkz..4.13). Ayrıca, bugüne kadar sadece plan olarak kaynaklarda gördüğümüz bu mekânın, Özbay'ın 1976 da yapmış olduğu çalışmasında, mihrap fotoğrafının da kullanıldığını ilk defa bu araştırmamız sayesinde öğrenmekteyiz (bkz. Şekil 5.2). Yine bu çalışmada yararlanılan ve R. Rider hakkında 2008 yılında yapılmış olan bir doktora tezinde Mektebi Tıbbiyenin yıllık ders planlarında, ilk sınıflardan itibaren ders müfredatlarında temel din derslerinin de verildiğini öğrenmekle beraber çalışma konumuz dışında olduğu için burada sadece bir çalışmaya kaynaklık etmesi açısından değinilmiştir.

Batılılaşma döneminden günümüze kadar bilinçsiz kullanım, kanuni uygulamalardaki zayıflık nedeni ve doğal etkenlerin de ciddi zarara sebebiyet vermesinden dolayı, yapıların büyük bir kısmı ne yazık ki harap olmuş veya yok olmuştur. Bu anlamda 1926'lı yıllara kadar yapının doğu cephe ıslak zemin birimlerinde görülen havalandırma kulelerinin günümüzde yok olduğunu bilmekteyiz. Böylece yapıda oryantalist üslup anlayış öğelerinden sayılan kulelerin sadece yapının batı cephesinde değil doğu

cephesinde de kullanıldığını öğrenmekteyiz (Çiftçi 2014). Yine birçok yapıda olduğu gibi Tıbbiye de zaman içinde yanlış uygulamalar nedeniyle, değişikliğe uğrayarak çeşitli koruma sorunları ile karşı karşıya kalmıştır. Yapılan son restorasyon çalışmalarında bu değişiklikler tespit edilmeye çalışılarak yapı, mümkün olduğu kadar özgün durumuna getirilmeye çalışılmaktadır.

Bu çalışma sonucunda, II. Abdülhamid döneminde kentin mimarî dokusunda ve silüetinde önemli bir yere sahip olan askeri ve sivil eğitimin de ilk modern kurumlarından olan Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye-i Şahane, 19. yüzyıl mimarlık ortamının değişen anlayışına da uygun olarak batılı mimari öğelerin yanı sıra Oryantalist mimari repertuarın da özgürce kullanıldığı önemli bir yapı olduğu anlaşılmıştır. Yapı, tarz olarak eklektik üslup özelliklerinin, geleneksel Osmanlı biçimleri ile başarılı ve zengin bir entegrasyonu sayılmaktadır. Bu yönüyle aynı yüzyılda inşa edilen ve çalışmada da yer verilen, diğer eklektik yapılardan ayrılarak adeta alanında kendine özgü ve dönemin diğer yapılarında pek görülmeyen zengin bir eklektik üslup anlayışını ortaya koymaktadır.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z. 1996.** Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yem Yayınları, İstanbul, 192 s.
- Akbulut, M. R. 1994.** Haydarpaşa. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı Kültür Bakanlığı, İstanbul, 3:257-326
- Akıncı, T. 2018.** Beyoğlu. Remzi Kitapevi, İstanbul, 456 s.
- Akıncı, T. 2020.** <http://www.turanakinci.com/pera/pera-sefaretleri/> Erişim Tarihi: 04.08. 2020
- Akpolat, M. S. 1991.** Fransız Kökenli Mimar Alexandre Vallaury. *Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji-Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara.
- Aktüre, S. 1985.** Osmanlı Devleti'nde Taşra Kentlerindeki Değişimler. Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, İletişim yayınları, 3: 891-904.
- Altıntaş, A. 2008.** Kurtuluş Savaşı Sırasında Haydarpaşa Tıbbiyesi. Üsküdar Sempozyumu 6, İstanbul, s.2631-651.
- Anonim, 2020a.** <https://www.millisaraylar.gov.tr/fabrikalar/yildiz-cini-fabrika-i-humayunu/> Erişim Tarihi: 05.11.2020
- Anonim, 2020b.** <https://www.google.com/search?q=vallaury&safe=active&tbm> Erişim Tarihi: 05.11.2020
- Anonim, 2020c.** https://tr.wikipedia.org/wiki/Raimondo_D%27Aronco Erişim Tarihi :05.11.2020
- Anonim, 2020d.** <http://earsiv.sehir.edu.tr.8080/xmlui/handle/11498/48856> Erişim Tarihi: 05.11.2020)
- Arel, A. 1975.** Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci, İstanbul, 116 s.
- Ayverdi, E. H. 1953.** Fâti Devri Mimarisi. İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 41 s.
- Ayverdi, E. H. 1976.** İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi. İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 250 s.
- Bakır, B. 2003.** Mimaride Rönesans ve Barok. Osmanlı Başkenti İstanbul'da Etkileri. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, s. 274
- Barillari, D. 2006.** Osmanlı Mimarı D'Aronco 1893-1909 İstanbul Projeleri, (Sergi Kataloğu). Pera Müzesi Yayını, İtalyan Kültür Merkezi. İstanbul
- Barista, Ö. 1995.** İstanbul Çeşmeleri, Azapkapı Saliha Sultan Çeşmesi, Kültür Bakanlığı, Ankara
- Batur, A. 1985.** Batılılaşma Döneminde Osmanlı Mimarlığı. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul, 3:1038-1090.
- Batur, A. 1992.** 19. Yüzyılda İstanbul Mimarlığında Bir Stilistik Karşılaştırma Denemesi. A. Vallaury / Raimondo D'Aronco. Osman Hamdi Bey ve Dönemi, 17-18 Aralık, 146-158.
- Batur, A. 1994.** Galatasaray Lisesi (Mimari). Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul, 3:371.
- Batur, A. 1994.** Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne Binası. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul, 5:377-379.
- Batur, A. 1994.** Selimiye Kışlası. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul, 6:515-516.
- Batur, A. 1996.** Mimari Akımlar 1. " *Art Nouveau* " *Mimarlığı ve İstanbul*, Yem Yayınları, İstanbul. 1: 88-94

- Baytop, T. (1985).** Türk Eczacılık Tarihi. İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Cezar, M. 1991.** 19. Yüzyıl Beyoğlusu, Akbank, İstanbul
- Cantay (Güreşsever), G. 1979** “Kitab al-Cerrâhiye al-Hâniye Minyatürleri”, I. Milletlerarası Türkoloji Kongresi (1973) Tebliğler, İstanbul, III: 777-796
- Cantay, G. 1992.** Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Darüşşifaları. *Atatürk Kültür Merkezi Yayını*, Ankara, 34-35.
- Cantay, G. 1992.** Sivas I. İzzeddin Keykâvus Darüşşifası. Uluslararası Tıp Tarihi ve Deontoloji Sempozyumu, İstanbul.
- Cantay, G. 2000.** Osmanlı Dönemi Darüşşifaları. *Atatürk Kültür Merkezi Yayınları*, Ankara,10: 46-112
- Cantay, G. 2013.** 19. Yüzyılda Kurumlaşma ve Hastaneler. *FSM İlmî Araştırmalar Toplum ve Bilim Dergisi*, İstanbul, 110-126.
- Çetintaş, S. 1953.** Sivas Darüşşifası, İstanbul,45 s.
- Çiftçi, A. 2004.** 19. Yüzyılda Osmanlı’da Askerî Mimarî ve İstanbul’da İnşa Edilen Askerî Yapılar. *Doktora Tezi*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Anabilim Dalı, İstanbul.
- Çiftçi, A. Seçkin N. 2005.** 19. Yüzyılda İstanbul’da İnşa Edilen Askerî Yapıların Koruma Sorunları. *YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi*, İstanbul.
- Çöteli, M.G. 2005,** Bayburt Kent Dokusunun Gelişimi. *Yüksek Lisans Tezi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kayseri
- Denel, S. 1982.** Batılılaşma Sürecinde İstanbul’da Tasarım ve Dış Mekânlarda Değişim ve Nedenleri. *Ortadoğu Teknik Üniversitesi Yayınları*, Ankara, s.97-99
- Duymaz, A. Ş. 2003.** II. Abdülhamid Dönemi İmar Faaliyetleri (Türkiye Örnekleri). *Doktora Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Isparta.
- Dündar, M. 2008.** Beylerbeyi Sarayı. *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Eroğlu, E. H. 1977.** İstanbul Mekteb-i Tıbbiye-i Şahanenin Kuruluşu ve Gelişmesi, İstanbul
- Eyice, S. 1981.**“XVIII. Yüzyılda Türk Sanatı ve Türk Mimarisinde Avrupa Neo-Klasik Üslubu”, *STY*, IX-X: s.163-189
- Eyice, S. 1992.** Batılılaşma (Mimari). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, İstanbul, 5: 171-181.
- Eyice, S. 1992,** Ahmed III Çeşmesi. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, İstanbul, 2:38-39.
- Eyice, S. 2006.** Tarih Boyunca İstanbul. *Etkileşim Yayınları*, İstanbul, s. 65-68.
- Gabriel, A. 2008. Bursa,** Bir Türk Başkenti Bursa Albert Gabriel, Osmangazi Belediyesi, Editörler. Er, N. Er, H. Kazancıgil, A., Bursa, 2:329
- Gültaş, D. 2008.** Raimondo D’Aronco. İstanbul’daki Yapılarında Cephe Biçimlenişi ve Detayları. *Yüksek Lisans Tezi*, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Gündoğdu, H., Yiğitpaşa N.T. 2010., İstanbul** “İstanbul Darüşşifaları”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 2(47-48). 239-255.
- Haskan, M. N. 2001.** Yüzyıllar Boyunca Üsküdar. Üsküdar Belediyesi Üsküdar Araştırmaları Merkezi, İstanbul.3: 427-430
- İzğöer, A. Z., Terzioğlu, K. T. 2018.** Osmanlı Belgelerinde Mektebi Tıbbiye-i Şahane. Seçil Ofset. İstanbul. 184 s.

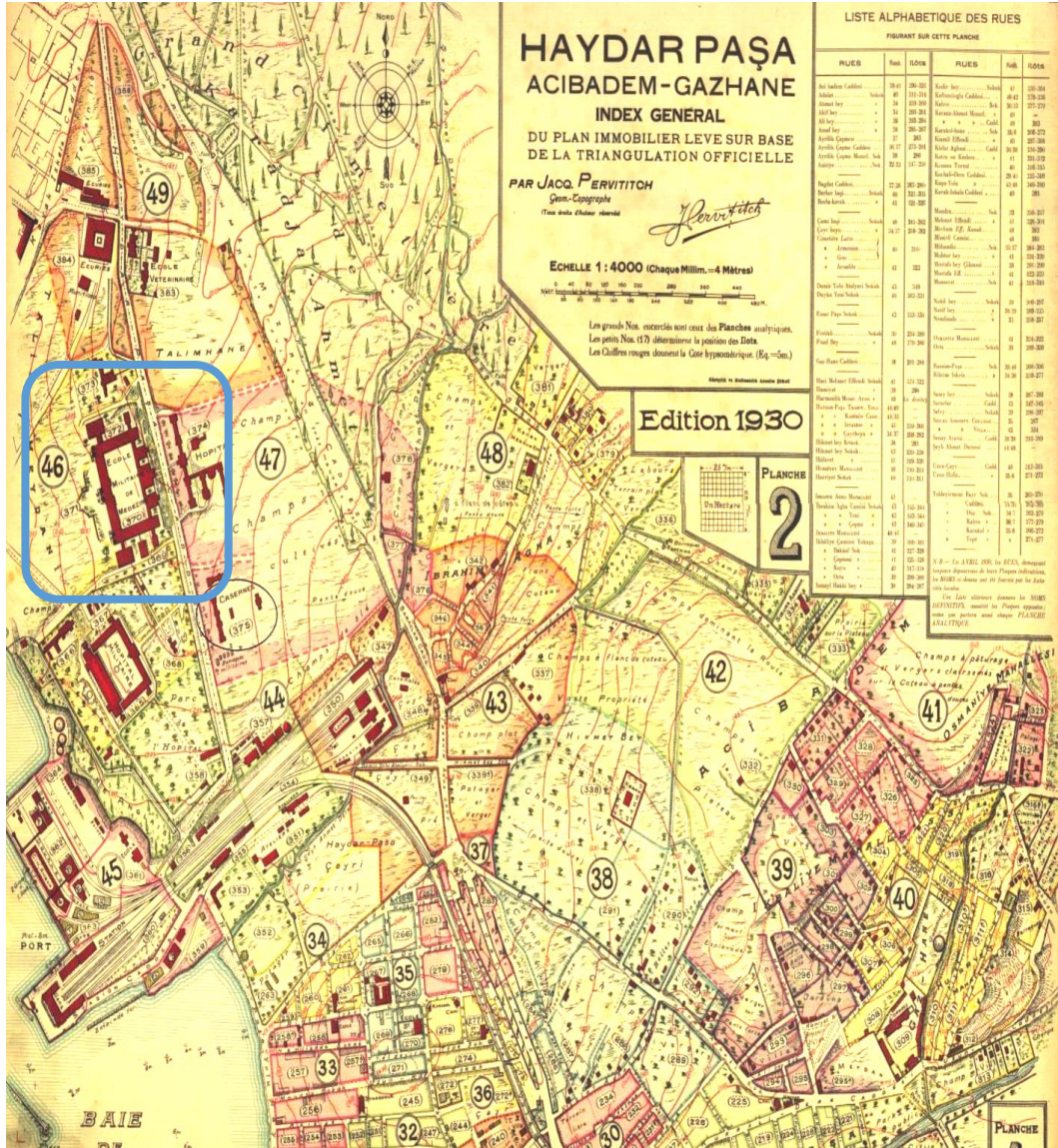
- Kazancıgil, R. 1994.** Edirne Sultan II. Bayezid Külliyesi. Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları, Edirne
- Konyalı, İ. H. 1977.** Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi. Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yayınları, C.2. İstanbul
- Kuban, D. 1954.** Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme, İstanbul, 27 s.
- Kuban, D. 1994.** Osmanlı Dönemi Mimarisi. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 6:168-175.
- Kuban, D. 2016.** Osmanlı Mimarisi. Yem Yayınları, İstanbul
- Madran, E. 2002.** Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutumlar ve Düzenlemeler. 1800-1950. *Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayını*, Ankara, 198 -201
- Mutz-Humrich, S. 2008.** Prof. Dr. med. Robert Rieder (1861-1913) und sein Wirken in der Türkei. Seine Gedanken, Ansichten und Vorstellungen. Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der Medizinischen Fakultät der Bayerischen Julius-Maximilians-Universität Würzburg vorgelegt von geb. Mutzaus Leinach. Würzburg
- Mülayim, S. 1989.** <https://islamansiklopedisi.org.tr/suleymaniye-camii-ve-kulliyesi> (Erişim 20.10.2020)
- Ortaylı, İ. 1994.** Levantenler. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul. s. 204–207.
- Ödekan, A. 2002.** Mimarlık ve Sanat Tarihi (1600-1908). Türkiye Tarihi., *Cem Yayınevi*, İstanbul, 3. 369-455.
- Öney, G. 1970.** Anadolu Selçuklu Mimarisinde Antik Devir Malzemesi. Anadolu (Anatolia) (XII). *Ankara Üniversitesi Yayınları*, Ankara, s. 17-32.
- Özbay, K. 1976.** Türk Asker Hekimliği ve Asker Hastaneleri. İstanbul.2: 156-158
- Özkan, G. 2018.** Mekteb-İ Tıbbiye-İ Şahane Hamamı Restorasyon ve Yeniden Kullanım Projesi. *Yüksek Lisans Tezi*, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul
- Öztürk, H. 2009.** Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane ve Kurucusu Charles Ambroise Bernard. *Yüksek Lisans Tezi*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Ramazanoğlu, M. G. 2003.** Osmanlı Yenileşme Hareketleri İçerisinde Selimiye Kışlası ve Yerleşim Alanı. *Doktora Tezi*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul
- Renda, G. 1977.** Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı. *Hacettepe Üniversitesi Yayınları*, Ankara
- Rijavec, C. O. 2008.** Mimari ve Çevre Düzenlemesi Yaklaşımları. Haydarpaşa ve Çevresi. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara
- Rieder, R. 1904.** Für die Türkei Selbstgelebtes und Gevoltes (Vol.2). Jena. Verlag von Gustav Fischer, 1-32
- Sarı, N. Akgün, B. 2012.** Haydarpaşa'da Âbidevî Eser. Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Uluslararası Üsküdar Sempozyumu 7, İstanbul, 1.192-206.
- Sönmez, Z. 1983.** Başlangıçtan 16. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk- İslâm Mimarisinde Sanatçılar. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- Sönmez, Z. 1988.** Mimar Sinan ve Hassa Mimarlar Ocağı. Mimar Sinan Dönemi Türk Mimarlığı ve Sanatı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 251-258.
- Sönmez, Z. 1999.** Osmanlı Mimarisinin Gelişiminde Hassa Mimarlar Ocağı'nın Yeri, Örgütlenme Biçimi ve Faaliyetleri. *Osmanlı-Kültür ve Sanat*, İstanbul, 10. 184.

- Tanişık, İ. H. 1945.** İstanbul Çeşmeleri, İstanbul, 575 s.
- Taş, M. 2003.** Osmanlı'dan Günümüze Yapı Üretiminde Mimarlık Meslek Örgütlenmesinin Gelişimi. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, (1), 8: 203-214.
- Tekeli, İ. 1985.** Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kentsel Dönüşüm. Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, Yayınevi, 3.878-890.
- Tekeli, İ. 1999.** 19. Yüzyılda İstanbul Metropol Alanının Dönüşümü. Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s. 19-30.
- Terzioğlu, A. 1992.** Türk-İslam Hastaneleri ve Tababetinin Avrupa'da Tıbbi Rönesansı. Hipokrat Basım Yayın, İstanbul, 17 s.
- Terzioğlu, A. 2003.** İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Tıp Fakültesi Tarihçesine Kısa Bir Bakış, İstanbul, s. 22-25
- Tuncer, O. C. 1979.** Son Kazıların Işığı Altında Sivas Şifahanesi Plânı. Milletlerarası Türkoloji Kongresi, 15-20. X. 1973 Tebliğleri, İstanbul.
- Turan, Ş. 1964.** Osmanlı Teşkilatında Hassa Mimarları. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 1(1): 57-200.
- Uzunçarşılı, İ. H. 1965.** Osmanlının İlmiye Teşkilatı. Türk Tarih Kurumu, Ankara. 376 s
- Ünver, S. 1938.** İstanbul'un Zabtından Sonra Türklerde Tıbbî Tekâmüle Bir Bakış. *Vakıflar Dergisi*, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, 1(71), Ankara.
- Ünver, S. 1959.** Tıp Fakültesi Meşrutiyet Tarihine Dair, *Bellekten Dergisi*, Ankara. s. 90-300.
- Ünver, S. 1988.** Osmanlının Saray Teşkilatı. Türk Tarih Kurumu, Ankara, s. 375-378.
- Yavuz, Y. Özkan S. 1985.** Osmanlı Mimarlığının Son Yılları. Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi (4), İletişim Yayınları, İstanbul
- Yazıcı, N. 2007.** Osmanlılar' da Mimarlık Kurumunun Evrimi ve Tanzimat Dönemi Mimarlık Ortamı. *Doktora Tezi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Yergün, U. 2002.** Batılılaşma Döneminde Yapım Teknolojisindeki Değişim ve Gelişim. *Doktora Tezi*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Yıldırım, N. 1988.** Batılılaşma Döneminde Osmanlı Sağlık Kuruluşları. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Ankara, 2. 37-40
- Yıldırım, N. 1989.** İstanbul'da II. Abdülhamid Dönemi (1876- 1908) Mimarisi. *Doktora Tezi*, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, İstanbul.
- Yıldırım, N. 1993.** Askerî Hastaneler. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, *Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak Yayınları*, İstanbul, 1.344-349.
- Yıldırım, N. 1994.** Gureba Hastanesi. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, *Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak Yayınları*, İstanbul, 3. 43.
- Yıldırım, N. 2008.** Yeni Kaynaklar Işığında Haydarpaşa Askeri Hastanesi. Üsküdar Sempozyumu 6 (2), İstanbul.

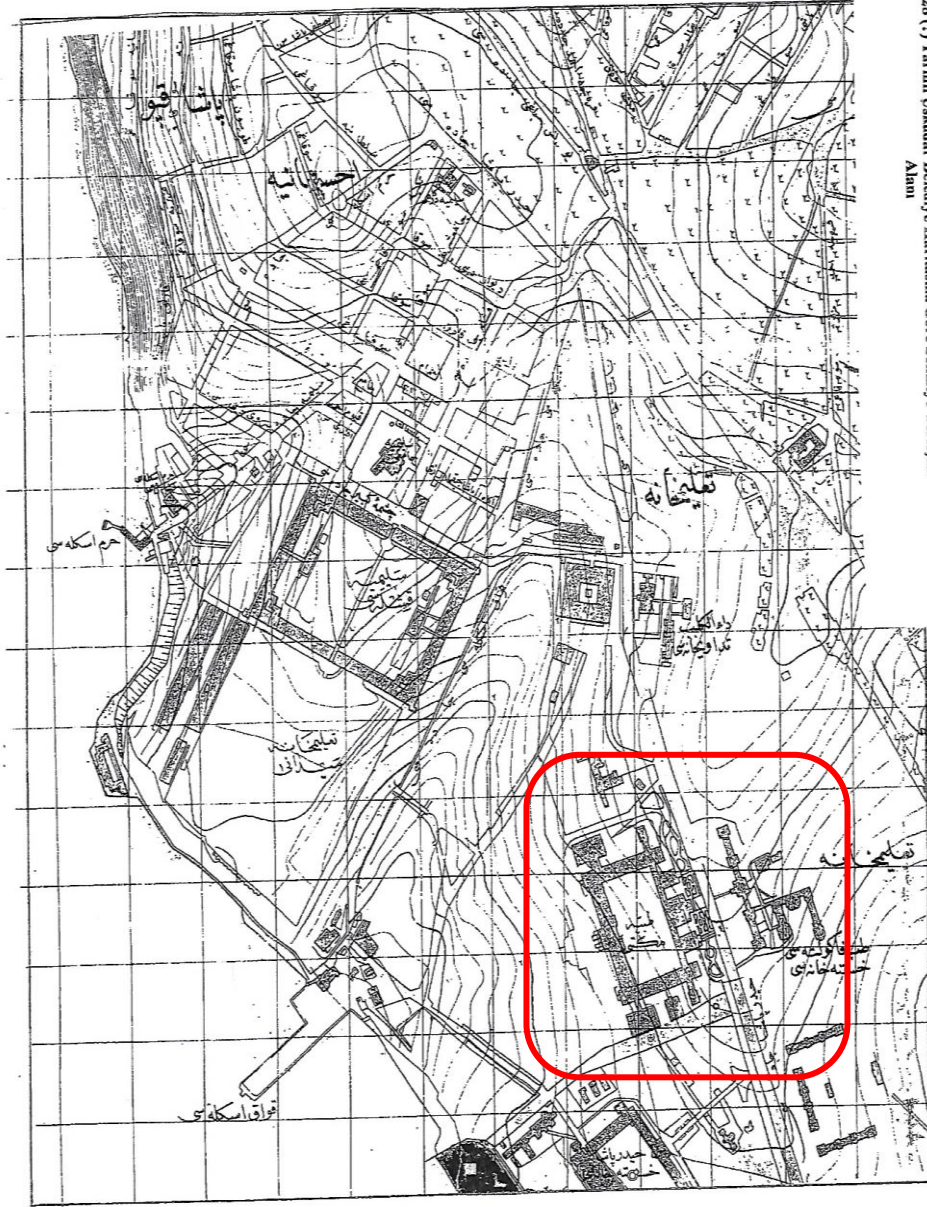
EKLER

- EK 1** Pervitich Sigorta Haritası
EK 2 1828 Tarihli Üsküdar Belediye Haritasına Göre Haydarpaşa Tıbbiyesi Yerleşim Alanı
EK 3 İbrahim Hakkı Konyalı Ktp. Yer Alan 1952? Tarihli Eski Bir Fotoğraf
EK 4 İbrahim Hakkı Konyalı Kütüphanesi'nde Yer Alan Tarihsiz Eski Bir Kartpostal
EK 5 Mekteb-İ Tıbbiye-İ Şahane Mezunları Hocaları İle Birlikte 1903-1908
EK 6 Tıp Fakültesi Meclis-İ Müderrisin(Fakülte Kurulu) 1930
EK 7 Mekteb-İ Tıbbiye-İ Şahane İç Bahçe 1908 (Tıbbiye Albümü 1929-1939)
EK 8 Mektebi Tıbbiye Doğu Yönü Bahçe (Tıbbiye Albümü 1929-1939)
EK 9 İbrahim Hakkı Konyalı Kütüphanesi
EK 10 BOA Belgesi
EK 11 Haydarpaşa Mektebi Tıbbiyesi Kapısı Üzerine Yazılacak Yazı (BOA)
EK 12 Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye Doğu Cephe Çizimi
EK 13 1983 Tarihli Gazete Haberi İ.H.K. Kütüphanesi
EK 14 1980 tarihli gazete haberi İ.H.K. Kütüphanesi
EK 15 BOA, BEO, 457/34225, belge 1
EK 16 BOA, Y. PRK. ZB, 15/20
EK 17 BOA, BEO, 938/70309
EK 18 BOA, BEO, 1111/83269
EK 19 BOA, 1. HUS, 77/96
EK 20 BOA, ĐH-MKT, 2382/52
EK 21 Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye Hakkında Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde Bulunan Bir Kısım Belgelerin Listesi
EK 22 Mektebi Tıbbiye Plan (A3)
EK 23 Mektebi Tıbbiye Fotoğraf Çizim (A3)

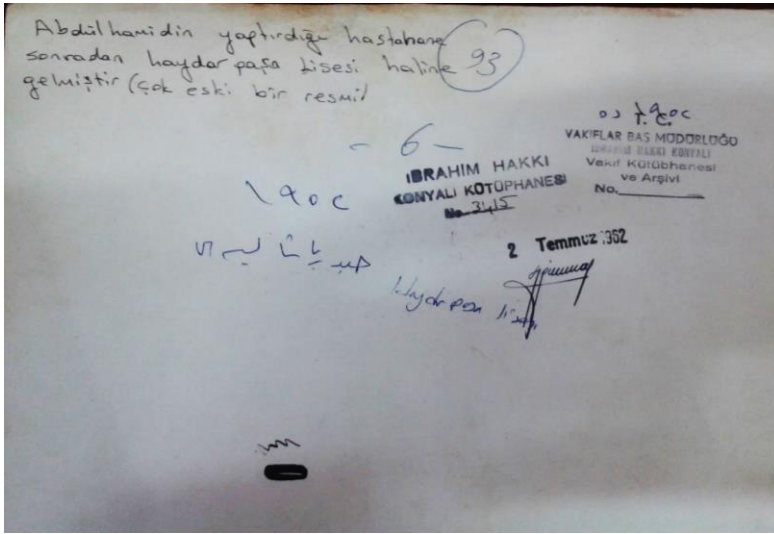
EK 1. Pervitch Sigorta Haritası (Ramazanoğlu 2003)

EK 2. 1828 Tarihli Üsküdar Belediye Haritasına Göre Haydarpaşa Tıbbiyesi Yerleşim Alanı (Ramazanoğlu 2003)

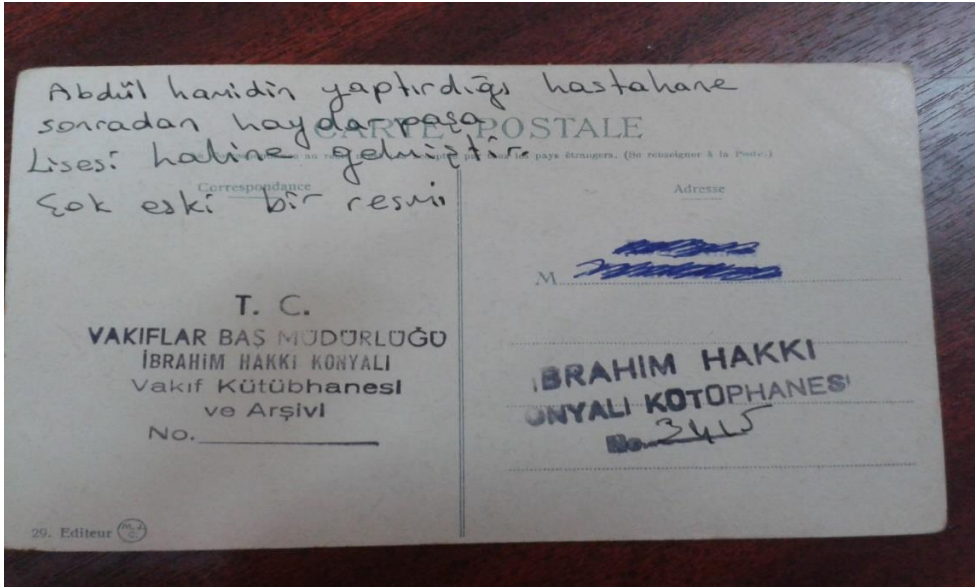

EK 3. İbrahim Hakkı Konyalı Ktp. Yer Alan 1952? Tarihli Eski Bir Fotoğraf (Şimşek Arşivi 2015)

Ek 4. İbrahim Hakkı Konyalı Kütüphanesi'nde Yer Alan Tarihsiz Eski Bir Kartpostal,
(Şimşek Arşivi 2015)

Ek 5. Mekteb-İ Tıbbiye-İ Şahane Mezunları Hocaları İle Birlikte ,1903-1908 (Tıbbiye Arşivi 1927)

EK 6. Tıp Fakültesi Meclis-i Müderrisin(Fakülte Kurulu) 1930

EK 7. Mekteb-İ Tıbbiye-İ Şahane İç Bahçe 1908 (Tıbbiye Albümü 1929-1939)

EK 8. Mektebi Tıbbiye Doğu Yönü Bahçe (Tıbbiye Albümü 1929-1939)

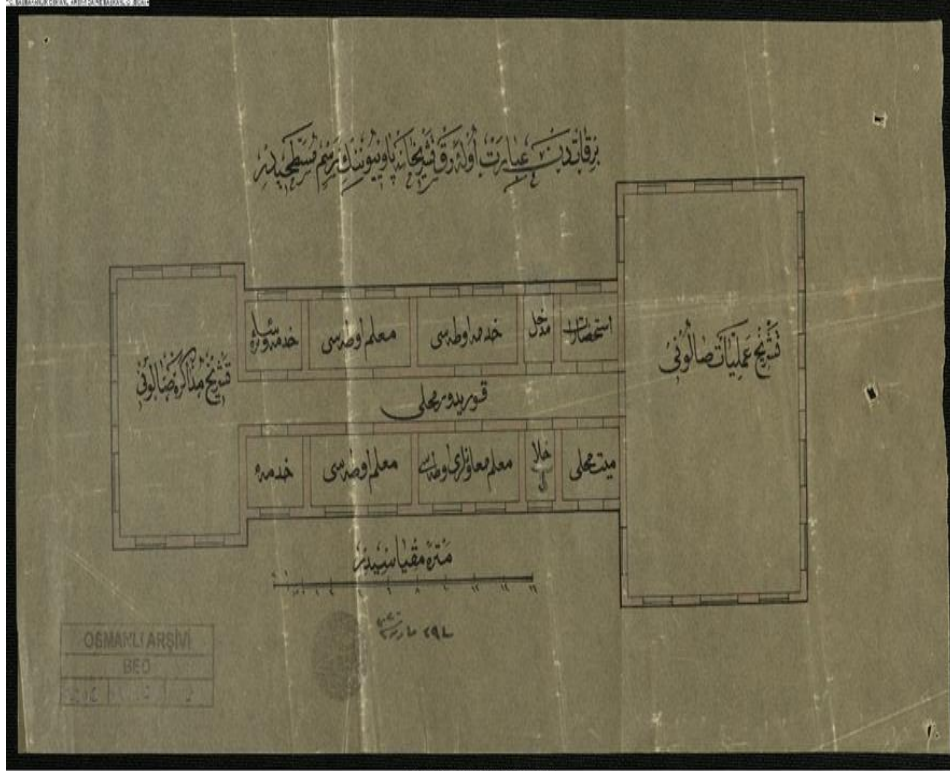

EK 9. İbrahim Hakkı Konyalı Kütüphanesi (Şimşek Arşivi 2015)

Üzerinde yer alan Osmanlıca başlığın Türkçesi. “ ... Haydarpaşa’da müceddiden inşa ve ikmal olunan Mekteb-i Fünun tıbbiye şahane binasının diğer (batı) ciheti...”
Mikyası 19 Ağustos- sene 1218

EK 10. BOA Belgesi (Şimşek Arşivi 2015)

BEO.002328.174582.003

Plan üzerinde yer alan Osmanlıca bilgilerin sağdan sola doğru Türkçe okunuşu.

“Bir kattan ibaret olunarak teşrihhane pavyonunun resmi ...dir.

Teşrih-i Ameliyat Salonu- İstirahat-Medhal-Hademe odası-Muallim Odası-Hademe vesaire

Teşrih-i Müzakere Salonu-Hademe- Muallim Salonu-Muallim ve Muavinler Odası-Hela-Meyit Mahali “

EK 11. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiyesi Kapısı Üzerine Yazılacak Yazı (BOA 2015)

Okunuşu: Padişahımız çok yaşa

EK 12. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye Doğu Cephe Çizimi (BOA 2015)

EK 13. 1983 Tarihli Gazete Haberi İ.H.K. Kütüphanesi (Şimşek Arşivi 2015)

2. Abdülhamid tarafından yaptırılan "Askeri Tıbbiye" (şimdiki Haydarpaşa Lisesi) devrinin en büyük binalarından biriydi.

Devlet Başkanı Evren'in talimatı üzerine başlayan tamirat, hızla devam ediyor

Onarımdan sonra Haydarpaşa Lisesi'nde 10 bin öğrenci okuyacak

Haydarpaşa Lisesi'nin onarım çalışmalarının tamamlanmasından sonra 10 bin öğrencinin öğrenim görebileceği bir okul haline geleceği bildirildi.

Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü İstanbul 1'inci Bölge Müdürlüğü'ne bağlı teknik elemanlar tarafından restorasyonu sürdürülen tarihi Haydarpaşa Lisesi'nin yıpranan ve seneler sonra bakımsız hale gelen kısımlarının tamiratına, Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in talimatıyla başlanmıştır.

2'nci Abdülhamid zamanında "Askeri Tıbbiye", "Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane" adı ile öğrenime açılan okul, daha sonra Atatürk'ün emri ile sivil lise haline getirilmiştir.

81 yıl önce 56 bin metrekare alana inşa edilen binanın, ilk defa tamirat gördüğünü belirten yetkililer, "Yıpranmış yerler tarihi mimarisine sadık kalınarak restore ediliyor" dediler.

1984 yılında bitmesi planlanan onarım çalışmalarının tamamının 400 milyon liraya mal olacağı belirtildi.

1983 yılında Haydarpaşa Lisesi restore ediliyordu!

İkinci Abdülhamid Han tarafından Tıbbiye binası olarak inşa ettirilen, Atatürk döneminde sivil lise haline getirilen bugün ise kampüs binası olarak kullanılan Haydarpaşa, Kenan Evren'in talimatı üzerine restore edilmeye başlanmıştır.

2. Abdülhamid tarafından yaptırılan "Askeri Tıbbiye" (şimdiki Haydarpaşa Lisesi) devrinin en büyük binalarından biriydi. Devlet Başkanı Kenan Evren'in talimatı üzerine başlayan tamirat, hızla devam ediyor. Onarımdan sonra Haydarpaşa Lisesi'nde 10 bin öğrenci okuyacak.

Haydarpaşa Lisesi'nin onarım çalışmalarının tamamlanmasından sonra 10 bin öğrencinin öğrenim görebileceği bir okul haline geleceği bildirildi.

Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü İstanbul 1'inci Bölge Müdürlüğü'ne bağlı teknik elemanlar tarafından restorasyonu sürdürülen tarihi Haydarpaşa Lisesi'nin yıpranan ve seneler sonra bakımsız hale gelen kısımlarının tamiratına, Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in talimatıyla başlanmıştır.

2'nci Abdülhamid zamanında "Askeri Tıbbiye", "Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane" adı ile öğrenime açılan okul, daha sonra Atatürk'ün emri ile sivil lise haline getirilmiştir.

81 yıl önce 56 bin metrekare alana inşa edilen binanın, ilk defa tamirat gördüğünü belirten yetkililer, "Yıpranmış yerler tarihi mimarisine sadık kalınarak restore ediliyor" dediler.

1984 yılında bitmesi planlanan onarım çalışmalarının tamamının 400 milyon liraya mal olacağı belirtildi.

(Tercüman Gazetesi 23 Şubat 1983)

Yazık değil mi?

İyice harap hale gelen yapının bir bölümü kapatıldı. Binadaki 40 bin camın 30 bini kırık...

Haydarpaşa Lisesi çökmeye terk edildi. Bu yıl yatılı kısmı da kapatılan okulda önümüzdeki ders yılında ders yılında ders yapılıp yapılmayacağı belli değil... HAYDARPAŞA Lisesi'nin bulunduğu tarihi bina 78 yaşına girdi ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ölüme terk edildi. Kurulduğu günden beri çeşitli hizmetlere yuva olmuş ve 1934 yılından itibaren de eğitim alanında, on binlerce gencin yetişmesinde hizmet vermiş bulunan binanın sol tarafı tamamıyla hizmete kapatıldı.1980 yılında yatılı öğrenci kısmı da lağvedilen okulda önümüzdeki ders yılında eğitim yapılıp yapılamayacağı da belli değil.

Okulun son durumu ile ilgili olarak bilgi veren Müdür Necati Dalşunları söyledi:

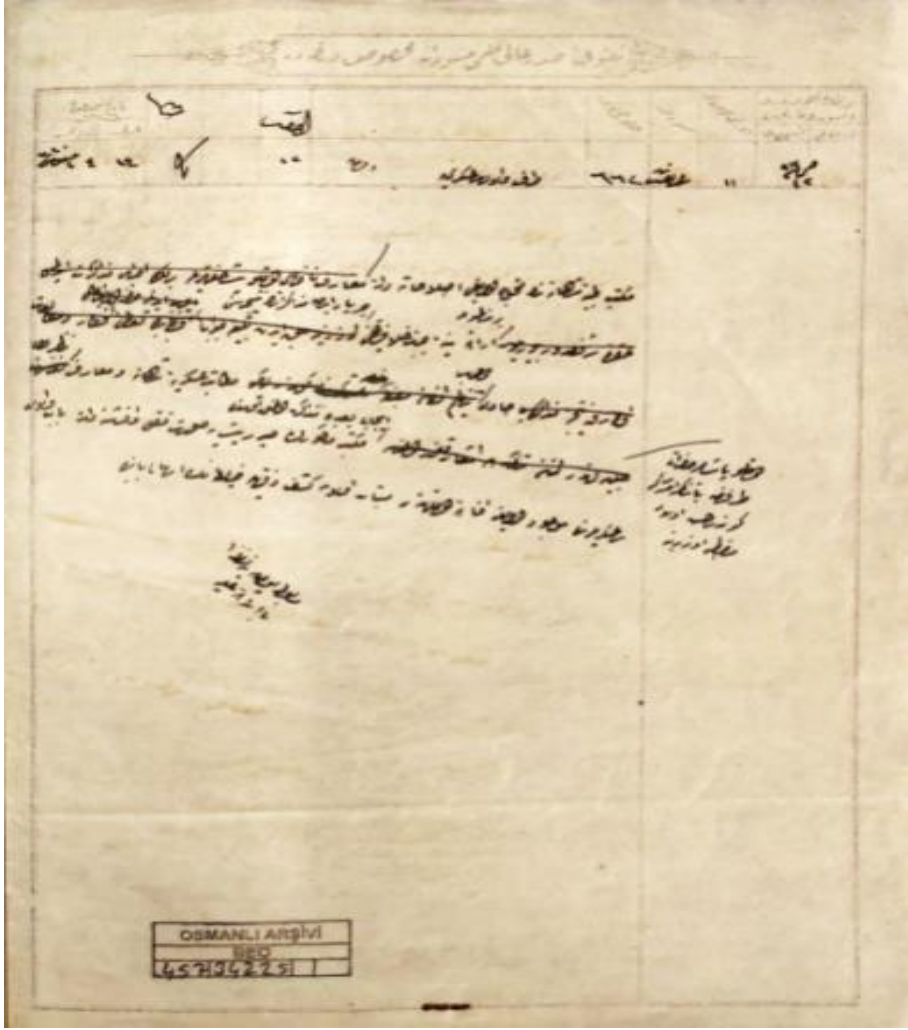
"Bu tarihi bina, çökmeye terk edilmiş bulunmaktadır. Onarımı için başvuruda bulunan müdürlerin ve son olarak benim hazırladığım raporlara hiç bir cevap verilmedi. Binanın çatısı çökmek üzeredir. Yağışlı havalarda bina su dolmaktadır. Kaloriferler ısıtıcı olmaktan uzaktır. Öğretmen ve öğrenciler geçtiğimiz ders yılında kış aylarını paltolu ders yaparak geçirdiler. Elimizde bir kuruş ödenek yoktur. Tükenmez kalem alacak paramız bile yoktur. 15 yıldan bu yana okula el sürülmemiş. Çocukları biraz olsun ısıtabilmek amacı ile okulun gittikçe haraplaşan bölümü tamamıyla iptal edilerek kapattık."

Haydarpaşa açılarında infilak eden tankerin patlaması sırasında camları kırılan Haydarpaşa Lise binasındaki 40 bin parça camdan yaklaşık 30 bininin yerine takılmadığını belirten müdür konuşmasına şöyle devam etti:

"Bu işin Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi ile olacağını sanmıyorum. Sadece çatı onarımı için 36 milyon lira keşif yapıldı. Ama bu para bugün değişebilir. Artabilir. Elektrik tesisatı da, kalorifer düzeni de yenilenmeyi bekliyor. 'Müdürün yaptığı açıklamaya göre, tarihi binanın durumu "Eski Eserler"e de bildirildi ama ilgi gösterilmedi. Bugünkü koşullarda, onarıldığı zaman 5 bin öğrenciyi rahatlıkla eğitim konusunda barındırabilecek kapasitedeki bu tarihi okulun ölüme terk edilişi, yüz binleri bulan öğrenciler ve mezunlar arasında büyük üzüntü yarattı.

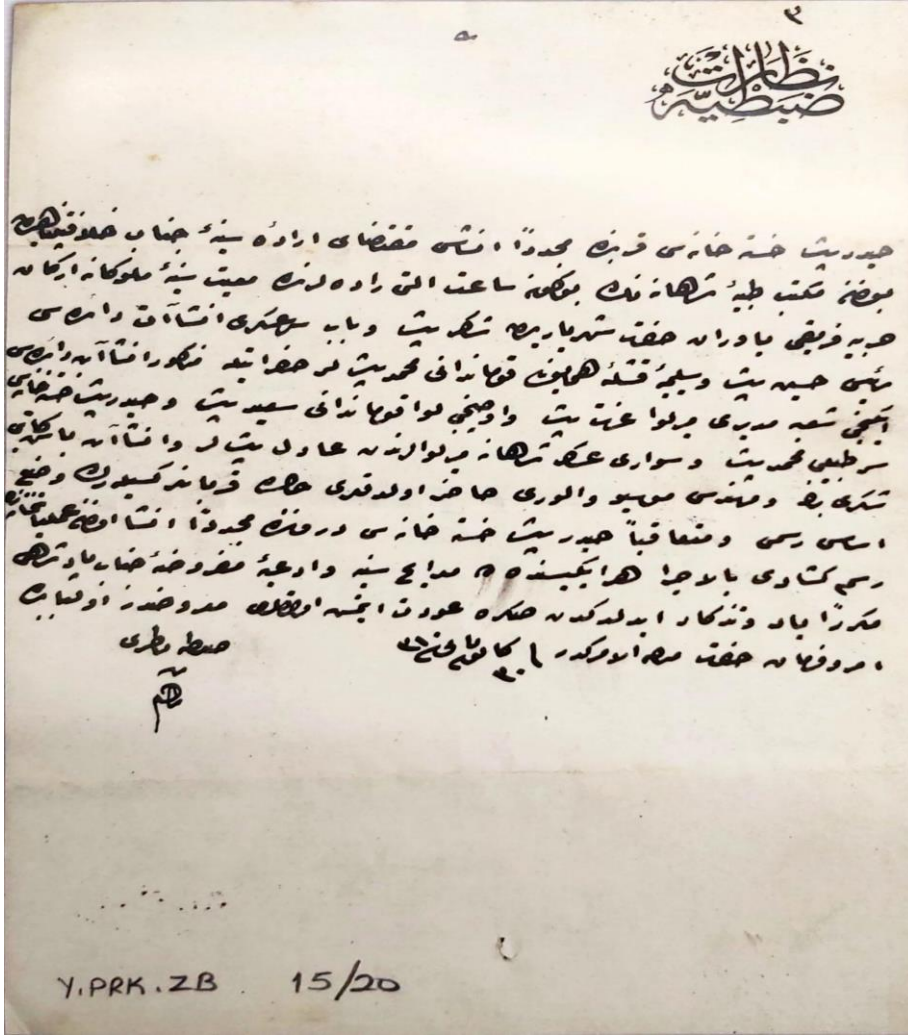
(1980 yılında Reşat Altın 11.448 liraya satılıyormuş.) Hürriyet

EK 15. BOA, BEO, 457/34225, belge 1

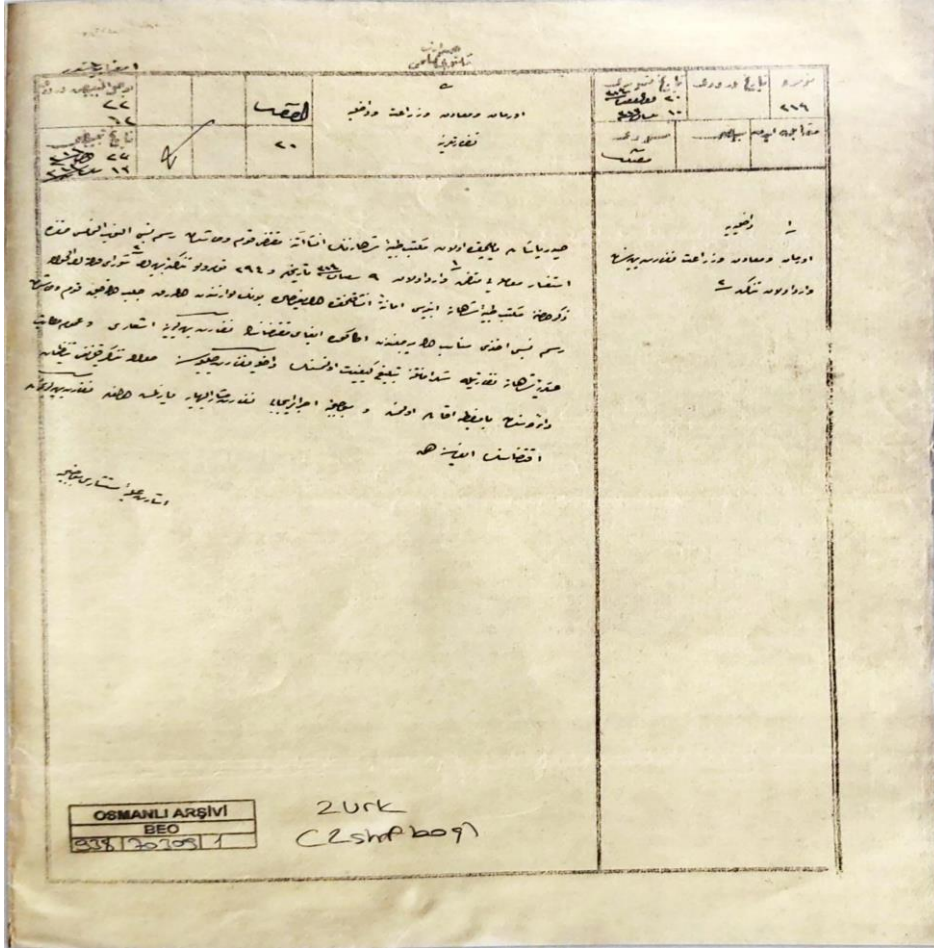

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahânenin Haydarpaşa'ya nakil ve inşası hakkındaki keşif defteri ve haritanın gönderilmesi ile ilgili belge.

14 Safer sene 1312/14 Ağustos sene 1310 [17 Ağustos 1894]

Haydarpaşa Hastanesi yakınında Sultan II. Abdülhamid'in iradesiyle Mektebi Tibbiye-i Şahanenin 11 Şubat 1895 günü kurbanlar kesilerek temel atma ve Haydarpaşa Hastanesi'nde inşa edilen ameliyathanenin açılış törenlerinin yapıldığı, hakkında belge. FI 30 Kânün-i Sâni sene 1310 [11 Şubat 1895) Zabtiye Nâzırı Edhem

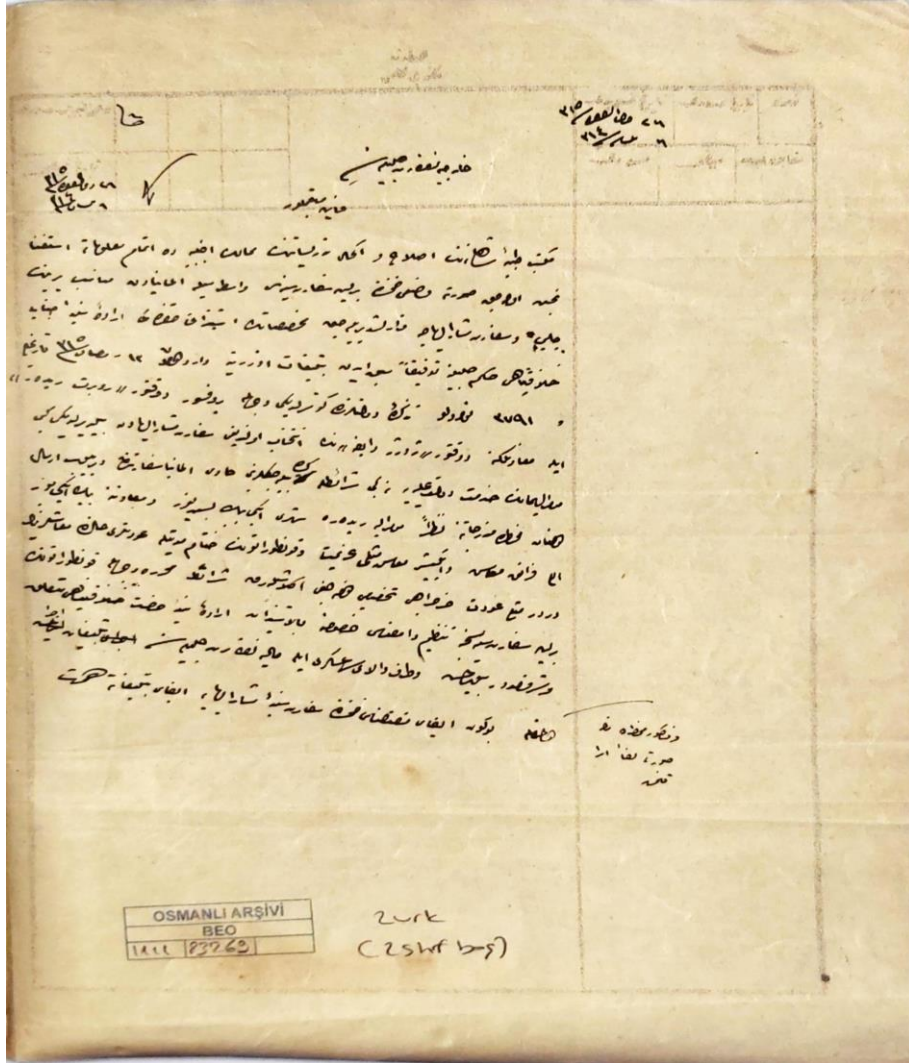

Haydarpaşa'da yapılmakta olan Mektebi Tibbiye' ye gereken kum ve taştan vergi alınmaması hakkında belge.

Sadâret Kalemi Numara 214

Orman ve Ma'adin ve Zira'at ve Dahiliye Nezâretlerine

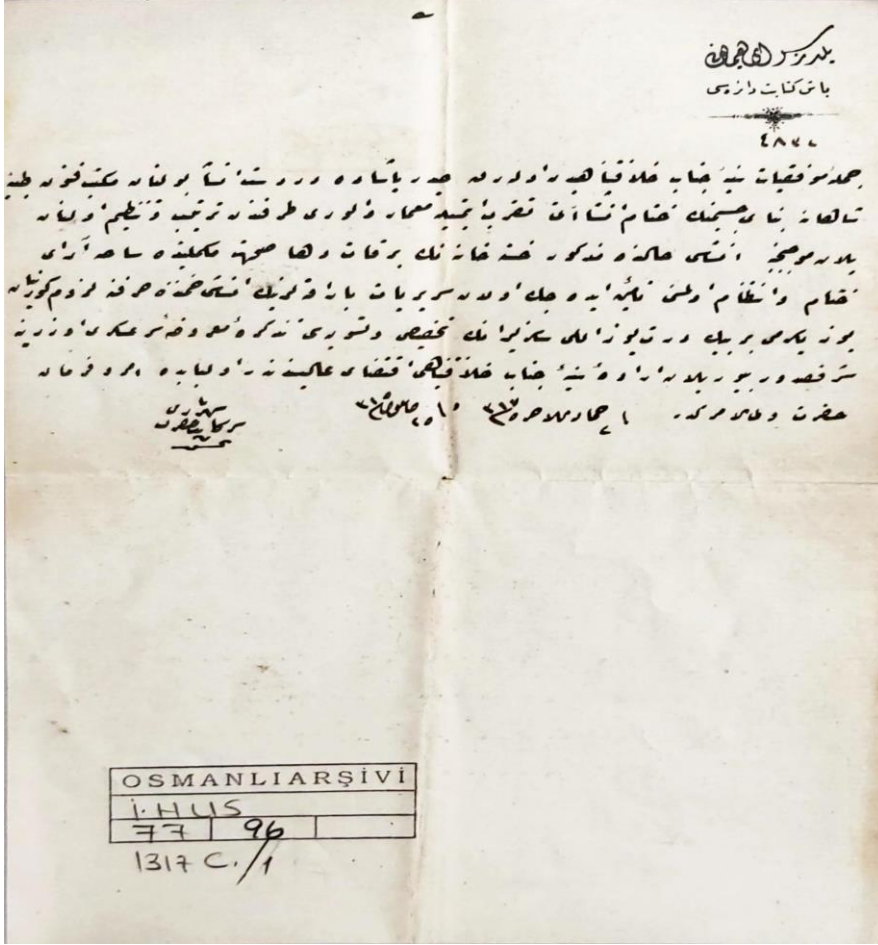
23 Zilkade sene 1314/13 Nisan sene |1313 [25 Nisan 1897)

Mektebi Tibbiye-i Şâhânenin islahı için Almanya'dan getirilecek olan Prof. Dr. Robert Rieder ve Dr. George Deyecke'nin çalışma şartları ve maaşlarının neler olacağı hususundaki kontratın gereğinin yapılması, hakkında belge.

Sadâret Kalemi Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'ne

26 Zilka'de sene [1]315/6 Nisan sene [1]314 [18 Nisan 1898)

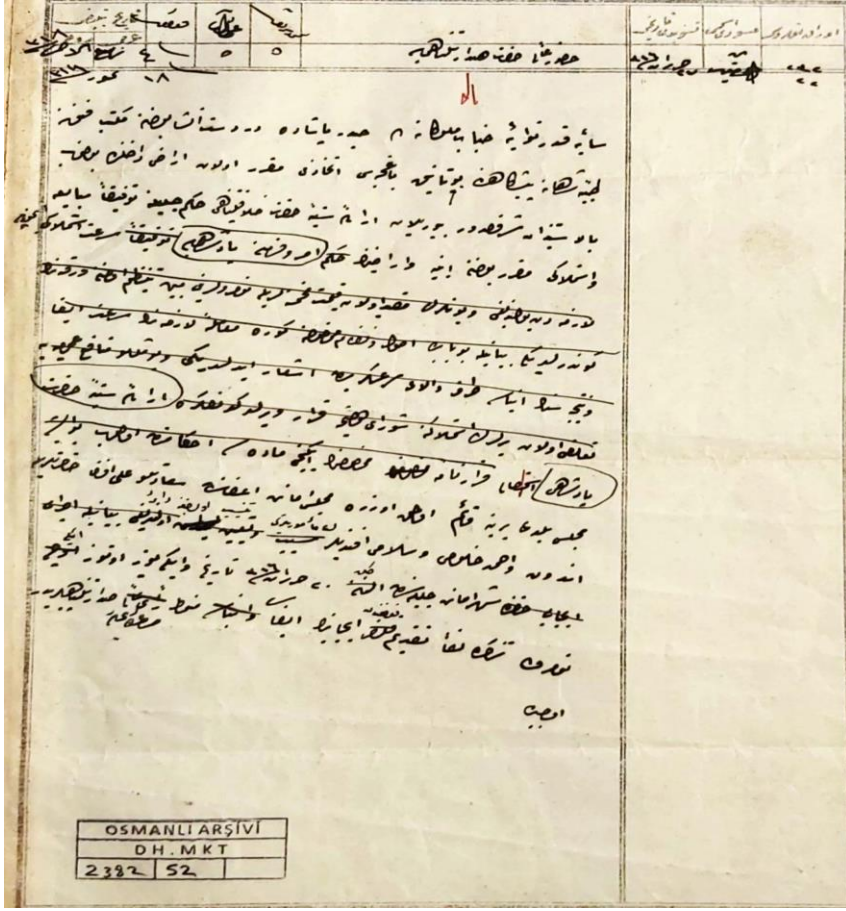

Mekteb-i Tibbiyeyi Şâhânenin inşaatının bitimi yaklaştığından Mimar Vallaury tarafından düzenlenen plan gereğince Seririyat barakalarının inşası halinde, hastanenin bir kat daha kullanışlı bir hale geleceği, hakkında belge.

Yıldız Sarây-ı Hümâyünü

Başkitâbet Dâiresi

4832

Haydarpaşa' da Mektebi Tibbiyesinin yakınında inşa edilecek olan Botanik Bahçesi için gerekli istimlakların yapılması hakkındaki belge.

Dahiliye Kalemî

F14 Rehiilahir sene 1318 FI 18 Temmuz sene [11316 [1 Agustos 1900)

EK 21. Haydarpaşa Mektebi Tıbbiye Hakkında Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde Bulunan Bir Kısım Belgelerin Listesi

						Portföy: 1	12/10/2015	Sayfa: 1/4		
Fon Kodu	Dosya No	Görmek No	Tarih	Belge Adedi	Konu					
A.)AMD.	73	67	1273	00	1	Doktor Şaref Edvares'in Mektebi Tıbbiye'de tarihî tıp okutmak üzere vazifeli edilmesii.				
A.)MKT.MHM.	108	86	1273	B	28	1	Mektebi Tıbbiye talebelerine ameliyat talimi için Tersane-i Amire Zindanı'nda ve zahtıye mahbesinde ölenlerin sandığı konarak mektebe insalı.			
A.)MKT.MHM.	118	30	1274	S	15	1	Selimiye ve kuleli Kığıası ile Haydarpaşa Hastahanesi ve bazı iskele ahırları ve karskolardı tamirini yapılmadı.			
A.)MKT.MHM.	118	98	1274	S	29	1	Haydarpaşa Hastahanesi'nin matbah ocakları ve Nakkaş Tabyası'nın sancak kulesinin tamiri. Jandarma Komisyonu'nun masraflarının itası.			
A.)MKT.MHM.	142	37	1275	Ra	03	1	Haydarpaşa Hastahanesi'nin mutfağına konulacak demir ocağın süratle imal ve inşası ilüzumuna dair serasker paşanın tezkiresinin takdimi.			
A.)MKT.MHM.	453	48	1290	Ra	02	1	Alay, tabur ve askerî hastahanelerinde istihdam edilmek için Haydarpaşa hastahanesinde bir cemaat derhanesi açılması.			
A.)MKT.MHM.	81	46	1272	R	15	1	Mektebi Tıbbiye öğrencilerine teşrih ve ameliyatın öğretilmesi için Tersane Zindanı'nda ve Zahtıye Hapshanesi'ndeki suçlulardan vefat edenlerin gönderilmesi.			
A.)MKT.MHM.	98	13	1273	M	29	1	Haydarpaşa Hastahanesi'nin bazı yerlerinin tamiri hakkında Seraskerlik tezkiresinin gönderildiği.			
A.)MKT.MVL.	47	95	1268	S	13	1	Kuleli Kığıası ile Haydarpaşa Hastahanesi'ndeki dairelerin tefrihat masraflarının tediyesi.			
A.)MKT.NZD.	222	98	1273	N	13	1	Haydarpaşa Hastahanesi'nin bazı bölümlerinin tamiri.			
A.)MKT.NZD.	296	94	1276	Ca	05	1	Corfo'nun Haydarpaşa'da inşaatı durdurulan binası için ruhsat talebinin uygun olup olmadığı için araştırılması.			
BEO	1072	80333	1315	Ş	26	3	Haydarpaşa'da inşasına başlanılan Mektebi Tıbbiye-i Şahane'nin masarifi-i inşaiyesi. (Maliye, Ticaret, Harbiye; 80333)			
BEO	1092	81836	1315	L	21	2	Haydarpaşa'da bir liman ihdasıyla gümrük antrepoları tesisi için Anadolu Demiryolu Şirketine imtiyaz verileceği iddia edildiği ve Fransız sermayesi ile teşekkül eden Dersaadet Rihim Şirketi'nin hukuku ve menfaati zarar göreceğinden tazminat talebinde bulunulacağı için Fransa Sefareti'nce ifade edildiği (Nafia)			
BEO	1173	87967	1316	Ra	21	4	Haydarpaşa'da inşa olunan Mekteb-i Mülkiye-i Tıbbiye iskelesinden düşerek vefat eden Zeynel bin Süleyman'ın zevcesi, kerimesi ve mahdumuna muhtadın masraflarından mahul vukuunda masaf tahsis olunması. (Maliye; 85805)			
BEO	1384	103750	1317	C	05	1	Haydarpaşa'da inşa olunan Mekteb-i Fünun-i Tıbbiye-i Şahane binası-yı cesimlerinin tamamı inşaatı taksitlerle emesyle serifiyat barakalarının inşaatı zamanında, sarfına ilüzum görünen yüz yirmi bin dört yüz elle sekiz İnanın tahsis ve tesviyesi. (Harbiye, Maliye; 103750)			
BEO	1404	105300	1317	B	17	1	Haydarpaşa'da inşa olunan Mekteb-i Tıbbiye Serifiyat barakaları masraflarının tesviyesi (Ticaret; 103750)			
BEO	1440	107927	1317	L	11	1	Haydarpaşa'da inşa edilen Mekteb-i Tıbbiye binasının da çalışan amelelerinin istihkaklarının tesviyesi için tahsisatı inşaiyesi mebhusenin Daire-i Askeriye'ye itası. (Harbiye, Ticaret)			
BEO	1472	110363	1317	Z	17	1	Bakıyıcı oğlanlarının şimdiki bulunduğu daire ekerişli bulunmamasına mebnî Haydarpaşa'da yahut civarında münaşip bir mahalde tesis ve inşası. (Harbiye, Mekteb-i Askeriye)			
BEO	1520	113995	1318	Ra	22	1	Mektebi Tıbbiye-i Şahane ve Daire-i Umur-i Tıbbiye'deki laboratuvarların tahsisatlarının Ziraaat, Orman ve Maadın Nezaretinden tesviyesi. (Maliye)			
BEO	1866	139919	1320	Ra	06	2	Haydarpaşa'da inşa olunan Mekteb-i Tıbbiye'nin bitirilmesi için gereken meblağın tesviyesi (Maliye; 139919)			
BEO	1871	140285	1320	Ra	16	2	Haydarpaşa'da inşa olunmakta olan Mekteb-i Tıbbiye'nin masarifi-i inşaiyesi. (Maliye; 139919)			
BEO	1873	140444	1320	Ra	20	4	Haydarpaşa'da inşa olunmakta olan Mekteb-i Tıbbiye'nin inşaat masrafları için Bank-i Osmanlı'dan avans edilen meblağın Divan-i Hümayun'dan musaddak mukavelesnamesi. (Maliye; 139919)			
BEO	1900	142435	1320	Ca	02	3	Haydarpaşa'da yapılmakta olan Mekteb-i Tıbbiye'nin amelesi ve taşın esnafının müterakim istihkakları. (Harbiye; 142435)			
BEO	1917	143767	1320	C	08	2	Haydarpaşa'da inşa edilmekte olan mekteb-i tıbbiye'de istihdam olunan amelelerinin istihkaklarının tesviyesi. (Harbiye; 142435)			
BEO	1922	144076	1320	C	17	1	Haydarpaşa'da inşa olunan Mekteb-i Tıbbiye'ye ne batabat bahçesi ihtiaz olacağı mahallin ebnıye bedelinin sureti tesviyesi. (Harbiye, Dahiliye)			
BEO	2190	164181	1321	B	17	18	Haydarpaşa'da inşa olunan Mekteb-i Tıbbiye'nin noksanlarının tamamlanması için gerekli meblağın ödenmesi (Harbiye, Maliye, Topbane, Mekteb-i Askeriye, Dahiliye, Ticaret; 164181)			
BEO	2198	164848	1321	B	27	4	Haydarpaşa'da inşa olunan Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane için gerekli eşya esması. (Harbiye)			
BEO	2200	164990	1321	B	29	1	Haydarpaşa'daki Mekteb-i Fünun-i Tıbbiye için gerekli eşyanın mübayaası zamanında Girdi İlanesi bakiyesinden bir miktarın Daire-i Askeriye'ye teslimi. (Harbiye, Maarif)			
BEO	2203	165213	1321	Ş	05	2	Haydarpaşa'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane için icab eden eşyanın mübayaası zamanında Maarif Nezaretinden mürtebat eli bin kuruşun Daire-i Askeriye'ye insal kılınacağı. (Harbiye)			
BEO	2206	165439	1321	Ş	08	1	Haydarpaşa'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane ile Serifiyat Hastahanesi arasındaki ana boruları iptal edilerek son olarak küşad edilen caddeye yeniden tefiş olunacak boru. (Harbiye; 165439)			
BEO	2211	165777	1321	Ş	13	1	Haydarpaşa'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane tenviratının şirketlerine ihabı hakkında Mekteb-i Serasker'ye vuku bulan mücahatların daire bazı ifade ve istidayı havli Üsküdar ve Kadıköy Şirket-i Tenviriyesi Müdürlüğü tarafından verilen arz uhal (Harbiye)			
BEO	2219	168396	1321	Ş	24	1	Haydarpaşa'daki Mekteb-i Tıbbiye'nin mefruat masrafları. (Harbiye, Maliye, Maarif)			
BEO	2236	167680	1321	N	28	1	Haydarpaşa'daki Mekteb-i Tıbbiye'ye tenvirat için hava gazı cebi ve orada laboratuvarı ile birlikte bir darülcabte devihanesi tedatık ve tertibi. (Dahiliye)			
BEO	2263	169683	1321	Za	10	14	Haydarpaşa'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane ile Serifiyat Hastahanesi arasındaki ana boruların su ve gaz şirketlerine ait boruların iptaliyle müceddeden inşası hakkında. (Harbiye; 165439)			

Fon Kodu	Dosya No	Gömlük No	Tarih	Bağla Adedi	Konu
BEO	2279	170880	1321 Z 04	1	Haydapaşa'da kâin Mekteb-i Tibbiye-i Şahane şakirdlerinin ameliyatı mütenewiada maharet kazanmaları için mekteb karşısında müceddeden inşa olun an serifiyat hastahanelerinin küşadıyla fülâne hastalanın kabulü kararlaştırıldığı halde mektebin gerek Haydapaşa İskelesi tarafında gerek Üsküdar'ın Karacaahmed ve Selimiye cihetlerindeki yollarının mürurve ubura müsaide olmaması nedeniyle hasta harekete hasta kabul ve naklinde müşkilat görülmekte olduğundan bahsiyle mezkur yolların serian tamire titirilmesi lüzumu. (Dahiliye; 164181)
BEO	2280	170930	1321 Z 05	1	Haydapaşa'da kâin Mekteb-i Tibbiye-i Şahane Üçüncü Pavyon'da serifiyat-ı cemaatiye mahausamfi-teatrin inşasına müsaade olunması hakkında Mekteb-i Tibbiye-i Şahane Müfettişive Gülhane Serifiyat Hastahanesi Müdürü Ferik Doktor Rîder Paşa hazretleri tarafından verilen müzekkire. (Harbiye)
BEO	2292	171842	1321 Z 26	1	Haydapaşa'daki Mekteb-i Tibbiye-i Şahane'ce olan nevâkısın tamamlanması için daire-i askerîyece muavenet-i mümkinde gösterilmesinin gerekli bulunduğ u. (Harbiye; 170930)
BEO	2313	173446	1322 M 29	1	Haydapaşa'da vakı Mekteb-i Tibbiye-i Şahane'de inşa olunacak teşrih pavyonu masarifi olan paranın fevkalade tertibinden tahsis ve tesviyesi. (Maliye; 173446)
BEO	2328	174582	1322 S 23	5	Haydapaşa Mekteb-i Tibbiye-i Şahane'inde inşası merhtebebe vücutunda bulunan teşrih pavyonu masarifi inşaiyesinin. Daire-i Nizamîye'nin üç yûzon sekiz senesi bütçesi istihkam ve inşaat tertibinden tesviyesi. (Harbiye; 173446)
BEO	2357	176732	1322 R 12	5	Haydapaşa'daki Mekteb-i Tibbiye-i Şahane Kimyahanesi ile levazım-ı saire için gerekli meblağın Hazine'ce tesviyesi. (Maliye; 175326)
BEO	2358	176794	1322 R 13	1	Haydapaşa Mekteb-i Tibbiye-i Şahane teşrihane ve serifiyat-ı hariciye ameliyathanesi ile diğer bölümlerinin masarifi inşaiyesinin sureti ile tesviyesi. (Maliye; Harbiye; 173446)
BEO	2370	177682	1322 Ca 02	1	Haydapaşa'daki Mekteb-i Enebiyye-i Şahane Kimyahanesi'nin tarzim ve tertibi için itiza eden meblağın tesviyesi. (Maliye; 173446)
BEO	2373	177912	1322 Ca 07	1	Haydapaşa'daki Mekteb-i Tibbiye ve serifiyat hastahaneleri noksanının ikmalîye Terkos ve İstanca cihetlerinde inşa olunacak barakalar için mübayaa olun an kereste esmanının fevkaladeden tahsis ve tesviyesi. (Maliye)
BEO	2378	178276	1322 Ca 14	2	Haydapaşa'daki Mekteb-i Tibbiye-i Şahane Kimyahanesi'nin levazım-ı ihtiyacı için kab eden paranın Hazine'ce müsaade-i hal ve imkana göre ödeme yapılmakta olduğ unu dair. (Harbiye; 175326)
BEO	2378	178288	1322 Ca 14	2	Haydapaşa'da bulunan Mekteb-i Tibbiye Kimyahanesi'nin tarzim ve tertibi. (Maliye; 173446)
BEO	2381	178546	1322 Ca 19	4	Haydapaşa'da inşa olunacak Mekteb-i Tibbiye'ye ilave olunacak teşrihane ile ameliyathane masrafları olan iki bin liranın Giridâne akçasından ödenmesi. (Maliye; 176732)
BEO	2386	178900	1322 Ca 26	1	Haydapaşa'daki Mekteb-i Tibbiye'ye ilave olarak yapılan teşrihane ile ameliyathane masrafları olan paranın ödenmesi. (Maliye; 173446)
BEO	2390	179177	1322 C 03	5	Haydapaşa'daki Mekteb-i Tibbiye-i Şahane Kimyahanesi'nin eksiklerinin tamamlanması için gerekli paranın Hazine'ce ödenmesine imkan olma dığı Maliye Nezaretinden bildirildiği. (Mekteb-i Askerîye; 173446)
BEO	2392	179384	1322 C 06	1	Haydapaşa'da bulunan Mekteb-i Tibbiye'nin Kimyahanesi'nin tarzim ve tertibi. (Maliye; 175326)
BEO	2396	179640	1322 C 12	1	Haydapaşa'da inşa olunacak Mekteb-i Tibbiye Kimyahanesi'nin levazım-ı ihtiyacı için kab eden paranın ödemesi. (Maliye; 175326)
BEO	2399	179923	1322 C 18	3	Haydapaşa'daki Mekteb-i Fünun-i Tibbiye-i Şahane'ye ilaveten yapılacak Teğrihane ve saire karşılığı olan paranın ödenmesine imkan olmadığ ını mutazammın Maliye Nezareti tezkiresi. (Harbiye; 173446)
BEO	241	18072	1311 M 06	3	Haydapaşa Hastahanesi su yollarının Valide Bağlı dvanında kâin mahzeninin icra-yı tamiri hususu. (Harbiye; 15122)
BEO	2410	180678	1322 B 04	7	Haydapaşa'da bulunan Mekteb-i Tibbiye Kimyahanesi'nin masraflarının Hazine'ce tesviyesi. (Maliye; 175326)
BEO	2413	180938	1322 B 10	1	Haydapaşa'da yapılan Mekteb-i Tibbiye-i Şahane'de inşa olunacak Ameliyat-ı Cemaatiye Dairesi masraflarının itası. (Maliye; 180938)
BEO	2424	181788	1322 B 28	1	Haydapaşa'daki Mekteb-i Tibbiye-i Şahane Teğrihane ve sairesinin masraflarına dair bilum habere cevaben Seraskeriye'den gelen tezkire. (Maliye; 173446)
BEO	2493	186942	1322 Za 22	1	Haydapaşa'daki Mekteb-i Tibbiye civarında inşa olun an tedavihanelere ait masrafların Daire-i Askerîye'ce ve tedavihanelerin naklinde masarifi daim ve dahiliyelerinin Umur-ı Tibbiye-i Müllkiye Nezaretince tedviye olunacağı. (Harbiye; 173446)
BEO	2502	187600	1322 Z 03	3	Teğrihane-i Şahane ile bakteriyolojihane ve daükelb tedavihanelerinin Haydapaşa'daki Mekteb-i Tibbiye-i Şahane'ye nakilleri. (Harbiye; 173446)
BEO	2536	190130	1323 M 20	2	Haydapaşa'daki Mekteb-i Tibbiye-i Şahane Kimyahanesi'nin ikmal-inevâkıs için gerekli olan meblağın tesviyesi hakkında. (Harbiye; 173446)
BEO	2604	195261	1323 R 17	2	Haydapaşa'da bulunan Mekteb-i Tibbiye ile iki pavyonun havagazı ile aydınlatılması için gerekli paranın Nizamîye Hazinesine itası. Erzincan'da tesis ve küşad-ı azu olun an mekteb-i idadi-i müllkiye nin masarifi dairesinden mütebaki meblağın mahall-ı masarifi hissesinden tesviyesi. (Maliye, Masarifi; 195261)
BEO	2620	196436	1323 Ca 09	2	Haydapaşa'daki Mekteb-i Tibbiye-i Şahane Kimyahanesi'ne alınacak olan havagazı masraflarının tesviyesi. (Maliye; 175326)
BEO	2660	199480	1323 B 07	1	Haydapaşa'daki Tibbiye Mektebi ile iki pavyonun havagazı aydınlatma masraflarının tesviyesi. (Maliye; 195261)
BEO	2681	201012	1323 Ş 08	1	Haydapaşa'daki Mekteb-i Tibbiye ile kara cihetindeki iki pavyonun hava gazı ile aydınlatılması için gerekli meblağın Hazine'ce tesviyesi. (Maliye)
BEO	2749	206165	1323 Za 30	1	Haydapaşa'da kâin Mekteb-i Tibbiye-i Şahane ile müteemilatının hava gazıyla tenvir için, sarfı gereken meblağ fahiş olduğ undan, yeniden keşfiyat-ı lazımlerin icrası. (Harbiye)
BEO	2769	207611	1324 M 03	1	Haydapaşa'da kâin Mekteb-i Tibbiye-i Şahane'nin havagazı ile tenvir masraflarının sureti tesviyesi. (Maliye, Harbiye, Ticaret; 207611)
BEO	2801	210056	1324 S 15	1	Haydapaşa'da kâin Mekteb-i Tibbiye-i Şahane'nin hava gazıyla tenvir için Üsküdar-Kadıköy Şirket-i Tenviriyesi'yle kararlaştırılan meblağın hangi tahsisatdan mahsubu icap edeceğ inin tayini lüzumu. (Harbiye; 207611)

Fon Kodu	Dosya No	Gömlük No	Tarih	Bağçe Adedi	Konu
BEO	2918	218850	1324 Ş 12	1	Haydarpaşa'da kâin Mekteb-i Tibbiye-i Şahane'nin havagazı ile tenvirini masraflarının tesviyesi. (Maliye Komisyonu; 207611)
BEO	2927	219493	1324 Ş 25	4	Haydarpaşa'da kâin Mekteb-i Tibbiye-i Şahane'nin hava gazıyla aydınlatılması için gerekli yüz sekse bin kuruşun nizamîye bütçesi meyanında bulunana inşaatve tamirat tertibinden icra-yı mahsubu. (Harbiye; 207611)
BEO	3204	240281	1325 Za 04	1	Mekteb-i Tibbiye-i Şahane kapısından Haydarpaşa cihetine doğru giden şose nin tamiri. (Dahiliye)
BEO	3329	249666	1326 Ca 08	2	Haydarpaşa'da vakıf geçmeye cari su ile oradaki namazgaha gelmeyen suyun Haydarpaşa Mekteb-i İlahî'ne alındığına dair Evkaf-ı Hilmiyyun Nezaretinden mevdu tezkiye. (Mekteb-i Aske riye)
BEO	3356	251641	1326 C 14	1	Açıklık Mekteb'inden yetiştirecek açıcılara usul-i hikâyenin dahi tedrisiyle ellerinden bir de sünnetlik şehadetname si verilerek üzere Haydarpaşa'daki telkîhanenin tesisine kadar atık mekteb-i Tibbiye nin rebat bahçesinde kâin telkîhaneye suret-i muvakkatede devamlarına müsaade itası. (Dahiliye; 234821)
BEO	3665	274862	1327 Za 7	1	Mekteb-i Harbiye Tarih-i Osmanî Muallimi Miralay Ali Razi Bey ile mekteb-i mezkur idadisi Fransızca muallimlerinden İken ahîyen Haydarpaşa Hastahanesi Müdürlüğü'ne tayin edilmiş olan Kaymakam Ahmed Şevki Bey ve Mekteb-i Tibbiye-i Şahane Kapuokadan Kolağası Ali Rıza Ele ndi'nin tekaülteri. (Harbiye)
BEO	417	31246	1311 Z 06	1	Selimiye Kışlası, Haydarpaşa Hastahanesi ile Üsküdar'ın bazı camii mahallelerinin geçmelerine cari suların Karacaahmed Kabiristanı'ndaki mecrası tedvil edilerek kurşun borularla cereyanı hakkında gereken masrafların bildirilmesi. (Evkaf)
BEO	473	35448	1312 Ra 12	1	Fransa mühendisi tarafından Haydarpaşa Hastahanesi hakkında tarzın edilen raporve haritanın tetkik ve tahkikat-ı mükemmel ile icra edilmek gereğinin ifası. (Harbiye)
BEO	475	35596	1312 Ra 13	1	Depremden hasar gören Haydarpaşa Hastahanesi, Mekteb-i Tibbiye-i Şahane, Gülhane'deki Cezbane Karakolu, Erkan-ı Harbiye Dairesi Matbaası ile Fotoğrafhane si, Matbaa-i Askeriye, Sarayhane Anbarı, Kasımpaşa'da kâin Şa'in Anbarı, Kemerburgaz, Bahçeköy ve Fatih Karakolhanesi'nin, Devair-i Aske riye Meydanı'nda kâin Harik Kulesi'nin tamiriyle Gülhane Fırını'nın tadilat ve müceddeden inşasına muktezil beş bin liranın avansı akşesinden tesviyesi. (Maliye, Harbiye; 44634)
BEO	479	35889	1312 Ra 19	3	Mekteb-i Tibbiye-i Şahane'nin Haydarpaşa'ya nakil ile yeniden yapılabacak binye hakkında icabının icra ve sonucunun bildirilmesi. (Harbiye; 35448)
BEO	481	36066	1312 Ra 24	1	Haydarpaşa'ya nakil kararlaştırılan Mekteb-i Tibbiye-i Şahane'nin suret-i şekli ve inşası hakkında olan araştırmanın mecliste okunması. (Harbiye)
BEO	498	37315	1312 R 20	1	Yeniden inşa olunacak Haydarpaşa Hastahanesiyle onaya nakli kararlaştırılan Mekteb-i Tibbiye-i Şahane için gerekli binanın inşaa masraflarının tesviyesi. (Harbiye; 22404)
BEO	559	41912	1312 B 30	3	Haydarpaşa'da inşa olunacak Mekteb-i Tibbiye masraflarına mahsube n verilen illi bin liranın Nizamîye Hazinesi Fevkalade Tahsisatı'nda mahsubu. (Harbiye, Maliye; 22404)
BEO	578	43322	1312 Ş 30	1	Haydarpaşa'da müceddeden inşasına mübaşeret olunan Mekteb-i Tibbiye'nin kuzum-ı inşayışından olan kum ve taşın Anadolu Şimendiler Kumpanyası marifetiyle celbi. (Nafia; 43322)
BEO	583	43721	1312 N 12	2	Haydarpaşa'da inşa olunmakta olan Mekteb-i Tibbiye. (Harbiye; 43322)
BEO	938	70309	1314 Za 23	2	Haydarpaşa'da yapılmakta olan Mekteb-i Tibbiye-i Şahane'nin inşaatı için gerekli kum ve taşın resm alınmaması. (Dahiliye, Ormanve Meadin)
C.MF..	69	3437	1256 C 07	1	Mekteb-i Tibbiye-i Adliye'de Fransızca öğretmek üzere istihdam olunan Muallim Antuvan, sair Frenk mekteplerinde de muallim olup ancak günde bir saat kadar mektebe geldiğinden, mektebin nizamını bozduğu cihetle vazifesine son verilmesi
DH.MKT.	362	71	1312 L 18	1	Mekteb-i Tibbiye'ye şakirdanından Panço Katimat olunan dersler haridinde uygulama için Haydarpaşa Hastahanesinde kalmasına izin tabii.
DH.MKT.	487	35	1320 M 15	1	Haydarpaşa'da inşa edilen Mekteb-i Fünun-i Tibbiye'ye bahçe yapılacak arazi hududu dahilindeki bina ve arsaların, belirlenen kıymetle istimlakı uygun görüldüğü takdirde gerekli muamelenin yapılması.
DH.MKT.	571	72	1320 Ca 14	11	Haydarpaşa'da Mekteb-i Tibbiye için istimlak edilcek mezbahanın istimlak muameslesinin bir önce yapılması.
DH.MKT.	776	20	1321 B 18	3	Haydarpaşa'da inşa olunan Mekteb-i Tibbiye-i Şahane'nin padişahın doğum günü törenlerinde açılacağı ve Haydarpaşa ile Üsküdar arasında ki yolun tamir edilerek genişletilmesi için Şehremaneti'ne yetki verildiği ile buna dair gerekli meblağın tahsisatına hususunun Sadalet'e teklif olunduğu.
DH.MKT.	796	12	1321 Ş 21	6	Haydarpaşa'daki Mekteb-i Tibbiye'nin aydınlatılması için havagazı debive Selimiye Hastahanelerinin kışadıyla aralarındaki yolların tamiri için gerekenin yapılması.
DH.MKT.	824	57	1321 Z 7	3	Haydarpaşa'daki Mekteb-i Tibbiye-i Şahane şakirdanının amelîyatlarına girmek için yeniden inşa olunan Selimiye Hastahanesinin Haydarpaşa, Üsküdar, Karacaahmedve Selimiye taraflarındaki yolların bozuk olduğu için hasta nakilinden güçlük çekildiğinden yolların Şehremanetince acilen tamiri.
DH.MKT.	864	40	1322 Ra 29	3	Haydarpaşa'ya nakledilen Mekteb-i Tibbiye-i Şahane Kimyahanesi'nin bir anesvel tarzım ve tertibi ile bir komisyon teşkil edilerek nizamname layihası hazırlanması isteği.
DH.MUİ.	101	47	1327 Ş 29	1	Haydarpaşa'daki muhacir misafirhanesinin Mekteb-i Tibbiye-i Mülkiye'ye terkini mümkün olamayacağı.
DH.SAİDd...	38	59	1281 Z 29	0	İbrahim Kazım Efendi; 1281 İstanbul doğumlu, Mekteb-i Tibbiye-i Şahane Tahfizat Kalemi Başkâtib Muavini Mehmed Münci Bey'in oğlu
HR.İD..	2033	76	1903 10 02	1	Umur-ı maarif hakkında muhtelif evrak. Haydarpaşa Mekteb-i Tibbiyesinin kışadı meselesine dair telgraf cevap. (Maarif; Rasadhaneler)
HR.MKT.	180	11	1273 B 10	1	Avrupa'dan gelen tib ilmine ait kitapların, Mekteb-i Tibbiye'de muhafaza olunmak üzere gönderildiği.
HR.MKT.	195	57	1273 Za 03	5	Fransa'da tib ve cerrahlık üzerine yazılıp gönderilen kitabın Mekteb-i Tibbiye kütübhanesine konulduğu.
İ..DH.	1223	95757	1308 N 03	1	Mekteb-i Tibbiye-i Şahane Kimya-yı gayr-ı uzvi Muallimi Tabib Kolağası Vasil Efendi'ye nişan itası.
İ..DH.	170	9010	1264 R 22	1	Mekteb-i Tibbiye duvarının tamiri ve Topkane Kışlası'ndaki cami imamına münhal etmek ve et tayininin itası.

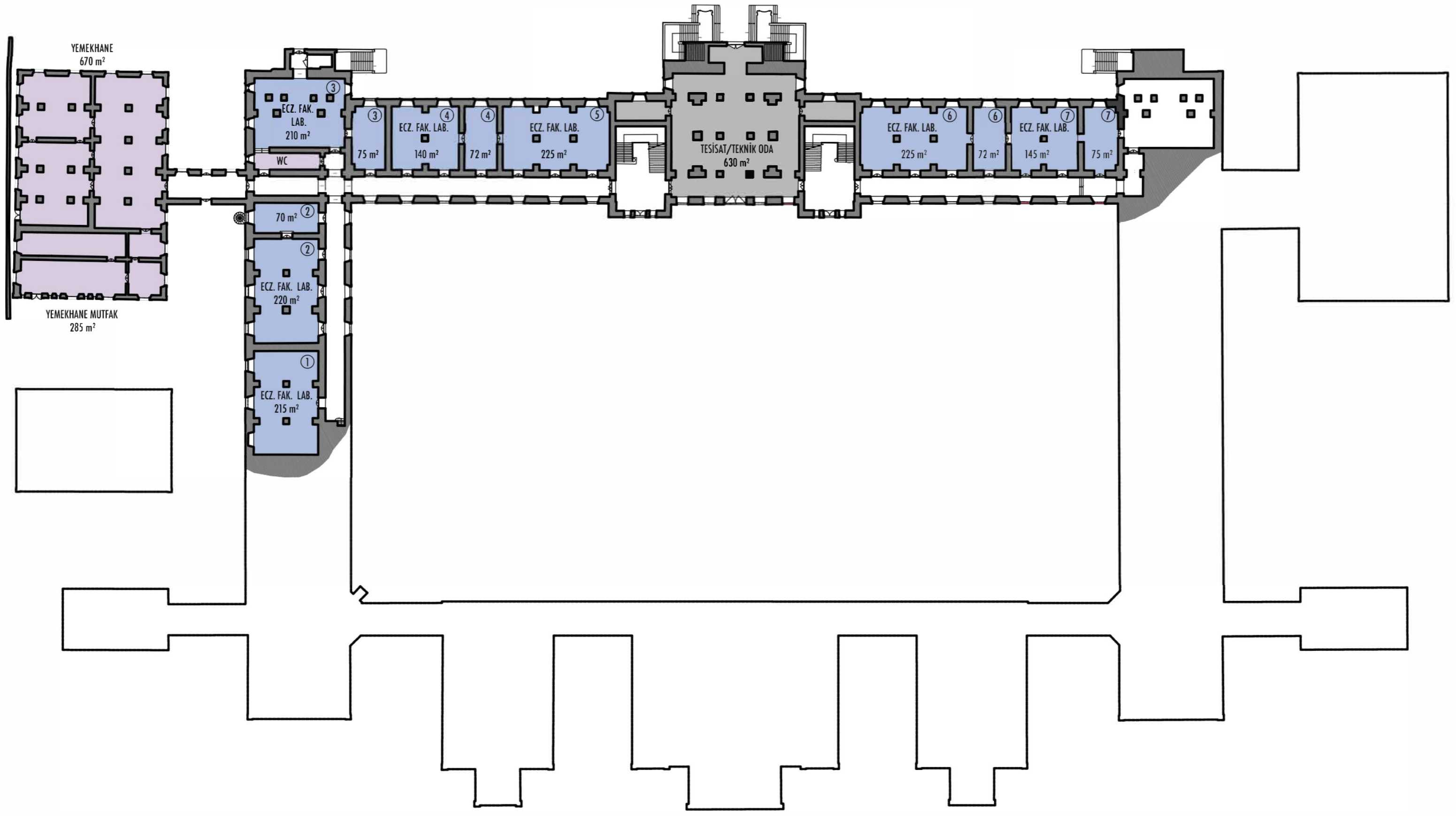
Fon Kodu	Dosya No	Gömişek No	Tarih	Belge Adedi	Konu
İ..MMS.	109	4654	13/07 R 17	3	Mektebi Tıbbiye-i Şahane talebesinden iki sene birbirini müteakib le rfi-i sırf edemeyenler hakkında itihaz olunacak muamele.
İ..ŞE..	6	24	13/12 R 11	1	Halkalı Ziraat Baytar Mektebi ile Ahırkapı da vakıf Mektebi Tıbbiye-i Müllkiye Hastahanesi'ne İcra kılınan taminatın haridinde termimi icap eden mahallerinin masarifi. (13/12R-05)
MF.MKT.	1122	38	13/27 Ca 4	1	Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye ile Mekteb-i Tıbbiye-i Müllkiye'nin birleştilerek müteakib bir tıbb fakültesi teşkil için bütçeden tahsisat ayrılmaması.
MF.MKT.	1151	31	13/28 R 13	2	Tıbb fakültesi öğrencilerinin uygulamalı dersleri göreceği hastahanelere ilgili komisyon oluşturulması.
MF.MKT.	1161	35	13/28 N 20	1	Dersaadet Tıbb Fakültesi'ne nakil için gerekli şartların bildirilmesi.
MF.MKT.	1164	65	13/28 Z 09	2	Mekteb-i Tıbbiye'de n mezun asaleti tabiplerin, stajyer olarak Gülhane Askeri Hastahanesi'nin muhtelif şubelerine devam ettirildiğinden, ayrıca Tıbb Fakültesi'ne gilmelerine gerek olmadığı.
MF.MKT.	1238	90	13/37 N 04	1	Tıbb Fakültesi için alınacak madenikümüdü ile ilgili sistemin önlenmesi.
Y..A...HUS.	458	127	13/21 B 13	1	Haydarpaşa Mektebi'nin küşadi hakkında Almanya sefiri ile vukubulan mülakat.
Y..MTV.	254	72	13/21 L 12	1	Haydarpaşa Mektebi Tıbbiyesi'ndeki ekak tedris malzemelerinin tedariki.
Y..MTV.	287	128	13/24 R 19	1	Haydarpaşa Mektebi Tıbbiyesi bahçesine nebatat ekimi.
Y..PRK.ASK.	192	25	13/20 00	3	Haydarpaşa Mektebi Tıbbiyesi kapısı üzerine yazılacak yazı.

EK 22. Mektebi Tıbbiye Plan (A3)

EK 23. Mektebi Tıbbiye Fotoğraf Çizim (A3)

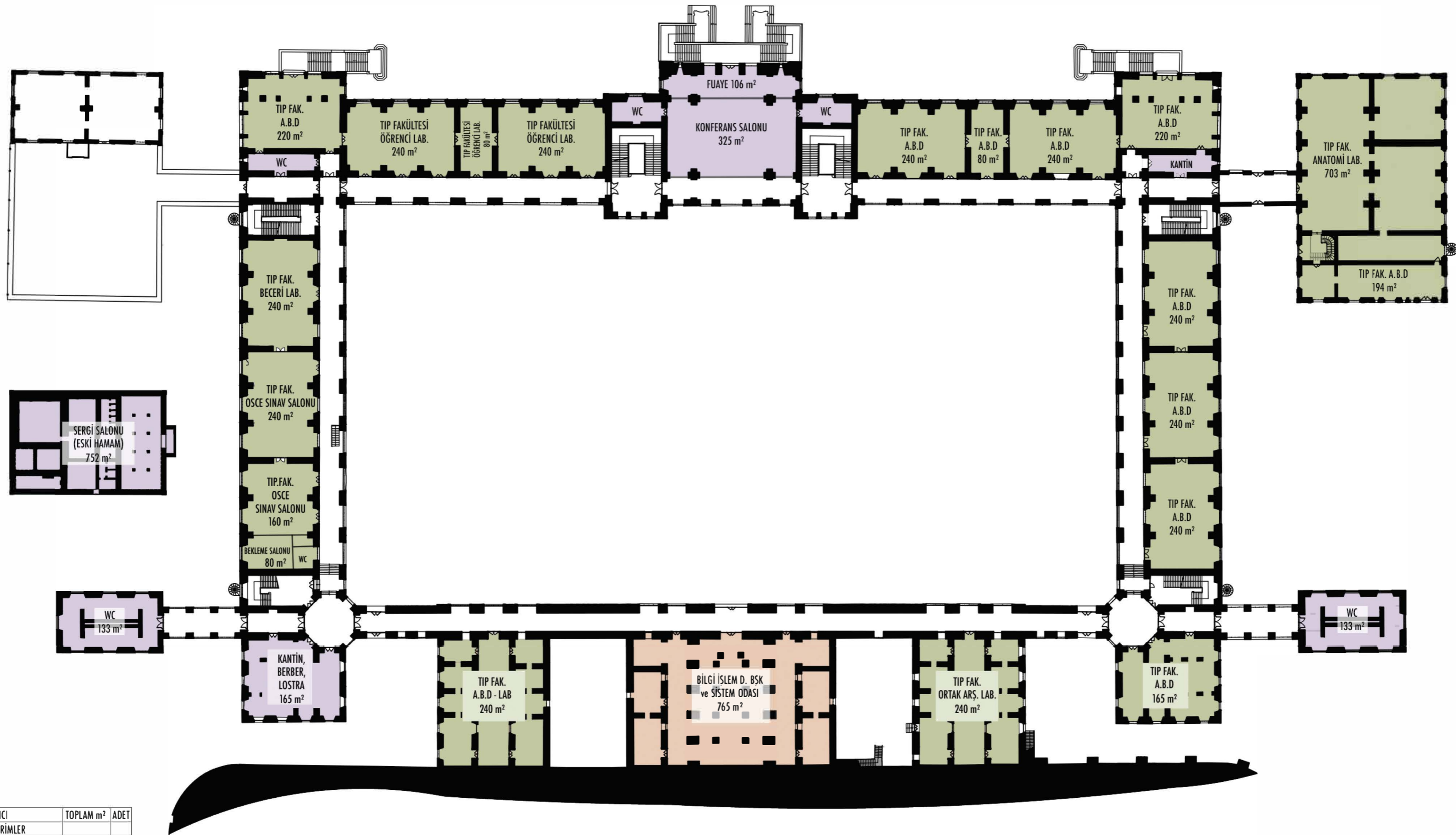
MEKTEB-İ TIBBİYYE-İ ŞAHANE BİNASI RESTORASYONU

EK 22.

KULLANICI	TOPLAM m²	ADET
ECZACILIK FAKÜLTESİ		
Laboratuvarlar	1744 m²	7
ORTAK KULLANIM		
Yemekhane	955 m²	
WC	40 m²	

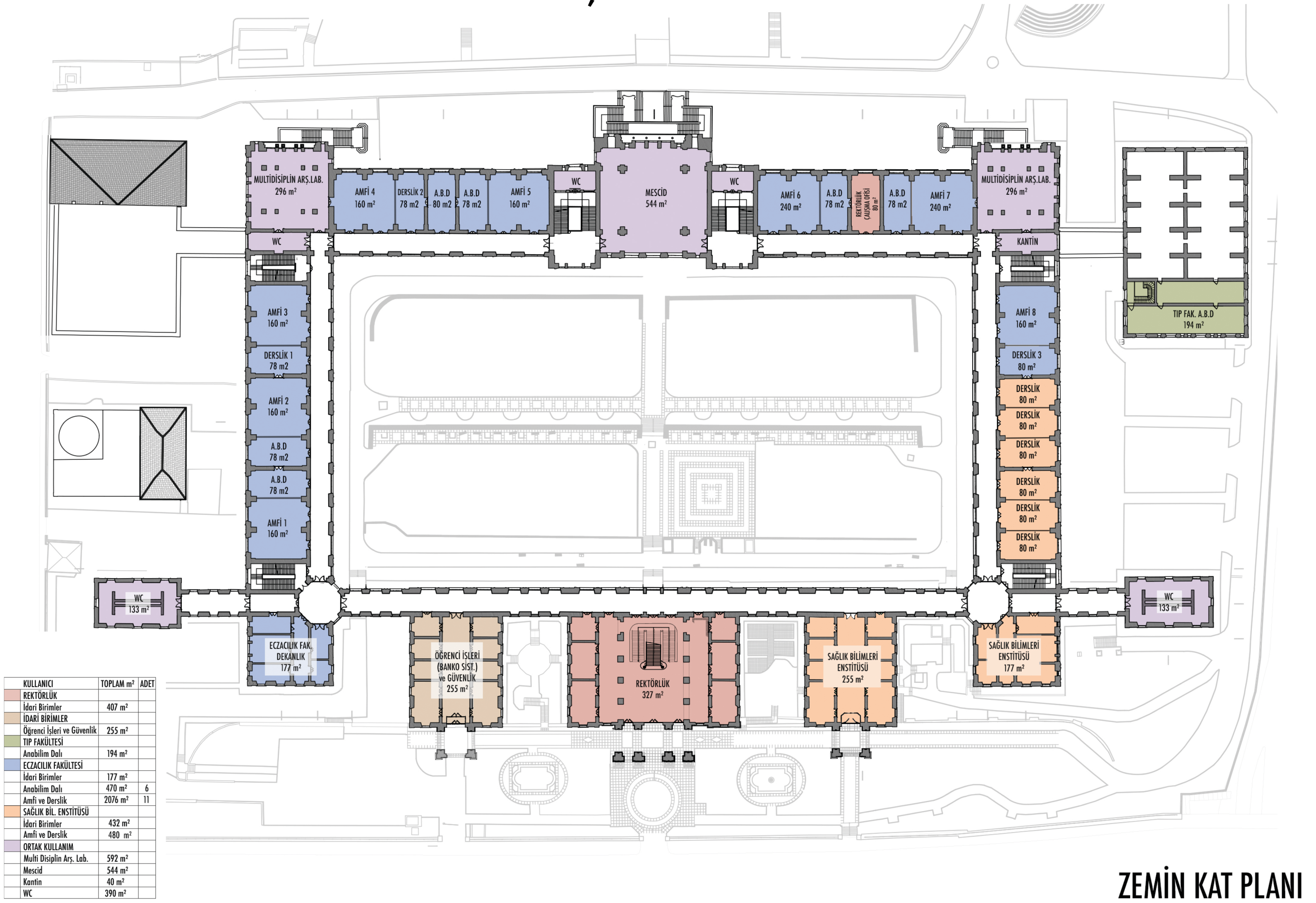
2. BODRUM KAT PLANI

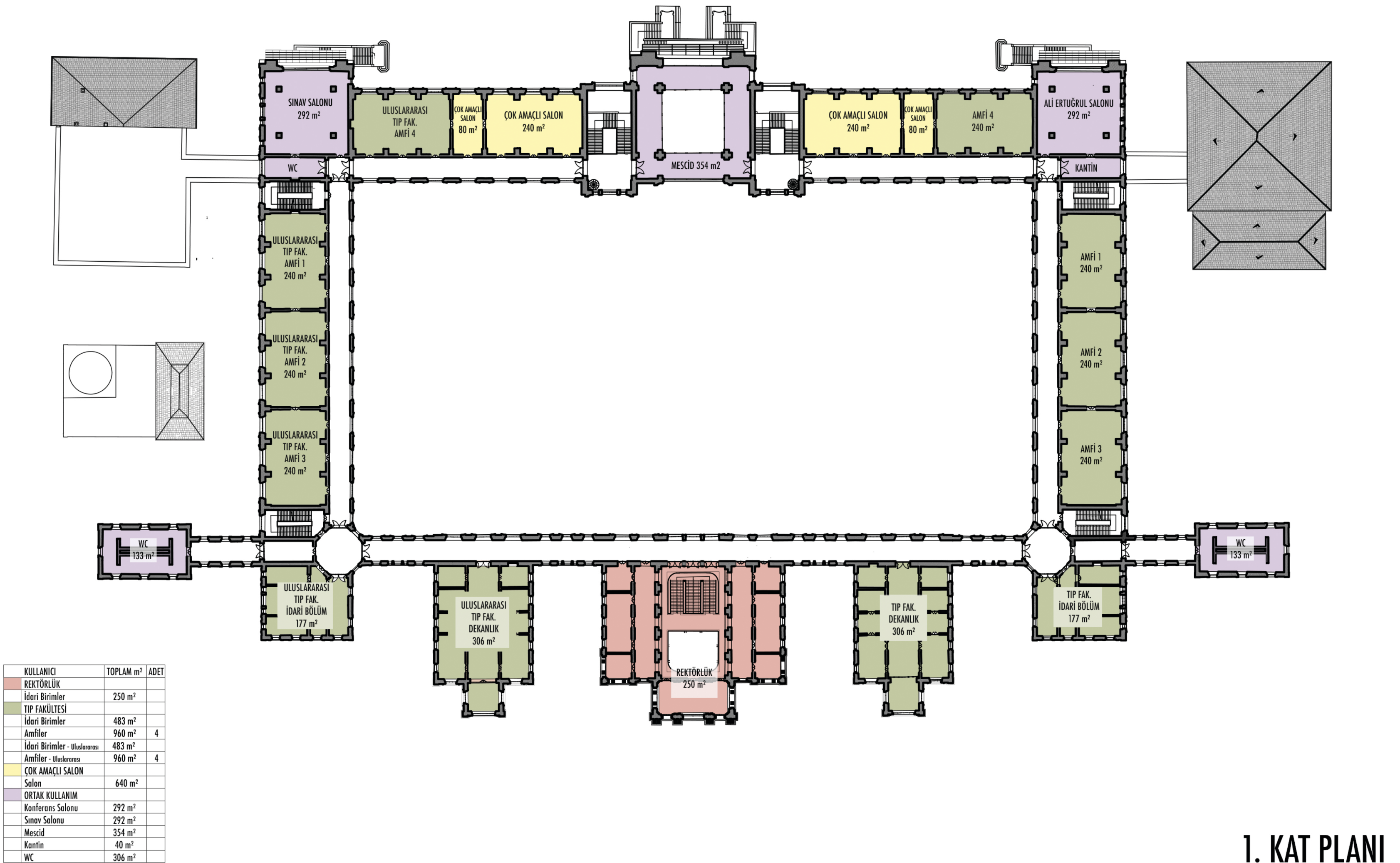
KULLANICI	TOPLAM m²	ADET
İDARI BİRİMLER		
Bilgi İşlem, Sistem Odası	765 m²	
TIP FAKÜLTESİ		
Anabilim Dalı	2320 m²	
Laboratuvarlar	1745 m²	
Sınav Salonu	480 m²	
ORTAK KULLANIM		
Sergi Salonu	752 m²	
Konferans Salonu	430 m²	
Kantin, Berber, Lostra	205 m²	
WC	390 m²	

1. BODRUM KAT PLANI

MEKTEB-İ TIBBİYYE-İ ŞAHANE BİNASI RESTORASYONU

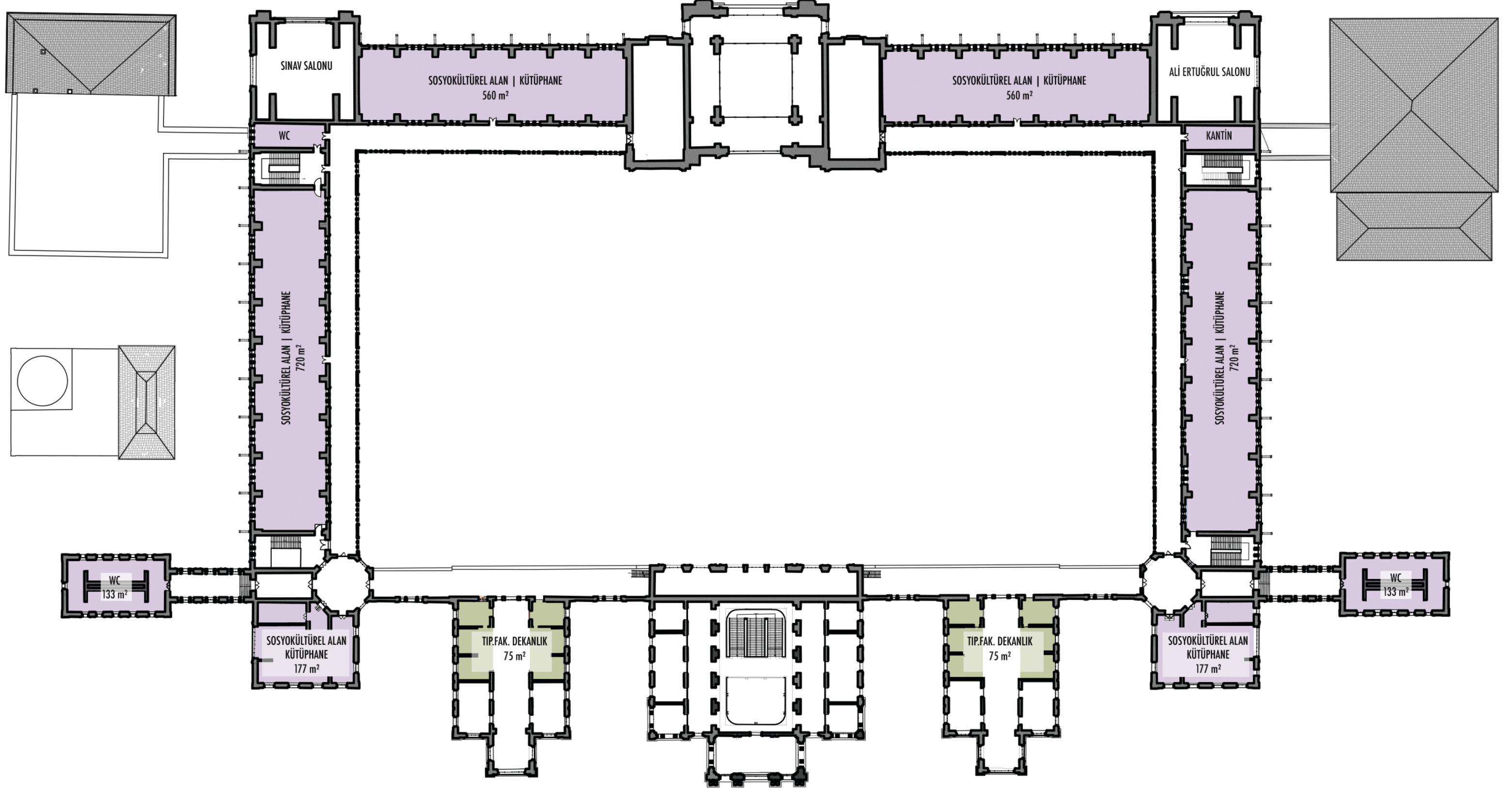

ZEMİN KAT PLANI

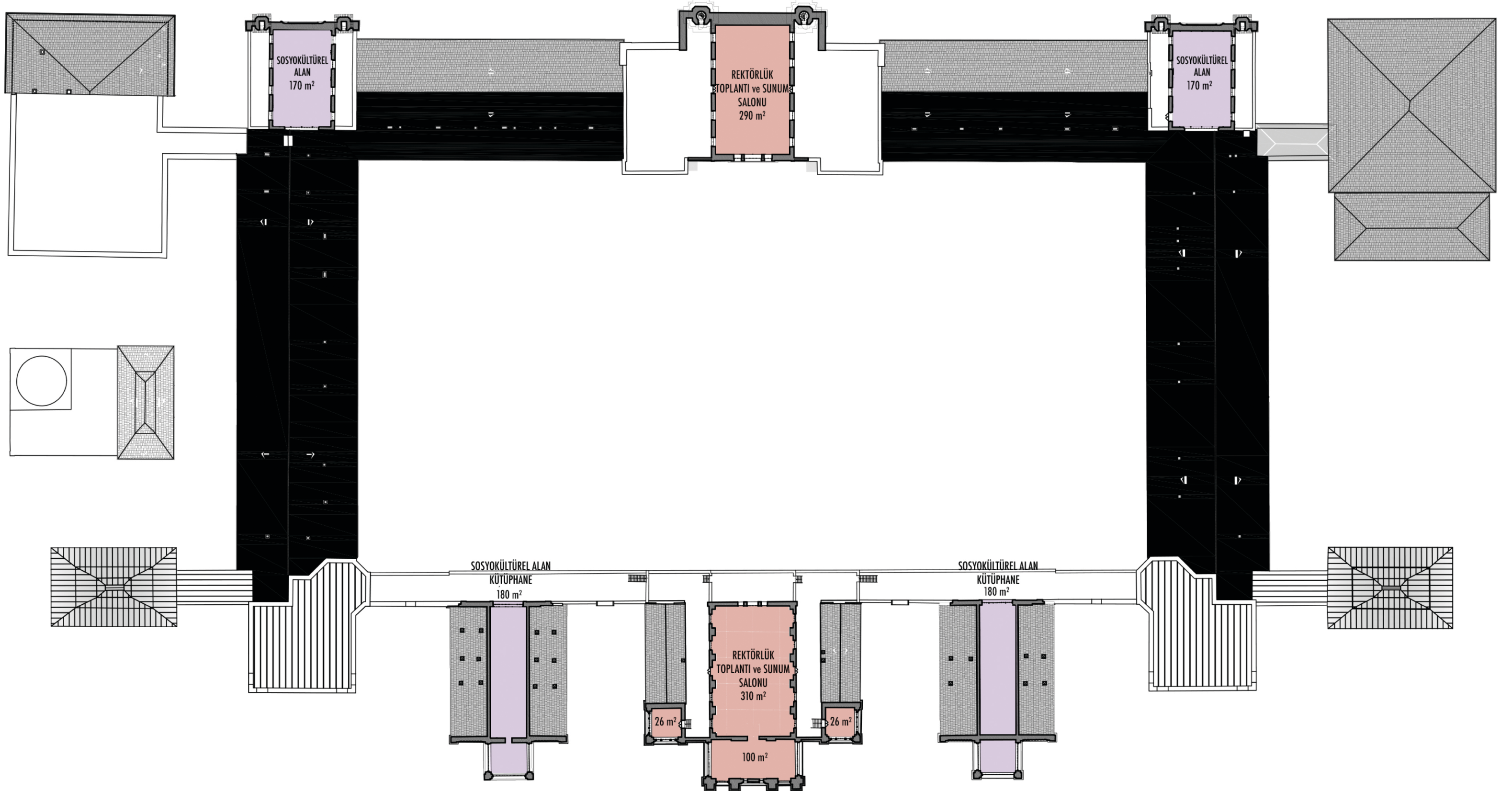
1. KAT PLANI

MEKTEB-İ TIBBİYYE-İ ŞAHANE BİNASI RESTORASYONU

KULLANICI	TOPLAM m ²	ADET
TIP FAKÜLTESİ		
İdari Birimler	75 m ²	
İdari Birimler - Ulaştırması	75 m ²	
ORTAK KULLANIM		
Sosyokültürel Alan	2915 m ²	
Kantin	40 m ²	
WC	306 m ²	

1. ÇATI KAT PLANI

KULLANICI	TOPLAM m ²	ADET
REKTÖRLÜK		
Toplantı ve Sunum Salonu	755 m ²	
ORTAK KULLANIM		
Sosyokültürel Alan	700 m ²	

2. ÇATI KAT PLANI

Ek 23.

MEKTEB-İ TIBBİYYE-İ ŞAHANE BİNASI RESTORASYONU

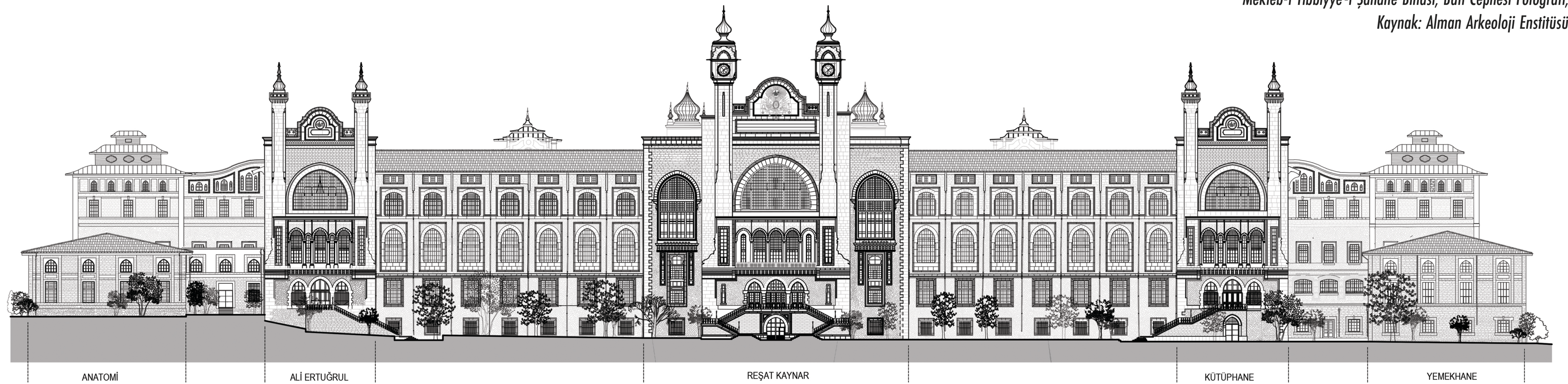

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Binası Hava Fotoğrafı, 2017

MEKTEB-İ TIBBİYYE-İ ŞAHANE BİNASI RESTORASYONU

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Binası, Batı Cephesi Fotoğrafı, 1930
Kaynak: Alman Arkeoloji Enstitüsü Arşivi

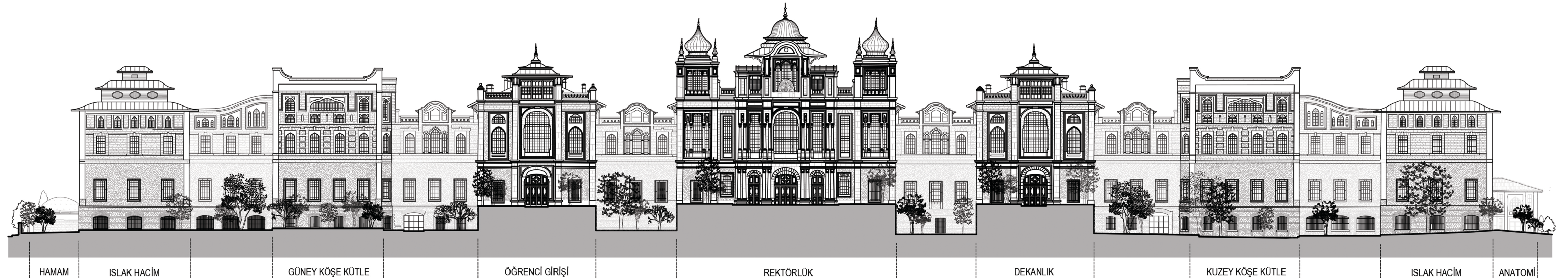

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Binası, Batı Cephesi

MEKTEB-İ TIBBİYYE-İ ŞAHANE BİNASI RESTORASYONU

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Binası, Doğu Cephesi Hava Fotoğrafı, 2017

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Binası, Doğu Cephesi

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	Rukiye Özdemir Şimşek
Doğum Yeri ve Tarihi	Elazığ/Keban /1977
Yabancı Dil	İngilizce Osmanlıca Arapça
Eğitim Durumu	Lisans
Lise	Keban İmam Hatip Lisesi
Lisans	Selçuk Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü İstanbul Üniversitesi-Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Sosyoloji Bölümü
Yüksek Lisans	Sakarya Üniversitesi(Sanat Tarihi bölümü tamamlanmış ders dönemi), Uludağ Üniversitesi (Mimarlık Tarihi)
Çalıştığı Kurum/Kurumlar	Düzce İl Milli Eğitim Müdürlüğü Düzce Sosyal Politikalar İl Sağlık Müdürlüğü Düzce İl Özel İdaresi Bursa İl Milli Eğitim Müdürlüğü Bursa Büyükşehir Belediyesi
İletişim (e-posta)	r.ozdemirsimsek@gmail.com
Yayınları	Şimşek. Ö., R.2019. Erken Osmanlı Devrinde Hanedan Kadınları ve Mimari Alan: Bursa Örneği.24.Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, Trakya Üniversitesi.Yayın No 219. Bildiri Özetleri Kitabı, Edirne.s.120